

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 715
Παρασκευή
9 Ιουνίου 2000
Δρχ. 700

α
λογισμένα
άσα

13 ΔΕΚ. 2000

- Αλ. Καζαρίας:
Η ιδεολογική ορφάνια
της Αριστεράς
- Η αλήθεια για τον
Πρόεδρο του ΟΤΕ

Γ. Γιατρομανωλάκης:
Ανέκδοτα πεζά του Σεφέρη

Νικόλαος Οικονομίδης

Κυριάκος Κρόκος
Η. Παπαγιαννόπουλος

ΚΟΥΙΖ: Βρήτε τι περιέχει η σακούλα
εκτός απ' τα κλειδιά της Αγιασοφιάς

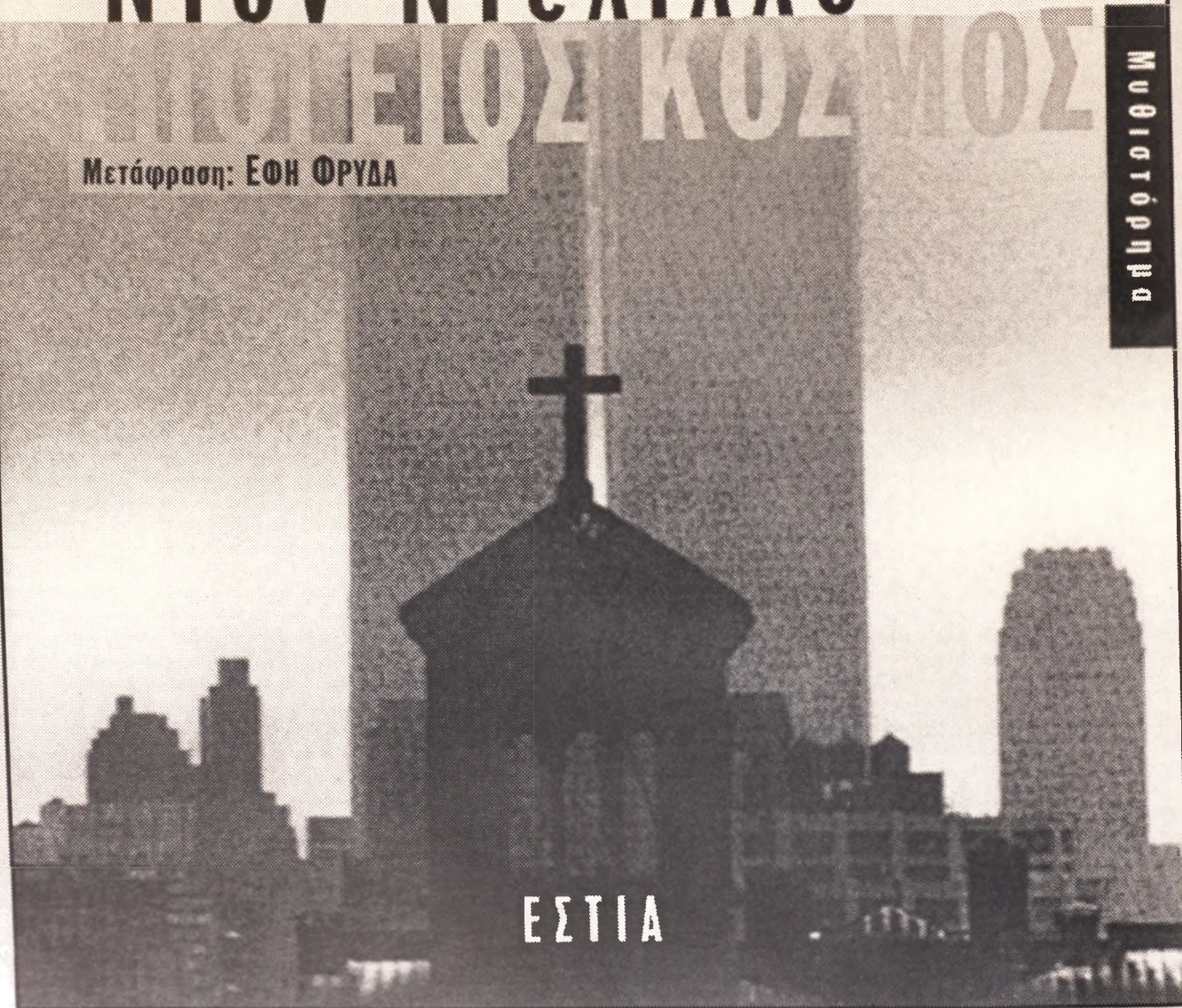
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑ

ΑΠΟ ΤΟ 1885

Ντόν Ντελίλλο

Μετάφραση: ΕΦΗ ΦΡΥΔΑ

Μυθιστόρημα

Κυρίαρχα μοτίβα σε όλα τα μυθιστορήματα του Ντον Ντελίλλο — που κατατάσσεται αναμφίβολα στους μεγάλους συγγραφείς του 20ού αιώνα — είναι η τεχνολογία, η μαζική κουλτούρα και η συνακόλουθη απεγνωσμένη αναζήτηση νοήματος στην εποχή της πυρηνικής κυριαρχίας. Στον Υπόγειο κόσμο, οι εμμονές αυτές του Ντελίλλο κορυφώνονται σ' ένα αληθινό έπος, με υλικό την αμερικανική ιστορία της τελευταίας πεντηκονταετίας.

Με την έκδοση του προηγούμενου ειδικού αφιερώματος στον Αντρέα Φραγκιά πήραμε μιαν ανάσα από τη βουή της πολιτικής μας ζωής. Αλλά το πληρώνουμε τώρα και με το παραπάνω: Ορυμαγδός με τις ταυτότητες και το εκκλησιαστικό. Στις σελίδες που ακολουθούν κατατίθενται διάφορες απόψεις, κάποτε διιστάμενες. Η θέση του περιοδικού αποτυπώνεται πάντως στο κύριο άρθρο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....

ΣΕΛ. 14 Ο Νίκος Φίλης αλλά και οι Μάνος Στεφανίδης, Βασ.

Μαρουλάς και η Εύη Βουλγαράκη-Πισίνα, με διαφορετική άποψη ο καθένας, εξετάζουν τα θέματα που προέκυψαν αίφνης με τις αστυνομικές ταυτότητες αλλά και το εκκλησιαστικό.

ΣΕΛ. 23 Ποιος είναι τελικά ο νέος άρχων του ΟΤΕ κ. Ν. Μανασής;

Αποκαλύπτουμε τις διασυνδέσεις του με τον γνωστό μας πράκτορα Ρόκο και τις χρηματοδοτήσεις –γιατί άραγε;– που έλαβε στο παρελθόν από το Μεγάλο Αφεντικό. Θέμα προς εισαγγελική έρευνα. Γράφει ο Ρεπόρτερ.

ΣΕΛ. 38 Μνήμη Νίκου Οικονομίδη. Γράφουν οι Άννα Αβραμέα, Ευ.

Χρυσός, Φλωρεντία Ευαγγελίδου-Νοταρά και Μαρία Γερολυμάτου.

ΣΕΛ. 43 Ο Γ. Γιατρομανωλάκης παρουσιάζει τέσσερα ανέκδοτα

κειμένα του Γιώργου Σεφέρη.

ΣΕΛ. 49 Ο Κυριάκος Κρόκος και ο Ηλίας Παπαγιαννόπουλος, δύο

καλοί φίλοι, ταλαντούχοι αρχιτέκτονες και προικισμένοι ζωγράφοι, έφυγαν πριν από δύο χρόνια. Για το αρχιτεκτονικό έργο τους και τις ζωγραφικές τους δοκιμές γράφουν οι Δημ. Φιλιππίδης και Μ. Στεφανίδης.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Εικόνες εξωφύλλου, σελ. 4

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

E-MAIL

Απόστολος Διαμαντής, σελ. 12

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 34

ΒΙΒΛΙΟ

Κριτική, σελ. 61

Εξώφυλλο: Σεμίρα Μανωλάκη

Η φωτογράφιση του τχ. 714 –εξώφυλλο και τη φωτογράφιση των έργων του Αντρέα Φραγκιά– έγιναν από τη Σεμίρα Μανωλάκη. Ζητούμε συγγνώμη για την παράλειψη της αναφοράς στο προηγούμενο τεύχος.

Απάντηση του
κουίζ: Το
πρόγραμμα του
νέου κόμματος
της Εκκλησίας με
το εκτενές
βιογραφικό του
προέδρου του
και μέλλοντος
πρωθυπουργού

Περίοδος Β' • Έτος 27ο • Τεύχος 715
αρασκευή 9 Ιουνίου 2000 • Δρχ. 700
ΠΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ: 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ON-LINE: <http://www.otenet.gr/anti>
e-mail: chpraru@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου
ΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί
Τηλ. 57.22.201
ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: Εξαμ. 6.500 δρχ., Ετήσια 13.000 δρχ.,
Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 50.000 δρχ.

Φοιτητική ετήσια: 10.000 δρχ.
ΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 41 δολ., Ετήσια: 82 δολ.,
ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:
Εξαμ. 48 δολ., ετήσια 96 δολ.

ΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 700,
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.400

ΙΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,
για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:
το του βιβλίου - Α Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.
άνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 237.463

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

ΦΟΡΤΩΜΕΝΟΣ με τα σύμβολα της πίστης του (αναλώσιμα και μη), με το χαμόγελο στα χείλη -σαν αυτούς που κάποτε ξεκινούσαν γι' αλλού- ο συμπαθής ρασοφόρος του εξωφύλλου οδεύει με αυτοπεποίθηση για κάποια θρησκευτική διαδήλωση. Έτοιμάζεται για την Μεγάλη Πορεία του Έθνους.

ΤΗΝ ΕΡΧΟΜΕΝΗ εβδομάδα αρχίζει νέος γύρος διαδηλώσεων, συλλαλητηρίων, διαμαρτυριών και αναθεμάτων που ευλογεί και συγκαλεί επίσημα πια και προγραμματισμένα ο Αρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος. Από τη στιγμή που ο Μακαριώτατος κατέλαβε την υπέρτατη εκκλησιαστική εξουσία, άρχισε να εγκατοικεί και αλλού: στα πρωτοσέλιδα εφημερίδων, στα δελτία ειδήσεων της TV (κρατικών και ιδιωτικών)· πλέει σε ερτζιανά κύματα, ταξιδεύει ογibi et uibi με αεροπλάνα, βαπόρια και ελικόπτερα. Λέει ανέκδοτα, φαίνεται (διότι πιθανώς έτσι θέλει να δείχνει) «λαϊκός», προσηνης, καθημερινός. Ένας Μικρός-Μεγάλος Ήρωας της Ορθοδοξίας. Τώρα τα πράγματα παίρνουν τον κανονικό τους δρόμο. Ο Μακαριώτατος κατεβαίνει στο δρόμο.

ΔΕΝ ΘΑ ΑΣΧΟΛΗΘΟΥΜΕ τώρα με την προϊστορία του Αρχιεπισκόπου. Τι έπραξε στην περίοδο της Χούντας· τις ίντριγκες και τα γελάκια πάνω από το φέρετρο του Σεραφείμ. Αλλά οι τελευταίες ρήσεις-δηλώσεις για την αναγραφή ή όχι του θρησκευματος στις πλαστικές μας ταυτότητες αποδεικνύουν πως αυτός που θεωρεί τον εαυτό του πληρεξούσιο του Κυρίου επί της γης-τουλάχιστον της ελληνικής- είναι επίσης και ο ιερός κομισάριος της πίστης κάθε έλληνα πολίτη· ορθόδοξου, καθολικού, μουσουλμάνου, άθεου. Άλλοι ανέμιζαν παλαιά σύμβολα με το Εν τούτω Νίκαια, αυτός δείχνει πώς μια ταπεινή ταυτότητα μπορεί να γίνει σύμβολο πίστης.

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ της ώρας ούτε και έχει σημασία να συζητήσει κανείς θεολογικά ζητήματα. Όμως φαίνεται ότι οι υπερβολικές φιλοδοξίες του Χριστόδουλου -και άλλων ιεραρχών- δεν τους αφήνουν να διακρίνουν το προσιδιάζει στην πολιτική και τι προσιδιάζει στην εκκλησιαστική εξουσία. Προσφέρουν πολύ κακή υπηρεσία και στους πολίτες του τόπου, αλλά υπονομεύουν και τη δική τους θέση σιγά-σιγά. Ίσως το τελευταίο δεν το κατανόησαν. Αντίθετα, δεν διστάζουν να διεκδικούν μίαν ιδιότυπη διαρχία υπέρ των φλογισμένων ράσων.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ διάσταση του προβλήματος έχει όμως και άλλες πλευρές: Την εμπλοκή της αξιωματικής αντιπολίτευσης από την μια -που τρίβει τα χέρια της παρακολουθώντας το πλήθος των «πιστών» να ξεσηκώνεται εναντίον των πολιτικών της αντιπάλων- αλλά και τους πονηρούς χειρισμούς της κυβέρνησης, απ' την άλλη. Εξηγούμαστε: ο τόπος και το ύφος του πρωθυπουργού όταν δηλώνει «δεν δέχομαι να συνομιλήσω, ας δουν τον υπουργό Παιδείας» επιδεικνύει για άλλη μια φορά την παλαιά, γνωστή αλαζονική συμπεριφορά του κυβερνώντος κόμματος.

ΑΝ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ υποκριτικοί και πολιτικάντικοι οι χειρισμοί του πρωθυπουργού, ας το αποδείξει τώρα αμέσως. Εμείς θα τον χειροκροτούσαμε εάν το αποτολμούσε: Η αναθεώρηση του Συντάγματος είναι επί θύραις. Ας το πει από σήμερα ο κ. Σημίτης ότι στο νέο Σύνταγμα θα ψηφιστεί επιτέλους ο χωρισμός Εκκλησίας και Κράτους· αίτημα παλαιό και διατυπωμένο και από τον ίδιο από το 1975, όπως του υπενθύμισε ο Ν. Κωνσταντόπουλος κατά τη συζήτηση επί των προγραμματικών δηλώσεων στη Βουλή.

ΚΑΙ ΑΣ ΠΑΥΣΟΥΝ όλοι να ασχολούνται με τόσο θόρυβο και τόση υποκριτικότητα με το θέμα των ταυτοτήτων. Θέλουν, μήπως, να ξεχάσουμε τα πραγματικά προβλήματα αυτής της στιγμής; Τις περιπέτειες της Ολυμπιάδας και της Ολυμπιακής, τη διαφθορά και την καθηλωτική αδράνεια του Δημόσιου τομέα, το αίτημα της αποδέσμευσης από τον ασφυκτικό κλοιό των διαπλεκόμενων που πραγματικά κυβερνούν τον τόπο, κ.ο.κ.

ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ ας πάρουμε κι εμείς -πιστοί και μη- τις πλαστικές σακούλες, τον πλαστικό δικέφαλο και το σταμπαρισμένο Εν τούτω Νίκαια κι ας βγούμε στους δρόμους. Ανίδεοι, ήσυχοι και ευτυχείς.

anti

ΚΙ ΕΓΩ ΔΗΛΑΔΗ ΠΩΣ
ΘΑ ΔΙΑΔΗΛΩ ΤΗΝ ΠΙΣΤΙΝ
ΜΟΥ!;

Άλλο το «αγγελικό σχήμα» και άλλο η ψήφος του λαού!

ΟΜΟΦΩΝΑ, λοιπόν –και δη μετά πολλών επαίνων– οι υπουργοί Οικονομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενέκριναν, την περασμένη Δευτέρα, την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ. Τυπικά, η απόφαση αυτή θα πρέπει να κυρωθεί και από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, που συνέρχεται στις 19 Ιουνίου, στη Φείρα της Πορτογαλίας, αλλά η ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ –από την 1η Ιανουαρίου 2001– αποτελεί ήδη αναντίρρητο γεγονός. Κατά τα άλλα, την απόφαση της Δευτέρας χρωμάτισαν τρεις ανακοινώσεις: α) Η δήλωση του υπουργού Εθνικής Οικονομίας Γιάννου Παπαντωνίου ότι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα θα στηρίξει –αν χρειασθεί– τη δραχμή, «ώστε να πορευθεί, χωρίς ταλαντώσεις, προς την κεντρική της ισοτιμία»... β) Η σύσταση των «15», σύμφωνα με την οποία «οι μισθολογικές εξελίξεις στην Ελλάδα πρέπει να είναι συμβατές με την αύξηση της παραγωγικότητας και με τις αναγκαίες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις»... γ) Το «κλείδωμα» της κεντρικής ισοτιμίας της δραχμής στις 340,75 δρχ. ανά ευρώ – ισοτιμία που θα ισχύσει από την 1η Ιανουαρίου 2001.

Η ΟΜΟΣΠΟΝΔΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΑΝΗΣΥΧΕΙ ΤΟΝ «ΜΕΓΑΛΟ ΑΔΕΛΦΟ»

ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ φως για την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ δόθηκε 48 ώρες μετά τη διάσκεψη του Βερολίνου, στο πλαίσιο της οποίας ο πρωθυπουργός κ. Σημίτης «υποστήριξε την ανάγκη ισχυροποίησης της Ευρώπης και εμβάθυνσης των ενοποιητικών της διαδικασιών». Η διάσκεψη του Βερολίνου, όπως είναι γνωστό, επικέντρωσε την προσοχή της στα προβλήματα που έθεσε –θέτει– η παγκοσμιοποίηση, η τεχνολογική αλλαγή, οι νέες διεθνείς σχέσεις κ.λπ. Αποφάσεις, βέβαια, δεν ελήφθησαν και ούτε ήταν δυνατόν να ληφθούν, αφού η διαμόρφωση μιας «κοινής άποψης» μεταξύ ετερόκλητων χωρών (όπως, λόγου χάρη, μεταξύ Γερμανίας, ΗΠΑ, Ελλάδας, Βραζιλίας, Νέας Ζηλανδίας...) «θέλει δουλειά πολλή...».

ΠΑΡΩΝ στο Βερολίνο, όμως, ήταν και ο Μπιλ Κλίντον, ο οποίος έκρινε πως έπρεπε να υπομνήσει, στους ευρωπαίους εταίρους, ότι ΗΠΑ και Ρωσία αποτελούν τους «συνεγγυητές της ευρωπαϊκής ασφαλείας», εφόσον παραμένουν οι δύο μεγάλες πυρηνικές δυνά-

μεις του κόσμου... Από την άλλη, η διάσκεψη επιβεβαίωσε τη γνώση εναντίωση των ΗΠΑ σε προσπάθειες ή σχήματα ομοσπονδοποίησης της Ευρώπης. Η Ουάσιγκτον πιστεύει ότι «ομοσπονδοποίηση» θα πει χειραφέτηση της Ευρώπης από τον «μεγάλο αδελφό», κάτι, φυσικά, που θέλει ν' αποτρέψει.

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ, ωστόσο, που планиόταν πάνω από τη διάσκεψη, στο διήμερο των εργασιών της, ήταν κατά πόσον οι ευρωπαίοι εταίροι θα μπορέσουν, τελικά, να ξεπεράσουν τις εσωτερικές τους αντιθέσεις, να διαμορφώσουν τη δική τους αμυντική ταυτότητα, κοντολογίς να προσπίσουν τα δικά τους (ευρωπαϊκά) συμφέροντα. Το εγχείρημα δεν φαντάζει εύκολο, όσο και αν το αγγλοσαξωνικό (αμερικανικό) μοντέλο έπαυσε να εμπνέει, έπαυσε να αποτελεί, δηλαδή, συνταγή παγκόσμιας εμβέλειας. Όσο για το ευρωπαϊκό μοντέλο, σύνθεση διαφορετικών προσεγγίσεων και ιστορικών καταβολών, κ.λπ., αυτό αναζητείται πάντοτε, παρά την ωραία «τιτλοφόρηση» που έδωσε ο γερμανός καγκελάριος Γκέρχαρντ Σρέντερ στη διάσκεψη: «Προοδευτική διακυ-

ΧΙΛΑΡΥ ΜΑΝΤΕΛ

Ο ΓΙΓΑΝΤΑΣ Ο' ΜΠΡΑΪΕΝ

Ο ΓΙΓΑΝΤΑΣ Ο' ΜΠΡΑΪΕΝ
(ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Η ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΛΕΒΕΝΤΗΣ

Η Τασσώ
(ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ρηση στον 21ο αιώνα». Μεταξύ χει-
ων και κύλικος...

ΑΝ Ο ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΑΝΑΚΑΛΥΠΤΕΙ Ν «ΚΟΥΦΟ ΙΟΥΛΙΑΝΟ»...

ΙΣΤΟΣΟ, θέματα όπως η ΟΝΕ, η
ίσκεψη του Βερολίνου, η παγκο-
ιοποίηση κ.ά., δεν ήταν δυνατόν να
ισκιάσουν τοπικά προβλήματα, όπως
γον χάρη το «νέο μπάχαλο» (λέγεται
«νέα κρίση») της Ολυμπιακής Αε-
πορίας, η συνεχιζόμενη αναταραχή
ως κόλπους της Νέας Δημοκρατίας
ε πρόσχημα την παραμονή του Άρη
ηλιωτόπουλου στη θέση που κατείχε
πριν από τις εκλογές!...) και, φυσι-
ς, ο «ιερός πόλεμος» που αποφάσισε
κηρύξει η Ιεραρχία –διάβαζε ο κ.
ιστόδουλος– κατά της Πολιτείας.

Α ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ γεγονότα είναι
στά: Ο κ. Χριστόδουλος και ένιοι
άρχες του στενού του περιβάλλο-
ς, αφού εξύβρισαν προσωπικά τον
πρωθυπουργό (τον αποκάλεσαν «δι-
ίτορα», «πραξικοπηματία», «Ιουλια-
» –χρησιμοποίησαν ακόμα και τον...
βάφη για να του διαμηνύσουν ότι
τοιες εξυπνάδες, όπως αυτές του
ύφου Ιουλιανού, δεν έχουν πέραση σ'
ίς τους χριστιανούς», κ.λπ.) ζήτη-
ν... συνάντηση με τον κ. Σημίτη, για
συζητήσουν το θέμα των αστυνομι-
ν ταυτοτήτων!

ΑΠΑΝΤΗΣΗ που πήραν –μέσω
κυβερνητικού εκπροσώπου– ήταν η
νη ορθή, η μόνη αξιοπρεπής. Η κυ-
ρηση δεν συζητεί θέματα της απο-
ειστικής αρμοδιότητας του κράτους,
ως είναι η μη αναγραφή του θρη-
εύματος στις ταυτότητες... Ο κ. Χρι-
στόδουλος και οι τρεις άλλοι ιεράρχες
ορούν –εφόσον το επιθυμούν– να

συναντηθούν με τον υπουργό Παιδείας
και Θρησκευμάτων Π. Ευθυμίου, για
να συζητήσουν μαζί του θέματα που
άπτονται των σχέσεων εκκλησίας και
πολιτείας, αλλά –σε καμιά περίπτωση–
θέματα για τα οποία αρμόδια είναι μό-
νον η πολιτεία. Και η κατακλείδα: «Θέ-
μα, συνεπώς, συνάντησης, τώρα, του
πρωθυπουργού με τους εκπροσώπους
της Ιεραρχίας, δεν τίθεται...».

ΟΠΩΣ ΑΝΑΜΕΝΟΤΑΝ, η απάντη-
ση αυτή του πρωθυπουργού καταθορύ-
βησε τον κ. Χριστόδουλο, ο οποίος πί-
στευε ότι η κυβέρνηση, τελικά, θα υπέ-
κυπτε στον εκβιασμό του, κατά τον ίδιο
τρόπο που ο Ανδρέας Παπανδρέου εί-
χε ενδώσει, το 1987, σε ανάλογο εκβια-
σμό του αρχιεπισκόπου Σεραφείμ.
[Όπως είναι γνωστό, ο αξέχαστος
Αντώνης Τρίτσης ζητούσε –μετά το
συλλαλητήριο που είχε οργανώσει, τό-
τε, η Ιεραρχία– συνάντηση με τον αρ-
χιεπίσκοπο Σεραφείμ, αλλά η απάντη-
ση ήταν: «Δεχόμαστε συνάντηση μόνο
με τον πρωθυπουργό Α. Παπανδρέ-
ου»... Σχετικά αναφέρεται ότι «ιθύνων
νους» και εκείνου του εκβιασμού ήταν
ο νυν αρχιεπίσκοπος, τότε μητροπολί-
της Δημητριάδος, που διακήρυττε ότι
«το μυρμήγκι που φτέρωσε (=η κυβέρ-
νηση) οδηγείται στο τέλος του»!].

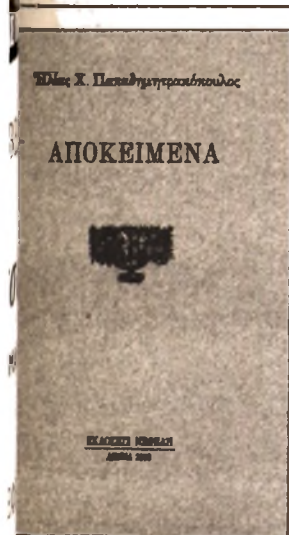
ΠΕΡΙΦΡΟΝΟΥΝ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ, ΠΙΣΤΕΥΟΝΤΑΣ ΟΤΙ ΕΙΝΑΙ «ΚΡΑΤΟΣ ΕΝ ΚΡΑΤΕΙ»...

ΜΕΤΑ ΤΗΝ απάντηση Σημίτη, ο κ.
Χριστόδουλος εξήγγειλε την οργάνω-
ση δύο «παλλαϊκών συγκεντρώσεων»
στη Θεσσαλονίκη, την Τετάρτη 14 Ιου-
νίου, και στην Αθήνα, την Τετάρτη 21
Ιουνίου, με βασικό σκεπτικό ότι «η

Εκκλησία ούτε ηττάται, αλλ' ούτε συμ-
βιβάζεται» και ότι «πάνω από το Σύ-
νταγμα και τους νόμους», τον κύριο λό-
γο πρέπει να έχει η... παράδοση, η ιστο-
ρία και ο λαός!

ΑΛΛΑ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ –όπως τονίζει
ο πρόεδρος του ΣΥΝ, Νίκος Κωνστα-
ντόπουλος– θα πρέπει να αντιληφθεί
ότι «δεν συγκυβερνά», ότι «δεν είναι θε-
σμός πολιτικής εξουσίας», ότι «δεν είναι
κράτος εν κράτει». Με την ευκαιρία,
κάλεσε την κυβέρνηση να προχωρήσει
στην «οριστική διάκριση κράτους και
εκκλησίας», ενώ, απευθυνόμενος κυ-
ρίως στους «φωτισμένους, νουνεχείς
και φιλοσοφημένους ιεράρχες», τους
ζήτησε να μην επιτρέψουν «εμμονή
στην οξύτητα και στον αναχρονιστικό
λαϊκισμό που υποθηκεύουν το σημαντι-
κό πνευματικό ρόλο της εκκλησίας».

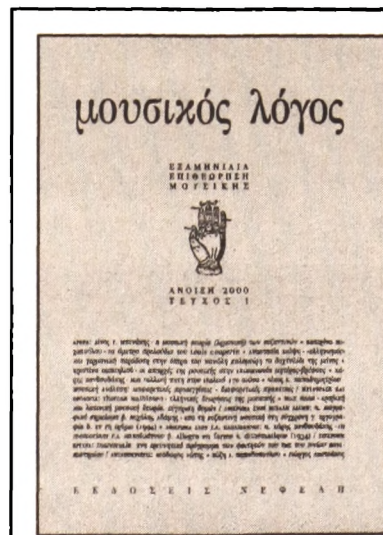
Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ πιστεύει ότι
με τη βοήθεια της Νέας Δημοκρατίας,
αλλά και με την υποτονική στάση ορι-
σμένων στελεχών του κυβερνώντος
κόμματος (που αποφεύγουν να «τοπο-
θετηθούν» επί του θέματος, για να μη
δυσανεστήσουν την εκλογική τους πε-
λατεία...) θα εξαναγκάσει την κυβέρ-
νηση να ανακρούσει πρύμναν! Ένα τέ-
τοιο ενδεχόμενο, όμως, μάλλον πρέπει
να αποκλεισθεί. Η κυβέρνηση, και
προσωπικά ο πρωθυπουργός, φέρο-
νται αποφασισμένοι, τη φορά αυτή, να
μην εκχωρήσουν «δικαιώματα συγκυ-
βέρνησης» σ' έναν αμετροεπή αρχιεπί-
σκοπο, με απροσμέτρητες πολιτικές
και άλλες φιλοδοξίες. Όποιος επιμένει
να το παίζει «καμπανάρης του λαού»,
αποβάλλει το αγγελικό του σχήμα και
διεκδικεί την ψήφο όχι των αγγέλων,
αλλά του λαού!

Ηλίας
Παπαδημητράκοπουλος

ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

μουσικός λόγος

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΤΟ 1ο ΤΕΥΧΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

**NATO:
ΑΜΝΗΣΤΙΑ;**

Θα παρακαλούσα τους φίλους που, ένα χρόνο πριν, αρθρογραφούσαν και δεχό-ντουσαν ως «αναγκαί-ους» –στην καλύτερη περίπτωση– τους να-τοϊκούς βομβαρδι-σμούς στην Γιουγκο-σλαβία να διαβάσουν την έκθεση της Διε-θνούς Αμνηστίας για τις εγκληματικές εκεί-νες ενέργειες. Θυμάμαι τώρα με λύ-πη την ενεργητικότη-τά τους· πόσο πρόθυ-μα και με ποια αυ-θορμησία υπεράσπι-ζαν με την αρθρογρα-φία τους τον αξιότιμο κύριο Τζαίμς Ση και τους λοιπούς εκπρο-σώπους Τύπου και τους στρατηγούς του NATO.

Αχ αυτοί οι ευαίσθη-τοι, λαλίστατοι φίλοι, πώς σιωπούν σήμε-ρα! Καλά έτσι εύκολα αμνηστεύουν τους εγκληματίες; Είναι λοιπόν τόσο στρατευ-μένοι στα «μηνύματα» των νέων καιρών;
Χ.Ν.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΠΟΙΟΣ ΘΑ ΠΛΗΡΩΣΕΙ;

Αναυδοι παρακολουθούμε την κατάληξη της περιπέτειας της Ολυμπιακής. Τόσα χρόνια, αυτοί οι ίδιοι άνθρωποι διοι-κούσαν την Ολυμπιακή. Από Μιμής και προ Μιμής. Τί Διοικήσεις, τί συνδικαλιστές, ποιοί διορισμοί, ποιοί φίλοι φίλων και φίλες φίλων! Τί θα πρωτοθυμηθούμε; Μήπως το κέτερινγκ; Τους διαγωνισμούς πρόσληψης; Την πολιτεία του κ. Ακριβάκη; Τους ξένους πιλότους που είχαν ευκαιριακά προσληφθεί; Μέχρι και ο ευσεβέστατος Διοικητής του Αγίου Όρους Στ. Ψυχάρης είχε περάσει από την πολύπαθη κρατική επιχείρηση και είχε και αυτός ανακα-τευθεί και συναποφασίσει για αγορές αερο-πλάνων, για χειρισμούς, για τόσα και τόσα...

Ε, λοιπόν, αυτή η πολύπαθη εταιρεία αφού δεινοπάθησε στα χέρια των στελεχών και κο-μισσάριων του κυβερνώντος κόμματος, και αφού προμηθευτήθηκε για πολλοστή φορά

από τον κρατικό κορβανά στο τέλος παραδό-θηκε «προς εξυγίανση» στην British Airways. Θυμάστε μήπως σήμερα, μέσα στον ορυμα-γδό και τις ομοβροντίες του θρησκευτικού πολέμου, τις πομπώδεις δηλώσεις του κ. Πα-παντωνίου ότι πάει, τελείωσε με την σοφή καθοδήγηση των βρετανών αστέρων σε διά-στημα ενός έτους η Ολυμπιακή εταιρεία θα μας παραδοθεί ακμαία και ρωμαλέα. Τέτοια η νεοελληνική ξεφτίλα!

Καλά κανείς δεν αισθάνεται υπεύθυνος; Μήπως επρόκειτο για ενδοοικογενειακές πε-ριουσιακές ιστορίες που δεν τις πληρώσαμε και δεν μας αφορούν;

Έτσι αντιλαμβάνονται ότι μπορούν να δια-χειρίζονται την κρατική, δηλαδή την δική μας περιουσία, εκσυγχρονιστές και παληομερο-λογίτες του ΠΑΣΟΚ;

Χ.Ν.

«ΑΡΙΣΤΕΡΕΣ» ΕΠΙΔΗΜΙ

Ο Σημιτισμός φαίνεται ότι εξελίσσεται στην ώριμη ασθένεια του οπορτουνι-σμού. Οι πάντες, παλαιοί και ύψιμοι αριστεροί, λάβροι σοσιαλιστάδες, εμμανείς του εκσυγχρονισμού –όπως λέμε μανιακοί με την καθαριότητα– άνθρωποι που βδελύττο-νταν τον Ανδρέα, πολίτες που σιχαίνονται το ΠΑΣΟΚ και τις μεθόδους τους, αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα που λέγεται «Σημίτης». Δεν σκηκώνουν όθεν κουβέντα για την προσφορά του πρωθυπουργού, είτε πρόκειται για την Ολυμπιακή είτε για την «Ολυμπιάδα». Λες και ο κ. Σημίτης δεν είναι σαρξ εκ της σαρκός του ΠΑΣΟΚ, λες και ο ίδιος δεν στηρίχθηκε σε μια μικρή πασοκογενή ομάδα, η οποία και τον επέβαλε, λες και δεν κυβερνά τότε και τώρα αδιατάρακτο και ενωμένο, το γνωστό καθε-στωτικό κόμμα με την χαλιναγωγήση ολόκλη-ρου του κρατικού μηχανισμού, με την αναγω-γή της μίζας σε θεσμό –τώρα την λέμε «προμή-θεια»–, με τη σφυρηλάτηση των πλέον αδελφι-κών δεσμών με την εντόπια διαπλοκή και τις γνωστές πέντε οικογένειες που ταλανίζουν τον τόπο.

Και εγώ να παραδεχθώ ότι ο Σημίτης και κα-λές προθέσεις διαθέτει και τον μονόδρομο –ούτως ή άλλως– της ΟΝΕ υπηρέτησε με μεθο-δικό πείσμα. Όμως θα πρέπει και σεις προ-σγειωμένοι «σύντροφοι» της σημιτικής «αρι-

στεράς» να αντιληφθείτε ότι ο κ. πρωθυπου-ρός δεν τόλμησε να προχωρήσει ούτε σε μία από τις ρήξεις που έχει επείγουσα ανάγκη, ο τόπος. Ακόμη δεν έχει επιληφθεί και προχω-ρήσει ούτε του Ασφαλιστικού, ούτε της Παι-δείας, ούτε της Ανεργίας, ούτε της Περίθαλ-ψης ούτε καν των σχέσεων κράτους και της τα-ραχοποιού (;) εκκλησίας. Ακόμη και η απλή ανακίνηση του θέματος των ταυτοτήτων, έστρεψε την κυβέρνηση σε τακτική υποχώρη-ση και σε εσπευσμένο κονκορδάτο του υπου-ργού Παιδείας με τον κ. Χριστόδουλο. Το νεό-τερο τελεσίγραφο του Σημίτη προς την ιεραρ-χία είναι ακόμη ανοιχτό σε ερμηνείες.

– Ποιος, λοιπόν, ηγέτης, ποια Αριστερά, θα προχωρήσει στις αδήριτες εκσυγχρονιστικές τομές που χρειάζεται η χώρα;

Ένα μήνα μετά τις εκλογές, και ο ίδιος ο πρωθυπουργός διαγιγνώσκει αφενός κόπωση και αφετέρου αλαζονεία στους ανακαινισθέ-ντες, παλαιούς υπουργούς του. Επίσης, παρα-δέχεται την απαράδεκτη καθυστέρηση των έρ-γων για το 2004 και προφανώς αναλαμβάνει ακέραιη την προσωπική ευθύνη.

Απ' την άλλη, ένα σωρό αετονύχηδες και οπορτουνιστές του «εκσυγχρονισμού» επιχαι-ρουν με τις διαγραφόμενες «ευκαιρίες» για εύ-κολο πλουτισμό και κοινωνική αναρρίχηση. έννοιες που πλέον μπορούν να θεωρηθούν η

ΣΤΟ ΕΖΗΣ, ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΝ ΝΑ ΠΡΟΣΤΑ-
ΤΕΝΘΕΙ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ, ΟΣΟΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛ-
ΝΟΥΝ ΠΙΤΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ Η΄ ΘΑ ΛΕΝΕ
ΤΙ ΠΙΤΣΑ ΘΕΛΟΥΝ Η΄ ΠΟΣ ΤΟΝΣ ΛΕΝΕ
ΚΑΙ ΠΟΝ ΜΕΝΟΥΝ.

ΠΟΝΤΙΟΣ ΠΙΛΑΤΟΣ

Η ελληνική κυβέρνηση απέφυγε να σχολιάσει την έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας για τα εγκλήματα του ΝΑΤΟ στον πόλεμο κατά της Γιουγκοσλαβίας. Υιοθετώντας εμμέσως τις νατοϊκές δικαιολογίες, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος περιορίστηκε να θυμήσει ότι η Ελλάδα δεν συμμετείχε στις επιχειρήσεις. Σωστά, απλώς τις ψήφιζε στο ΝΑΤΟ και προσέφερε «επιμελητειακή υποστήριξη».

Α.Ω.

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ ΣΤΑ ΔΕΣΜΑ ΤΟΥΣ

ημαία του Σημιτισμού.

Διερωτώμαι, όμως, κανείς δεν διαπιστώνει την κρίση που υποφώσκει, την νεολαία που παθαίνει και μια κοινωνία που δεν πιστεύει σε όποτε αλλά ελπίζει μόνο στην ατομική επιβίωση και στον ιδιωτικό παράδεισο;

Αν ρωτάτε τώρα για τον πολιτισμό, είναι ενδεικτικό πως προεκλογικά η μόνη πολιτιστική υνέντευξη που έδωσε ο πρωθυπουργός ήταν το light ΣΥΝ-ΠΛΗΝ της ΕΤ όπου κυριάρχησαν οι ερωτήσεις του τύπου «αν αγαπάτε την γυναίκα σας». Η αληθινή βέβαια, πλην τρομακική, απορία έγκειται στο «αν αγαπάει η σηπτική νομενκλατούρα τον τόπο, την ιδιαιτερότητα και την ζώσα του παράδοση. Κι αν είναι ατεθειμένα να τα βάλει με τα φλογισμένα ράβενος Μεσαίωνα που αναβιώνει μέσω τηλεοπτικών αλαλαγμικών «επιχειρημάτων». Ο καγγητής κ. Ιω. Κονιδάρης το είπε καλά: Αυτή η εκκλησία, που συνεργάστηκε απρόσκοπτα με τις άνομες εξουσίες, συγκρούεται τώρα με τη Δημοκρατία.

Να συγχαρούμε γι' αυτό τον κ. πρωθυπουργό τους τακτικισμούς του ή τον κ. Χριστόδουλο τις πρωθυπουργικές του φιλοδοξίες; Ένα ναι βέβαιο: ότι όσο η «Αριστερά» θα ευλογεί τον Σημιτισμό τόσο η Εκκλησία θα φλερτάρει του ασφαλούς με την Επανάσταση.

Μάνος Στεφανίδης

Ποιος θα περίμενε ότι οι δημοσιογράφοι –που σε αρκετές περιπτώσεις διεξάγουν αγώνα για τ' ανθρώπινα δικαιώματα– θα υπόκειντο σ' ένα καθεστώς νέας και ιδιότυπης δουλείας; Υπεύθυνοι γι' αυτό οι δαιμόνιοι «εγκέφαλοι» της εταιρείας «Πήγασος» του Γ. Μπόμπολα (που εκδίδει τις εφημερίδες ΕΘΝΟΣ, ΗΜΕΡΗΣΙΑ κ.λπ.) που για να... εξασφαλίσουν τις «ιδανικότερες» συνθήκες εργασίας για τους εργαζόμενους κατήρτισαν έναν νέο «κανονισμό εργασίας προσωπικού» που περιλαμβάνει 35 «απαγορεύεται» (τουλάχιστον στην Παλαιά Διαθήκη οι απαγορεύσεις ήταν μόνο 10...).

Η πρώτη αντίδραση βέβαια των συντακτών ήταν ν' αποφασίσουν κατόπιν γενικής συνέλευσης να ζητήσουν την απόσυρση αυτού του κειμένου. Αρκετοί ήταν που διατύπωσαν την ανησυχία ότι το συγκεκριμένο μέτρο θα μπορούσε να επεκταθεί και σε άλλους δημοσιογραφικούς χώρους.

Η διοίκηση της εταιρείας δεν διατάζει να βάζει τα δύο πόδια των

εργαζομένων σ' ένα παπούτσι, ζητώντας απ' αυτούς, μεταξύ άλλων, να μην ασκούν κριτική των προϊσταμένων τους και, με το πρόσχημα της «προπαγάνδας», να απαγορεύεται η όποια συζήτηση...

Αλλά ιδιαίτερα τραγελαφική ακούγεται η σύσταση ν' αποφεύγονται οι «πολιτικές ή άλλες συζητήσεις σε ώρα εργασίας» (Εδώ πάει γάντι η διαταγή: σκάσε και γράψε...).

Γενικά, το όλο πνεύμα του κειμένου αντιμετωπίζει τους δημοσιογράφους ως κάτι κατώτερο από μαθητές στρατιωτικής σχολής και προκαλεί ακόμη μεγαλύτερες απορίες το σημείο εκείνο στο οποίο αναφέρεται ότι: «Η εταιρεία με διαταγές δύναται να θέτει σειρά κανόνων δεοντολογίας αναφερόμενων στην τήρηση μέτρων ασφαλείας (...) ως και των λοιπών μέσων που χρησιμοποιεί για την εκτέλεση της αποστολής της». Δηλαδή, ως μέσο συνετισμού θα υποχρεώνει τους συντάκτες να στέκονται προσοχή με το ένα πόδι ή θα τους τραβάει το αυτί;

Σ. Λέτσιος

ΕΝΑ ΜΟΥΣΕΙΟ-ΠΡΟΤΥΠΟ ΕΝΑ ΜΟΥΣΕΙΟ-ΚΟΛΑΦΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΟΥΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Το Μουσείο Μπενάκη υπό την εμπνευσμένη και ακαταπρόκλητη καθοδήγηση της ψυχής του -του Αγγελου Δεληβορριά- έχει πλέον ανοίξει τις μόνιμες συλλογές του για το κοινό στις ανακαινισμένες και διευρυμένες αίθουσές του. Η επίσκεψη σ' αυτό το Μουσείο-πρότυπο σε πανευρωπαϊκό επίπεδο είναι αληθινά **συνταρακτική**. Επιτέλους, ύστερα από τόσες απογοητεύσεις και ακατάσχετη υποσχσιολογία περί μουσείων που οι πολιτικοί ιδρύουν στα χαρτιά, ένας άνθρωπος των μουσείων, δουλεύοντας μεθοδικά και με ασυμβίβαστο επιστημονικό κριτήριο, κατόρθωσε να στήσει ένα Μουσείο-σύνθεση όλων των περιόδων της ελληνικής ιστορίας, μεταπηδώντας με έμπνευση από το γενικό στο ειδικό και από το ιδιωτικό στο δημόσιο. Στο Μουσείο Μπενάκη το αντικείμενο αντιμετωπίζεται ως ένα σύνολο αισθητικών και πραγματολογικών πληροφοριών, ως ένας κόσμος που δεν είναι μόνο παρελθόν αλλά προεκτείνεται υπαρκτικά στο μέλλον.

Το νέο Μουσείο Μπενάκη συνδυάζει τις επιτύμβιες στήλες με τα φάγιοι και τους κούρους με τα ρωμαϊκά αντίγραφα. Ξέρει να συσχετίζει τον Λαμπάρδο με τον Θεοτοκόπουλο και τον Παρθένου με τον Κόντογλου.

Γνωρίζει, τέλος, πως το ανώνυμο

προϊόν της λαϊκής τέχνης έχει ένα ιδιαίζον πολιτιστικό βάρος που επ' ουδενί πρέπει ν' αντιμετωπίζεται ως διακοσμητικό άλλοθι ή αφορμή για ευσυγκίνητο φολκλόρ. Ο Δεληβορριάς και οι συνεργάτες του ξέρουν ν' ανατέμνουν την ιστορία της ιστορίας και να εξάγουν από την υλική κατασκευή του πνευματικό της καρπό. Το Μουσείο Μπενάκη προσφέρει στον μνημένο και τον αμήτο θεατή ένα χορταστικό όσο και παιδαγωγικό θέαμα, χωρίς να καταφεύγει σε εύκολους εντυπωσιασμούς ή επιπόλαιες θεαματικότητες. Ο

Δεληβορριάς, κορυφαίος αρχαιολόγος και μουσειολόγος, γνωρίζει πώς να συνθέτει την θεαματικότητα με την επιστημοσύνη, την πολυτέλεια με το μέτρο, τη γνώση με τη συγκίνηση, το ξάφνιασμα με την καταβύθιση στο χρόνο.

Και μάλιστα αποφεύγοντας τις ντιζάν λύσεις που συχνά υπερισχύουν ερήμην του θέματός τους στις σύγχρονες μουσειολογικές προτάσεις.

Η πρόσφατη μόδα πάλι των λυμπατικών όσο και νεόπλουτων μουσείων μας, με τους σεκιουριτάδες και τους θησαυρούς στα υπόγεια, απαιτεί αρχιτέκτονες για την κάθε μουσειακή πρωτοβουλία. Όμως τα μουσεία τα στήνουν, τα υπογράφουν και τα εμψυχώνουν οι άνθρωποι τους και όχι τα τεχνικά γραφεία υποστήριξης. Ο Δεληβορριάς ξέρει πού αρχίζει η δική του ευθύνη και πού τελειώνει η συμβολή των τεχνοκρατών. Το Μουσείο Μπενάκη, τέλος, αποτελεί την ελπιδοφόρο ρωγή σ' ένα σύστημα που ασφυκτιά από τον ακαδημαϊσμό, το θέαμα για το θέαμα και το τέλμα της κομματικής σκληρότητας. Επίσης συνιστά εναλλακτική πρόταση για τα αρχαιολογικά -φεν, και αρχαιοπληκτα-μουσεία μας και, εν πάση περίπτωση, είναι μια θέση ευρωπαϊκών προδιαγραφών made in Greece.

Μάνος Στεφανίδης

ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΡΗ, ΝΑ ΠΑΡΕΙ

Προσωπικά βρίσκω τον Άρη, έναν τυπικό, ναρκισσευόμενο γιάπη που μάλλον απωθεί την συντηρητική βάση της Ν.Δ. παρά την προσελκύει. Όσο για τον μεσαίο χώρο, άσ' τα καλύτερα. Όμως οφείλω να υποστηρίξω τον Άρη απέναντι στη χυδαία -όσο και καθοδηγούμενη- επίθεση σπύλωσης που του γίνεται από γνωστά δημοσιογραφικά σκουπίδια, τα οποία διεκπεραιώνουν κυνικά εντολές των αφεντικών τους και τα οποία έχουν μπερδέψει τη συκοφαντία με το ρεπορτάζ και το χιούμορ με τη χυδαιότητα. Από πού κι ως πού λοιπόν δικαιούνται ασυλίας ο Τρύπας και ο

Flash Back ιδιαίτερα όταν κατ' εξακολούθηση έξεστιν αυτοίς ασχημονείν; Ο κόσμος βοά για τα σκάνδαλα των διαπλεκομένων, για τον απίστευτο ρόλο του Κόκκαλη όσον αφορά στα αρχεία της Στάζι και οι κ.κ. εντιμότατοι «τίποτε»

γαργαλίζουν το tale quale κοινό τους με ροζ αγυρτείες. Ενεός τις προάλλες παρακολουθούσα τον σοβαροφανή Χατζηνικολάου να επιμένει ερωτώντας τον Καρατζαφέρη περί του τι εννοεί όταν ομιλεί περί «ζεύγους», «Σαλώμης» κ.λπ. Φαίνεται ότι οι πολλαπλές του γκάφες με τα exit polls και του Βαγγέλα δεν του έγιναν μάθημα και, στο βωμό της θεαματικότητας, υπερβαίνει και τα standards του Ευαγγελάτου. Μήπως λοιπόν θα έπρεπε να παραλάβει φέτος το Αριστείο Δημοσιογραφίας, όπως συνέβη και με τον κ. Πέτρο, για να ευθυμήσουμε ακόμη περισσότερο;

Μ.Σ.

ΑΧ! ΑΥΤΑ ΤΑ ΜΕΓΑΡΑ

100 πολίτες της «Κίνησης Πολιτών» Θεσσαλονίκης διατυπώνουν έντονες επικρίσεις σχετικά με τον δημόσιο χαρακτήρα του Μεγάλου Μουσικής Θεσσαλονίκης. Μεταφέρουμε το κείμενο:

Μολονότι εγκαινιάσθηκαν για λόγους εντυπώσεων κατά την προεκλογική περίοδο το Μέγαρο της Μουσικής και το Βασιλικό Θέατρο, οι εργασίες συνεχίζονται. Ελπίζοντας ότι κάποτε θα περατωθούν, η Κίνηση Πολιτών Θεσσαλονίκης θέτει ανοικτά το ζήτημα της χρήσης και των αντιλήψεων που θα διακρίνουν τη χρήση των κτιρίων.

Εδώ και χρόνια η πολιτιστική ηγεμονία ισχύει εξωθεσμικά παρά την ύπαρξη υπουργείων, δημοσίων υπαλλήλων και σχετικών Εθνικών Λογαριασμών. Επιπλέον, σε άλλες εποχές, η διαχείριση του δημοσίου χρήματος και η άσκηση πολιτιστικής πολιτικής έχει εκχωρηθείτε ιδιώτες συγκεκριμένου μορφώματος ξουσίας, οι οποίοι λογοδοτούν σε μετα-πυσικές δυνάμεις και διαλέγονται με τη συνεύρεσή τους. Κατά περίπτωση επιλέγουν τους λήπτες των πολιτιστικών μη-υμάτων και προκρίνουν την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, οι οποίες συμπίπτουν καμιά φορά με προσωπικές δημιουργίες. Μολονότι εισερχόμαστε στον αιώνα της πληροφορικής και της ημολογούμενης διαφάνειας, ο χρόνος μας παλινδρομεί στην αυλική περίοδο της βασιλικής Γαλλίας. Εμείς, ετερο-προνοσμένα, βιώνουμε την παλινόρθωση των Βουρβόνων, χωρίς στέμμα και το ημίφως στην ακμή, υποτίθεται, της κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, και αλίστα στην «σοσιαλδημοκρατική» εκδοχή της όπως θέλει να εμφανίζεται η γαλλική ομάδα του ΠΑΣΟΚ.

Κανείς δεν αμφιβάλλει ότι αρκετοί συ-τελεστές, φυσικά πρόσωπα, που ενε-λάκησαν στην ανέγερση του Μεγάλου της Μουσικής Θεσσαλονίκης έχουν προσόντα και ικανότητες. Όμως από ου σημείου αυτού μέχρι τη διαφανή-ατ' αποκλειστικότητα διαχείριση πό-ων και ανθρώπων υπάρχει μια διαφο-ά. Όπως υπάρχουν και τα ερωτήματα ου εκκρεμούν. Ποιος αποφασίζει, με-οια κριτήρια, ποια δοσολογία και ποια-ύνθεση διακρίνει τον «περιούσιο λαό

του πνεύματος». Ωσάν τους τακτικούς θαμώνες Μουσικής στην Αθήνα. Και, επιπλέον, ποια πολιτιστική ανάπτυξη θεωρητικά σχεδιάζει το κράτος με τα χρήματα των φορολογουμένων το οποίο διαθέτει Εθνικά θέατρα, Λυρική Σκηνή, συμφωνικές ορχήστρες κ.τ.λ. πρακτικά αφανείς. Εάν αδυνατεί να εμπνεύσει η όποια ηγεσία το αίσθημα της συλλογι-κής προσπάθειας, εντιμότερο είναι να ομολογήσει δημόσια την ανικανότητά της, να κατονομάσει ατέλειες και οπι-σθοδρομικές νοστροπίες και να θέσει ωμά το πρόβλημα του «πνευματικού μας μέλλοντος» χωρίς περιστροφές.

Η δημοκρατία είναι χρήσιμο πολίτευ-μα και εφ' όσον λειτουργεί σωστά ανα-δεικνύει συνήθως τους ικανότερους. Το Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης πρέ-πει να κάνει τα πρώτα βήματά του στα-θερά, ώστε να ριζώσει στη συνείδηση των συμπολιτών και των Μακεδόνων ευ-ρύτερα. Προς τούτο χρειάζεται να ξεκι-νήσει μια δημόσια συζήτηση με όλους τους πολιτιστικούς και κοινωνικούς φο-ρείς της πόλης μας καθώς και με ανε-ξάρτητες προσωπικότητες που έχουν διαδραματίσει μέχρι τώρα σημαντικό ρόλο στο πολιτιστικό γίγνεσθαι, η οποία θα αναδείξει και τους άξονες των καλλι-τεχνικών δραστηριοτήτων του Μεγάλου και την άρτια και ευέλικτη διοικητική και καλλιτεχνική διαχείριση που αυτό χρειάζεται, προκειμένου χωρίς αθηνο-κεντρικές διαπλοκές και κομματικές σκοπιμότητες να ανταποκριθεί στο ση-μαντικότερο ρόλο που καλείται να παί-ξει. Ενός ρόλου που τα κύρια χαρακτη-ριστικά του θα πρέπει να είναι η γεω-γραφική υπέρβαση χωρίς την άρνηση των τοπικών ιδιαιτεροτήτων, ο κοινωνι-κός χαρακτήρας χωρίς την απαξίωση της προσωπικής ανάγκης και η αξιοποί-ηση των τεχνολογικών κατακτήσεων της εποχής μας χωρίς την απόρριψη των πα-ραδοσιακών μέσων.

Τούτο επιτυγχάνεται κατά την άποψη μας με τον Δημόσιο Χαρακτήρα του Με-γάλου Μουσικής και γι' αυτό θα αγωνι-σθούμε.

Καλούμε όσους εκ των συμπολιτών μας έχουν την ίδια άποψη μ' εμάς να συ-στρατευτούν μαζί μας για την επίτευξη αυτού του σκοπού.

ΒΙΟΚΑΡΠΕΤ

Γιατί μόνο συλλαλητήρια; Γιατί όχι και κατάληψη της ΒΙΟΚΑΡΠΕΤ ή κλείσιμο της Εθνικής Οδού στο Σχημα-τάρι; Το τιμημένο ΚΚΕ έχει δείξει το δρόμο. Επιτρέπεται η διοικούσα εκ-κλησία να ορρωδήσει προ του κινδύνου του αφελληνισμού και του αποχριστια-νισμού μας; Στ' άρματα στ' άρματα και με κροτίδες σαν τους χουλιγκάνους και με γκαζάκια σαν τ' αδούλωτα παιδιά των Εξαρχείων. Τα ράσα κάνουν τον παπά και όσο πιο φλογισμένα είναι τό-σο το καλύτερο. Τουτέστιν, φωτιά στα μπατζάκια μας. Ας αφηφίσουμε λοι-πόν τους νόμους όπως προέτρεψε το χριστεπώνυμο πλήρωμα ο Άγιος Πει-ραιώς. Ας καταλύσουμε και την συ-νταγματική επιταγή της λαϊκής κυριαρ-χίας μέσω της λαϊκής εξέγερσης. Επα-νάσταση! Τ' αγγελικά τάγματα και μυ-ριάδες δορυφορούντων αερίων πνευ-μάτων μάς παραστέκουν.

Εμπρός για μια ορθόδοξη Τζαμαχι-ρία. Η Ελλάς έχει πρωθυπουργό που ενώνει τα διεστώτα. Είναι ο κ. Χριστό-δουλος. Εξάλλου του το ζήτησε και μια κυρία στη Βέροια. Ρωτήστε και τον κ. Χατζηνικολάου, Μακαριώτατε! Είσαι και θα είσαι ο πρωθυπουργός! (Αλλά και ο τιμονιέρης της επανάστασης). Αλληλούια.

Στέφανος Προτεστάκις

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ» ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Σε μια ενδιαφέρουσα εκδήλωση που έγινε την Παρασκευή 12.5 στο χώρο των κλασικών σπουδών του πανεπιστη-μίου της Aix-en-Provence παρουσιάστη-κε η Αρχαία Ελληνική Γραμματεία της συλλογής «Οι Έλληνες», του εκδοτικού οίκου «Κάκτος». Στην ομιλία της η ελλη-νίστρια Helene Cotta κατέληξε ότι η ση-μασία της συλλογής «Οι Έλληνες» είναι ότι παρουσιάζουν για πρώτη φορά τα Άπαντα των αρχαίων ελλήνων συγγρα-φών μεταφρασμένα παράλληλα με το αρχαίο κείμενο, πράγμα που δείχνει τη συνέχεια και την εξάρτηση της νέας ελ-ληνικής γλώσσας από την αρχαία. Ο κα-θηγητής Αρχαιολογίας Antoine Hermary τόνισε ότι η σημασία της προ-σπάθειας του Οδ. Χατζόπουλου είναι ότι δίνει στον τομέα αυτόν της επιστή-μης το πλήρες έργο. **ΣΩ.ΛΕ**

Ο Άρης και η κατανομή της εξουσίας

της Αννέτας Καββαδία

Όταν πριν από λίγο καιρό ο πρόεδρος της Ν.Δ. εξήγγειλε τη διεξαγωγή του έκτακτου συνεδρίου –οι εργασίες του οποίου ξεκινούν σήμερα το απόγευμα και ολοκληρώνονται την Κυριακή- για τον Ιούνιο, τίποτα δεν μπορούσε να τον προϊδεάσει για το κλίμα μέσα στο οποίο αυτό θα διεξαγόταν. Ο ίδιος είχε βγει ενισχυμένος από τις εκλογές, εθεωρείτο αδιαφιλονίκητος ηγέτης της παράταξης και, ως εκ τούτου, ήθελε –μέσω της κορυφαίας κομματικής διαδικασίας- να εδραιώσει αυτή την παντοδυναμία του και να προετοιμάσει τη βάση για τις, εκ βάθρων, αλλαγές που σχεδιάζει για τους επόμενους μήνες.

Τις τελευταίες, όμως, είκοσι μέρες, οι εξελίξεις στο χώρο της αξιωματικής αντιπολίτευσης πήραν τέτοια έκταση που κανείς δεν μπορεί, πλέον, να προβλέψει με ακρίβεια το πώς θα βγει η Ν.Δ. από το τριήμερο συνέδριό της. Ο Κώστας Καραμανλής έχει απέναντί του, πέραν της... «συνήθους υπόπτου» Ντόρας Μπακογιάννη, τους βαρόνους αλλά και αρκετούς παλιούς φίλους, η στήριξη των οποίων στην ανάδειξή του στην αρχηγία του κόμματος ήταν κάτι παραπάνω από καθοριστική. Κοινός παρονομαστής της κριτικής όλων, οι επιλογές του Κώστα Καραμανλή σε ό,τι αφορά στη διατήρηση (άρα και τη στήριξη) του Άρη Σπηλιωτόπουλου στο καίριο πόστο του εκπροσώπου του κόμματος παρά τον τεράστιο θόρυβο που έχει προκληθεί γύρω από το όνομά

του, θόρυβος ο οποίος ξεπέρασε τα στενά ελλαδικά όρια και έφθασε μέχρι τη γειτονική Τουρκία.

Όπως όλα δείχνουν, πάντως, ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης –παρ' ότι θεωρεί τον στενό συνεργάτη του, απόλυτα πετυχημένο στη θέση του- έχει πειστεί ότι έφθασε η στιγμή να τον απομακρύνει. Προσανατολίζεται να το κάνει αμέσως μετά το Συνέδριο, γι' αυτό και οι επιτελείς της Ρηγίλλης διαμηνύουν τόσο προς την Ντόρα Μπακογιάννη όσο και προς τα άλλα κορυφαία στελέχη, να χαμηλώσουν τους τόνους και να διευκολύνουν τους χειρισμούς του προέδρου προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση.

Θα ήταν, πάντως, ενδιαφέρον να επιχειρήσει κανείς να προσεγγίσει την υπόθεση Σπηλιωτόπουλου στη βάση της αναζήτησης των πραγματικών αιτίων της, εν λόγω, αντιπαράθεσης. Κατά κανόνα, στην πολιτική ζωή, η διαμάχη γύρω από πρόσωπα υποκρύπτει τη διαμάχη γύρω από ζητήματα εξουσίας. Και σ' αυτόν τον κανόνα εντάσσεται απολύτως η υπόθεση που ταλαιπωρεί μετεκλογικά το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης.

Κατά τη γνώμη μας, εδώ το «πρόσωπο» απλώς χρησιμοποιείται είτε για να πληγεί ο Κώστας Καραμανλής –μέσω του περιορισμού της εξουσίας του- είτε για να δημιουργηθούν και νέοι, πέραν των υπαρχόντων, συσχετισμοί στο κέντρο εξουσίας –και, άρα, λήψης αποφάσεων- του κόμματος. Με άλλα λόγια, αυτό το οποίο «παιζεται» στη Ν.Δ. –τόσο με την υπόθεση Σπηλιωτόπουλου όσο και με τις, κατά διαστήματα, ακροδεξιές φωνές που αναζητούν λόγο και χώρο (με αποκορύφωμα την υπόθεση Καρατζαφέρη)- έχει να κάνει με την κατανομή εξουσίας.

Σε ό,τι αφορά στο πρόσωπο του Άρη Σπηλιωτόπουλου, ακόμα και οι «ορκισμένοι» εχθροί του δεν του καταλογίζουν έλλειψη ικανότητας ή ευφυΐας. Αυτό το οποίο ενοχλεί τα μέγιστα είναι το ότι διαθέτει ισχυρότατη θέση και πρόσβαση στο κέντρο εξουσίας κάτι που, αυτομάτως, τον καθιστά στόχο, ιδιαιτέρως ύστερα από μια εκλογική

ήττα. Γιατί βάλλεται, όμως, τώρα και γιατί βάλλεται απ' όλους; Η απάντηση στο ερώτημα θα πρέπει να αναζητηθεί στο γεγονός ότι ο εκπρόσωπος της Ν.Δ. μετέχει σ' ένα εξαιρετικά ολιγομελές κέντρο εξουσίας. Και είναι αυτός ακριβώς ο περιορισμένος αριθμός –για δύο (!) κάνουν λόγο κάποιοι- των ατόμων που λαμβάνουν τις αποφάσεις στη Ρηγίλλης, που έχει ανοίξει τον ασκό του Αιόλου και έχει κάνει κορυφαία στελέχη να «πνέουν τα μένεα» εναντίον όλων όσοι βρίσκονται στην... προνομιακή θέση να αποτελούν τμήμα του εξαιρετικά ολιγομελούς αυτού κέντρου.

Από τη στιγμή, όμως, που ο ένας είναι ο αρχηγός –και εκ των πραγμάτων δεν μπορεί να «χτυπηθεί»- μένει ο άλλος. Όσοι θέλουν, λοιπόν, να χτυπήσουν τον Κώστα Καραμανλή χτυπάνε τον Άρη Σπηλιωτόπουλο, όσοι ψάχνουν «ενόχους» για την εκλογική ήττα «φωτογραφίζουν» (αντί του αρχηγού) το στενό του συνεργάτη και όσοι, εν κατακλείδι, διεκδικούν τη διεύθυνση του κέντρου εξουσίας –όπως οι βαρόνοι που νιώθουν εαυτούς απομονωμένους και αναζητούν συλλογικότητα στη λήψη των αποφάσεων- χτυπούν και αυτοί τον Άρη Σπηλιωτόπουλο.

Ακόμα και τα γνωστά ακροδεξιά προβλήματα που τόσο συνδέθηκαν με τη θεωρία περί μεσαίου χώρου αλλά και με την παρουσία του συγκεκριμένου ατόμου στη θέση του εκπροσώπου, πηγάζουν –μεταξύ άλλων- και από τη διαμάχη για την εξουσία στη Ν.Δ. Δεν είναι τυχαία, άλλωστε, η ρήση ενός εκ των εκφραστών αυτής της ακροδεξιάς τάσης του Απόστολου Ανδρεουλάκου, που ζητούσε προ καιρού «να δοθεί στους δεξιούς το μερίδιο της εκπροσώπησης που τους αναλογεί».

Άρα, το πρόβλημα της αξιωματικής αντιπολίτευσης δεν είναι ο Σπηλιωτόπουλος, αλλά το πώς –και σε ποιους- κατανέμεται η εξουσία στο κόμμα. Και όσο αυτό το πρόβλημα δεν βρίσκει τη λύση του, τόσο θα επανέρχεται αναγκαστικά το ζήτημα της κρίσης στη Ν.Δ. Απλά αυτή η κρίση κάθε φορά θα προσωποποιείται.

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

ΆΞΕΛ

κυκλοφορεί

Χόνετ

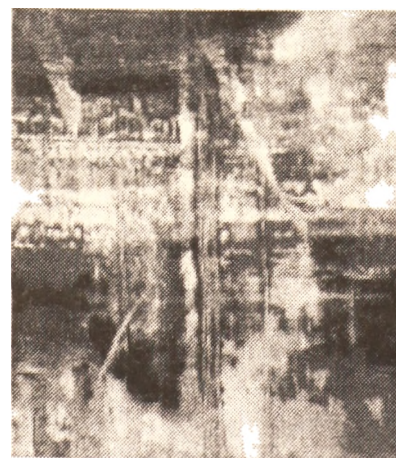
Από την επικοινωνία στην αναγνώριση

Για την ανανέωση της κριτικής θεωρίας

Μετάφραση – Εισαγωγή:

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΒΟΥΛΑΚΟΣ

Ο Άξελ Χόνετ, καθηγητής της κοινωνικής φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου της Φραγκφούρτης και μαθητής του Γιούργκεν Χάμπερμας, επιχειρεί με το βιβλίο του αυτό να ανανεώσει τη κριτική κοινωνική θεωρία. Άτομα και ομάδες της σύγχρονης κοινωνίας που αισθάνονται ότι αποτελούν θύματα κοινωνικής περιφρόνησης έχουν ξεκινήσει έναν αγώνα για αναγνώριση. Ο Χόνετ αναλύει ένα πρότυπο ζωής που θα εξασφαλίσει τόσο την τυπική ισότητα των ατόμων όσο και την αυτοπραγμάτωση και την ευημερία τους.

Η μάχη της μπροσούρας

Οι αστυνομικές ταυτότητες και η εθνική ταυτότητα

του Νίκου Φίλη

«Ο βάνανσος τρόπος, με τον οποίον τέθηκε από την πλευρά του Κράτους το θέμα της αναγραφής ή όχι του θρησκευματος στις νέες ταυτότητες, μετέβαλε ένα φαινομενικά αδιάφορο θέμα σε εθνικό πρόβλημα και για τον Ορθόδοξο Λαό μας σε ομολογία Πίστεως».

Ετσι ξεκινά η μπροσούρα της Εκκλησίας υπό τον τίτλο «Η Ελληνική Ταυτότητα», όπου αναπτύσσεται η γνωστή άποψη του «αδιαίρετου μεταξύ Ορθοδοξίας και Έθνους». Η Εκκλησία μεθοδικά επιχειρεί να μεταβάλει ένα διοικητικό θέμα, όπως είναι η αστυνομική ταυτότητα, σε εθνικό και ζήτημα πίστης. Δε διστάζει, μάλιστα, να κινδυνολογεί ανοιχτά ότι μετά τη διαγραφή του θρησκευματος από τις αστυνομικές ταυτότητες έρχεται η σειρά «του Εθνικού Ύμνου να καταργηθεί και του Σταυρού να φύγει από τη σημαία» (φυλλάδιο της Εκκλησίας, «Προς τον ΛΑΟ», Νο 24). Η ίδια, λοιπόν, η Εκκλησία αναβαθμίζει τη σημασία της μάχης. Εμμέσως παραδέχεται ότι στερείται επιχειρημάτων στο στενό διοικητικό πεδίο της μορφής που θα έχουν οι νέες αστυνομικές ταυτότητες. Τεχνηέντως διολισθαίνει από τις αστυνομικές ταυτότητες στο μείζον θέμα της συνείδησης που έχει κάθε πολίτης για τον εαυτό του και τη σχέση του με την εθνική, θρησκευτική, πολιτισμική κοινότητα στην οποία αναγνωρίζεται και εντάσσεται. Η διαμάχη για τις αστυνομικές ταυτότητες, λοιπόν, έχει αποκτήσει μια συμβολική-ιδεολογική διάσταση.

Η εθνική ταυτότητα δεν ήταν ποτέ ένα ανιστορικό, αιώνιο και υπερφυσικό κατασκεύασμα. Σε κάθε ιστορική περίοδο προσλαμβάνει ιδιαίτερο περιεχόμενο. Άλλωστε και η λέξη Έλληνας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, έχει αποκτήσει το πλέον διαφορετικό και

συχνά αντιφατικό περιεχόμενο: ήταν συνώνυμο του ειδωλολάτρη-εθνικού, ντύθηκε την αυτοκρατορική ιδέα, χρωματίστηκε από την ορθόδοξη παράδοση της προεθνικής έννοιας του Γένους και κατά τους δύο τελευταίους αιώνες υπήρξε η προσωποποίηση της εθνικής-κρατικής ταυτότητας, όπως αυτή διαπλάθεται. Η εθνική ταυτότητα είναι μία δυναμική υπόθεση, ιδιαίτερα στις μέρες μας, που το εθνικό κράτος μεταλλάσσεται και τα ατομικά δικαιώματα ασκούνται μέσα σε ένα πολυεθνικό, πολυθρησκευτικό και πολυπολιτισμικό πλαίσιο.

Αυτή την ιστορική στιγμή επέλεξε η ιεραρχία για να κατοχυρώσει ή και να επεκτείνει την ιδεολογική-πολιτική «δικαιοδοσία» της, εκμεταλλευόμενη την κρίση της πολιτικής και των πολιτικών καθώς και το πολιτισμικό κλίμα του μεταμοντερνισμού, που διευκολύνει την άνθηση υπερλογικών και ρευμάτων εχθρικών προς τον ορθό λόγο. Η Ιεραρχία θέλει να επιβεβαιώσει την τυραννική-εξουσιαστική παρουσία της στο σύνολο της κοινωνικής ζωής και να εγγράψει υποθήκες για ένα νέο, αρκετά μιντιακό, εθναρχικό ρόλο. Τόσο το ΠΑΣΟΚ, όσο και Ν.Δ. με την άρνησή τους να προχωρήσουν στην αναθεώρηση των συνταγματικών διατάξεων και τον χωρισμό Κράτους - Εκκλησίας διευκολύνουν τα παρεμβατικά σχέδια της εκκλησιαστικής ηγεσίας του κυρίου Χριστόδουλου.

ΤΑ ΦΥΛΛΑΔΙΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ

Τα επιχειρήματα της Ιεραρχίας υπέρ της προαιρετικής αναγραφής του θρησκευματος στις αστυνομικές ταυτότητες στερούνται νομικής βάσεως, όπως αναγνωρίζει η ίδια η Νομική Επιτροπή της Εκκλησίας. Η Ιεραρχία προτάσσει ιδεολογικά επιχειρήματα, με κυριότερο αυτό που αναφέρει με την αυθεντία απόφασης της Α' Οικουμενικής Συνόδου: ότι, δηλαδή, ιστορικά υπάρχει

ταύτιση ορθοδοξίας και Ελληνισμού, ότι δεν μπορεί να είναι κανείς γνήσιος Έλληνας αν δεν είναι ορθόδοξος χριστιανός, ότι ο Ελληνισμός στην μακραίωνη διαδρομή του υπήρξε κιβωτός της Ορθοδοξίας ότι η ελληνική γλώσσα είναι ιερή γλώσσα και ο ελληνικός λαός ο νέος περιούσιος λαός. Ούτε λίγο ούτε πολύ, πιστεύω εις ένα Θεό Έλληνα!

Όλα αυτά, χωρίς καμία δική μας υπερβολή διατυπώνονται στις μπροσούρες της Ιεράς Συνόδου, με βάση τις οποίες ο «Λαός-Ποίμνιο» καλείται στα συλλαλητήρια, αρχής γενομένης την ερχόμενη Τετάρτη στην Θεσσαλονίκη. Η Ιεραρχία επιδίδεται σε μία αναδρομική επίθεση εναντίον της «ιντελιγκέντσας του ρασιοναλισμού», επειδή, λέει, επιδιώκει να καταστήσει την Ελλάδα «άθρησκον κράτος» αλλά ταυτοχρόνως «να αφελληνίσει το Έθνος».

Ποια είναι, άραγε, αυτή η «ιντελιγκέντσια του ρασιοναλισμού» ή σε απλά ελληνικά η διάνοηση του ορθού λόγου; Είναι χιλιάδες, εκατομμύρια έλληνες πολίτες, οι οποίοι επί 170 έτη ελεύθερου βίου θεμελίωσαν και μεγάλωσαν τα σύνορα του Έθνους σε όλους τους τομείς, έστω με τα αναπόδραστα και μοιραία λάθη, με τα πάθη, τις συμφορές, αλλά πάντως με ανοικτή τη δυνατότητα των επανορθώσεων. Μπορεί να θεμελιωθεί ένας δημοκρατικός πολιτισμός πάνω στην ανοικτή εχθρότητα προς τις αρχές του ορθού λόγου, δηλαδή προς τις αξίες της Δημοκρατίας; Μπορεί η σύγχρονη Ελλάδα να παλινδρομήσει στον «Ελλήνων τις κοινότητες» ξενοφοβική κι αποκομμένη από τις διεργασίες στην Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο; Αυτή η ρητορική εναντίον του «ρασιοναλισμού» χτυπάει ενώπιόν των ατομικών και τα συλλογικών δικαιώματα των πολιτών. Άλλωστε η μπροσούρα καταγγέλλει ότι «όλες οι μειονότητες στη χώρα μας καθοδηγούνται από ξένα κέντρα». Πόσο ειλικρί-

ής είναι η αγωνία της Ιεραρχίας για το ακέλωμα και το Σένγκεν, όταν η ίδια ακελώνει έλληνες πολίτες ως ξενοκίητους και συνεπώς εθνικά αποσυνάυγους;

Ι ΛΑΟΣ-ΠΟΙΜΝΙΟ»

Η εχθρότητα προς τους σκεπτόμενους πολίτες συμπληρώνεται από τον υφέροντα αντικοινοβουλευτισμό. Ξανά την προσούρα με τον τίτλο «Για την ελληνική ταυτότητα» διαβάζουμε ότι οι οι θεσμοί του πολιτεύματος, και πρώτα απ' όλα τα κόμματα, διαιρούν το ικό, ενώ μόνον η Εκκλησία τον ενώνει! ρόκεται για τερατώδη διαστροφή της τορίας. Η Ιεραρχία επιχειρεί να εκταλευτεί την πολιτισμική κρίση ώστε να αναγράψει την ιστορία με τον δικό της δεσποτικό τρόπο.

Η προγραμματική εχθρότητα προς τους διανοούμενους και τα κόμματα, τορικά, υπήρξαν οι θεωρητικές βάσεις των ακροδεξιών ιδεολογιών. Σε οιο δρόμο παρασύρεται η Ιεραρχία; Για φιλόδοξα, ανομολόγητα πολιτικά έδια καλείται να εξυπηρετήσει; ταν αμφισβητείται στην εκλεγμένη βέρνηση η εξουσία να κυβερνά και είρεται θέμα συγκυβέρνησης, πού δίζει η Εκκλησία; Όταν ο κυρίαρχος ός μεταλλάσσεται στο πλάσμα «Λα-Ποίμνιον», τότε η Εκκλησία υπεξαιί τις εξουσίες που πηγάζουν από την ική κυριαρχία. Όταν η παράδοση τιμετωπίζεται μουσειακά, τότε στείται ο λαός του δικαιώματος να προεύει. Όταν μία εξουσία, στην περίωσή μας η εκκλησιαστική, δίπλα στην ερβατική νομιμοποίησή της καταύει και στην παράδοση, δηλαδή στο ρελθόν, αποφεύγει τη βάσανο του λόγου. Το παρελθόν παραπέμπει ο μονόλογο....

Αναμφισβήτητα μία μακραίωνη παρουσία της ορθοδοξίας στα μέρη που ενήθηκε ο νέος Ελληνισμός επηρέατην ταυτότητά του. Είναι έργο των ορικών να αποκαταστήσουν, χωρίς οπλασίες, τη σχέση αυτή. Και συνεχς το αποπειρώνται με επιτυχία, τουχιστον όσοι σέβονται την επιστήμης. Η ταύτιση όμως, ορθοδοξίας και ηνισμού μοιάζει σαν αίρεση, διότι η οδοξία και γενικότερα ο χριστιανός έχουν οικουμενική επιδίωξη και αι υπερεθνικές πολιτισμικές - θρηευτικές πραγματικότητες. Η επινόη-

ση του νέου περιούσιου λαού αποτελεί μέρος μιας νέας εθνικιστικής μυθολογίας, που, εκτός των άλλων, θέτει σε κίνδυνο τις αναγκαίες σχέσεις συνεργασίας της χώρας με τον βαλκανικό κι ευρύτερα με τον ορθόδοξο χώρο, ενώ υπονομεύει την ευρωπαϊκή πορεία της χώρας. Είναι, άραγε τυχαία η αιφνίδια επίθεση κατά των «Σκοπιανών» στην προσούρα της Ιεραρχίας; Το φάντασμα του «αφελληνισμού» ορθώνεται με την επίκληση του πρόσφατου «εθνικού εχθρού». Δεν μας εξηγούν όμως πώς γίνεται οι ορθόδοξοι Έλληνες να κινδυνεύουν από τους ορθόδοξους «Σκοπιανούς»; Φαίνεται ότι η ορθοδοξία δεν ευλογεί με τον ίδιο τρόπο όλους τους πιστούς λαούς!

Η ΜΑΧΗ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Το πρόβλημα με τις ταυτότητες, δυστυχώς, τροφοδοτεί εκ νέου μία εθνικιστική δημαγωγία. Η Ν.Δ. έσπευσε να περιβληθεί τα άμφια του κυρίου Χριστόδουλου, ελπίζουσα ότι η υπόθεση των ταυτοτήτων, ως μάννα εξ ουρανού, θα μετατοπίσει το ενδιαφέρον των πολιτών από την κρίση κομματικής ταυτότητας που διέρχεται. Το ΚΚΕ με εκπλήσσοις ταχύτητα μπολιάζει την παραδοσιακή ορθοδοξία του με την εθνοκεντρική - θρησκευτική ορθοδοξία. Γι' αυτό κι ο Ρίζοσπάστης επέκρινε μονομερώς την κυβέρνηση για τη διαγραφόμενη σύγκρουση και εξ αντικειμένου (;) παρεχώρησε έδαφος στην εκκλησιαστική προπαγάνδα ανάμεσα στους λαϊκούς ανθρώπους. (Το περίεργο είναι ότι το ΚΚΕ δεν πρόσεξε πως η εκκλησιαστική προσούρα ανοίγει μέτωπο στους μπολσεβίκους.) Το ΠΑΣΟΚ βιώνει τα αδιέξοδα της συνύπαρξης του «εκσυγχρονισμού» με τις ισχυρές αναχρονιστικές εστίες της αλήστου μνήμης ΕΛΕ. Η Ιεραρχία βασίμως προσδοκά ότι «με όρους μαζικού κινήματος» θα προκαλέσει ρωγμές στο ΠΑΣΟΚ. Η Εκκλησία μπαίνει στο πολιτικό παιχνίδι...

Υπάρχουν, όμως, ορισμένα ελπιδοφόρα μηνύματα. Το 2000 δεν είναι 1987, όταν ο Α. Παπανδρέου «άδειασε» τον Α. Τρίτη, ικανοποιώντας τις εκκλησιαστικές αξιώσεις. Τώρα διαμορφώνεται μία ισχυρή κοινωνική τάση, η οποία μέσα από την κρίση της εθνικιστικής έξαρσης των τελευταίων χρόνων έχει συνειδητοποιήσει την ανάγκη νέ-

ων διεθνών προσανατολισμών του κράτους και κατ' επέκταση εσωτερικών αλλαγών στην κοινωνία.

Στην ιδεολογική αυτή νέα συνειδητοποίηση συντελούν και τα, ορθώς εννοούμενα, εθνικά συμφέροντα, καθώς και η ανάπτυξη της ελληνικής κοινωνίας. Η μάχη της εθνικής ταυτότητας θα κριθεί από την αντοχή της πορείας εκδημοκρατισμού της κοινωνίας, από την ικανότητα του κράτους να εγγυάται κοινωνικά δικαιώματα στους πολίτες, από την κοινωνική συνοχή. Ενόσω ο «εκσυγχρονισμός» παράγει κοινωνικές αδικίες, το κήρυγμα για τον χαμένο «παράδεισο» της παράδοσης θα βρίσκει έδαφος και οι κατάρες κατά της παγκοσμιοποίησης θα έχουν ακροατήριο. Σε αυτό ποντάρει το από άμβωνος πολιτικό κήρυγμα. Εκεί ελπίζουν οι διάφοροι φονταμενταλιστές, εκμεταλλευόμενοι τις διεθνείς ανισότητες που δημιουργεί ο επιθετικός καπιταλισμός και οι ιδεολογίες της αγοράς. Κοινωνική συνοχή, κατοχύρωση των πολιτισμικών διαφορετικοτήτων, δημοκρατική διακυβέρνηση του πλανήτη: ένα τρίπτυχο αναγκαίο για την επιβίωση του κόσμου.

Σε μια μεταβατική περίοδο, σαν αυτή που ζούμε σήμερα, είναι αναγκαία και δυνατή η διαμόρφωση μιας εθνικής ταυτότητας ανοιχτής, δημοκρατικής, ανεκτικής, βασισμένης στις αξίες ενός «νέου συνταγματικού πατριωτισμού».

Αυτή την προοπτική, κατά κάποιο τρόπο ανέστειλε η επιμονή του ΠΑΣΟΚ να μην θέσει θέμα για ώριμες μεταρρυθμίσεις μέσω της συνταγματικής αναθεώρησης, όπως είναι ο χωρισμός της εκκλησίας από το κράτος. Παρά την τελική απόφαση του πρωθυπουργού για τις ταυτότητες, το ΠΑΣΟΚ πληρώνει τα επίχειρα του πολυσυλλεκτισμού και του τακτικισμού του. «Το ενιαίο και όλον ΠΑΣΟΚ». Με την επιλογή των κυρίαρχων πολιτικών - οικονομικών δυνάμεων να ευνοήσουν την πρωτεϊκή μεταμόρφωση του δικομματισμού και κυρίως του ΠΑΣΟΚ η κρίση του πολιτικού συστήματος διαιωνίζεται.

Το πρόβλημα με τις αστυνομικές ταυτότητες, ασήμαντο αυτό καθεαυτό, λόγω των συμβολοποιήσεων, συνδέεται με το κεντρικό πολιτικό πρόβλημα. Γι' αυτό, ανεξαρτήτως της βραχυπρόθεσμης τροπής του, θα μας απασχολεί για καιρό.

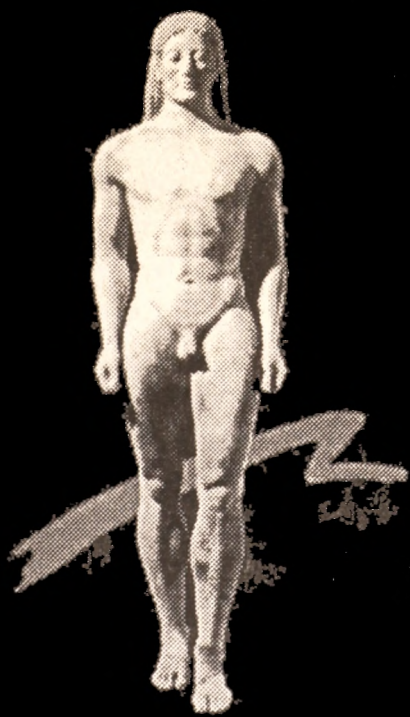
ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ
η σειρά

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

Η μεγαλύτερη και εγκυρότερη σειρά
σε όλο τον κόσμο

Η μεγαλύτερη
και εγκυρότερη σειρά
σε όλο τον κόσμο

Πανεπιστημίου 46, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 38.40.524 - 38.44.458, Fax: 33.03.098

Από το Ν

του Μάνου Στεφανίδη

*Τι δε με καλείτε Κύριε, Κύριε, και ου ποείτε α λόγων
(Κατά Λουκάν στ, 46)*

Έχετε ακούσει έναν ποδοσφαιριστή Νεμπεγλέρα; Το όνομά του προέρχεται από το χωριό Νεμπεγλέρ της Θεσσαλίας όπου και εγεννήθηκε το 1784 ο αίτιος της σοβούσης κρίσης ανάμεσα στο κράτος και την εκκλησία: ο Θεόκλητος Φαρμακίδης. Ο αρχιμανδρίτης και λόγιος –εξέδιδε τον *Λόγιον Ερμή* στη Βιέννη– Θ. Φαρμακίδης τον Μάρτιο του 1833 τοποθετείται από τον Μάουρερ και την βαναρική αντιβασίλειά σε επιτροπή μαζί με τον Σπυρίδωνα Τρικούπη για την χάραξη ενός εκκλησιαστικού οργανισμού. Η επιτροπή αυτή «νομιμοποίησε» την άκρως δυτικόφρονα ανακήρυξη του Αυτοκεφάλου της Ελλαδικής Εκκλησίας στις 23 Ιουλίου του ίδιου έτους. Μια κίνηση που εξέφραζε την νεοκλασικιστική ιδεολογία της εποχής και που καταδίκασε τον Ελληνισμό στα όρια ενός βαλκανικού κρατιδίου made in Europe.

Ο αυτός Θ. Φαρμακίδης διορίστηκε πρώτος γραμματέας της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, ενώ το 1837 «εισπήδησε» στην Θεολογική Σχολή ως καθηγητής. Αυτή η αντικανονική, «αυτογνώμων» απόσχιση, την οποία θα ακολουθούσαν και όλες οι άλλες εθνικές εκκλησίες των Βαλκανίων, επέφερε ως εικός τη ρήξη με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ως γνωστόν το αυτοκέφαλον το παραχωρεί μόνον η Μητέρα Εκκλησία, όπως λ.χ. συνέβη στην περίπτωση της Κύπρου, όπως και τα εξ αυτού απορρέοντα προνόμια: προνόμια που δεν έχει η Ελλαδική Εκκλησία. Είναι φυσικό λοιπόν η περί ταυτοτήτων συζήτηση να είναι συγχρόνως εξαιρετικά σοβαρή και απίστευτα γελοία. Πρόκειται για μια συζήτηση που έπρεπε να κάνει ο Ελληνισμός από τις αρχές του ελευθέρου βίου του.

Τις απόψεις του Φαναρίου υποστήριξε με τρόπο αδιαμφισβήτητο ο Κωνσταντίνος Οικονόμου ο εξ Οικονόμων (1780-1857), ο βασικός αντίπαλος του Φαρμακίδη. Πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο που πρωτοστάτησε στην σύνταξη του Συνοδικού Τόμου του 1850, ο οποίος και αναγνώρισε μέσω Δέκα Όρων το πραγματικό των Βαναρών που πρόσβλεπαν σε Une Foi. Un Roi. Το Νεμπεγλέρ, τουτέστιν, υπερίσχυσε στο τέλος και συγχρόνως εγκαινιάζοταν αυτή η περίεργη διαπλοκή ανάμεσα στο κράτος και την εκκλησία, χωρίς πάντως ποτέ να φθάσουμε στην διακήρυξη ενός επίσημου Κονκορδάτου που να τις διέ-

εγλέρ στα κατά Λουκάν

πει' εξ ου και οι αρχηγισμοί, οι παποσύνες ή οι προτροπές ανυπακοής στους νόμους (sic) εκ μέρους ενίων ρασοφόρων. Εξ ου επίσης τα περί «κόμματος», δικτατόρων, πραξικοπήματος, αντίστασης κ.λπ. Η εκκλησία ραγδαία εκκοσμικεύεται, υιοθετώντας τρόπους και εκφράσεις που αντιγράφει κατ' ευθείαν από τα τηλεοπτικά θέσμια. Η κοινωνία του θεάματος για το θέαμα έχει προσβάλει και το σώμα των θρησκευομένων, οι οποίοι μάλιστα επιμένουν στον αιρετικότατο όρο «Ελληνορθόδοξοι» ήγουν στην αυτογνώμονα, αυτοκέφαλον απόσχιση που αφαιρεί από την Ορθοδοξία τον κοσμοπολιτισμό της, απ' το Φανάρι το κύρος και από τον Φεραίο τα βασικά του επιχειρήματα. Το ελλαδικό κράτος, δημιούργημα του ευρωπαϊκού ορθολογισμού, εξορθολογίζει και την εκκλησία, η οποία δεν αντιλαμβάνεται την παγίδα. Στηριζόμενη η τελευταία στον χυδαίο φανατισμό ενός όχλου που θα έπρεπε μάλλον να προτεύχεται παρά να διαδηλώνει, ζήλωσε το αντάρτικο της Βιοαρπέν και τις μεθόδους του ΚΚΕ και διεκδικεί τηλεοπτικές

νίκες μάλλον παρά την εγκαταβύθιση στη σιωπή προς αυτογνωσία. Κάνει σημαία ένα χωροφυλακίστικο έγγραφο που παραπέμπει σε δηλώσεις μετανοίας ή νομιμοφροσύνης και συγχέει την εξαίσια, ορθόδοξη παράδοση της ανοχής και της υπακοής -όχι από αδυναμία αλλά από δύναμη- με τον στρατωνισμό και τις φονταμενταλιστικές διακηρύξεις. Λησμόνησε, τέλος, τον εσωτερικό βίο και το παράδοξον όπως το διατυπώνει η εξής μαγική φράση (κατά Λουκάν, ις, 20): «Επερωτηθείς δε υπό των Φαρισαίων πότε έρχεται η βασιλεία του Θεού απεκρίθη αυτός και είπεν... Ιδού γαρ η βασιλεία του Θεού εντός υμών εστίν». Αντί όμως των λόγων του Λουκά, θα δούμε πάλι τις διαδηλώτριες τύπου Λουκά να κραυγάζουν την εικονική τους πίστη, τυπικά ενεργούμενα κι αυτές μιας κοινωνίας της εικόνας.

Ας όψονται βέβαια, όσοι κατέστησαν τον Αρχιεπίσκοπο και τους λοιπούς σκηπτροφόρους καθημερινή είδηση των ΜΜΕ. Τώρα επέστη ο καιρός της συγκομιδής. Όταν ο λαϊκίζων λόγος του χιερωμένου σε αγρυπνία στην Αίγινα ή σε απόδειπνο στον Ρέντη καθίσταται πρώτο θέ-

μα της ούτως ή άλλως σκανδαλολογούσης τηλεψίας, ας μην μας εκπλήττουν τα επακόλουθα. Πόσο μάλλον όταν εμπλέκεται, ως μη έδει, και από κληρικούς και από λαϊκούς το όνομα του Οικουμενικού Πατριάρχη. Επιτέλους, κανείς δεν αντιλαμβάνεται το επικίνδυνον του πράγματος; Κανείς δεν προβληματίζεται από το γεγονός ότι πλάι στην ελλαδική ιεραρχία και η μουφτεία της θρακικής μειονότητας επιζητεί την αναγραφή του θρησκευάτος στις ταυτότητες; Κανέναν δεν παραδειγματίζει το παράδειγμα του Αναστασίου Αλβανίας; Ο καθημερινός βομβαρδισμός των ΜΜΕ με

φλογισμένα ράσα, αν μη τι άλλο, συνιστά αισθητικό ολίσθημα.

— «Μη τι δύναται τυφλός τυφλόν οδηγεί; (Κατά Λουκάν στ, 39)... Εγερθήσονται γαρ ψευδόχριστοι και ψευδοπροφήται και δώσουσιν σημεία και τέρατα προς το αποπλανάν». Ο χωρισμός Εκκλησίας και Κράτους είναι επιτακτικός και θα ωφελήσει και τους δύο. Θα κρίνει, τέλος, τον ουσιαστικό, εκσυγχρονιστικό χαρακτήρα της κυβέρνησης. Βέβαια η πείρα μάς διδάσκει -θυμηθείτε το μεταθετόν του 1965 και τους αγώνες του Γ. Παπανδρέου εναντίον της μετακίνησης μητροπολιτών σε άλλες μητροπόλεις- ότι το κράτος κατά κανόνα ηττάται, όταν συγκρούεται με την Εκκλησία. Ιδού η Ρόδος λοιπόν. Κατά τα άλλα όποτε βρίσκομαι στην Ιταλία, διασκεδάω που πάντα η ΡΑΙ έχει ως πρώτη είδηση του πολιτικού της δελτίου τον πάπα! Η Ορθοδοξία όμως, οικεία βουλήσει, ανέκαθεν κρατήθηκε εκτός πολιτικής. Η Ελλαδική εκκλησία -με το γνωστό συγγνωστό παρελθόν της- θα τα καταφέρει;

• ΝΗΣΙΔΕΣ •

• Φρίντριχ Νίτσε

Έτσι μίλησε ο Ζαρατούστρα
Πέρα από το καλό και το κακό

• Μαρκ Φερρό

Η ιστορία υπό επιτήρηση
Από τα σοβιέτ στον γραφειοκρατικό κομμουνισμό

• Χρίστος Τσολάκης

Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική (δύο τόμοι)

• Γιώργος Χουρμουζιάδης

Λόγια από χώμα

• Πάτρικ Μπράντλιντζερ

Άρτος και θεάματα

• Χάννα Άρεντ

Άνθρωποι σε ζοφερούς καιρούς

• Νόρμαν Κον

Αγώνες για την έλευση
της βασιλείας του Θεού

• Λιούις Μάμφορντ

Ιστορία των ουτοπιών
Οι μεταμορφώσεις του ανθρώπου

• Τόμας Μπέρνχαρντ

Οι φτηνοφαγάδες

• Άνα Νόθακ

Οι ατυχίες της ψυχής

• Πιέρ-Πάολο Παζολίνι

Μυθοπλασία

• Λώρενς Στερν

Αισθηματικό ταξίδι

• Μαρία Κέντρου-Αγαθοπούλου

Δοκίμια και δοκιμασίες

• ΝΗΣΙΔΕΣ •

37003 Σκόπελος

Τηλ. 0424-23277, 23283

031-263363

Όλα **εδώ** πληρώνονται

του Βασίλη Μαρουλά

Όταν ο πρώην πλέον Μητροπολίτης Βόλου ανέβαινε για πρώτη φορά τις σκάλες του αρχιεπισκοπικού θρόνου, κανείς δεν περίμενε ότι θα είχαμε να κάνουμε με έναν θρησκευτικό ηγέτη ανέτοιμο να αντιμετωπίσει τα μεγέθη που επέβαλαν τα καθήκοντά του. Πιστεύαμε ότι η εκλογή του ίσως ήταν η αρχή για μια γιορτή της Ορθοδοξίας και ουδείς ανέμενε ότι αυτή η εκλογή θα αντιμετωπιζόταν ως ένα προσωπικό πάρτυ. Να όμως που είναι φαινόμενο της εποχής, άνευ εξαιρέσεων, η εξουσία παντός είδους να ζαλίζει και να παραμορφώνει.

Ο κ. Χριστόδουλος επέλεξε από την πρώτη ημέρα έναν μοναχικό δρόμο δόξας. Αποφάσισε πως οι απόψεις του είναι κατ' ανάγκην απόψεις όλης της ιεραρχίας, ξεχνώντας ότι απλά πρόκειται για κάποιον πρώτο μεταξύ ίσων. Έκρινε πως ήταν ο ιδανικότερος όλων και γι' αυτό η προσωπική του προβολή θα ανέβαζε το κύρος όλης της Εκκλησίας. Και θεώρησε ότι ο λαϊκισμός είναι το καλύτερο όπλο και ο κατάλληλος σύμμαχος για να τον λατρέψουν τα πλήθη. Έφτασε σε σημείο να κοντράρεται δημόσια με την μισητή Ιερά Σύνοδο, για να δείξει ότι μάχεται, και συγκρούστηκε με το Πατριαρχείο, για να εξασφαλίσει τη μοναδικότητα.

Αποτελέσματα όλων αυτών, ο χαρακτηρισμός που του απέδωσαν κάποιοι για παπική συμπεριφορά και ο τίτλος του παpasebrity που κέρδισε με το ραβδί του.

Πόσο ορθόδοξα είναι όλα αυτά, ο Θεός το ξέρει. Και προφανώς τα αγνοεί ο κ. Χριστόδουλος, ο οποίος αντιμετώπισε το σώμα των πιστών ως target group, και όχι μόνο προσπάθησε να ικανοποιήσει τις ανάγκες του, αλλά και ν' αυξήσει τις πωλήσεις κεριών καλώντας τους πάντες στις εκκλησίες όπως είναι.

Πόσο πνευματικά είναι όλα αυτά, ο Θεός το ξέρει. Και προφανώς τα αγνοεί ο αρχιεπίσκοπος που δεξιω-

νόταν καθ' εκάστην με τους πολιτικούς ταγούς και έτρεχε με τα ιδιωτικά ελικόπτερα να δώσει προσωπικές ευλογίες σε νησιωτικές βίλες.

Ποτέ, όμως, δεν σκέφτηκε ο αρχιεπίσκοπος ότι όλα εδώ πληρώνονται. Κι ότι κάποια στιγμή θα πλήρωνε για το προφίλ του χαρούμενου, συμπαθητικού και φυσικά ακίνδυνου ρασοφόρου που δημιούργησε. Κι έτσι δικαιολογείται η αγανάκτησή του όταν ανακάλυψε ότι οι μέχρι πρότινος συνδαιτυμόνες του τον κοροΐδισαν. Αγανάκτησε όταν του φέρθηκαν οι κυβερνώντες όπως φέρονται αιώνες τώρα σε εμάς τους υπόλοιπους. Όταν δεν κρατούν τις υποσχέσεις τους, όταν άλλα τάζουν προεκλογικά κι άλλα πράττουν μετεκλογικά, όταν γενικώς μας δουλεύουν.

Κι ας είχε υποσχεθεί προεκλογικά η κυβέρνηση ότι δεν θα θέσει θέμα ταυτοτήτων, κι ας έστειλε τον Ευθυμίου παραμονή της απόφασης να υπόσχεται άλλα αντί άλλων, η κοροϊδία ήταν τεράστια. Δυστυχώς, ο αρχιεπίσκοπος την κέρδισε. Κι αν θέλει να αναζητήσει ευθύνες, ας ξεκινήσει πρώτα από τον εαυτό του. Κατανοώ τον εκνευρισμό του για την απάτη που υπέστη, αλλά είναι άδικο να παίζει ακόμη μία φορά το παιχνίδι τους. Επιμένει να κοιτά το δέντρο και να αγνοεί το δάσος. Και συνεχίζει, εκτεθειμένος πια, να θέτει ως κυρίαρχο ζήτημα αυτό των ταυτοτήτων. Ενώ είμαι βέβαιος πως γνωρίζει ότι δεν πρόκειται

περί σοβαρού ζητήματος. Η προσωπική του πικρία μόνο κακό κάνει στην ιεραρχία της Εκκλησίας και σε όσους εκ παραδρομής συνεχίζουν να την ταυτίζουν με την Ορθοδοξία. Η εκκλησία του αρχιεπισκόπου δεν εκπροσωπεί πλέον κανέναν πλην των κατασκευαστών ακριβών χρυσοποίκιλτων αμφίων. Ο αρχιεπίσκοπος έγινε μέρος ενός παιχνιδιού. Στην καλύτερη περίπτωση, **άθελά** του. Μια συμπεριφορά που θε εξέπεμπε ταπείνωση, αγάπη και κατανόηση ίσως να έφερνε όλο τον λαό στο πλευρό του. Τώρα όμως απέτυχε. Δεν δικαιολογείται ένας αρχιεπίσκοπος να χάνει την ψυχραιμία του. Και θα ήταν πολύ πιο αποτελεσματικό αν η ίδια η Εκκλησία ήταν αυτή που ιρότεινε τον χωρισμό της από το κράτος. Ο αγώνας της για την συνέχιση αυτής της παρά φύσιν σχέσης δημιούργησε την εικόνα μιας Εκκλησίας-παράσιτου που ζει εις βάρος του Κράτους. Ποια ανασφάλεια, άραγε, πυραννά τους θρησκευτικούς μας ταγούς; Μήπως είναι αυτοί οι ίδιοι τελικά που δεν πιστεύουν στην δύναμη της Ορθοδοξίας; Πώς ξέχασαν «το όποιος θέλει πίσω του ας έρθει»;

Είμαι χριστιανός ορθόδοξος και είναι πολύ μεγαλύτερη η χαρά μου που μπορώ και το γράφω στο *Αντί* παρά την ταυτότητά μου. Εκνευρίζομαι όταν βλέπω τον κ. Χριστόδουλο να μιλάει πιπεύοντας ότι εκπροσωπεί ο 95% των Ελλήνων. Κι αν α ποσοστά που δίνει είναι πραγματικά, τότε λυπάμαι που δεν φροντίζει οι λόγοι και οι πράξεις του να έχουν την βαρύτητα που αναλογεί με ένα τόσο μεγάλο ποσοστό.

Από την άλλη, ποτέ δεν φαταζόμουν όλους αυτούς

τους παραθυρωμένους εκπροσώπους της Αριστεράς να κατηγορούν για απολυταρχισμό και φασισμό την Εκκλησία την ώρα που οι ίδιοι προσπαθούν να με πείσουν ότι απαγορεύεται να είμαι χριστιανός και αριστερός ταυτόχρονα. Επιτρέψτε μου το δικαίωμα, σας παρακαλώ, να είμαι ό,τι μου αρέσει κι οι συμψηφισμοί να είναι αποκλειστικά δικοί μου. Και μια συμβουλή, σταματήστε να δουλοπρεπείτε με τόσο πάθος την ευρωπαϊκή μας ολοκλήρωση με το επιχείρημα ότι όλη η πολιτισμένη Ευρώπη δεν αναγράφει θρήσκευμα στις ταυτότητες.

Ό,τι κάνει η πολιτισμένη Ευρώπη δεν είναι απαραίτητα σωστό. Εκτός αν θεωρείτε ιδανικές τις περιπτώσεις του βομβαρδισμού της Σερβίας, του σφαγιασμού των Κούρδων, της ομαδικής σφαγής των Ιρακινών και άλλα τόσα στα οποία η λατρευτή σας πολιτισμένη Ευρώπη συνηγόρησε και συμμετείχε. Όσο για το ειρωνικό υφάκι του νικητή που πλασάρετε, θα το προτιμούσα ύστερα από άλλες μάχες για πολύ ουσιαστικότερα ζητήματα. Αλλά εκεί μάλλον παρεμβαίνει η φιλοευρωπαϊκή εκσυγχρονιστική συγγένεια, και δεν μας παίρνει.

Ελπίζω τουλάχιστον έως τις επόμενες εκλογές να υπάρχουν και άλλες παρεμβάσεις στο ενεργητικό σας και να μην διακονεύετε ψήφο αποκλειστικά και μόνο λόγω της κατάργησης του θρησκευματος από τις ταυτότητες.

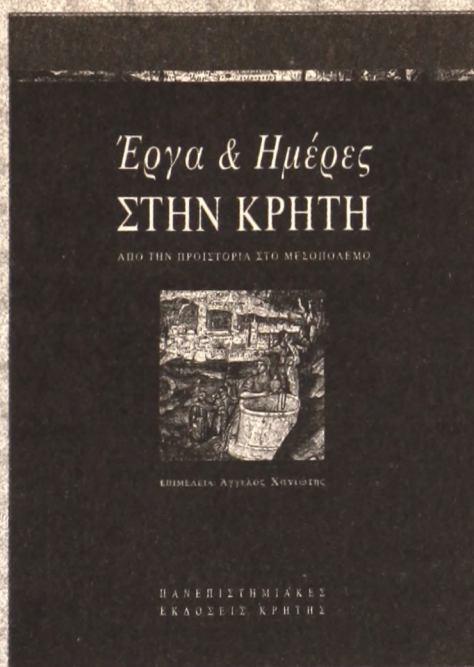
Έτσι νυχτώνει πάντα σε αυτή τη χώρα. Με άθλια παιχνίδια ανανεωμένων πρωταγωνιστών. Όσπου, όταν ξημερώσει, βλέπουμε ότι η ζωή ακρίβυνε, μίκρυνε και παγιδεύτηκε στα χέρια λίγων. Διότι όση ώρα εμείς συζητούσαμε, εκείνοι έτρωγαν. Τα πάντα. Ναι, αλήθεια, μέχρι και τις σάρκες μας μπορώ να πω.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ιδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας

Μάνης 5, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: (01) 38 18 372, Fax: 33 01 583

Άγγελος Χανιώτης
(επιμέλεια)

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΕΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Από την προϊστορία
στο μεσοπόλεμο

Οι ευωδιές των κήπων της μινωικής Κνωσού μαγεύουν έναν αιγύπτιο ταξιδευτή· ο Ριχάρδος ο Στυμπαλιώτης αφήνει τη δουλειά στον γρίπο για να καλλιεργήσει γη στα ερημωμένα από την πανώλη Γιοφυράκια· στον πολιορκούμενο Χάνδακα, καθώς ο Μαρκαντώνιος Φόσκολος γράφει τους τελευταίους στίχους του *Φορτουνάτου*, ένας μαθητευόμενος ζωγράφος εγκαταλείπει την Κρήτη τουρκονίκητη και φονοσκλαβωμένη· στο Μεγάλο Κάστρο του μεσοπολέμου, η κυρα-Γιασιμίνα δακρύζει χαϊδεύοντας το κλειδί του σπιτιού που άφησε στα Κριτζαλιά της Ιωνίας...

Αυτοί είναι ορισμένοι από τους πρωταγωνιστές των δώδεκα αφηγημάτων όπου αρχαιολόγοι, ιστορικοί και φιλόλογοι ανασυνθέτουν στιγμιότυπα από τη ζωή στην Κρήτη, από την προϊστορία μέχρι το μεσοπόλεμο. Ο αναγνώστης θα γνωρίσει βασικές πηγές και κεντρικά προβλήματα της ιστορικής έρευνας όχι με το ύφος και τις μεθόδους ενός εγχειριδίου, αλλά με την αμεσότητα του αφηγήματος.

Η ταυτότητα στα χρόνια του καπιταλισμού

της Εύης Βουλγαράκη-Πισίνα

Παρακολουθώντας με μεγάλη προσοχή τη δημόσια συζήτηση για το θέμα των ταυτοτήτων, δεν μπορεί παρά να θαυμάσει κανείς με τη θριαμβευτική επικυριαρχία του θεολογικού λόγου. Όλοι θεολογούν. Μα όλοι! Κι αν φυσιολογικά και αναπόφευκτα θεολογούν οι της Εκκλησίας εκπρόσωποι ή οι αυτόκλητοι υποστηρικτές (για ορισμένους από τους οποίους ισχύει το αν έχεις τέτοιους φίλους τι τους θέλεις τους εχθρούς), θαυμαστότερο ακόμα ότι πλειοδοτούν σε ουσιαστικότητας θεολογικούς λογισμούς οι αντίπαλοι της αναγραφής του θρησκειώματος στις αστυνομικές μας ταυτότητες.

Η συζήτηση θυμίζει ενδοχριστιανική διαμάχη. Ηγεμονεύουσα ή εθναρχική Εκκλησία; Μήπως τυχόν, άραγε, θεοκρατία; Εκκλησία στο περιθώριο, περιορισμένη στα αυστηρώς θρησκευτικά θέματα; (Και ποια είναι, άραγε, αυτά; Μια λατρευτική πρακτική χωρίς κοσμοθεωρία, μια «σωστική» τεχνική που αναφέρεται μόνο σε κάποιον άλλο (μετα-)κόσμο και δεν διαμορφώνει το ήθος ούτε του βίου μας ούτε της πολιτείας μας;) Μια Εκκλησία πιο πνευματική που αν έχει κάτι να συνεισφέρει στην ελληνική κοινωνία είναι το αταύτιστο; Η διαφορά; Η ετερογένεια; Η αναγωγή σε κάτι άλλο;

Πολύ πλούσια μπορεί να είναι μια τέτοιου είδους συζήτηση και πολύ γόνιμη για τον θεολογικό στοχασμό. Βοηθά ιδιαίτερα στην αποκάθαρση από πολλές σκουριές και βαρίδια που συν τα χρόνια έχουν επικαθήσει στη θρησκευ-

τική μας ζωή, σε σημείο που κάποτε δεν την αφήνουν ούτε ν' αναπνεύσει. Χρησιμεύει άλλωστε, όπως καλοπροαίρετα υπέδειξαν διακριτικά όλες οι πλευρές, στην καλύτερη διαφύλαξη του κύρους της Εκκλησίας και της λειτουργικότητάς της μέσα στην κοινωνία.

Όμως μας λοξοδρομεί από το θέμα, που είναι κύρια και σχεδόν αποκλειστικά πολιτικό. Πολιτικό, λέγω, και όχι διοικητικό, ούτε απλά θέμα διαχείρισης ή ζήτημα του κράτους.

Αν η σύνδεση της αναγραφής του θρησκειώματος με τις γενικότερες σχέσεις Εκκλησίας-κράτους δημιουργεί ένα ευρύ πεδίο για γόνιμες και δημιουργικές συζητήσεις, που προσδίδουν πολλά και στην πολιτική μας ανάπτυξη και στην εκκλησιαστική μας αυτοσυνειδησία, η αποσύνδεσή της από τα λοιπά θέματα, τα αφορώντα στις ταυτότητες μας, οδηγεί στο να διαφύγουν από την αντίληψή μας μείζονος σημασίας πολιτικά δρώμενα, ώστε να γινόμαστε οι *οδηγοί τυφλοί, οι διυλίζοντες τον κώνωπα, την δε κάμηλον καταπίνοντες*.

Επειδή εξάλλου στο θέμα η θεολογία μας έχει ξεχειλίσει απ' τα μπατζάκια, η γράφουσα, αν και θεολόγος, δεν αισθάνεται την ανάγκη να κάνει χρήση αυτής της ιδιότητας. Μιλά με την έγνοια και την αγωνία του πολίτη, ενός ανθρώπου δηλαδή που προσπαθεί να υπάρξει εν κοινωνία, να σκέφτεται και να δρα πολιτικά. Εκεί μένουν πολλά να ειπωθούν.

Ποια είναι, ποια μπορεί να είναι και ποια θέλουμε να είναι η ταυτότητά μας την εποχή της αδιαμφισβήτητης επικράτησης του καπιταλισμού σε παγκόσμια κλίμακα;

Η αριστερά (ένα μέρος της), πολιτικός χώρος που διατηρεί οράματα, αλλά έχει υπερφαλαγγιστεί από τις καταλυτικές εξελίξεις που έκλεισαν τον 20ό αιώνα, φαίνεται να αδυνατεί να εκφέρει πολιτικό λόγο πέρα από γενικόλογίες και έξω από τη λογική διαχείρισης και βελτίωσης του υπάρχοντος συστή-

ματος. Η κριτική της λειτουργία έχει στομώσει και η εναρμόνισή της με τις παροντικές συνθήκες μαρτυρεί άλλου είδους πολιτικές ικανότητες. Αναυδός μας αφήνει η διγλωσσία και η αγγλωσσία της εντέλει και στο συγκεκριμένο. Πικρία και απογοήτευση γεννιούνται άλλη μια φορά, καθώς διαπιστώνουμε την ήττα και ανεπάρκεια των πολιτικών της ανακλαστικών σε θέματα που, ενώ είναι μείζονος σημασίας, περνούν με κουτοπονηριές απ' το παράθυρο.

Το νέο σύστημα των ταυτοτήτων, το οποίο άμεσα συνδέεται με τη συνθήκη του Σένγκεν –συνθήκη που καταπνήφισαν στην (υποτυπώδη και προσχηματική) συζήτηση στη Βουλή τα αριστερά κόμματα, τώρα όμως εν μέρει παρουσιάζονται ως η πρωτοπορία του «εκσυγχρονισμού» και της εφαρμογής της συνθήκης στην Ελλάδα σε μια πολλαπλή λογική– εισάγει μια διπλή στάση, τελείως σχιζοφρενή.

Ο καπιταλισμός στην απαστράπτουσα επιφάνειά του, πάντοτε λαμπερή και glamoruous, θέλει τον άνθρωπο ελεύθερο και ωραίο, άνετο και φευγάτο, ιπτάμενο. Η συμβολική του πετάγματος σε συνδυασμό με την ελευθερία, τη διαφυγή, την απόδραση, την αδρεναλίνη, την περιπέτεια σημειώνεται ξανά και ξανά στη διαφήμιση των προϊόντων της καπιταλιστικής βιομηχανίας. Η ομοιομορφία επιβάλλεται. Τα περιθώρια διαφοροποίησης περιγράφονται με τον πιο εύγλωττο τρόπο στη διαφήμιση: «σκέψου διαφορετικά. Σκέψου Pepsi».

Έτσι και οι νέες ταυτότητες θέλουν να διαγράψουν όλα τα στοιχεία που δηλώνουν επιλογές των πολιτών, ακόμα κι αν αυτές συνιστούν επιλογές ζωής. Ή μάλλον δεν δέχεται ο καπιταλισμός ότι μπορεί και επιτρέπεται να υπάρχουν τέτοιες, επιλογές που συγκροτούν τη ζωή. Όλα πρέπει να είναι πρόσκαιρα και φευγαλέα, το άτομο πρέπει να είναι «ελεύθερο», δηλαδή απόλυτα αδέσμευτο, mobile, ευκίνητο και ευέλικτο. Χωρίς ιδιότητες, χωρίς κοινωνικές αναφορές.

Η ιστορία θυμίζει την κατάσταση των Ιούλων στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Ανήκαν ολοκληρωτικά στον κύριό τους και ακόμα και η ερωτική τους σχέση δεν μπορούσε να έχει καμιά νομική συνέπεια, καμιά δεσμευτική για τον κύριό τους υπόσταση. Η γαμική συνάφεια των Ιούλων, το λεγόμενο *contubernium*, λέξη που δηλώνει κατά βάση τη συγκατοίκηση και τη συνουσία, ήταν κάτι κοντά στη φυσική σχέση. (Ο κύριος μπορεί να ιαράγγελλε τη δούλα στο κρεβάτι, να αποστέλνε το δούλο μακριά ή να τον πουλούσε χωριστά, να πουλούσε το παιδί ή να το ενέτασσε πρώιμα στο εργατικό δυναμικό της οικίας – γενικά).

Για το σύγχρονο κράτος και ακόμα περισσότερο για τις υπέρτερες του κράτους πολυποίκιλες και ουσιαστικά ανεξέλεγκτες εξουσίες είμαστε, παρόμοια κάπως, άτομα χωρίς επιλογές σχέσεων, ανεπάγγελτοι, χωρίς ευρύτερες κοινωνικές αναφορές και πνευματικές αξίες. Μονάδες ξαμολημένες στο κυνήγι της επιβίωσης, έτοιμοι ανά πάσα στιγμή να εφορμήσουμε εκεί που θα παρουσιαστεί κάποια πρόσκαιρη σύμβαση εργασίας. Η κοινωνία, απρόσωπη και άπονη, γεννά Μάριους Μαλούους και χιλιάδες άλλα θύματα κοινωνικής ευγονικής. Αδιαφοροποίητοι και μοιόμορφοι κατά τα άλλα, αφού όλες οι θρησκείες είναι αποδεκτές στη σχετική τους λειτουργία, κυρίως ως φορείς αργηγορίας και ησυχίας. Αν μάλιστα συμβαίνει να είναι νέου τύπου θρησκείες-σούπα, συγκρητιστικές και σχετικιστικές, ακόμη καλύτερα. Μια είναι μόνη θρησκεία και η μόνη αλήθεια που ορίζει απόλυτα τη ζωή μας: η καπιταλιστική ανάπτυξη και η απεριόριστη ημερία των ελαχίστων, αλλά ζηλότυπων και απαιτητικών, χαϊδεμένων παιδιών του καπιταλισμού, του γιγαντισμού και της συγκεντρωποιημένης, πακοκοσμιοποιημένης οικονομίας.

Και η ανάστροφη όψη του λαμπερού ομίσηματος της χαρμόσυνης καπιταλιστικής μας ευεξίας: ένας κωδικός αριθμός, όπου θα αποθηκεύονται χιλιάδες πληροφορίες, προς γνώση και χρήση του «μεγάλου αδελφού», απροσδιόριτου και κοινωνικά ανεξέλεγκτου τελικά χάρη στον ολοένα μεγαλύτερο συγχρωτισμό δημοσίου και ιδιωτικού (συμπεριλαμβανομένου).

Προς τι αυτό το τόσο ψευδεπίγραφο ενδιαφέρον για τη μη δημοσιοποίηση

προσωπικών στοιχείων; Μήπως γιατί θα τα διαχειρίζονται μόνο οι λίγοι, αυτοί που «πρέπει», αντλώντας ακόμα μεγαλύτερη εξουσία από την πρόσβαση σε στοιχεία που «προστατεύονται», έχουν δηλαδή απόρρητο χαρακτήρα για τους πολλούς;

Ψευδώς επίσης προσδιορίστηκε ως στοιχείο της αντιπαράθεσης η υποτιθέμενη στάση των υποστηρικτών και των πολέμιων των νέων ταυτοτήτων προς την Ευρώπη. Ενόσω ο κόσμος σειόταν στο Seattle από ευρωπαίους διαδηλωτές οι Έλληνες κοιμόμασταν ανέμελοι, ανασκελωμένοι στην ανέφελή μας επαρχιώτικη μακαριότητα είτε ότι τα μεγέθη μάς ξεπερνούν, είτε ότι είναι πολύ μακριά για να μας ακουμπά, είτε ότι άλλοι θα βγάλουν το φίδι από την τρύπα. Οι κοινωνικές μάχες των ευρωπαίων πολιτών δεν αφορούν μόνο σε κάποιους άλλους. Αφορούν και στους Έλληνες. Η κυβέρνηση οφείλει εντέλει να εναρμονιστεί με τις κοινές διακυβερνητικές ευρωπαϊκές αποφάσεις, τις οποίες πάντως οφείλει να συνδιαμορφώνει εκπροσωπώντας τον ελληνικό λαό. Οι πολίτες όμως δεν δεσμεύονται να σιωπούν. Είναι φιλοευρωπαϊκή πολιτική η ραγιαδική συνταγή της συμμόρφωσης και είναι η επισήμανση του δημοκρατικού ελλείμματος στους ευρωπαίους θεσμούς μονάχα θεωρία; Φοβούμαι πως αυτή είναι η Ευρώπη των υποτακτικών, όχι η Ευρώπη των πολιτών. Ας κατανοήσουμε ότι η άποψη μιας σημαντικής μερίδας πολιτών και τούτης της χώρας, είναι μια εξίσου νόμιμη εκδοχή του ευρωπαϊκού γίγνεσθαι.

Όσο μια εκδοχή της αριστεράς θεωρεί ότι κύριο μέλημά της και λόγος της ύπαρξής της είναι η (σκιώδης) προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου και της ολοκλήρωσης της εφαρμογής των αρχών της Γαλλικής Επανάστασης (και ας παραγράψουμε ποικίλα ιστορικά παραδείγματα όπως τον διαφωτιστικής επινόησης Κεμαλισμό και τις συνέπειές του στις μειονότητες), θα χάσουμε πολλά τρένα και θα δώσουμε μάχες σε λάθος μετερίζια, ενόσω ο καπιταλισμός θα προκόπτει σε βάρος της κοινωνίας των πολιτών.

Σε ένα τέτοιο σύστημα τα «ατομικά δικαιώματα» ίσως προστατευτούν, αλλά το ίδιο το άτομο, ξεριζωμένο από την κοινωνική του συνάφεια, θα είναι τελικά απροστάτευτο.

Δ Α Ι Δ Α Λ Ο Σ Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΙ ΞΕΡΩ;
QUE SAIS-JE?

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ:

- ☐ Η ΓΡΑΦΗ
(Ch. Higounet)
- ☐ Ο ΚΥΒΙΣΜΟΣ
(Pierre Cabanne)
- ☐ ΜΑΝΤΕΙΣ ΚΑΙ ΜΑΝΤΕΙΑ ΣΤΗΝ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ
(B. Flacelière)
- ☐ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
(G. Bouthoul)
- ☐ Η ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ
(Jean-Jacques Maffre)
- ☐ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ ΩΣ ΤΟΝ
ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟ
(Suzanne Saïd)
- ☐ Ο ΤΥΠΟΣ
(Pierre Albert)
- ☐ Η ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑ
(Marius-François Guyard)
- ☐ Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ
(P. Faure)
- ☐ Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΕΚΤΟΝΙΣΜΟΣ
(P. Naudon)
- ☐ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ
(K. Maisonneuve)
- ☐ Η ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ
(Jean-Jacques Maffre)
- ☐ Ο ΟΜΗΡΟΣ
(Jacqueline de Romilly)
- ☐ Η ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΑ
(Pierre Guiraud)
- ☐ ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
(J. Chaumely-D. Huisman)
- ☐ Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
(J. Piaget-B. Inhelder)
- ☐ Ο ΣΤΩΙΚΙΣΜΟΣ
(J. Brun)
- ☐ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗΣ
(Roger Perros)
- ☐ Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ
(Huguette Gaglar)
- ☐ Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΚΑΙ ΡΩΜΗ
(Glaude Mossé)
- ☐ Η ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ
(H. Léo - P. Léo)

Δ Α Ι Δ Α Λ Ο Σ
Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Κεντρική διάθεση:
*Αρσάκη 6, Τηλ. 3233.271 - FAX 3247.791

Η ΜΑΡΙΟΡΗ

Όταν όλα πάνε στραβά, όταν χρεοκοπούν από αμαρτωλή διαχείριση δημόσιες επιχειρήσεις, όταν πέφτουν τα ταβάνια στα δημόσια νοσοκομεία, όταν ο κόσμος τά 'χει γενικώς χαμένα μη γνωρίζοντας τι θα του ξημερώσει στη δουλειά του ή στη ζωή των παιδιών του, το να βγαίνει ο πρωθυπουργός και να αναγορεύει, μαζί με διάφορους απίθανους τύπους, σαν πρώτο ζήτημα την αστυνομική ταυτότητα, τότε κάτι δεν πάει καλά μ' αυτόν τον πρωθυπουργό.

ΣΥΓΓΝΩΜΗ, ΛΑΘΟΣ

Κατ' αρχάς είναι στρεψόδικος και πολιτικώς απαράδεκτος, εφόσον κοροϊδίαζε κανονικά το εκλογικό σώμα. Εάν έλεγε προεκλογικώς, ως όφειλε, πως θα άλλαζε τις ταυτότητες, τότε είναι βέβαιον πως θα βρισκόνταν τουλάχιστον 80 χιλιάδες ορθόδοξοι το θρησκειοψήφοφοροι του ΠΑΣΟΚ, οι οποίοι θα επέλεγαν άλλο κόμμα και πρωθυπουργός θα ήταν σήμερα ο Καραμανλής.

ΤΟ ΜΕΓΑ ΨΕΥΔΟΣ

Κατά δεύτερον είναι και παραπλανητικός. Η αναγραφή του θρησκειώματος ή της καταγωγής, ανέκαθεν, ανά τους αιώνες, σε όλες τις μειονότητες, σε όλο τον κόσμο, είναι μια πράξη προστασίας διαμέσου της δηλώσεως. Εάν δεν δηλώσεις την ιδιαιτερότητά σου, πώς θα προστατευθείς; Αυτό έκαναν πάντα οι Έλληνες στις δικές τους παροικίες, αλλά και όλες οι θρησκευτικές ή εθνικές

μειονότητες. Ποτέ κανένας δεν έκρυβε την ταυτότητά του, εκτός κι αν μιλάγαμε για την περίοδο του ναζισμού ή του σταλινισμού. Είμαστε σε τέτοια φάση; Όχι. Επομένως η μη αναγραφή του θρησκειώματος μόνο κακό μπορεί να προκαλέσει στις μειονότητες. Θα βοηθήσει στην εξαφάνισή τους.

ΟΜΑΔΑ ΚΡΟΥΣΗΣ

Αλλά και επί της ουσίας:

ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ

Μια φίλη μου ζει στη Νέα Υόρκη. Είναι ζωγράφος και μάλιστα από τις πιο καλές. Ήρθε λοιπόν προχθές στο σπίτι και μου λέει: «Ξέρεις τι μου είπαν στη Νέα Υόρκη, όταν πήγα να συζητήσω με μερικούς ανθρώπους της τέχνης για μια συνεργασία; Μου είπαν να μιλήσω πρώτα με την Αρχιεπισκοπή Αμερικής; Δεν είναι τρομερό;».

Της εξήγησα λοιπόν πως δεν είναι καθόλου τρομερό. Διότι αυτό που στα δικά μας μάτια —στα μάτια που όπως λέει και ο Ταρκόφσκι δεν πιστεύουν πια σε τίποτε— φαίνεται ανεξήγητο, από τη σκοπιά του μακραίωνος ελληνισμού, από τη σκοπιά της παράδοσής μας, που μας κράτησε ζωντανούς για πάνω από 5 αιώνες, είναι απολύτως φυσιολογικό. Η Αρχιεπισκοπή Αμερικής, όπως και όλες οι εκκλησίες

σε όλες τις πόλεις που ζουν Έλληνες, είναι η πραγματική συνεκτική αρχή. Δεν είναι ούτε οι πρεσβείες ούτε τα προξενεία. Αυτά το πολύ να βγάλουν κανένα πλαστό πιστοποιητικό ιθαγένειας — τίποτε άλλο.

Αυτά είπα στη φίλη μου. Και μετά θυμήθηκα τον Μπαλζάκ που έλεγε: «Μαζί με τη θρησκεία των πατέρων μας χάσαμε τη χριστιανική αρετή και με τις ατελέσφορες προσπάθειές μας για την εξουσία, τον πατριωτισμό μας. Σήμερα μονάχα στον εγωισμό μπορούμε να στηρίξουμε την κοινωνία. Τα άτομα πιστεύουν μόνο στον εαυτό τους». Και εάν μεν είσαι Αμερικάνος, έχει καλώς. Μπορείς να πιστεύεις μόνο στον εαυτό σου, διότι έτσι έμαθες, έτσι έφτιαξες την δική σου κοινωνία. Όταν όμως είσαι Έλληνας, το να κοροϊδεύεις τα ράσα, την ώρα που όλα δίπλα σου καταρρέουν, είναι απλώς κατάντια. Είναι δείγμα οριστικής παρακμής.

Ζήτησε καμία θρησκευτική μειονότητα στην Ελλάδα την αλλαγή των ταυτοτήτων; Όχι. Τη ζήτησαν οι ορθόδοξοι; Όχι. Οι μουσουλμάνοι; Ούτε. Οι καθολικοί, οι προτεστάντες; Τίποτε. Ποιος τι ζήτησε; Ο Σταθόπουλος, ο Δαφέρμος, η Δαμανάκη και ο Σημίτης. Είναι αυτός επαρκής λόγος για να γίνουμε άνω-κάτω;

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ

Εάν ενθυμούμε καλώς, το χριστιανός ορθόδοξος μπήκε επί ιταλικής κατοχής το '42, με σκοπό κυρίως να σωθούν μερικοί κυνηγημένοι Εβραίοι από τα νύχια των ναζιστών. Ήταν επιλογή τού τότε αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού και του Άγγελου Έβερτ. Αλλά αυτά είναι φιλά γραμματα για τους Μπίστηδες.

ΑΣ ΠΡΟΣΕΧΑΝ

Κλείνω με την πρωτοφανή πράξη του Σημίτη να μην δεχθεί τον Αρχιεπίσκοπο και τους άλλους ιεράρχες. Ούτε σε εχθρό του κράτους ούτε σε επιτιθέμενο δεν επιτρέπεται να φερθείς έτσι, όχι στον επικεφαλής της ελληνικής εκκλησίας. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη προσβολή που δέχτηκε ποτέ η Εκκλησία από έλληνα πολιτικό. Πραγματικός του στόχος είναι η ταπείνωση της εκκλησίας, διότι ο λόγος της δεν ταιριάζει με τα δικά του ιδεολογήματα και πολύ περισσότερο με τις ενέργειές του. Και μόνο αυτό το συμβάν είναι αρκετό για να δείξει την απαράδεκτη εμπάθεια της ηγετικής ομάδας του ΠΑΣΟΚ.

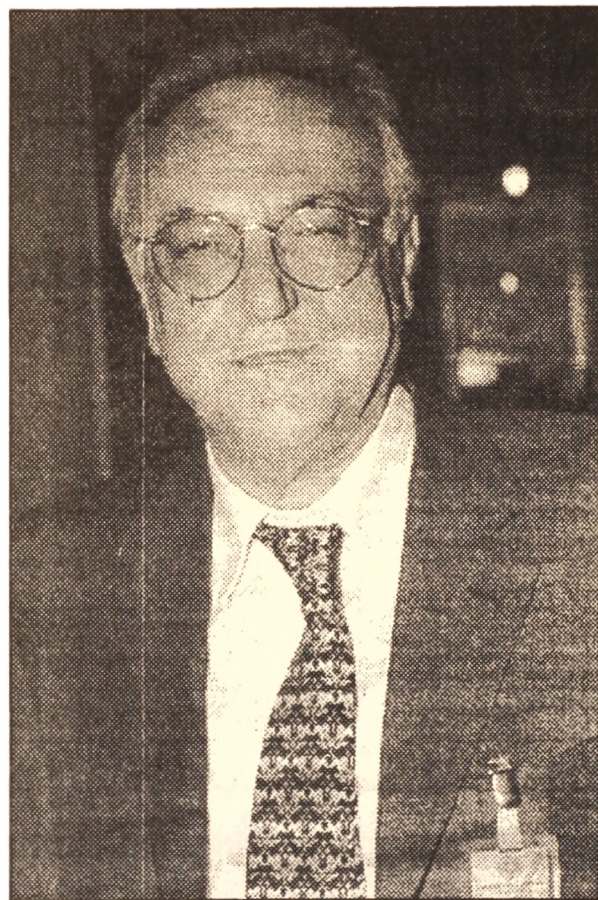
Η αλήθεια για τον νέο πρόεδρο του ΟΤΕ

του Ρεπόρτερ

Πριν από τρεις εβδομάδες, ο πρόεδρος της Ν.Δ. Κωνσταντίνος Καραμανλής προκάλεσε αίσθηση όταν κατήγγειλε δημοσίως το διορισμό του κ. Ν. Μανασή στη θέση του προέδρου και διευθύνοντος συμβούλου του ΟΤΕ, λέγοντας ότι υπήρξε στέλεχος της INTRAKOM του κ. Κόκκαλη.

Λίγες ημέρες αργότερα (Τετάρτη 24.5), ο *Ελεύθερος Τύπος* προκάλεσε ακόμα μεγαλύτερη αίσθηση, όταν επιχείρησε να διαψεύσει τον κ. Καραμανλή, προβάλλοντας στην πρώτη σελίδα μια δισέλιδη «αποκλειστική» συνέντευξη του κ. Μανασή, στην οποία ο νέος πρόεδρος του ΟΤΕ ισχυρίζεται ότι δεν είχε ποτέ καμία σχέση με τον κ. Κόκκαλη και την INTRAKOM.

Το θέμα είναι λοιπόν σοβαρό, και όχι μόνο επειδή τον τελευταίο καιρό ο «Ε.Τ.» δείχνει σαν να έχει αναλάβει τις δημόσιες σχέσεις του κ. Κόκκαλη. Ποιος λέει την αλήθεια και ποιος ψέματα σε μια υπόθεση τόσο σοβαρή για τη διαφάνεια στο δημόσιο και το μέλλον των ελληνικών τηλεπικοινωνιών; Ο πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας ή ο πρόεδρος του ΟΤΕ;

Ο νέος Πρόεδρος του ΟΤΕ
Νίκος Μανασής

Δίνουμε, για μια ακόμα φορά, την απάντηση για την αλήθεια στις σχέσεις Κόκκαλη - Μανασή. Μια αλήθεια, σημαντικότερον, που δεν μπορεί να διαψεύσει κανείς. Συγκεκριμένα: Ο ίδιος ο κ. Μανασής δήλωσε στον «Ε.Τ.» ότι στο παρελθόν εργάστηκε επί σειρά ετών στον ΟΤΕ, μέχρι το 1991 που παραιτήθηκε για λόγους «επαγγελματικής απαξίωσης». Αυτό για το οποίο απέφυγε, όμως, να κάνει λόγο ήταν οι υπηρεσίες που προσέφερε στον κ. Κόκκαλη και την INTRAKOM όσο καιρό εργαζόταν στον ΟΤΕ. Και είχε κάθε λόγο να το κάνει, επειδή οι δικές μας πληροφορίες αναφέρουν ότι ο κ. Μανασής ήταν ένας από τους «αρχιτέκτονες» της άλωσης του ΟΤΕ από την INTRAKOM. Και προσέφερε στον κ. Κόκκαλη πάρα πολλά την δεκαετία του '80, την κρίσιμη δηλαδή εποχή διείσδυσης και εγκαθίδρυσης της INTRAKOM στον ΟΤΕ. Μεταξύ των άλλων,

την εποχή εκείνη υπήρξε Τομεάρχης Προγραμματισμού του ΟΤΕ και υπεύθυνος από το Δ.Σ. του Οργανισμού για την τεχνική αξιολόγηση των προσφορών της INTRAKOM. Ήταν δηλαδή ένας από εκείνους που είχαν αποφασιστικό ρόλο στην αποδοχή ή απόρριψη των προσφορών της INTRAKOM. Προσφορές οι οποίες από όσα γνωρίζουμε σήμερα έγιναν όλες αποδεκτές. Υπάρχουν όμως και χειρότερα:

Στα αρχεία της «Στάξι» που έχει στη διάθεση του το Αντί υπάρχουν και οι αποδείξεις για τις μεταφορές μεγάλων χρηματικών ποσών από το λογαριασμό αριθμός «709» του Σ. Κόκκαλη στην Deutsche Handelsbank (DHB) του Ανατολικού Βερολίνου, στο όνομα «Manassis» στην Midland Bank του Λονδίνου. Ως μοναδικό στοιχείο υπεράσπισης που έχει να προβάλει ο κ. Μανασής, μέχρι αυτή τη στιγμή, είναι η ορθογραφία της απόδοσης του ονόματος του στη γερμανική γλώσσα, αν και

είμαστε βέβαιοι ότι η δημοσιογραφική έρευνα στους τραπεζικούς λογαριασμούς του Σ. Κόκκαλη, που συνεχίζεται, θα επιβεβαιώσει ότι πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο. Αν το «Μανασής» αποδιδόταν στα γερμανικά «Manasis», τότε θα προφέρονταν «Μαναζής». Όπως η λέξη «Stasi» προφέρεται «Στάξι». Εξάλλου, όλα τα άλλα στοιχεία είναι σε βάρος του. Άλλωστε αυτό που έχει σημασία στην περίπτωση αυτή είναι τα υπόλοιπα στοιχεία των τραπεζικών λογαριασμών και όχι η απόδοση των ονομάτων στη γερμανική γλώσσα, η οποία μπορεί να είναι «ανακριβής» για διάφορους λόγους.

Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ότι μερικές από τις μεταβιβάσεις χρηματικών ποσών από τον Σ. Κόκκαλη στο όνομα Manassis συμπίπτουν χρονικά, ή είναι ισόποσες, με τις δωροδοκίες άλλων στελεχών του ΟΤΕ που υπηρέτησαν στον οργανισμό την ίδια περίοδο με τον κ. Μανασή, όπως οι

ακόλουθες, προϊόν όλες χρηματικών αποστολών από τον λογαριασμό «709» του Κόκκαλη στην DHB του Βερολίνου:

Ο αναφερόμενος ως "Tombras" δεν είναι άλλος από τον αείμνηστο Θ. Τό-

την INTRAKOM, όπως η διαβόητη σύμβαση του 1.000.000 ψηφιακών παροχών του 1994. Σημειώνουμε ότι το όνομα «Ριζάς» μεταγράφηκε στην περίπτωση αυτή ως "Risas", γεγονός που υποδεικνύει ότι ο λογαριασμός στο

καιρία για την διαλεύκανση των δύο-σμων χρηματικών αποστολών από τον «709» προς διάφορους αποδέκτες, αλλά απέφυγε να το κάνει προφασιζόμενη διάφορα. Συγκεκριμένα:

Τον Ιούλιο του 1996 και ύστερα από δικαστική κυοφορία 18 μηνών, η Ολομέλεια του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών αποφάσισε ομοφώνως να ασκηθεί δίωξη εναντίον του Κόκκαλη και πολλών άλλων κατηγορουμένων για την ανάθεση 1.000.000 ψηφιακών παροχών του ΟΤΕ στην εταιρεία INTRAKOM του Σωκράτη Κόκκαλη, για τέσσερα κακουργήματα και τρία πλημμελήματα (απάτη, δωροδοκία, δωροληψία, παράβαση καθήκοντος, απιστία, ψευδορκία, ψευδή βεβαίωση). Στο επίκεντρο της υπόθεσης ήταν φυσικά οι μεταβιβάσεις χρηματικών ποσών από τον λογαριασμό 709 του κ. Κόκκαλη στην DHB. Όπως έχουμε επισημάνει και άλλες φορές, παρά το σάλο που προκάλεσε τότε, ούτε η υπόθεση αυτή οδήγησε πουθενά, επειδή οι ανακριτές που την ανέλαβαν ισχυρίστηκαν ότι δεν βρήκαν τα απα-

09.09.86	270.000 \$	Tombras	Barclays Bank
19.02.87	27.765 \$	Manassis	Midland Bank London
19.02.87	27.765 \$	Risas	Barclays Bank, London
07.04.87	41.951 \$	Manassis	Midland Bank
16.07.87	56.630 \$	Risas	Barclays Bank, London
16.10.87	65.960 \$	Risas	Barclays Bank

μπρα, άμεσος προϊστάμενος του κ. Μανασή (γεγονός που αποφεύγει επίσης να αναφέρει ο τελευταίος) και «πρωτομάστορα» της άλωσης του ΟΤΕ από τον Κόκκαλη.

Ο αναφερόμενος ως "Risas" δεν είναι άλλος από τον Σωτήρη Ριζά που επί Τόμπρα ήταν βοηθός γενικός διευθυντής του ΟΤΕ με πολλές αρμοδιότητες και ισχυρή επιρροή, ο οποίος επίσης διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στις υπογραφές σκανδαλωδών συμβάσεων με

όνομα "Manassis" αφορά μάλλον τον κ. Μανασή.

Αυτά και μόνο τα στοιχεία αρκούν για να επισύρουν το ενδιαφέρον της δικαιοσύνης. Γιατί αν είναι αλήθεια ότι ο διορισθείς από την κυβέρνηση Σημίτη σημερινός πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος του ΟΤΕ δωροδοκήθηκε στο παρελθόν από τον Σ. Κόκκαλη, τότε τα συμπεράσματα θα είναι τραγικά.

Επισημαίνουμε ότι η ελληνική δικαιοσύνη είχε στο παρελθόν μία ακόμα ευ-

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α Ε Ρ Ω Τ Η Μ Α Τ Ι Κ Α Γ Ι Α Τ

Γιατί σταμάτησε να διαφωνεί η Ν.Δ.;
Τι κάνει η δικαιοσύνη;

Μια πολύ ενδιαφέρουσα άποψη για τις σχέσεις του αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης Κ. Καραμανλή με τον ηγέτη των εν Ελλάδι διαπλεκόμενων Σ. Κόκκαλη διαβάσαμε στον *Ελεύθερο Τύπο* της περασμένης Κυριακής (σ. 8-10). Όπου σε άρθρο με τον τίτλο «Το ασανσέρ στις σχέσεις της Ν.Δ. με τον Κόκκαλη» ανώνυμος συντάκτης της εφημερίδας επιχειρεί να συνδέσει την προσφάτως ανανεωθείσα επίθεση του κ. Καραμανλή εναντίον των διαπλεκομένων, με την επικοινωνιακή πολιτική του κόμματος, τις δημόσιες σχέσεις, τις εκλογές και τον ...«μεσαίο χώρο».

Γράφει, μεταξύ των άλλων, η εφημερίδα: «Σε αντίθεση με την υπόθεση του Βιντεολόττο, όπου ο κ. Καραμανλής είχε την υποστήριξη ευρύτερων κοινωνικών ομάδων αλλά και της εκκλησίας, που δεν ήθελε την μετατροπή της Ελλάδας σε ένα απέραντο ηλεκτρονικό καζίνο, το θέμα του Προκαθορισμένου Στοιχήματος δεν συγκίνησε την κοινή γνώμη, με αποτέλεσμα οι σύμβουλοι του κ. Καραμανλή να επισημάνουν ότι θα πρέπει να ρίξει τους τόνους της αντιπαραθέσης και να στραφεί στον μεσαίο χώρο». Γι' αυτό το

λόγο, σύμφωνα πάντα με την ίδια εφημερίδα, ο κ. Καραμανλής επέλεξε εκείνη την εποχή να αφήσει ήσυχα τα διαπλεκόμενα και να στρέψει το αντιπολιτευτικό μένος της Ν.Δ. σε άλλες, πιο «πολιτικές», κατευθύνσεις, όπως η εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας κ.λπ. Η «στροφή» όμως αυτή του κ. Καραμανλή, είχε, κατά τον «Ε.Τ.», και το «τίμημά της», που ήταν ότι ξεκίνησε η λειτουργία του Προκαθορισμένου Στοιχήματος «χωρίς καμία ουσιαστική αντίδραση από τη Ν.Δ.».

Αλλά ενώ όλα αυτά συνέβησαν πριν από τις εκλογές, τις τελευταίες ημέρες διαπιστώνουμε ότι ο κ. Καραμανλής ανανέωσε τις επιθέσεις του εναντίον των διαπλεκομένων και ιδιαιτέρως εναντίον του κ. Κόκκαλη, στον οποίο επιρρίπτει ευθύνες για την επίθεση λάσπης εναντίον του ιδίου προσωπικά και του εκπροσώπου του κόμματος κ. Α. Σπηλιωτόπουλου. Αυτό σημαίνει ότι το άρθρο του «Ε.Τ.» μπορεί και να διεκδικεί εύσημα «εκλεπτυσμένης» στήριξης των συμφερόντων Κόκκαλη, σε αντίθεση, π.χ., με την «άκομψη» υποστήριξη που του παρέχουν έντυπα όπως το *Καρφί* του κ. Κακανουνάκη ή ο κ. Θ. Αναστασιάδης, με αποτέλεσμα να επισύρουν εναντίον τους αγωγές δισεκατομμυρίων. Γιατί, κατά τα άλλα, το μήνυμα που στέλνει ο «Ε.Τ.» προς τον κ. Καραμανλή είναι σαφέστατο: «Οι επιθέσεις εναντίον του Σ. Κόκκαλη δεν αποδίδουν επικοινωνιακά και, μην ξεχνάς, ο μεγάλος έχει μαζί του και τον Ολυμπιακό». Ας μην ξεχνάμε ότι λίγες ημέρες πιο πριν ο κ.

ραίτητα στοιχεία για τις δωροδοκίες, γιατί... αρνήθηκε να ικανοποιήσει σχετικό αίτημά τους και να ανοίξει τα αρχεία της η Deutsche Handelsbank (!). Συγκεκριμένα, στο υπ' αριθμόν 820/1988 απαλλακτικό βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών αναφέρεται, μεταξύ άλλων, τα εξής για τις κατηγορίες περί δωροδοκίας και δωροληψίας: «Απ' όλα γενικώς τα στοιχεία της οικογραφίας προκύπτει ότι δεν είναι σοβαρές οι ενδείξεις προς παραπομπή των κατηγορουμένων στο ακροατήριο για να δικάσούν ως υπαίτιοι δωροδοκίας και δωροληψίας κατ' εξακολούθηση και μεσεως συνέργειας σ' αυτές. Στην προεπιμένη περίπτωση, κρίσιμο αποδεικτικό γεγονός για το αν τελέσθηκαν από τους κατηγορουμένους οι πιο πάνω πράξεις είναι το υπό διερεύνηση γεγονός αν από τον υπ' αριθμόν 709 λογαριασμό, τον οποίο ο πρόεδρος της ΝΤΡΑΚΟΜ, κατηγορούμενος, Σωκράτης Κόκκαλης τηρούσε στην Deutsche Handelsbank, κατά το χρονικό διάστημα από το έτος 1988 έως και το έτος

1995, που φέρεται ως χρόνος τελέσεως των πιο πάνω πράξεων, έγιναν εκροές χρημάτων προς οποιονδήποτε από τους κατηγορουμένους που είχε την ιδιότητα του υπαλλήλου του ΟΤΕ. Όμως παρά τις επανειλημμένες αιτήσεις και σχετικές υπομνήσεις του Εφέτη Ανακριτή προς τον Γενικό Εισαγγελέα του Βερολίνου, οι γερμανικές αρχές αρνήθηκαν να παράσχουν οποιοδήποτε στοιχείο ή σχετική πληροφορία ...επειδή η Deutsche Handelsbank δεν είναι σύμφωνη με τη διαβίβαση πληροφοριών για ποινικούς σκοπούς του Εφετείου Αθηνών».

Δηλαδή, ούτε λίγο ούτε πολύ, επειδή η Deutsche Handelsbank, γνωστή και ως η «τράπεζα της Στάζι», αρνήθηκε να αποκαλύψει τα στοιχεία για τους λογαριασμούς του Κόκκαλη, το Συμβούλιο Εφετών έσπευσε να εκδώσει απαλλακτικό βούλευμα (!). Περίμεναν, δηλαδή, ότι μια «τράπεζα της Στάζι» θα έσπευδε να αποκαλύψει τα μυστικά της; Εξάλλου, γιατί περιορίσαν την έρευνα μόνο στο λογαριασμό με αριθμό «709» στην ίδια τράπεζα. Όπως έχει

ήδη αποκαλύψει το Αντί, αυτός ήταν μόνο ο «τροφοδότης λογαριασμός» από τον οποίο μεταβιβάζονταν τεράστια χρηματικά ποσά σε άλλους τραπεζικούς λογαριασμούς του Κόκκαλη, κυρίως στην Ελβετία, οι οποίοι με τη σειρά τους γινόντουσαν «τροφοδότες» και άλλων λογαριασμών. Οι λογαριασμοί αυτοί βρίσκονται κυρίως στις τράπεζες: Banque Swiss, Chemical Bank, Credit Suisse, United Overseas Bank, από τις οποίες «έφυγαν» εκατοντάδες εκατομμύρια για δωροδοκίες στη χρονική περίοδο που ο κ. Εφέτης Ανακριτής ανέφερε ότι «δεν βρήκε τίποτα». Και ούτε μπορεί, σήμερα, να ισχυριστεί πως «δεν γνώριζε» ούτε αυτό το στοιχείο. Επειδή του είχε επισημανθεί με ένορκες μαρτυρικές καταθέσεις.

Σε κάθε περίπτωση, η νομολογία (και του Αρείου Πάγου) ορίζει ότι το «δεδικασμένο» που τίθεται με ένα απαλλακτικό βούλευμα αίρεται όταν προκύψουν νέα στοιχεία για την υπόθεση. Τα στοιχεία αυτά έχουν ήδη αποκαλυφθεί από το Αντί.

ΠΡΟΚΑΘΟΡΙΣΜΕΝΟ ΣΤΟΙΧΗΜΑ »

Ο Κόκκαλης είχε αναγκαστεί να επισείσει από τηλεοράσεως την «απειλή» χρησιμοποίησης των οπαδών του Ολυμπιακού, για να κατευνάσει τις εναντίον του επιθέσεις. Αν αυτό χυθεί, τότε ο κ. Κύρτσος ενδέχεται να αποβεί κακός σύμβουλος των διαπλεκομένων. Αν δεν κάνουμε λάθος, η εκστρατεία της Ν.Δ. εναντίον του Βιντεολόττο είχε επιτυχή έκβαση όχι επειδή ο κ. Σημίτης αναγκάστηκε να αποσύρει το νομοσχέδιο την τελευταία στιγμή λόγω, τάχα, της πίεσης της κοινής γνώμης, αλλά επειδή αυτό του υπέδειξε σχετικά την ίδια ημέρα το Βήμα του κ. Λαμπράκη, πρώην οπαδού και νυν αντιπάλου του κ. Κόκκαλη στον αέναο πόλεμο των διαπλεκομένων.

Τέρα όμως από τις όποιες δημοσιογραφικές ερμηνείες της σύγκρουσης για το Προκαθορισμένο, ερωτηματικά δημιουργούνται και για τη στάση της δικαιοσύνης στο ίδιο θέμα. Το περασμένο καλοκαίρι, ο εισαγγελέας εφετών Γεργίος Ζορμπάς ζήτησε από την Εισαγγελία Πρωτοδικών τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης για το Προκαθορισμένο Στοιχείμα. Από τότε πέρασαν έντεκα ολόκληροι μήνες χωρίς να υπάρξει καμία εξέλιξη. Ανέλαβε την εξέταση κάποιος εισαγγελέας ή όχι; Κι αν την ανέλαβε, γιατί καθυστερεί τόσο στη σύνταξη ενός πορίσματος; Ούτε το «κάνδαλο Κοσκωτά» να είχε αναλάβει, δεν θα καθυστέρησε τόσο. Με την ευκαιρία επισημαίνουμε ότι:

Η σύμβαση υπεγράφη μεταξύ ΟΠΑΠ και της αναδόχου ΝΤΡΑΛΟΤ του κ. Κόκκαλη, χωρίς να υπάρχει νομοθετική

εξουσιοδότηση, ούτε και δυνατότητα του ΟΠΑΠ να συνάψει τέτοια σύμβαση και με όρους όπως η δυνατότητα εκλογής αγώνων και η ίδρυση πρακτορείων ΠΡΟΠΟ εκ μέρους της αναδόχου εταιρείας.

– Το ΠΔ 250/97 καθορίζει ότι το δικαίωμα διαχείρισης του Προκαθορισμένου Στοιχήματος ασκείται αποκλειστικά μέσω του ΟΠΑΠ. Δεν δίνει, δηλαδή, το δικαίωμα στον ΟΠΑΠ να μεταβιβάσει τη διενέργεια του στοιχήματος, όπως έκανε με την ΝΤΡΑΛΟΤ. Ούτε και δίνει στην ανάδοχο εταιρεία το δικαίωμα επιλογής αγώνων. Σύμφωνα με το ίδιο ΠΔ, η ΝΤΡΑΛΟΤ πρέπει να ασχολείται μόνο με το τεχνικό μέρος του στοιχήματος και όσα αντιθέτως συνεισφώνησαν είναι αυθαίρετα και παράνομα.

– Η διάρκεια της συμβάσεως δεν είναι προκαθορισμένη σαφώς, όπως προκύπτει από το άρθρο 20 αυτής, ενώ έπρεπε να έχει διάρκεια επτά ετών.

– Δεν είναι γνωστόν αν έχουν δοθεί από την ΝΤΡΑΛΟΤ προς τον ΟΠΑΠ οι εγγυήσεις που καθορίζονται από το νόμο.

Κατόπιν τούτων, η δικαιοσύνη καλείται να απαντήσει στα ερωτήματα που τίθενται από τις τελευταίες εξελίξεις. Και αν δεν δύναται να το πράξει η Εισαγγελία Πρωτοδικών, είναι η σειρά του κ. Ζορμπά. Εκτός αν συμφωνεί κι αυτός ότι η διαφάνεια στους διαγωνισμούς του δημοσίου και η αντίσταση στα διαπλεκόμενα είναι θέμα δημοσίων σχέσεων και πολιτικών «επικοινωνίας».

Η ιδεολογική ορφάνια της Αριστεράς

του Αλέξανδρου Καζαμιά

Βαθύτερο κι από τον εξοστρακισμό της στο περιθώριο της πολιτικής ζωής, η ίδια η σύγχυση είναι το πρόβλημα που ταλανίζει σήμερα πρωτίστως την αριστερά. Σε μια εποχή όπου τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα στρέφονται μαζικά προς τον κεντρώο χώρο με στόχο να «εξανθρωπίσουν τον καπιταλισμό» για να τον σώσουν, η αριστερά αδυνατεί να προελάσει στο ορθάνοιχτο πεδίο των σοσιαλιστικών ιδεών που ορφανεύουν. Κι ενώ ο μελλοντικός προσανατολισμός της είναι μεγαλοφώνως υπαγορευμένος απ' τους πολίτες που γάντζωσε στον αντιδεξιό βραχίονά της η τανάλια της κεντροαριστεράς, αυτή επιδίδεται σε μια μαζοχιστική αυτοκριτική γύρω από δευτερεύοντα ζητήματα πολιτικής στρατηγικής. Η περιθωριοποίηση της αριστεράς δεν είναι ούτε πρόσφατο ούτε αποκλειστικά ελληνικό φαινόμενο: είναι το σύμπτωμα μιας εικοσάχρονης διεθνούς κρίσης ιδεών που οφείλεται στην απουσία ενός ελκυστικού οράματος για την αντικατάσταση του καπιταλισμού.

Δίχως να παραγνωρίζονται άλλοι παράγοντες, όπως η δι-γλωσσία των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων, η στήριξή τους από μηχανισμούς κρατικής και ιδιωτικής εξουσίας, καθώς και η δύναμη του αντιδεξιού συνδρόμου πολλών ψηφοφόρων, η περιθωριοποίηση της αριστεράς μέσα και έξω από την Ελλάδα οφείλεται κυρίως σε μια άλλη, βαθύτερη αιτία: αφορά στο γεγονός ότι το ίδιο το σοσιαλιστικό όραμα έχει από καιρό ξεφτίσει μες στη συνείδηση της κοινωνίας. Τούτο σημαίνει ότι ακόμη και οι πολίτες που συνεχίζουν να γοητεύονται από την ιδέα του σοσιαλιστι-

κού μετασχηματισμού της κοινωνίας, κατά βάθος, είτε δεν την εμπιστεύονται αρκετά είτε θεωρούν ανύπαρκτη την προοπτική της υλοποίησής της. Γι' αυτό πολύ πιο εύκολα επιλέγουν τη συστράτευση με κάποιο υποκατάστατο του σοσιαλισμού, παρά τη στήριξη κινημάτων αφοσιωμένων στην προοπτική του γνήσιου σοσιαλιστικού μετασχηματισμού.

Απέναντι στο φαινόμενο αυτό, τόσο τα σοσιαλδημοκρατικά όσο και τα δογματικά κομμουνιστικά κόμματα έχουν προσαρμοστεί με κάποια επιτυχία.

Τα πρώτα, έχουν από καιρό εγκαταλείψει την προοπτική του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού και, με σημαία τον Τρίτο Δρόμο του Μπλερ, παρέχουν και φιλελευθερισμό με σοσιαλιστικές ανταύγειες. Έχοντας ήδη ανοιχτά αποδεχτεί την αγορά και την παγκοσμιοποίηση ως «προκλήσεις», κηρύττουν ως

δεδηλωμένο στόχο όχι τη ρήξη με τον καπιταλισμό, μα την αποδοχή του με στόχο να τον βελτιώσουν, καθιστώντας τον πιο «ανθρώπινο». Υπό την έννοια αυτή, ο σοσιαλισμός τους είναι εξίσου ξεθωριασμένος μ' εκείνον που δεσπόζει σήμερα στη συνείδηση των προοδευτικών πολιτών.

Το ίδιο ξεθωριασμένος όμως είναι κι ο φονταμενταλιστικός σοσιαλισμός των κομμουνιστικών κομμάτων, έστω κι αν ο εκφυλισμός του έχει τα ακριβώς αντίθετα γνωρίσματα από εκείνα των σοσιαλιστικών κομμάτων. Η άκαμπτη προσκόλληση στο δόγμα του μαρξισμού-λενινισμού και η αβασάνιστη περιχαράκωσή τους στη γραφικότητα του κρούου περιθωρίου, σχετίζονται μ' έναν σοσιαλισμό που ουσιαστικά δεν νοιάζεται να υλοποιηθεί, μα που εφησυχάζεται μες στον πλασματικό παράδεισο της γενικής αντίστασης στα πάντα. Υπό την έννοια αυτή, τα κομμουνιστικά κόμματα έχουν προσαρμοστεί κι αυτά στο πνεύμα των καιρών, προσφέροντας έναν σοσιαλισμό για τα μουσεία, για εκεί ακριβώς που επιθυμεί να τον τοποθετεί όλη σχεδόν η κοινωνία όσων ποτέ δεν πίστεψαν κι όσων έπαψαν πλέον να πιστεύουν σε αυτόν.

Ο ΦΕΤΙΧΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΒΑΣΗΣ

Απέναντι στον προσαρμοσμένο σοσιαλισμό της νέας σοσιαλδημοκρατίας και των νεοκομμουνιστών, η δημοκρατική αριστερά είναι ακόμα πέρα για πέρα σατισμένη κι απροσάρμοστη. Όλη η τραγωδία της αρχίζει και τελειώνει στην εμμονή της να επιδιώκει έναν αυθεντικό και ζωντανό σοσιαλισμό μέσα σε κοινωνίες που συγκεντρώνουν μεν κεντροαριστερές πλειοψηφίες, μα που στο βάθος δεν θέλουν ούτε να σκεφτούν την οποιαδήποτε έξοδο από τον καπιταλισμό της αγοράς. Κι αν

Ο Αλέξανδρος Καζαμιάς διδάσκει Πολιτικές Επιστήμες στο Πανεπιστήμιο του Κόβεντρυ της Βρετανίας

η ιδεολογική φωνή της τρέμει, είναι γιατί διαρκώς σχοινοβατεί ανάμεσα στο φόβο της περαιτέρω αποξένωσης των ψηφοφόρων και του συμβιβασμού μ' ένα υποκατάστατο του σοσιαλισμού, όπως εκείνο που πρεσβεύουν η νέα σοσιαλδημοκρατία και οι νεοκομμουνιστές.

Όμως η ουσία του προβλήματος της δημοκρατικής αριστεράς είναι η ολοκληρωτική αδυναμία της να δει η ίδια κατάματα τους λόγους της τραγικής της αποξένωσης. Διότι η γνώση της ύπαρξης ενός προβλήματος δεν ισοδυναμεί με τον εντοπισμό του. Έτσι, ενώ η ρίζα της ισχνής εκλογικής απήχησης της βρίσκεται στην απουσία κάποιας κοινωνικής βάσης που να αναζητά τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό, η αριστερά ακόμη διέπεται από το φετιχισμό των κοινωνικών κινημάτων και των ομάδων πολιτών, ως και αυτά να επλημμύριζαν πόλεις και χωριά με μαζικές κινητοποιήσεις και με πνευματική πρωτοπορία. Κι ενώ η κοινωνία γυρεύει από τα κόμματα να δώσουν εκείνα μια σαφή ηγεσία και κατεύθυνση, τα κόμματα της δημοκρατικής αριστεράς έχουν μετατραπεί σε βήματα εκπροσώπησης των ανύπαρκτων κινημάτων, προσβλέποντας μάταια σε αυτά για την παραγωγή καινούργιων ιδεών που, φυσικά, δεν είναι δυνατό να αρθρώνονται από απόντες. Διότι η αλήθεια που αρνείται να δει πεισματικά η αριστερά είναι πως σήμερα πια έχουν εκλείψει και οι διανοούμενοι και οι πρωτοπόροι συνδικαλιστές και οι στρατευμένοι καλλιτέχνες κι εκείνοι ακόμη οι φοιτητές που κάποτε σκέφτονταν πιο πέρα από τις εξετάσεις του πτυχίου.

Μέσα σε αυτή τη σύγχυση, δεν είναι διόλου απροσδόκητο βεβαίως πως η άλλοτε πληθωρική σε ιδέες αριστερά, δεν έχει σήμερα να πει ούτε μια λέξη καθαρή για τα θεμελιακά ζητήματα της εποχής μας:

α) Έτσι, ενώ η παγκοσμιοποίηση είναι για τη σοσιαλδημοκρατία μια πρόκληση, και για τους νεοκομμουνιστές ένας μεγάλος κι επικίνδυνος μύθος, είναι τελείως άγνωστο αν η αριστερά εντέλει την αποδέχεται ή την πολεμά.

β) Κι ενόσω η νέα σοσιαλδημοκρατία αποδέχεται την καπιταλιστική αγορά ως το αποτελεσματικότερο σύστημα παραγωγής, και οι νεοκομμουνιστές την πολεμούν γυρεύοντας να την αντι-

καταστήσουν με γενικές εθνικοποιήσεις, είναι τελείως ασαφές πώς συμβιβάζεται ο ευρωπαϊσμός της αριστεράς με τη γνωστή της κριτική κατά της αγοράς κι αν τελικά την αποδέχεται ή όχι.

γ) Παρομοίως, ενώ η νέα σοσιαλδημοκρατία αποδέχεται πλήρως τον ατλαντισμό και τη συμμετοχή στο ΝΑΤΟ, κι ενώ τα κομμουνιστικά κόμματα πρεσβεύουν την άμεση αποχώρηση από την ατλαντική συμμαχία, η αριστερά ποτέ δεν έχει αρθρώσει κάποια αξιωματημένη θέση πάνω στο δίλημμα της παραμονής ή της αποχώρησης απ' το ΝΑΤΟ.

δ) Τέλος, η νέα σοσιαλδημοκρατία πρεσβεύει ένα σοσιαλισμό στη βάση της συνύπαρξης ενός ισχυρού κράτους πρόνοιας και μιας ελεύθερης αγοράς. Τα κομμουνιστικά κόμματα νοσταλγούν την επιστροφή στον κεντρικό σχεδιασμό και στην εθνικοποίηση της οικονομίας. Η αριστερά αλήθεια ποιον τύπο σοσιαλισμού πρεσβεύει και ποιος είναι αυτός που ξέρει να μας πει;

ΤΟ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΗΔΕΝ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

Το ξέφτισμα του σοσιαλιστικού οράματος είναι κυρίως αποτέλεσμα της αδυναμίας των ιδεών του σοσιαλισμού να παράγουν έναν ελκυστικότερο μηχανισμό οικονομικής παραγωγής από ό,τι εκείνος της καπιταλιστικής αγοράς. Τόσο απόλυτο είναι τούτο το συμπέρασμα, ώστε ακόμη κι αν ο σοσιαλισμός προσφέρει τα πάντα, μα κυριολεκτικά τα πάντα, κι οι αγορές μείνουν καθηλωμένες σε μηδενικούς ρυθμούς ανάπτυξης για χρόνια, δίχως ένα ελκυστικότερο μοντέλο να προτείνει, πάλι η κοινωνία θα εμπιστευτεί τις αγορές και όχι το σοσιαλισμό. Ο λόγος είναι απλός: όπως κυρίως ο Μαρξ είχε το ρεαλισμό να το συλλάβει, η αξία στην κοινωνία που εκσυγχρονίζεται εμπεδώνεται πρωτίστως στο υλικό πεδίο, δηλαδή στην τεχνολογία και στην ανάπτυξη και από εκεί κατόπιν καταξιώνεται στο ηθικό και στο πνευματικό πεδίο. Γι' αυτό, η αδυσώπητη κριτική των ηθικών, κοινωνικών, οικολογικών, τεχνολογικών, ακόμα και των τεράστιων οικονομικών παρενεργειών της αγοράς, δεν πρόκειται να κουνήσει ούτε ένα φύλλο από το δέντρο της ενόσω η κριτική αυτή δεν συνοδεύεται από ένα εναλλακτικό μοντέλο παραγωγής το οποίο να συμβάλλει ακόμα

πιο αποτελεσματικά στην οικονομική ανάπτυξη. Κι ο εξοστρακισμός του σοσιαλισμού στο μαυσωλείο των ιδεολογιών θα παραμένει πάντοτε μια μόνιμη απειλή, όσο το θεωρητικό του οπλοστάσιο δεν διαθέτει ένα ελκυστικότερο μοντέλο από αυτό της αγοράς.

Η κρίση του καπιταλισμού δεν είναι ούτε εγγεγραμμένη ούτε και αναπόφευκτη συνέπεια της ιστορικής εξέλιξής του. Καμιά διαλεκτική δεν υποτάσσει και διατάζει απ' υψηλού το ρου της ιστορίας εκτός απ' τη διαλεκτική που δημιουργούν μέσα από αυτήν οι οργανωμένες ομάδες των ανθρώπων. Γι' αυτό, η αριστερά δεν είναι δυνατό να περιμένει με σταυρωμένα χέρια έως ότου εκδηλωθούν οι νέες εσωτερικές εντάσεις του καπιταλισμού, γιατί, ακόμη κι αν αυτές πρόκειται να 'ρθουν σύντομα, πάλι ο ίδιος ο καπιταλισμός θα βρει τον τρόπο να τις υπερβεί με τα δικά του μέσα προτού η αριστερά προφτάσει να βρεθεί στο επίκεντρο των εξελίξεων.

Η αντιγεμονική στρατηγική της, συνεπώς, πρέπει να επικεντρωθεί ολοκληρωτικά επάνω στην αντιμετώπιση του προβλήματος της απουσίας μιας σοβαρής κοινωνικής βάσης που να επιθυμεί τον γνήσιο σοσιαλιστικό μηχανισμό. Ούτε λιγότερο ούτε περισσότερο, η αριστερά πρέπει εκ του μη όντως να δημιουργήσει απ' την αρχή μια ισχυρή κοινωνική βάση που να αναζητά τον ζωντανό σοσιαλισμό αντί των σοσιαλδημοκρατικών και των νεοκομμουνιστικών του υποκατάστατων. Χρειάζεται, με άλλα λόγια, να εμψυχήσει τη ζωή στο ξεφτισμένο όραμα του σοσιαλισμού που αιωρείται σήμερα αόριστα μέσα στην κουρασμένη από ανεκπλήρωτα οράματα συνείδηση της κοινωνίας. Για να το καταφέρει αυτό, είναι ανάγκη να απαλλαγεί από το φετιχισμό των κοινωνικών κινημάτων και να γεννήσει μια γνήσια πρωτοπορία μέσα απ' το ίδιο της το κόμμα, προσδίδοντάς του πάλι έναν ηγετικό και καθοδηγητικό ρόλο όπως εκείνον που του αρμόζει.

Και τούτο δεν πρόκειται να πραγματοποιηθεί παρά μονάχα εάν το κόμμα της γίνει ξανά ένα εργαστήριο ιδεολογικής παραγωγής, παρέχοντας καθαρά αρθρωμένες απαντήσεις στα θεμελιώδη ζητήματα που απασχολούν την κοινωνία των ημερών μας μέσα από ένα αυθεντικό και ελκυστικό όραμα σοσιαλιστικής προοπτικής.

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Ποτέ πια στη δεύτερη ταχύτητα

Στις 12 Μαΐου, ο γερμανός υπουργός Εξωτερικών Γιόσκα Φίσερ με μια ομιλία του στο Πανεπιστήμιο Χούμπολτ του Βερολίνου περιέγραψε τη μελλοντική συγκρότηση μιας Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας, δίνοντας μια άλλη διάσταση στον προβληματισμό που αναπτύσσεται τους τελευταίους μήνες γύρω από τις πολιτικές προοπτικές που ανοίγονται για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Όπως έγραψε κι ο *Economist*, πολλοί θεωρούσαν ότι η πολιτική σιγή, την οποία τηρούσε ο γερμανός υπουργός Εξωτερικών, σηματοδοτούσε την απογοήτευσή του. Ο Φίσερ εξέπληξε με την ειλικρίνειά του όταν παρουσίασε το σχέδιό του για την «αντιμετώπιση της μεγαλύτερης πρόκλησης που έχει δεχθεί ποτέ η Ευρωπαϊκή Ένωση», τη διεύρυνσή της δηλαδή σε έναν οργανισμό 30 κρατών. Ο γερμανός ΥΠΕΞ παραδέχτηκε τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα προβλήματα που θα δημιουργούσε η διεύρυνσή της με 13 νέα μέλη. Σύμφωνα με τον Φίσερ, η ολοκλήρωση του εγχειρήματος της νέας διεύρυνσης προϋποθέτει μεγαλύτερη πολιτική προσέγγιση, κάτι που έχει επισημάνει εύστοχα στο πρόσφατο παρελθόν και ο Ζακ Ντελόρ. Προτείνοντας την επικύρωση συνθήκης που θα δημιουργήσει μια ευρωπαϊκή ομοσπονδία με κοινοβούλιο και αιρετό πρόεδρο, ο Φίσερ έχει κατά νου ένα νέο «κέντρο βάρους», το οποίο θα ωθήσει την Ευρωπαϊκή Ένωση προς την κατεύθυνση της ολοκλήρωσης. Το όραμα του Φίσερ, για τη μετεξέλιξη της Ευρώπης σε Ομοσπονδία εθνικών κρατών, με εκλεγμένο πρόεδρο και ευρωπαϊκό Σύνταγμα, στηρίζεται ουσιαστικά στην πρόταση για τη συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με

**Ο γερμανός
ΥΠΕΞ
παραδέχτηκε τις
δυσκολίες που
αντιμετωπίζει
η Ευρωπαϊκή
Ένωση και
τα προβλήματα
που θα
δημιουργούσε
η διεύρυνσή της.**

περιορισμένο αριθμό κρατών πρόθυμων και ικανών να προχωρήσουν προς την εμβάθυνση της ενοποίησης σε ομοσπονδιακές βάσεις. Ο Φίσερ πηγαίνει πιο πέρα τις παραπλήσιες θέσεις που διατύπωσε και ο γάλλος πρωθυπουργός Λιονέλ Ζοσπέν, παρουσιάζοντας στη γαλλική εθνοσυνέλευση το πρόγραμμα της γαλλικής προεδρίας.

Μπροστά σ' αυτές τις ραγδαίες εξελίξεις, το ερώτημα που τίθεται είναι εάν η χώρα μας μπορεί να παρακολουθήσει τις νέες διαδικασίες και να συμμετάσχει στο νέο «κέντρο βάρους», το οποίο θα ωθήσει την ευρωπαϊκή ήπειρο προς την κατεύθυνση της ολοκλήρωσης.

Η ένταξη της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) μαρτυρά ότι η χώρα μπορεί και πρέπει να είναι ανάμεσα στα κράτη-μέλη που θα προχωρήσουν στη διαμόρφωση ενός βαθύτερου ενοποιητικού σχήματος μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Όπως έγραφε εύστοχα ο Κώστας Σημίτης τον Δεκέμβριο του 1990 στον *Οικονομικό Ταχυδρόμο*: «Η Ελλάδα είναι υποχρεωμένη από τα πράγματα να διεκδικήσει και να διασφαλίσει τη θέση της μέσα από τα διαμορφούμενα νέα ευρωπαϊκά σχήματα. Γι' αυτό, το δίλημμα συμμετοχή ή μη δεν υπάρχει. Η μη συμμετοχή θα οδηγήσει στο περιθώριο...».

Λίγο πριν εκπληρωθεί ο υπερδεκαετής στόχος ένταξης της Ελλάδας στην ΟΝΕ, η χώρα μας καλείται να συμβάλει στην αναζήτηση ενός οράματος για την Ευρώπη του 21ου αιώνα. Καλείται να χαράξει μια εθνική στρατηγική ικανή να στηρίξει τη συμμετοχή της χώρας στον σκληρό πυρήνα των χωρών που θα αποτελέσουν τη βάση της ομοσπονδιοποιημένης Ευρώπης.

Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε.

Προκλήσεις και προοπτικές

του Ανδρέα Θεοφάνους

Το 1974 διεπράχθη εις βάρος της Κύπρου ένα δίδυμο έγκλημα -πραξικόπημα και τουρκική εισβολή-, ένα έγκλημα από το οποίο ο κυπριακός λαός εξακολουθεί να υποφέρει, καθώς η εκκρεμότητα και η αγωνία ταρταίνεται. Ουδείς όμως αμφισβητεί ότι τα γεγονότα του 1974 δεν θα συνέβαιναν εάν δεν υπήρχε τουλάχιστον η ανοχή των ισχυρών κέντρων υποφάσεων της Δύσης και ειδικότερα της Ουάσινγκτον.¹

Ενα από τα βασανιστικά ερωτήματα που απασχολούν τον κυπριακό λαό είναι κατά πόσον τα γεγονότα του 1974 θα μπορούσαν να είχαν αποφευχθεί. Ο γράφων πιστεύει ότι η Κύπρος θα μπορούσε να είχε αποφύγει την καταστροφή. Φυσικά η ανάλυση των γεγονότων που οδήγησαν στην καταστροφή του 1974 δεν είναι αντικείμενο της ταρούσης εργασίας. Είναι όμως ωφέλιμο να επιστρατεύσουμε συμπεράσματα από την παλαιά αλλά πολύ περισσότερο από την πρόσφατη ιστορία της Κύπρου με στόχο την εξαγωγή χρήσιμων διδαγμάτων που ίσως μας βοηθήσουν όχι μόνο να απαντήσουμε κρίσιμα και βασανιστικά ερωτήματα, αλλά πολύ περισσότερο να διαμορφώσουμε μια πρατηγική η οποία αφ' ενός να παρέχει την προοπτική εξόδου της Κυπριακής Δημοκρατίας από τα αδιέξοδα, και αφ' ετέρου να δημιουργεί προϋποθέσεις για ένα ελπιδοφόρο μέλλον.

Αναμφίβολα είναι πολύ δύσκολη η εμπλοκή από τον θανάσιμο τουρκικό ναγκαλισμό που από το 1974 η Κύ-

Κύπρος: το έσχατο τείχος της Ευρώπης εμποδίζει την ειρηνική συνάρπαξη...

προς αισθάνεται ασφυκτικά. Όμως δεν είναι αδύνατη. Η ευρωπαϊκή προοπτική της Κύπρου, και συγκεκριμένα η προοπτική της ένταξης πριν από τη λύση, παρέχει τη δυνατότητα δημιουργίας νέων δεδομένων. Είναι γεγονός ότι η μέχρι πρόσφατα κυρίαρχη τάση στις πλείστες χώρες της Ε.Ε. ήτο ότι δεν θα ήταν σοφό για την Ένωση να προχωρήσει με την ένταξη της Κύπρου χωρίς να έχει επιτευχθεί προηγουμένως η επίλυση του κυπριακού προβλήματος. Όμως η σχετική απόφαση της Συνόδου Κορυφής στο Ελσίνκι τον Δεκέμβριο του 1999 αποσυνδέει το θέμα της ένταξης από τη λύση του Κυπριακού. Μπορεί επίσης να υποστηριχθεί η άποψη ότι με τις σχετικές για την Κύπρο αποφάσεις της Διάσκεψης Κορυφής του Ελσίνκι ο παράγων χρόνος δεν λειτουργεί πλέον εις βάρος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Το κυπριακό πρόβλημα έχει καταστεί

και επίσημα ένα ευρωπαϊκό πρόβλημα με πολλές διαστάσεις. Επισημαίνεται, μεταξύ άλλων, ότι είναι αδιανόητο μια χώρα που έχει πρόσφατα αναγορευθεί σε υποψήφια για ένταξη χώρα, η Τουρκία, να κατέχει σημαντικό μέρος άλλης χώρας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, που ετοιμάζεται να γίνει μέλος της Ένωσης κατά την επόμενη διεύρυνση.

Η Ελλάδα έχει πράξει πολλά προς την κατεύθυνση της προώθησης της κυπριακής υπόθεσης. Δεν θα ήταν υπερβολή να λεχθεί ότι χωρίς την άμεση εμπλοκή και έμπρακτη στήριξη της Ελλάδας η πορεία ένταξης της Κύπρου δεν θα ήταν σήμερα στο σημείο που βρίσκεται. Ταυτόχρονα όμως η Αθήνα θα πρέπει να κατανοήσει ότι θα ήταν μέγιστο στρατηγικό λάθος εάν ολοκληρώσει την εξομάλυνση των σχέσεών της με την Άγκυρα χωρίς προηγουμένως να έχει επιλυθεί το κυπριακό πρόβλημα με τρόπο

¹ Ανδρέας Θεοφάνους είναι Διευθυντής του Κέντρου Ερευνών και Ανάπτυξης του Intercollege στη Λευκωσία

που να εξασφαλίζει τα ζωτικά συμφέροντα του Ελληνισμού στο σύνολό τους. Παρά το θετικό κλίμα που δημιουργήθηκε στις ελληνοτουρκικές σχέσεις από το καλοκαίρι του 1999 και παρά το ότι η Αθήνα συναίνεσε στην αναγόρευση της Τουρκίας ως υποψήφιας για ένταξη χώρας, εν τούτοις δεν φαίνεται ότι η Άγκυρα είναι έτοιμη να προβεί σε εκείνες τις παραχωρήσεις που θα ανοίξουν το δρόμο για μια οριστική λύση του προβλήματος. Και για να γίνει τούτο θα πρέπει επιτέλους η Τουρκία να σεβασθεί την ανεξαρτησία, την εδαφική ακεραιότητα και την κυριαρχία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Επί τούτου υπογραμμίζεται ότι στην περίπτωση που η Τουρκία δεν διαφοροποιήσει την αναθεωρητική της πολιτική, τόσο έναντι της Κύπρου όσο και έναντι της Ελλάδος, το «ψυχροπολεμικό» κλίμα στις σχέσεις των δύο χωρών θα επανέλθει.

Από την πλευρά της, η Κύπρος καλείται να προχωρήσει με μια ολοκληρωμένη στρατηγική προσέγγιση. Ένας από τους στόχους της παρούσης εργασίας είναι να προτάξει την ανάγκη για μια τέτοια προσέγγιση και να εισηγηθεί τις κατευθυντήριες γραμμές μιας σωστής πορείας. Ο κυπριακός Ελληνισμός διακατέχεται ήδη από το αίσθημα ότι απαιτούνται ριζικές αλλαγές σε όλες σχεδόν τις εκφάνσεις του δημοσίου βίου ούτως ώστε η Κύπρος να μπορεί να βαδίσει με αξιώσεις στον 21ο αιώνα και να απεννύει με αισιοδοξία το μέλλον.

Όπως έχει ήδη σημειωθεί, αναμφίβολα η ευρωπαϊκή προοπτική της Κύπρου δημιουργεί νέες προοπτικές καθώς και νέες ελπίδες για ένα βιώσιμο συμβιβασμό. Στην περίπτωση που καταστεί δυνατή η εξεύρεση ενός συμβιβασμού πριν από τη λύση του κυπριακού προβλήματος, η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. θα διευκολυνθεί. Φυσικά για μια τέτοια λύση θα απαιτηθούν τέτοιες υποχωρήσεις από την τουρκική πλευρά που να ικανοποιούν έστω και τους ελάχιστους στόχους της ελληνικής πλευράς. Μια τέτοια προοπτική, όπως έχει ήδη επισημανθεί, φαίνεται απομακρυσμένη. Συνεπώς οιοσδήποτε παραινήσεις προς την ελληνική πλευρά να σπεύσει στην υπογραφή λύσης, η οποία όχι μόνο θα νομιμοποιεί τα διά της βίας τετελεσμένα γεγονότα του 1974 αλλά θα αποτελεί και επιδείνωση του υφι-

στάμενου status quo, θα πρέπει να απορρίπτονται ευθαρσώς. Η τελευταία πρωτοβουλία για την επίλυση του κυπριακού προβλήματος –πρωτοβουλία η οποία είχε τη σφραγίδα των ΗΠΑ– εξαγγέλθηκε λίγες μέρες πριν από τη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι της Ε.Ε. Η επιλογή της 3ης Δεκεμβρίου 1999 για έναρξη των εκ του σύνεγγυς διακοινοτικών συνομιλιών δεν ήταν τυχαία. Πρώτιστος στόχος των ΗΠΑ δεν ήταν η λύση του Κυπριακού αλλά η αναγόρευση της Τουρκίας σε υποψήφια για ένταξη στην Ε.Ε., στην Διάσκεψη Κορυφής του Ελσίνκι. Άλλωστε είναι γνωστό σε όλους που ασχολούνται με το Κυπριακό το τεράστιο χάσμα που υφίσταται μεταξύ των θέσεων των δύο πλευρών. Συνοπτικά, ενώ η ελληνική πλευρά έχει, ως μέγιστη υποχώρηση, αποδεχθεί τον μετασχηματισμό της Κυπριακής Δημοκρατίας σε διζωνική-διοικονομική ομοσπονδία ως πλαίσιο λύσης του κυπριακού προβλήματος, η τουρκική πλευρά ζητεί την αναγνώριση της «ΤΔΒΚ» και την εξίσωσή της με την Κυπριακή Δημοκρατία ούτως ώστε τα «δύο μέρη» να προχωρήσουν στη σύσταση μιας χαλαρής κυπριακής ομοσπονδίας. Μια τέτοια προσέγγιση εναρμονίζεται πλήρως με τον μαξιμαλιστικό στόχο της Τουρκίας για νομιμοποίηση του στρατηγικού της ελέγχου επί της Κύπρου, αφού μια τέτοια λύση θα καταστήσει την τουρκία κυρίαρχη στον βορρά και συγκυρίαρχη στον νότο. Πρακτικά μια λύση ομοσπονδίας θα προσφέρει αυτονομία στα «δύο κράτη» επί διαφόρων θεμάτων. Όμως στα θέματα υψηλής πολιτικής –εξωτερικής πολιτικής ασφάλειας– θα απαιτείται η συναίνεση των «δύο μερών», πράγμα που σημαίνει ότι σε αυτά τα θέματα δεν θα γίνεται οιοδήποτε βήμα άνευ της συγκατάθεσης της Άγκυρας. Ένα τέτοιο καθεστώς συγκρούεται και με τον ζωτικό στόχο της Κυπριακής Δημοκρατίας για ένταξη στην Ε.Ε. Επιπρόσθετα, στον οικονομικό τομέα η ελληνική πλευρά θα συρθεί σε μια συνεχή επιχορήγηση του τουρκο(κυπριακού) κρατιδίου.

Φυσικά, μια τέτοια λύση είναι χειρότερη από την υφιστάμενη κατάσταση εκκρεμότητας καθώς και από μια λύση δύο εντελώς ανεξαρτητών κρατών ή διπλής ένωσης. Με τη θεωρητική αυτή το-

ποθέτηση εξυπακούεται ότι η ομοσπονδία είναι όχι μόνο απαράδεκτη και αντεθνική λύση αλλά πολύ περισσότερο επικίνδυνη για την επιβίωση του Ελληνισμού στην Κύπρο. Το ίδιο ισχύει και για οιαδήποτε μορφή λύσης –όπως για παράδειγμα ένα στρεβλό διζωνικό ομοσπονδιακό σύστημα– που δεν διασφαλίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ενότητα του κράτους. Τέτοιες λύσεις θα αποτελούσαν και νέα στρατηγική ήττα της Ελλάδος στον υπήσθη σημασίας γεωστρατηγικό χώρο της Ανατολικής Μεσογείου που για αιώνες παραμένει φυσικός χώρος παρουσίας και δημιουργικότητας του Ελληνισμού.²

Από την όλη ανάλυση και προσέγγιση του ζητήματος αυτού προκύπτει ότι η ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε. πριν από τη λύση είναι η καλύτερη δυνατή προοπτική. Εννοείται φυσικά ότι η ένταξη δεν θα συνοδεύεται από την υποχρέωση της Κυπριακής Δημοκρατίας να αποδεχθεί μια απαράδεκτη λύση ως αντάλλαγμα για την ένταξη. Όμως, υπάρχει και η απομακρυσμένη έστω περίπτωση να τεθεί ως όρος για την ένταξη η λύση του Κυπριακού, και μάλιστα ένας τέτοιος όρος να συνοδεύεται από πιέσεις για αποδοχή μιας απαράδεκτης λύσης, όπως για παράδειγμα μιας ομοσπονδιακής ή μιας στρεβλής διζωνικής ομοσπονδιακής διευθέτησης. Στην περίπτωση, απομακρυσμένη έστω, που η ΕΕ αρνηθεί την ένταξη της Κύπρου λόγω μη επίλυσης του Κυπριακού και συνοδεύσει μάλιστα την άρνησή της με πιέσεις για αποδοχή μιας τέτοιας απαράδεκτης λύσης, η θέση της Κυπριακής Δημοκρατίας θα πρέπει να είναι απερίφραστη και σαφής: ότι δεν πρόκειται να ενδώσει σε μια απαράδεκτη λύση του Κυπριακού έστω και αν αυτό θα σημαίνει καθυστέρηση της ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ. Η θέση αυτή θα πρέπει να διακηρυχθεί από τώρα και να συνοδεύεται με την επισήμανση ότι οι προτάσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας για επίλυση του Κυπριακού συνάδουν πλήρως με τις αρχές αλλά και με τα συμφέροντα της ΕΕ. Είτε η ομοσπονδία είτε μια στρεβλή διζωνική ομοσπονδία ως λύση του Κυπριακού προβλήματος απ' ενός επιβραβεύει την εθνοκάθαρση που επέβαλε η Τουρκία το 1974 και απ' ετέ-

ου δεν εξυπηρετεί το ζωτικό στόχο της ταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή. Για τέτοια λύση θα είναι ουσιαστικά να θνησιγενές κατασκεύασμα, συστακά μέρη του οποίου θα είναι η Κυριακή Δημοκρατία και η Τουρκία, αθ' ότι η «ΤΔΒΚ» είναι ένα προτεκτοάτο όπως ήτο για την Ιαπωνία το 1947. Το Κυπριακό πρόβλημα είναι ένα κατ' εξοχήν Ευρωπαϊκό και διεθνές πρόβλημα η έκβαση του οποίου όχι μόνο θα επηρεάσει το περιφερειακό σύστημα ασφάλειας στην υψίστης σημασίας γεωστρατηγική περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, αλλά και θα δημιουργήσει ένα σημαντικό προηγούμενο στις διεθνείς σχέσεις. Ενώ κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου η Δύση εννοούσε τη διαίρεση της Κυπριακής Δημοκρατίας μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, σήμερα τα Δυτικά συμφέροντα εξυπηρετούνται καλύτερα με μια ενδιάμεση Κύπρο η οποία θα είναι μέλος της ΕΕ και αναπόσπαστο μέρος του μεταψυχροπολεμικού Ευρωπαϊκού συ-

στήματος ασφάλειας. Επιπρόσθετα, από το είδος της λύσης του Κυπριακού προβλήματος θα υπάρξουν επιπτώσεις αναφορικά με τις περιπτώσεις όπου υπάρχει επίκληση στρατηγικών μειονοτήτων και χρήση βίας για την επιβολή συγκεκριμένων πολιτικών επιλογών. Πάνω απ' όλα θα δημιουργηθεί και ένα σοβαρό προηγούμενο σε σχέση με τη διεθνή νομιμότητα καθώς και για το μέλλον των μη μονοεθνικών κρατών ιδίως σε ένα νέο διεθνές περιβάλλον όπου ο αριθμός των αμιγών εθνικών κρατών είναι περιορισμένος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το άρθρο αυτό στηρίζεται σε μελέτη που πρόκειται να κυκλοφορήσει σε λίγες μέρες από τις εκδόσεις Ι. Σιδέρης με τον τίτλο: «Η Κύπρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο νέο Διεθνές Περιβάλλον».
2. Βλ. B. O'Malley and I. Craig, *The Cyprus Conspiracy: America, Espionage and the Turkish Invasion* (I.B. Tauris and Co Ltd), (London, New York 1999) και Ch.

Hitchens, *Hostage to History - Cyprus from the Ottomans to Kissinger* (Second Edition) (The Noonday Press), (New York 1989).

3. Είναι πάντως ενθαρρυντικό το γεγονός ότι η σιωπηρή πλειοψηφία του Κυπριακού Ελληνισμού απορρίπτει τέτοιου είδους λύσεις. Αυτό άλλωστε δείχνουν και οι δημοσκοπήσεις που κατά καιρούς διερευνούν αυτό το θέμα. Βλ. για παράδειγμα δημοσκόπηση που διενήργησε το Κέντρο Ερευνών και Ανάπτυξης - Intercollege για λογαριασμό του Περιοδικού Σελίδες: Κ. Κωνσταντίνου, "72,1% Όχι Ομοσπονδία", Περιοδικό Σελίδες, (Τεύχος 434, 17 Μαρτίου 2000), σελ. 18-22.
4. Βλ. A. Syrigos, "Cyprus and the European Union: Sovereign State, Negotiations and Objections from an International Law Point of View" in A. Theophanous, N. Peristianis and A. Ioannou (Eds.), *Cyprus and the European Union* (Nicosia: Intercollege Press, 1999), σελ. 100. Βλ. επίσης J. Crawford, *The Creation of States in International Law* (Oxford University Press), (Oxford/New York 1979), σελ. 64-65.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ SCRIPTA

B I O Γ Ρ Α Φ Ι Α

IAN KERSHAW

ΧΙΤΛΕΡ 1889-1936: ΥΒΡΙΣ

Η καινούργια αυτή βιογραφία παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον και σύντομα θα γίνει η εργασία αναφοράς στον Χίτλερ και το καθεστώς του.

THOMAS CHILDERS, *Boston Globe*

Το έργο του Ίαν Κέρσσοου για τον Χίτλερ συγκαταλέγεται μεταξύ των πλέον σημαντικών εργασιών για τη σύγχρονη ιστορία που εμφανίστηκαν κατά τις τελευταίες δεκαετίες.

FRANK SCHIRRMACHER, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*

Μια από τις σημαντικότερες ιστορικές βιογραφίες της εποχής μας που προορίζεται να είναι το οριστικό έργο για πολύ καιρό.

JACKIE WULLSCHLAGER, *Financial Times*

Οι καλύτερες βιογραφίες της χρονιάς

Είναι υποχρεωτικό να διαβαστεί.

PIERS BRENDON, *Mail on Sunday*

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 10 106 80 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ: 3616 528 FAX: 3616 529

Η ελληνική εξωτερική πολιτική στην αμερικανονατοϊκή μέγγενη

του Σ. Βόρειου

Ο τίτλος του άρθρου μοιάζει να έρχεται από παλιά. Μυρίζει «μούχλα» μιας παλιάς εποχής, θυμίζει συνθήματα άλλων χρόνων. Όχι, αυτή είναι η πραγματικότητα. Δεν θα αναλωθούμε σε φανταστικά σενάρια. Η ευθυκρισία μας, αν παρακολουθήσει τα γεγονότα, θα δικαιώσει, δυστυχώς, τις ανησυχίες.

Ας συγκεντρώσουμε απλώς τις ειδήσεις όπως τις κατέγραψε ο Τύπος:

- Η αναθέρμανση της «ελληνοτουρκικής φιλίας» γίνεται όλο και περισσότερο φανερό ότι δεν είναι το αποτέλεσμα της διαδικασίας προσέγγισης ανάμεσα στις κυβερνήσεις των δύο χωρών, αλλά αποτελεί μια υπαγορευμένη από τις ΗΠΑ πολιτική επιλογή. Κατάληξη αυτής της «προσέγγισης» είναι η άσκηση Dynamic Mix όπου, υπό την αιγίδα των ΗΠΑ, ελληνικές και τουρκικές ένοπλες δυνάμεις συνεργάστηκαν και συντονίστηκαν. Ποιος, όμως, είναι ο υποτιθέμενος αντίπαλος σ' αυτήν την άσκηση; Γιατί μια στρατιωτική άσκηση προϋποθέτει «φίλιες και εχθρικές διατάξεις». Τα στρατιωτικά σενάρια, το γνωρίζουμε, «ακουμπούν» σε πραγματικά δεδομένα.

- Τα πραγματικά δεδομένα και τις αφετηρίες των νατοϊκών σχεδισμών δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε με ακρίβεια. Είναι καλά κρυμμένα μυστικά. Όμως, πληροφορίες από στρατιωτικές πηγές, δίνουν τα εξής δύο δεδομένα για την περιοχή:

1. Η κατάσταση στην ΠΓΔΜ είναι πολύ εύθραστη. Ο UCK του Κοσσυφοπέδιου, έχοντας ήδη δοκιμάσει τις σχέσεις του με τους Αλβανούς της γειτονικής δημοκρατίας, συντονίζεται και προετοιμάζεται ώστε να προκαλέσει βίαιες συγκρούσεις στην ΠΓΔΜ. Στον Τύπο της γειτονικής χώρας έχουν ήδη πάρει δημοσιότητα ανησυχητικές ειδήσεις.

2. Η κατάσταση στην Γιουγκοσλαβία (δηλαδή τη Σερβία και το Μαυροβού-

νιο) είναι αποσταθεροποιητική. Οι πολιτικές δολοφονίες στο Βελιγράδι και την Ποντγκόριτσα βρίσκονται σε καθημερινή διάταξη. Τα αμερικανικά σχέδια, προκειμένου και να αποδυναμώσουν τον πρόεδρο Μιλόσεβιτς αλλά και να διαλύσουν το κρατικό μόρφωμα της Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, σχεδιάζουν την απόσχιση του Μαυροβουνίου. Η ανεξαρτητοποίηση του Κοσσυφοπέδιου θα είναι το επόμενο –και αναπόφευκτο– βήμα.

Σε ένα τέτοιο σκηνικό αναταραχής, το αλβανικό στοιχείο σε Αλβανία, Κοσσυφοπέδιο και ΠΓΔΜ, όσο και αν η μητέρα-πατρίδα βρίσκεται αυτή τη στιγμή στο σημείο ναδίρ –ίσως και εξαιτίας αυτού–, θα κινητοποιηθεί. Αλλά τι θα κάνουν τότε οι Αμερικανοί και το ΝΑΤΟ; Θα επαναλάβουν βομβαρδισμούς αλά Κοσσυφοπέδιο και Σερβία; Το βέβαιο είναι ότι όμορες χώρες, δηλαδή η Ελλάδα, η Βουλγαρία αλλά πρωτίστως η Γιουγκοσλαβία και η ΠΓΔΜ, δεν θα αδιαφορήσουν.

Είναι φανερό ότι σε τέτοιες συνθήκες οι ελληνοτουρκικές σχέσεις θα υποστούν νέα δοκιμασία. Αυτό απασχολεί τους κύκλους του Πενταγώνου που δένουν σήμερα τους δεσμούς ανάμεσα στις δύο χώρες-μέλη του ΝΑΤΟ· προκειμένου να «υπερβληθούν» τα προβλήματα έχουν θέσει ανώτερους στόχους για το δίδυμο Ελλάδας-Τουρκίας.

- Σύμφωνα με πληροφορίες από ελληνικούς στρατιωτικούς κύκλους, οι νατοϊκοί σχεδιασμοί δίνουν χώρο ευθύνης στην Ελλάδα περιοχές που προσεγγίζουν τη Μόσχα! Παράλληλη είναι και η περιοχή ευθύνης της Τουρκίας. Αυτόν τον καιρό συζητούνται και αποφασίζονται στο στρατηγείο της Νεάπολης οι νέοι νατοϊκοί σχεδιασμοί αλλά όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι η Τουρκία περιλαμβάνει στον χώρο ευθύνης της και τις «γκρίζες ζώνες» του Αιγαίου, οι οποίες περιέχουν και τη Λήμνο. «Η Λήμνος είναι», λοιπόν «μια λεπτομέρεια μέσα

στους ευρύτερους σχεδιασμούς». Εκ του λόγου αυτού και η «βουερή» σιωπή για τη μη συμπερίληψή της στην άσκηση Dynamic Mix. Το Αντί (βλ. σχετικά τχ. 177 και 178) είχε αποκαλύψει στο μακρινό παρελθόν, τον Μάιο του 1981, τα σχέδια της νατοϊκής άσκησης «Wintex Cimex 81», σύμφωνα με την οποία ο Τρίτος Παγκόσμιος Πόλεμος θα άρχιζε με αναταραχές στο Κοσσυφοπέδιο και τότε ελληνικές και τουρκικές δυνάμεις συντονισμένες θα απέκρουαν τους «κόκκινους». Σημαντική λεπτομέρεια στην άσκηση ήταν και πάλι η μη συμπερίληψη του αεροδρομίου της Λήμνου, αμφισβητούμενης –κατά τις τουρκικές θέσεις– ελληνικής περιοχής. Οι καταγγελίες εκείνες είχαν απασχολήσει όλον τον Τύπο και έντονοι διαπληκτισμοί είχαν ανταλλάξει μεταξύ του Ευάγ. Αβέρωφ και του Α. Παπανδρέου.

Τα θυμίζουμε όλα αυτά γιατί ίσως να τα έχουν λησμονήσει οι έλληνες επιτελείς...

Οι σχεδιασμοί αυτοί καταρτίζονται βεβαίως από το Πεντάγωνο και το Σταίιτ Ντηπάρτμεντ. Όλα τα άλλα που έρχονται στο προσκήνιο, οι χαιρετούρες της Μαντλίν Ολμπράιτ με τους Γιώργο Παπανδρέου και Ισμαήλ Τζεμ, δεν είναι παρά η επίσημη αποδοχή από τα δύο μέρη μιας υπαγορευμένης πορείας.

Δεν είναι λοιπόν υπερβολή εάν αναφέρουμε ακόμα και σήμερα ότι η ελληνική εξωτερική πολιτική σφίγγεται από την αμερικανονατοϊκή μέγγενη.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

2

ΑΡΧΕΙΟΤΑΞΙΟ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2000

1948: Μία έκθεση του Πέτρου Ρούσου ~ 'Ο Κώστας Κουλουφάκος για
την 'Επιθεώρηση Τέχνης ~ Δημοτικές εκλογές 1964 ~ 'Ανταρτοπληκτου-
ριά μέρα ~ Τό αρχείο του 'Αντώνη Μπριλλάκη ~ Κέπρος και Κεπριακό
~ Βιομηχανικά αρχεία και εργατικό κίνημα ~ Τεκμήρια για τόν εμφύλιο
στά σοβιετικά αρχεία ~ Βρετανικά αρχεία και ελληνικός εμφύλιος ~ 'Η
Αίγκα για τη Δημοκρατία στην 'Ελλάδα ~ 'Ένα κλωνάρι άνθισμένο ρέικι
~ Συναυτήσεις ~ Χρονικό

ΑΡΧΕΙΑ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΘΕΜΕΛΙΟ

ΑΡΧΕΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ 1 - ΑΘΗΝΑ 05 53
ΤΗΛ. - FAX: 32.23.062, e-mail: aski@otenet.gr

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

ΑΝΟΡΘΟΓΡΑΦΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Η δημόσια γλυπτική έχει καταστεί μια θλιβερή ιστορία στον τόπο μας. Το κράτος χρησιμοποιεί τα έργα τέχνης (;) ως μέσον πολιτικής προπαγάνδας ή πατριωτικού φρονηματισμού. Ή, ακόμη καλύτερα, δεν τα χρησιμοποιεί καθόλου. Από την άλλη, η δημοτική μας αρχή στήνει τα «γλυπτά» σαν μπιμπελό σε μικροαστικό σαλονάκι. Χωρίς γνώση, χωρίς ευαισθησία, χωρίς στοιχειώδη σχεδιασμό του χώρου, χωρίς προσπάθεια να παραμερισθεί ο τύπος υπέρ της ουσίας, χωρίς την παραμικρή παιδευτική διάθεση. Ενδεικτικά αναφέρω το εξής κωμικοτραγικό γεγονός:

Δεν πίστευα στα μάτια μου. Έβλεπα τη βάση της προτομής, η οποία έγινε πρόσφατα αντικείμενο βανδαλισμού (;) και δεν πίστευα την –αλάνθαστη εξ ορισμού– τηλεόραση. Το πλέον απίστευτο μάλιστα είναι πως το ίδιο θέαμα είδαν μυριάδες συνανθρώπων μου, από τον κ. Δήμαρχο και τους συμβούλους του ως το άπληστο για σκανδαλισμό τηλεοπτικό κοινό, και δεν εξεγέρθηκαν.

Πράγμα που σημαίνει ότι στήνουμε άρον-άρον «μνημεία» για την εξ αντανάκλασεως προβολή των εμπλεκομένων –κορδέλες, εγκαίνια και τα συναφή–, αλλά ξεχνάμε προκλητικά τα κατ' εξοχήν σύμβολα της μνήμης: τη γλώσσα, την αισθητική συμπεριφορά, την ζώσα παράδοση.

«Ανηγέρθει» (sic) λοιπόν με ει να βγάζει μάτια και όλα τ' άλλα να περιπτεύουν. Γιατί όλα τ' άλλα ανήκουν στο χώρο του θεάματος για το θέαμα: Και οι «θρηνωδοί» περί του βανδαλισμού, και η σημειολογία των «αναρχικών», και τα υπαρξιακά ερωτήματα του Τύπου «μοιάζει δεν μοιάζει». Για να υπάρξει όμως βανδαλισμός, πρέπει **αναγκαστικά** να έχουμε έργο τέχνης, και για να διαπιστωθεί ιεροσυλία, οφείλουμε να υποδείξουμε το ιερό. Οι τοποθετήσαντες πάλι μια σιδερώστρα στη βάση της προτομής, έχω τη βάσιμη υποψία ότι ουσιαστικά πρότειναν ένα μοντέρνο έργο με την έννοια που ο νεαρός και ταλαντούχος εικαστικός Νίκος Χαραλαμπίδης στήνει ένα σαλονάκι τύπου Λουί Κενζ σε μια πλατεία και το ονομάζει «Το Μνημείο του Μικροαστού». Κατ' ουσίαν εδώ η συναίρεση Λουί Κενζ και Λουί ντε Φυνές δίνει τον ορισμό του μικροαστισμού.

Όσον αφορά τώρα στον αποτροπιασμό κάποιων σε σχέση με την ομοιότητα, έχω να πω απλώς ότι το έργο τέχνης έχει υποχρέωση να μοιάζει στον εαυτό του και πουθενά αλλού. Όπως θα 'λεγε και ο Γ. Χειμωνάς, ανάμεσα στην τέχνη και την πραγματικότητα απλώς δεν υπάρχει τίποτε, ανάμεσα!

Οι προτομές ως εγκώμια προσώπων ή ως μνημεία εναντίον της λησμοσύνης προέρχονται από την ρεαλιστικά αμείλικτη ρωμαϊκή προσωπογραφία και εξαπλώνονται στα πλάτη και τα μήκη της αυτοκρατορίας, προπαγανδίζοντας τον εκάστοτε αυτοκράτορα, ήδη από την εποχή του Αυγούστου. Επί εποχής αυγούστων Έβερτ και Αβραμόπουλου τέλος, η Αθήνα γέμισε μνημεία οιονεί γλυπτών. Στην πραγματικότητα όμως το γλυπτό είναι μια κατασκευή που αντιδρά, που δεν εντάσσεται εύκολα στο βάνουσο περιβάλλον μιας σύγχρονης, εργαλειακά δομημένης, μεγαλόπολης. Πόσο μάλλον που δεν υπάρχει εδώ η στοιχειώδης βούληση ή η απαραίτητη στρατηγική για το πρόβλημα: γλυπτό και άστυ. Έτσι, από το «Μνημείο της Εθνικής Συμφιλίωσης» ως τον μετακινούμενο «Δρομέα», και από την προτομή της Μελίνας στους Στύλους του Ολυμπίου ως τον χλοοτάπητα της πλατείας Μαβίλη, διαπιστώνουμε την παντελή άγνοια του θέματος «Δημόσια Γλυπτική». Ή μάλλον ψηλαφούμε την βάνουση επέλαση της πολιτικής στον χώρο της τέχνης – θέλετε να προσθέσουμε τους ασχεδίαστους «Σταυρούς» στο Γκάζι ή απλώς να κάνουμε τον σταυρό μας;

Ένα, πάντως, είναι το θλιβερό συμπέρασμα: η πόλη αυτή είναι γυμνή από έργα που θα την ενέτασσαν στην εποχή της, που θα μνημείωναν το «τώρα» μέσω της Τέχνης. Είναι χαρακτηριστικό ότι ούτε η Εθνική Πινακοθήκη, ούτε ο Δήμος Αθηναίων, ούτε άλλη ελληνική πόλη έχουν στις συλλογές τους ή έχουν προτείνει ως δημόσια γλυπτική ένα έργο του Τάκι. Πολύ περισσότερο βέβαια έργα του Δημήτρη Χατζή (τον «μάθαμε εσχάτως»), του Μιχαήλ Λεκάκη, του Πέτερ Βούλκο, του Λ. Σαμαρά και των λοιπών ελλήνων πιονιέρων του αμερικανικού Μοντερνισμού.

Αν αυτό δεν αποδεικνύει το οριστικό (;) διαζύγιό μας ως κοινωνίας με κάθε έννοια ουσιώδους εκσυγχρονισμού, διερωτώμαι, τι άλλο θα το αποδείκνυε!

Μάνος Στεφανίδης

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

• **Ταξιδέψτε:** ως την Χαλκίδα είναι μια καλή ευκαιρία για να γνωρίσετε τις δραστηριότητες του Πολιτιστικού Κέντρου της πόλης. Το «Εργαστήρι Τέχνης» παρουσιάζει ως τις 25 Ιουνίου δύο εκθέσεις: α. Των παιδικών τμημάτων δημιουργικής απασχόλησης και β. Αγιογραφίας του τμήματος ενηλίκων (πλ. Αγίου Δημητρίου, Χαλκίδα, τηλ. 0221-81811 από τις 6 έως τις 9 το βράδυ).

• **Επισκεφθείτε:** την έκθεση των έργων που δημιούργησαν φέτος τα παιδιά του Παιδικού Εργαστηρίου Τέχνης του Δήμου Αγίας Παρασκευής (12-17 Ιουνίου, Μεσογείων 403, τηλ. 6016626) αλλά και την ετήσια έκθεση σπουδαστών του Εργαστηρίου Τέχνης Ενηλίκων του ίδιου δήμου και στον ίδιο χώρο.

• **Δείτε:** την έκθεση φωτογραφίας με τίτλο "Trans photometaphores" στο Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στη Θεσσαλονίκη ως τις 7 Ιουλίου. «Τροχιές και διασταυρώσεις» 21 ελλήνων φωτογράφων από τις σκληρές δεκαετίες 1940-1970 (Παπαϊωάννου, Χαρισιάδης, Μπαλάφας, Τλούπας). Ώς τις νεότερες γενιές από 1970 κ.ε. (Εγνατία 154, τηλ. 031-240002).

• **Διασκεδάστε:** με τη σοβαρότητα της παιδικής ηλικίας στην έκθεση «Τέχνη για μεγάλους και μικρούς» που πραγματοποιείται στην γκαλερί Ζουμπουλάκη από τις 14 Ιουνίου ως τις 8 Ιουλίου με τη συμμετοχή των: Γιάννη Κόττη, Αλέξη Κυριτσόπουλου, Μιχάλη Μανουσάκη, Ιωάννας Σπυριδάκη (πλατεία Κολωνακίου 20, τηλ. 3608278).

• **Μάθετε:** για την Κύπρο και τις κυπριακές παροιμίες με την ευκαιρία της παρουσίασης του βιβλίου του Χρίστου Κουρτελλάρη. Οι παροιμίες του λαού μας. Μια συμβολή στη διατήρηση της λαογραφίας του τόπου, που θα πραγματοποιηθεί στις 13 Ιουνίου, 8 μ.μ. στη στοά του Βιβλίου (Πεσμαζόγλου 5, τηλ. 3244347). Την παρουσίαση οργανώνει το «Σπίτι της Κύπρου» και για το βιβλίο και τις κυπριακές παροιμίες θα μιλήσει ο καθηγητής Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών Μιχάλης Μερακλής.

«Έλληνες Καλλιτέχνες. Αναζητήσεις 1950-2000»

Την Πέμπτη το βράδυ, 11 Μαΐου, στους αρχοντικούς χώρους του δώματος του Μουσείου Μπενάκη (απίστευτο ότι στην καρδιά αυτής της άθλιας πόλης υπάρχουν τέτοιες «οάσεις» από κάθε άποψη) ο Άγγελος Δεληβοριάς φιλοξένησε την παρουσίαση του λευκώματος με τον τίτλο Έλληνες Καλλιτέχνες. Αναζητήσεις 1950-2000, της μόνιμης συλλογής της Δημοτικής Πινακοθήκης «Λ. Κανακάκης», του Κέντρου Σύγχρονης Εικαστικής Δημιουργίας Ρεθύμνης, διευθύντρια του οποίου είναι η τεχνοκριτικός Μαρία Μαραγκού.

Πρόκειται για ένα θαυμάσιου εκδοτικού αποτελέσματος βιβλίο 250 σελίδων που σχεδιάστηκε και τυπώθηκε στο Ρέθυμνο(!) από τη Γραφοτεχνική Κρήτης με 2.000 ελληνικά και 1.000 αγγλικά χιτίντυπα, σε χαρτί velvet 15 gr. Ο σχεδιασμός του καταλόγου έγινε από τον βραβέλη Παπιομύτογλου, η επιμέλεια από τη Νότα Καραμανέα και η φωτογράφιση των έργων από τους Στέλιο

Σκοπελίτη και Αντώνη Χριστοφοράκη. Περιλαμβάνει έργα 127 ελλήνων καλλιτεχνών, ολιγόλογο βιογραφικό τους και εκτενή (κατά περίπτωση) πληροφοριακά στοιχεία των εκθέσεων (ατομικών και ομαδικών) που έχουν πραγματοποιήσει οι καλλιτέχνες.

Το Κέντρο Σύγχρονης Εικαστικής Δημιουργίας Ρεθύμνης, έμπνευση και δημιουργία της Μαρίας Μαραγκού, αποτελεί σήμερα έναν από τους πιο ζωντανούς πυρήνες σύγχρονης τέχνης με συνέχηση, από το 1992 (έτος της ίδρυσής του), παρουσία και δραστηριότητα μέσα και έξω από την Ελλάδα. Το λεύκωμα, όπως άλλωστε το λέει και ο τίτλος του, περιλαμβάνει έργα αποκλειστικά της συλλογής του Κέντρου που έχουν πραγματοποιηθεί από το 1950 έως σήμερα. Βασικό μέρος κατέχουν 52 έργα του αείμνηστου Λευτέρη Κανακάκη και στη συνέχεια ένα αξιόλογο –παρά το σχετικά πρόσφατο της ίδρυσης της Συλλογής, αλλά και του αριθμού των έργων– και σε σημαντικό βαθμό αντιπροσωπευτικό δείγμα τάσεων και εκφραστικών τρόπων της εικαστικής Ελλάδας στο δεύτερο μισό του αιώνα που τελειώνει. Μοναδική παρατή-

ρηση γι' αυτή την έτσι κι αλλιώς, ενδιαφέρουσα προσφορά είναι ότι θα ήταν ασφαλώς περισσότερο χρήσιμη μια επίσης ολιγόλογη προσέγγιση και επισήμανση (όχι αναγκαστικά κριτική) του εικαστικού χώρου στον οποίο κινείται (ή κινήθηκε) ο κάθε καλλιτέχνης της συλλογής, αντί για την (από μία άποψη) υπερβολική και καταχρηστική του πολύτιμου χώρου παράθεση, π.χ., των συμμετοχών σε ομαδικές εκθέσεις.

Δημήτρης Χαρίτος

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α πολιτιστικής

Α Φ Α Σ Ι Α Σ

* Πώς λεγόταν ο Χριστόδουλος όταν ήταν μικρός; Χριστοδουλάκης!
* Και ο Ευθυμίου; Ευθυμιόπουλος.
* Ο Δεληβοριάς με το νέο μουσείο Μπενάκη διδάσκει τι σημαίνει μουσειακός χώρος σήμερα και πώς επιτυγχάνεται η αγιοποίηση του καλλιτεχνικού προϊόντος χωρίς λαϊκισμούς.
* Αγγελε, μας κάνεις περήφανους.
* Τη βραδιά των εγκαινίων ο δημιουργός του θαύματος μονολογούσε:
* Και να σκεφθείς ότι όλη αυτή η υπερπροσπάθεια των δέκα περίπου ετών στοίχισε όσο δύο ποδοσφαιριστές του Κόκκαλη.
* Γκολ!

* Το ακούμε και δε το πιστεύουμε.
* Στον Δήμο Αθηναίων διάφοροι γραμματείς και Φαρισαίοι αντιδημάρχων ζητούν από 500.000 έως 2.000.000 δρχ. για να εξασφαλίσουν δημοτικές θέσεις σε υποψήφια θύματα.
* Απλώς αδιακρίσιες ή διακριτικά έως ανατριχίλας παιχνίδια εξαγοράς;
* Επιμένουμε. Υπάρχει σχέση ανάμεσα στον πρόεδρο του Φεστιβάλ Αθηνών κ. Ευγένιο Γιαννακόπουλο και το καλλιτεχνικό γραφείο Amadeus;
* Λυπηρή κατάντια. Την 1η Ιουνίου στο εδώλιο του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αθηνών

κάθισε ο επιμελητής της Εθνικής Πινακοθήκης Μάνος Στεφανίδης με τις κατηγορίες της κατ' εξακολούθηση παράβασης καθήκοντος (sic) και της διατάραξης των σχέσεων μεταξύ Ελλάδος και Κύπρου (!).

* Μάρτυρας κατηγορίας, η διευθύντρια της Πινακοθήκης Μαρίνα Λαμπράκη - Πλάκα και ένας απίθανος υπηρεσιακός παράγων, ο οποίος διεκπεραίωσε την Ε.Δ.Ε. του Βενιζέλου, ονόματι Κριτζάς.

* Αξιος ο μισθός τους ο εν τοις ουρανοίς.
* Το δήλωσε ο Βασίλης Ραφαηλίδης στον αέρα: Ο Ευ. Βενιζέλος έδωσε στον Μάκη Τριανταφυλλόπουλο στοιχεία επιβαρυντικά εναντίον του Στέλιου Παπαθεμελή ώστε να τον πλήξει στην ιδιαίτερή του περιφέρεια.

* Ο κ. Βενιζέλος ούτως ή

άλλως είναι άπρωτος λόγω ακαταμάχητων περιφερειών.

* Το πολιτικό σκηνικό, σκέτη καλοκαιρινή επιθεώρηση.

* Η Ν.Δ. διαλύθηκε την επαύριον των εκλογών, το ΠΑΣΟΚ ένα μήνα μετά και ο ΣΥΝ τρέχει και δεν φτάνει.

* Βάσ' τα Αλέκα τη Λιάνα!

* Ιδού ο διακριτικός ρόλος του Δημάρχου. Να μαζεύει ανελλιπώς τα σκουπίδια, με το συμπάθειο.

* Ιδιαίτερα όταν κάνει ζέστη.

* Μαθαίνουμε με τα βδελυγμίας ότι υπάρχει στην Κρατική Τηλεόραση λίστα ανεπιθύμητων στην οποία περιλαμβάνονται ο Χρήστος Γιανναράς, ο Κώστας Ζουράρις, ο Γιώργος Σγουράκης κ.ά.!

* ΠΑΝ - Πανικός!

Μανωλάκης ο βομβιστής

Η ελληνική χορευτική πρωτοπορία

Υπάρχει η άποψη πως ό,τι μπορεί να θεωρηθεί «πρωτοπορία», ή μάλλον «διαφορετικό», μη-συμβατικό, δεν μπορεί να στεγαστεί σε mainstream χώρους. Μια αντίφαση την οποία έχουν ζήσει πολλές ομάδες χορού που έχουν δώσει παραστάσεις και στα δύο, δηλαδή και στο Μέγαρο για παράδειγμα, αλλά και σε trendy χώρους ή θέατρα (π.χ. «Αποθήκη», εργοστάσιο της ΔΕΗ κ.λπ.). Υπάρχουν βεβαίως κι εκείνοι, επειδή αναφερθήκαμε στις πιο γνωστές ομάδες στο προηγούμενο παράδειγμα, που δεν έχουν άλλη από την επιλογή μιας παράστασης στην «περιφέρεια» του new trend, που συνήθως είναι το «Ανοιχτό Θέατρο» (όταν τελειώσουν οι εκεί θεατρικές παραστάσεις) και το «Εργοστάσιο» ή το θέατρο «Κνωσός», όλα επιχορηγούμενα από το ΥΠΠΟ προκειμένου να ανεχθούν την χορευτική κοινότητα για έναν σεβαστό αριθμό ημερών και παραστάσεων. Εφόσον λοιπόν ερχόμαστε, είτε το θέλουμε είτε όχι, στα οικονομικά μεγάλη και στην ανταλλακτική αξία που έχει κάθε τέχνη (εισιτήρια, κοινό, δύναμη), θα αναρωτιόταν κανείς αν υπάρχει η «πίστη» στην πρωτοπορία και τις δικές της συμβάσεις ή είναι απλώς θέμα έλλειψης κάθε δυνατότητας επιλογής, δηλαδή προϊόν ανάγκης, για να το πούμε με τ' όνομά του. Θα αναρωτιόταν επίσης κανείς αν, ως ένα βαθμό, δεν υπάρχει μια επαναφόρτιση/επανατροφοδότηση του «συστήματος της πρωτοποριακής

δημιουργίας», από τον φαύλο κύκλο της ένδειας. Και τελικά, για ποια πρωτοπορία μιλάμε; Ο ελληνικός χορός είναι, «χονδρικά», μπλεγμένος ακόμη στα γρανάζια του σειπού, μοντέρνου παρελθόντος του από τη μια, και στην προσπάθεια απεξάρτησης απ' αυτό (το πιο ενδιαφέρον και ζωντανό κομμάτι του), από την άλλη. Αυτό το δεύτερο όμως, μην το ξεχνάμε, δημιουργεί στη σκιά όσων μεγάλων και σπουδαίων προηγούνται διεθνώς, κάνοντας βεβαίως μια γενναιότατη προσπάθεια να βάλει τη δική του σφραγίδα, νοούμενη πλέον όχι ως «εθνική» όπως άλλοτε, αλλά περισσότερο ατομική. Τι βλέπουμε λοιπόν στις κακές και ακατάλληλες «off-Broadway» σκηνές εμείς οι πολύπαθοι θεατές, αφού ταλαιπωρηθούμε φρικτά για να φτάσουμε στη Βουλιαγμένης (!), στον Κεραμεικό και αλλού; Έχουμε την ευκαιρία να διαπιστώσουμε αναμφισβήτητα καλές προθέσεις και ομοιόμορφο light, kitsch αποτέλεσμα. Διαπιστώνουμε, επίσης, ότι η παράδοση που βρίσκεται πίσω τους, είναι εκείνη των music-hall (δεν ξέρω αν είναι απολύτως ακριβής ο όρος για την ελληνική πραγματικότητα), γεγονός που έχει επιπτώσεις, όχι μόνο στο χορογραφικό στυλ (ασύνδετα νούμερα), αλλά και σε θέματα που αφορούν την παρουσίαση της γυναίκας-χορεύτριας και τη σχέση της με τον άνδρα ή τις άλλες γυναίκες επί σκηνής, για παράδειγμα. Έτσι είναι μεν πιο τολμηρό το θέαμα, και είναι ορατή

η προσπάθεια αυτές οι σχέσεις που περιγράψαμε, να δείξουν μια πιο τολμηρή γυναικεία φιγούρα, παρ' όλα αυτά, το όλο θέμα παραμένει στην επιφάνεια και την αφελή περιγραφικότητα.

Ο (ελληνικός) χορός λοιπόν, χρησιμοποιώντας δεδομένα της pop κουλτούρας, χωρίς να τελεί εν γνώσει του πράγματος και επομένως αγνοώντας πολλές από τις στυλιστικές και νοηματικές δυνατότητες που έχει αυτή να προσφέρει, καταλήγει σε μια ρηχή επαναληπτική έκθεση των καλογυμνασμένων –πλέον– σωμάτων και των αθλητικών τους δυνατοτήτων. Και βεβαίως, ουδέν μεμπτόν με την επιθυμία ο χορός να εκπληρώνει τη μονοσήμαντη «λειτουργία» της διασκέδασης. Υπάρχει όμως τόπος και χρόνος γι' αυτά, και μάλιστα χωρίς την ενοχλητική συγκάλυψη της «ποιοτικής παράστασης» (και της ταλαιπωρίας). Λέγεται νυχτερινό κέντρο, και αποδίδει τα υπερδεκαπλάσια σε χορογράφους χωρίς false pretensions. Αν το φάντασμα της ηθικής και της «ποιότητας» δεν κυνηγούσε τον ελληνικό χορό, πολλοί θα απέβαλαν τον «μανδύα» της σοβαροφάνειας για κάτι πιο juicy, trashy και κάτι ικανό να συνοδεύσει τον Νότη, τον Αντώνη, τη Λίτσα, την Καίτη (τα επώνυμα παραλείπονται, γιατί όλοι ξέρετε για ποιους μιλάμε)...

N. X.

LIFE and style

Ό,τι βλέπετε
και ό,τι διαβάσετε
δεν είναι χρυσός

Το παλιότερο concept αφορούσε την ποιότητα του προϊόντος, και η «χαρά της ζωής» πλημμύριζε τις υγιείς παρέες που καταβρόχθιζαν το παγωτό. Τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στην γευστική απόλαυση που προκαλεί το προϊόν, ταυτιζόμενη με την –υπονοούμενη– απόλαυση της ερωτικής πράξης. Έτσι, έχουν γεμίσει οι οθόνες μας πανομοιότυπες διαφημίσεις παγωτών, οι οποίες βρίθουν αναστεναγμών, λάγνων βλεμμάτων και γυναικών που γλείφουν το παγωτό (πύραυλος), μόνες ή τη βοήθεια του συντρόφου. Όπως φαίνεται να λέει το διαφημιστικό μήνυμα, (πάλι) βρήκαν κάτι (άλλο) για να ξεχαστούν (από αυτό που θα έπρεπε να είναι το αντικείμενο της αναζήτησης).

Κάποτε παραμυθία της απαγόρευσης της σεξουαλικής αναζήτησης ήταν τα «Άρλεκιν» («Μ' ένα «Άρλε-

κιν» ξεχνιέμαι»), τώρα τα παγωτά αποτελούν την βουλημικής έμπνευσης παραμυθία των (στερημένων) γυναικών, που εμφανίζονται πρόθυμες να επενδύσουν στην οισοφαγική και στομαχική διέγερση, καταπραΰνοντας προσωρινά άλλα κέντρα. Και επιμένω στο «στομαχική», αγαπητοί μου, παρά τα εμφανή στοματικά υπονοούμενα των «δημιουργικών» τμημάτων των διαφημιστικών εταιρειών.

Έχετε προσέξει το σιχαμένο κολπάκι των καναλιών που, τελευταία στιγμή, ένα λεπτό πριν από το τέλος μιας εκπομπής ή μιας ταινίας ή –ακόμη χειρότερα– γνωρίζοντας ότι μια εκπομπή έχει ολοκληρωθεί και μένει μόνο να «πέσουν» οι τίτλοι, βομβαρδίζουν τον τηλεθεατή με διαφημίσεις, για να του σκάσουν στο τέλος το παραμύθι της απίστευτης κοροϊδίας και να του φανερώσουν τον λόγο για τον οποίο ταλαιπωρήθηκε. Και καλά –τρόπος του λέγειν– στη διάρκεια της ταινίας. Αλλά έτσι; Στο τέλος; Μικροκομπίνα, μπακαλοκλέψιμο και βλαχοτσουρουτιά, ρε παιδιά; Τζάμπα μάγκες, δηλαδή...

Επί τη ευκαιρία, νομίζω ότι μια από τις πιο ξεφτίλικες στιγμές για τον Έλληνα τηλεθεατή και μια από τις

αγριότερες επιθέσεις εναντίον της προσωπικότητάς του (της ποιας;), ήταν η βραδιά που προβλήθηκε για πρώτη φορά πριν από δυο-τρία, χρόνια το *Pulp Fiction* στην τηλεόραση (διότι μετά προβλήθηκε και ξαναπροβλήθηκε). Τόσες διαφημίσεις, τόσες διακοπές της ταινίας δεν τις φαντάζεστε όσοι δεν ζήσατε αυτή την ένδοξη στιγμή του «ό,τι φάμε, ό,τι πούμε κι ό,τι αρπάξει ο κώλος μας»! Τέτοια αρπαχτή δεν ξανάγινε, και τέτοια βαναυσότητα μακριά από 'μάς! Για όσους δεν θυμούνται, στο Star συνέβησαν αυτά, το κανάλι με το πολύχρωμο σημάτάκι! (Που μοιάζει με 'κείνο του αμερικανικού καναλιού).

Σιγά Άγιοι Πατέρες, σιγά! Δείξτε σολιγν «tolerance» και «laissez-faire, laissez-passer», διότι θα τον κάνετε τον καθηγητή μου και –νυν– υπουργό κ. Μ. Σταθόπουλο να μοιάζει με τον Κεμάλ Ατατούρκ (που εργάστηκε για τον εξευρωπαϊσμό της γείτονος)... Και πώς το είπε ο Μακαριότατος; Ότι οι γυναίκες δεν θέλουν να αναγράφεται η ηλικία τους στην ταυτότητα οπότε, (και ως τον Σατανά επικουρούσες, αυτό πια είναι γνωστό τοις πάσι αλλά σας το υπενθυμίζω), βεβαίως και θα συνδράμουν τις κυβερνητικές πρωτοβου-

λίες; Αχ vanitas vanitatum et omnia vanitas και κρίμα που οι σειπές Δέσποινες του 2000 δεν εναγκαλίζονται την αρετή και δεν ευθυγραμμίζονται με τις νόρμες της ηθικής που ετέθησαν από τους συγγενείς της Εμμέλειας και της Νόννας... Αμ αυτό πάλι που δεν κατεβάζουμε τα μάτια και δεν καλύπτουμε την κεφαλή προκαλώντας με τους κατσαρούς και έγχρωμους βοστρύχους, πού το πάτε πια;

Αντε και ένα κουίζ τώρα: ποια εκπομπή της ελληνικής τηλεόρασης θυμίζει επιθεώρηση του «Δελφινάριου» ή βιντεοταινία της χρυσής εποχής των Δαλιανίδη, Χαρτοματζίδη, Γαρδέλη, Μπάρμπα, Τσάκωνα;

Και μια ερώτηση: με το Φεστιβάλ Αθηνών τι γίνεται; Γιατί κλαίει οι εργαζόμενοι και οδύρονται; Γιατί πρέπει να κάνουν ειδική αίτηση, που λέει ο λόγος, για να δουν την κυρία διευθύντρια; Γιατί η απάντηση σε ό,τι κι αν ρωτήσει κανείς είναι «δεν ξέρουμε, δεν έχουμε, μακάρι να μπορούσαμε να σας απαντήσουμε»; Και είναι αλήθεια ότι έχει κουβαλήσει τους δικούς της παρατρεχάμενους η κυρία διευθύντρια; Απλώς ρωτάω δηλαδή...

Νατάσσα Χσιωνίτη

ΣΤΑΘΗΣ

33 τραγούδια εικονογραφημέ-

Όταν τα τραγούδια γίνονται πάλι χάρτινα και τα λόγια τους αποτυπώνονται σε μια ζωγραφιά, ένα κομμάτι από το συναίσθημα που ρέει με τη μουσική ξαναβρίσκει μία μόνιμη θέση στην καρδιά μας.

Η γλώσσα του κόμικ ως μορφή αφήγησης είναι η γλώσσα που διαλέγει ο Στάθης για να «σταθεροποιήσει» τα 33 τραγούδια εικονογραφημένα (κατά τα «Κλασσικά Εικονογραφημένα» (εκδ. Κέδρος, 2000), κι έτσι το τραγούδι, που αφηγείται μια ιστορία γίνεται παραμύθι που υποβάλλει καταστάσεις, χωρίς πάντα να αποκαλύπτει τα μυστικά του.

Η συναρπαστική ματιά, η πυκνή σχεδίαση, το κολάζ, αλλά και οι λέξεις, οι στίχοι, «τα λόγια» των τραγουδιών αποκτούν μια υπόσταση που συχνά παραπέμπει στον συνθηματικό λόγο, εκείνον δηλαδή που καταλαβαίνουμε ο καθένας με τον δικό του τρόπο, αλλά και όλοι μαζί με έναν τρόπο κοινό.

Ό το τραγούδι, αυτό το παντοδύναμο και δύσκολο τεχνούργημα, πιάχνει μνήμη και ζωή, και ο Στάθης το ξέρει πολύ καλά αυτό. Τα Εικονογραφημένα του τραγούδια, ένα εγχείρημα ευαισθησίας και έμπνευσης, ίσως μπερδέψουν τους «κριτικούς», ίσως όμως γίνουν αφορμή για μια πιο φρέσκια, σημερινή ματιά στον ποιητικό λόγο που εικονογραφεί την καθημερινότητά μας στα-
Α.Φ.

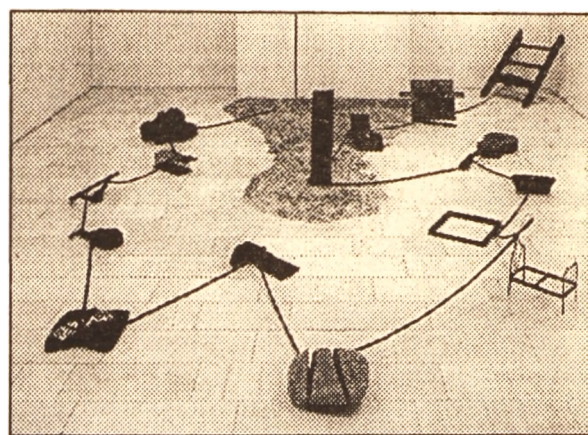
ΚΩΣΤΗΣ

Ενέργεια εν έργω

Ο Κωστής Τριανταφύλλου προτείνει τη χρήση του ρεύματος υψηλής τάσης και τη δημιουργία κεραυνών που εμφανίζονται και εξαφανίζονται πάνω σε μια σειρά γλυπτών. «Όραση/Όραμα» ονομάζονται οι γλυπτικές του κατασκευές, πάνω σε κάθε μία απ' τις οποίες ενσωματώνεται ένας καλός καθρέφτης. Ο θεατής εισέρχεται μέσα σ' ένα ενεργειακό πεδίο και καθρεφτίζεται στους κοίλους καθρέφτες την ίδια ώρα που ο κεραυνός πραγματοποιεί τις δικές του διαδρομές. Το γεγονός ότι ο εκθεσιακός χώρος σχεδιάστηκε ειδικά γι' αυτήν την έκθεση από τον αρχιτέκτονα Δ. Σκούφο, με την επίβλεψη του αρχιτέκτονα Α. Βεζύρογλου, προσφέρει στο θεατή την εμπειρία της συμμετοχής και της συνδιαμόρφωσης του αποτελέσματος.

Με την κίνηση και την αναπνοή του ο θεατής παύει να είναι ο παθητικός δέκτης, καθώς εκπέμπει τη δική του ενέργεια στο έργο από τη φύση στην τεχνολογία –από το ανεξέλεγκτο και ανορθολογικό του φυσικού φαινομένου στον έλεγχο και τον εξορθολογισμό του–, ο άνθρωπος σταθερά παρεμβαίνει και ορίζει τη δική του σημαντική.

Η έκθεση του Κωστή οργανώθηκε στην Πολυτεχνειούπολη Ζωγράφου στο πλαίσιο της εκδηλώσεως του ΕΜΠ: «Ημέρες Έρευνας και Τεχνολογίας».
Κ.Φ.

Η νεοκλασική Αθήνα του Παύλου Μυλωνά

Το Μουσείο Μπενάκη ανοίγει τις πύλες του με μία μοναδική έκθεση που οργάνωσε το κέντρο τεκμηρίωσης Ιεοελληνικής Αρχιτεκτονικής του μουσείου με την επιστημονική επιμέλεια της ναπληρώτριας καθηγήτριας του ΕΜΠ Μάρως Καρδαμήτση-Αδάμη: «Η νεοκλασική Αθήνα του Παύλου Μυλωνά. Σχέδια αποτυπώσεων 1941-1955». Πρόκειται για σχέδια αποτυπώσεων, μια δημοσίευτη συλλογή αρχιτεκτονικών σχεδίων της νεοκλασικής Αθήνας, και

σκότσα 50 περίπου κτιρίων της Αθήνας του 19ου αι., τα περισσότερα από τα οποία δεν υπάρχουν πια. Αλλά και όσα διασώθηκαν αναδεικνύονται μέσα από λεπτομερείς σχεδιάσεις (κατόψεις, όψεις, τομές και λεπτομέρειες). Οι αποτυπώσεις δεν αφορούν μόνο τα πολυτελή και σημαντικά κτίρια ενός ορισμένου μεγέθους, αλλά και δείγματα του λεγομένου Λαϊκού κλασικισμού. Σχέδια με μολύβι ή σινική, άλλα χρωματισμένα με τις τεχνικές του χρωματιστού μολυβιού, της ακουαρέλας, της τέμπερας ή του lavis, αποτελούν ένα σημαντικό κτιριακό σύνολο και μια μοναδική εμπειρία για τον σημερινό πολίτη αυτής της πόλης. Συνθέτουν μια εικόνα που μόνο αποσπασματικά και με ασύνδετο τρόπο μπορεί να διακρίνει κανείς σήμερα στην Αθήνα, αποκαλύπτουν μια διαφορετική πόλη που χάθηκε οριστικά, αλλά μπορεί ακόμη να ευαισθητοποιήσει την αποτιμημένη αισθητική μας· να δημιουργήσει αντιστάσεις συνείδησης και ερέθισμα για την προσεκτική διαχείριση του αληθινού και του ωραίου. Που μπορεί να είναι ένα σπίτι, μια πλατεία, ένα δέντρο ακόμη και ένα

άνοιγμα προς τους λόφους της Αθήνας.

Ο καθηγητής και ακαδημαϊκός Παύλος Μυλωνάς, με το παράδειγμά του, διδάσκει ακόμη και την τέχνη της αποτύπωσης, που κι αυτή τείνει να εξαφανιστεί κάτω από το βάρος των τεχνολογικών λύσεων. Το χέρι που κρατά το μολύβι, τη φορητή πινακίδα, τη μετροταινία, το ελεύθερο χέρι που πειθαρχεί στη σχεδίαση παραμένει πολύτιμο – ίσως, μάλιστα, αποκτά σήμερα και την ιδιαίτερη σημασία της σπανιότητάς του.

Το Μουσείο Μπενάκη με τις πλούσιες συλλογές του, με την ανακαίνιση και κατανομή των δραστηριοτήτων του, τη συστηματική εργασία όλων των συντελεστών δράσης μέσα στο Μουσείο καθώς και την εμπνευσμένη παρουσία του διευθυντή του Άγγελου Δεληβορριά επιβεβαιώνει τη δυνατότητα βελτίωσης και ανάδειξης θεσμών, όταν υπάρχει όχι μόνο η θέληση ή μόνο η χρηματοδότηση, αλλά όταν υπάρχει, κυρίως, μια μουσειολογική άποψη ανοιχτή προς τους ανθρώπους.

Η έκθεση παραμένει ανοιχτή ως τις 24 Ιουλίου 2000.
Α.Φ.

Νίκος Οικονομίδης (1934-2000)

της Άννας Αβραμέα

Είναι δύσκολο για μένα να γράφω σήμερα για τον Νίκο Οικονομίδη, γιατί μου είναι αδύνατον να δεχθώ ότι έφυγε ένας φίλος με τον οποίο συμπορευτήκαμε μια ολόκληρη ζωή, ένας μοναδικός άνθρωπος που είχε ακόμη μπροστά του χρόνια για να συνεχίσει το επιστημονικό του έργο, που χαίροταν τη ζωή και αγαπούσε την οικογένειά του, τους μαθητές και συνεργάτες του, τους φίλους του.

Ο Νίκος Οικονομίδης ανήκει στη σπάνια εκείνη κατηγορία επιστημόνων που γνώριζε από τα μαθητικά κιόλας χρόνια ότι θα αφιερωθεί στη μελέτη του Βυζαντίου, γιατί την έφεση αυτή του την είχε εμπνεύσει ο δάσκαλός του Οδυσσέας Λαμπρίδης. Στη διάρκεια των φοιτητικών του σπουδών, στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, αρχίζει να δημοσιεύει επιστημονικά άρθρα, έχοντας δίπλα του τον μεγάλο βυζαντινολόγο Διονύσιο Ζακυνθινό, που τον ξεχώρισε από την αρχή. Με υποτροφία του ΙΚΥ θα κάνει μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι, στο Σεμινάριο του Paul Lemerle, παρακολουθώντας ταυτόχρονα και μαθήματα σφραγιδογραφίας από τον V. Laurent. Μετά την υποστήριξη της διατριβής του, θα επιστρέψει στην Ελλάδα και θα προσληφθεί στο Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών του ΕΙΕ, που μόλις τότε είχε αρχίσει να λειτουργεί (1961).

Τα δύσκολα χρόνια της δικτατορίας θα τον βρουν ενταγμένο στις τάξεις της αντίστασης, μαζί με τη σύντροφο της ζωής του, την καθηγήτρια Τουρκολογίας Ελισάβετ Ζαχαριάδου. Θα καταφέρουν να μη συλληφθούν, και τον Ιούλιο του 1969 φεύγουν για τον Καναδά, όπου ο Ν. Οικονομίδης εκλέγεται καθηγητής και οργανώνει το Τμήμα Ιστορίας του Πανεπιστημίου του Montreal. Η επιστροφή στην Ελλάδα του Ν. Οικονομίδη σηματοδοτεί μια νέα άνθηση των βυζαντινών Σπουδών, τόσο από τη θέση του ως καθηγητή Βυζαντινής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, όσο και αργότερα από τη θέση του Διευθυντή του Κέντρου Βυζαντινών Ερευνών του ΕΙΕ. Οργανώνει τις μεταπτυχιακές σπουδές, διεθνή συ-

νέδρια και συντελεί στη δημιουργία μιας εκδοτικής έκρηξης στις Βυζαντινές Σπουδές. Παράλληλα, μετέχει στη διοίκηση και οργάνωση των θεσμικών οργάνων που συνδέονται με την ιστορική έρευνα: μέλος του διοικητικού συμβουλίου του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών, του Μορφωτικού Ιδρύματος της Εθνικής Τράπεζας, της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας του Εθνικού Γνωμοδοτικού Συμβουλίου Έρευνας, επωμίζεται επίσης το βάρος του προέδρου του Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού. Παρ' όλες τις υπεύθυνες αυτές θέσεις δεν θα εγκαλείσει ποτέ την έρευνά του.

Δεν είναι δυνατόν να παρουσιαστεί εδώ το ογκώδες σε έκταση και μοναδικό σε ποιότητα έργο του. Ο πλούτος και η ποικιλία

των εργασιών του θα φανούν όταν συνταχθεί η εργογραφία. Με απaráμιλλη αφοσίωση επιδίδεται στην έρευνα των σύνθετων θεσμών της βυζαντινής διοίκησης (βλ. το κλασικό έργο: *Les listes de préséance des IXe-Xe siècles*, Παρίσι 1972), στη μελέτη των περίπλοκων κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων που συνδέονται με το καθεστώς της γης (*Fiscalité et exemption fiscale à Byzance, IXe-XIe s.*, Αθήνα 1996), αλλά και στη διερεύνηση των σχέσεων της Αυτοκρατορίας τόσο στο εσωτερικό όσο και στις επαφές με τον έξω κόσμο.

Ο Νίκος Οικονομίδης ακολούθησε τη δύσκολη πορεία του ιστορικού που πίστεψε στην ανανέωση της έρευνας δημιουργώντας ο ίδιος τα εργαλεία πρόσβασης και εφευρίσκοντας νέες μεθόδους. Κατατάσσεται ανάμεσα στους λίγους κορυφαίους διεθνώς επιστήμονες που θεμελίωσαν τη μεγάλη των σφραγίδων με τους ογκώδεις τόμους που εκδόθηκαν στο Dumbarton Oaks, ενώ η συμβολή του στην έκδοση και μελέτη των αρχειακών εγγράφων στη σειρά των *Αρχείων του Αγίου Ορους* υπήρξε καθοριστική.

Η διεθνής κοινότητα τον τίμησε και του ανέθεσε τη Γενική Γραμματεία της Διεθνούς Ένωσης Βυζαντινών Σπουδών, ενώ ονομάστηκε μέλος πολλών Ακαδημιών.

Με τη βεβαιότητα και τον εξοπλισμό του μεγάλου ερευνητή, με τη διεξδυτική ανάλυση και την κατοχυρωμένη ερμηνεία αφήνει πίσω του ένα μεγάλο έργο μοναδικό, ένα έργο που ανοίγει νέους ορίζοντες.

Η Άννα Αβραμέα είναι καθηγήτρια της Βυζαντινής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης

Νικόλαος Α. Οικονομίδης

του Ευάγγελου Χρυσού

Η διεθνής και όχι μόνον η ελληνική κοινότητα των ιστορικών και των βυζαντινολόγων πενθεί για το θάνατο του Νίκου Οικονομίδα. Είχε υπηρετήσει την επιστήμη και την παιδεία από διάφορες καθηγητικές θέσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ήταν ιδιαίτερα σεβαστός και αγαπητός στα μεγαλύτερα επιστημονικά κέντρα του κόσμου, όπως το Κολλέγιο της Γαλλίας, το Harvard, το Dumbarton Oaks, τα πανεπιστήμια της κεντρικής και της ανατολικής Ευρώπης και του Καναδά. Από το 1996 ήταν γενικός γραμματέας της Διεθνούς Ένωσης Βυζαντινών Σπουδών. Συγχρόνως υπηρετούσε κατά τα τελευταία χρόνια, την επιστήμη, τα ελληνικά γράμματα και γενικότερα την παιδεία από υπεύθυνη θέση σε πλειάδα οργανισμών και εταιρειών της χώρας μας.

Πριν από λίγους μήνες είχε αποχωρήσει από το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, όπου είχε υπηρετήσει ως αντιπρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου και Διευθυντής του Ινστιτούτου Βυζαντινών Ερευνών. Κατά την πενταετία της θητείας του στο ΕΙΕ δημιούργησε ένα ποσοτικά τεράστιο έργο, οργανώνοντας 14 διεθνή συνέδρια, εκδίδοντας 23 νέα βιβλία σε 10 διαφορετικές σειρές. Σημαντικότερο είναι ωστόσο ότι έδειξε ιδιαίτερη επιμονή στην ποιότητα του έργου, με αυστηρά, αδιαπραγμάτευτα κριτήρια επιστημονικής επάρκειας και πρωτοτυπίας.

Στις έρευνές του ασχολήθηκε με ευρύτατο κύκλο θεμάτων που καλύπτουν μεγάλες περιόδους της βυζαντινής ιστορίας: Μελέτησε την οικονομική και τη διοικητική ιστορία, τις μορφές οργάνωσης και διοίκησης του βυζαντινού κράτους, την οργάνωση του οικονομικού συστήματος και του εμπορίου, τον ρόλο του εμπόρου και του δημοσίου ανδρός, την οργάνωση των μοναστηριών, τις διεθνείς και τις διπλωματικές σχέσεις του Βυζαντίου, την παιδεία και την «εγγραμματοσύνη» των Βυζαντινών (τον όρο εγγραμματοσύνη εισήγαγε στα ελληνικά για να αποδώσει την αγγλική λέξη literacy). Ιδιαίτερα σημαντική είναι η έκδοση πολλών εγγράφων του Αγίου Όρους και η πολύτομη έκδοση των μολυβδόβουλλων της συλλογής του Dumbarton Oaks, έργο που δυστυχώς δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει. Το ενδιαφέρον του για την κριτική έκδοση νέων πηγών προέκυπτε από το υψηλό αίσθημα που είχε για την πρόοδο της επιστήμης με νέα αξιοποιήσιμα δεδομένα, δηλαδή με την διαρκή μέριμνα ενασχόλησης με το ουσιώδες, που εξασφαλίζει διάρκεια και ποιότητα.

Ενδεικτικό του τρόπου εργασίας του είναι το βιβλίο του για τους πίνακες προκαθεδρίας των αξιωματούχων της μέσης

βυζαντινής εποχής, που εκδόθηκε στα γαλλικά το 1972 [Listes de préséance byzantines des IXe et Xe siècles]. Από τους φαινομενικά ασήμαντους αυτούς πίνακες, που περιλαμβάνουν τα αξιώματα των κρατικών υπαλλήλων για να υποδηλώσουν βασικά τη σειρά με την οποία παρίσταντο στις δεξιώσεις της αυτοκρατορικής αυλής –αντίστοιχους πίνακες διαθέτουν σήμερα το υπουργείο των Εσωτερικών και οι Νομαρχίες, αλλά και το γραφείο εθιμοτυπίας του υπουργείου των Εξωτερικών– ο Οικονομίδης κατόρθωσε να ανασυγκροτήσει και να αναδείξει την κρατική μηχανή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, τη δομή της, τον τρόπο λειτουργίας της και τις προτεραιότητές της. Έχει αποδειχθεί τόσο χρήσιμο το βιβλίο αυτό, ώστε αν υπήρχε και για τις θεωρητικές επιστήμες

Πωλίν Μέλβιλ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΓΓΑΣΤΡΙΜΥΘΟΥ

(μυθιστόρημα)

Μια Αγγλίδα φθάνει στη Γουιάνα, αναζητώντας τα ίχνη του Βρετανού συγγραφέα Ήβλιν Γουώ, που σύμφωνα με τα ημερολόγιά του είχε περιπλανηθεί, στις αρχές της δεκαετίας του '30, στην περιοχή. Συναντάει τον Τσόφι, έναν Ινδιάνο με σκωτσέζικες ρίζες, και με τη βοήθειά του προσπαθεί να διεισδύσει στις κλειστές κοινότητες των Ινδιάνων του Αμαζονίου. Όμως, η έρευνα την οδηγεί αλλού. Σ' έναν κόσμο μυθικό, σχεδόν αδιαπέραστο, σκιασμένο από μια επική ιστορία απαγορευμένου έρωτα.

Σαν άλλος εγκαστρίμυθος, η Μέλβιλ υιοθετεί δεκάδες φωνές: κάθε μια είναι ηχηρή, ολοζώντανη και πείθει με την αλήθεια της.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6 • ΑΘΗΝΑ 10680

ΤΗΛ. 3607.744 • FAX 3623.093

E-mail: nefeli-p@otenet.gr • www: nefeli-books.gr

το ευρετήριο αναφοράς [citation index] ως κριτήριο ποιότητας τότε και μόνο με αυτό το έργο του ο Οικονομίδης θα καταξιωνόταν ως ένας εξαιρετος επιστήμονας.

Στις μέρες μας παρατηρείται μεγάλη άνθηση των εκδοτικών δραστηριοτήτων στην Ελλάδα, ιδιαίτερα για θέματα που αφορούν την εθνική μας ιστορία, η μελέτη της οποίας καλλιεργείται παντοιοτρόπως, από ειδικούς ιστορικούς, από φιλόστορες γενικής παιδείας όπως και από ανθρώπους χωρίς την κατάλληλη επιστημονική υποδομή. Με μεγάλο ενδιαφέρον γράφονται και διαβάζονται καθημερινώς άρθρα και βιβλία για θέματα του Βυζαντίου, το οποίο, λόγω συγκεκριμένων ιστορικών συγκυριών, ασκεί μεγάλη γοητεία στην κοινή γνώμη. Ο Οικονομίδης έβλεπε με συγκατάβαση την εξέλιξη αυτή. Αγωνιζόταν να ξεχωρίσει το επιστημονικό από το προ- ή και το μετα-επιστημονικό έργο, επέμενε στην αυστηρότητα της ερευνητικής μεθόδου, του αλάνθαστου αυτού γνώμονα γνησιότητας και αυθεντικότητας κάθε ερευνητικής προσπάθειας και συγχρόνως επέμενε στην απόλυτη ανάγκη δικαίωσης μέσα από τον βαθμό πρωτοτυπίας και έκρινε ανάλογα με αυτόν, επέμενε δηλαδή στην απαίτηση για την κατάκτηση νέων γνώσεων. Για τους λόγους αυτούς έμενε ασυμβίβαστος με την επιστημονική μετριότητα, η οποία έχει δυστυχώς επιβληθεί στην πνευματική μας ζωή. Για την προσπάθειά του αυτή ήταν διατεθειμένος να αντιμετωπίσει τη δυσφορία αυτών που τον θεωρούσαν ως υπερβολικά αυστηρό. Η εμμονή του στην αυστηρή αξιολόγηση του επιστημονικού έργου, που εφάρμοζε πρώτα για τον εαυτό του από τα φοιτητικά του χρόνια, αναδυόταν και συνοδευόταν από την εμμονή σε αξίες ηθικές, αρχές γνησιότητας και εντιμότητας, που πρέπει να ισχύουν σε κάθε βήμα του επιστήμονα μέσα στο χώρο της δουλειάς του, μέσα από τα γραφτά του και μέσα από τον ιδιωτικό και τον δημόσιο βίο του. Αυτή η στάση ζωής εξηγεί και την πορεία της σταδιοδρομίας του και κυρίως την έξοδό του από την Ελλάδα το 1969.

Για τον Οικονομίδη η Βυζαντινολογία δεν είναι μια εθνική, αλλά μια διεθνής επιστήμη και η επιτυχία των ελλήνων επιστημόνων πρέπει να συγκρίνεται και να αποτιμάται με τα υψηλότερα δυνατά κριτήρια των επιτευγμάτων της διεθνούς επιστήμης. Πίστευε ότι το ιδιαίτερο ενδιαφέρον των Ελλήνων για το Βυζάντιο είναι θεμιτό και πρέπει να διασφαλίζεται από την Πολιτεία η απρόσκοπτη διερεύνηση του ελληνικού μεσαίωνα μέσα στα πανεπιστημιακά σπουδαστήρια και μέσα στα ερευνητικά κέντρα, αλλά υπό τον απαραίτητο όρο της άριστης ποιότητας. Και πίστευε ότι γι' αυτό δίνουμε διαρκώς εξετάσεις.

Η μεγάλη ευφυΐα του, η απaráμιλλη εργατικότητά του και η συστηματικότητά του τον ανέδειξαν ως διαπρεπή και επιφανή ιστορικό, τον καταξίωσαν ως τον κορυφαίο έλληνα βυζαντινολόγο. Με αναγνώριση οικουμενική.

Θα ζήσει μέσα από το μεγάλο του έργο, που το Εθνικό Ίδρυμα θα τιμήσει και θα προβάλλει δεόντως, θα ζήσει μέσα από την αγάπη και την προκοπή των μαθητών του, θα ζήσει όμως και μέσα από την καθημερινή προσπάθεια των συνεργατών του να πλησιάσουν τα υψηλά επίπεδα απόδοσης και ποιότητας που πέτυχε ως διευθυντής στο Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών.

Η παρουσία του Νίκου Οικονομίδη στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο Νίκος Οικονομίδης, που απρόσμενα ανεχώρησε από την ζωή, ήρθε στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας ύστερα από μακροχρόνια παραμονή στο εξωτερικό, όπου είχε αναγκαστεί να καταφύγει, σε σκοτεινές για τον τόπο μας μέρες, λόγω της αναμειξέως του στην Δημοκρατική Άμυνα.

Με χαρά τον δεχθήκαμε στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου της Αθήνας. Διεθνώς η επιστημονική του φήμη ήταν καθιερωμένη και ο ερχομός του στο Πανεπιστήμιο, σε θέση που είχαν λαμπρύνει επιφανείς δάσκαλοι της Βυζαντινής Ιστορίας, έφερε ανανεωτικό αέρα. Ο Νίκος, εργατικός, δραστήριος, αποτελεσματικός, με ανοικτούς ορίζοντες και οράματα, σύντομα έβαλε τη σφραγίδα του στο χώρο διδασκαλίας και στο Τμήμα γενικότερα. Απαιτητικός στους φοιτητές και στους συνεργάτες του, αλλά πρώτα απαιτητικός και αυστηρός με τον εαυτό του, διακρίθηκε για το ήθος και τη σεμνότητα του χαρακτήρα. Στο αντικείμενο της Βυζαντινής ιστορίας δημιούργησε νέα προγράμματα μεταξύ των μελών του χώρου, ενώ οργάνωσε τη συνεργασία του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας με πανεπιστήμια του εξωτερικού. Η διδασκαλία του μαθήματος στο αμφιθέατρο βασίστηκε σε νέα σχήματα διδασκόντων και με παράλληλη υποχρεωτική παρακολούθηση φροντιστηρίων. Ο καθηγητής Ν. Οικονομίδης ασχολήθηκε ενεργά με τις Μεταπτυχιακές Σπουδές του

Τμήματος και ήταν ο εμπνευστής σεμιναρίου, που με τη συνεργασία συναδέλφων από τη Νομική Σχολή, από τη Βυζαντινή Τέχνη και τη Βυζαντινή Φιλολογία, λειτουργεί με επιτυχία επί σειρά ετών και το παρακολουθούν μεταπτυχιακοί φοιτητές, υποψήφιοι διδάκτορες, τελειωμένοι επιστήμονες· το σεμινάριο αυτό σύμφωνα με απόφαση της Μεταπτυχιακής επιτροπής του Τμήματος θα αφιερωθεί στη μνήμη του εκλιπόντος δασκάλου και θα λάβει την ονομασία «Σεμινάριο Νίκου Οικονομίδη». Ανέλαβε με πολλή προσωπική δουλειά την αποστολή φοιτητών σε πανεπιστήμια του εξωτερικού, ενώ παράλληλα παρακολουθούσε την εκπόνηση διατριβών για τη δημιουργία νέων επιστημόνων αφοσιωμένων στη Βυζαντινή Ιστορία. Και όλα αυτά χωρίς να αναστείλει την προσωπική του έρευνα και τις δημοσιεύσεις σε διεθνές επίπεδο.

Στις συνεδριάσεις του Τομέα και του Τμήματος ο λόγος του είχε πάντα βαρύνουσα σημασία, ενώ σημαντική ήταν η συμβολή του στην ανάπτυξη του Ιστορικού Σπουδαστηρίου.

Οι φοιτητές, οι στενοί συνεργάτες του και οι συνάδελφοί του στο Πανεπιστήμιο θα τον θυμούνται με αγάπη και εκτίμηση.

Φλωρεντία Ευαγγελάτου-Νοταρά
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια της Βυζαντινής Ιστορίας
στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο Νίκος Οικονομίδης ως πανεπιστημιακός δάσκαλος

Ο Νίκος Οικονομίδης υπήρξε πρότυπο πανεπιστημιακού δασκάλου. Η βαθιά και ουσιαστική γνώση της βυζαντινής ιστορίας του επέτρεπε να παρουσιάζει το αντικείμενό του με τρόπο άκρως επιστημονικό, και ταυτόχρονα κατανοητό. Ο λόγος του ήταν λόγος απλός, ευχάριστος και ταυτόχρονα μετốtός. Φοιτήτρια στο έβδομο εξάμηνο του ιστορικού-αρχαιολογικού τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών, εντυπωσιάστηκα από τον τρόπο με τον οποίο ρύθμιζε τις παραδόσεις του. Δεν επρόκειτο για τη συνηθισμένη πρακτική της μελέτης της συγκεκριμένης περιόδου της βυζαντινής ιστορίας, αλλά για την παρουσίαση τομέων του Βυζαντίου μέσα σε όλη τη βυζαντινή διαχρονία: κράτος, διοίκηση, αγροτικές σχέσεις, εμπόριο, κοινωνική οργάνωση, εκκλησία. Ταυτόχρονα οργανοίσε ετήσιο σεμινάριο μεταπτυχιακού επιπέδου, στόχος του οποίου ήταν η διεπιστημονική προσέγγιση ζητημάτων του βυζαντινού πολιτισμού από ιστορικούς, φιλολόγους, ιστορικούς της τέχνης και νομικούς. Ο αυστηρά επιστημονικός χαρακτήρας του σεμιναρίου δεν απέτρεψε τη συμμετοχή σε αυτό φοιτητών, οι οποίοι μάλιστα αποκτούσαν με αυτόν τον τρόπο και ένα βήμα παρουσίας των εργασιών τους. Στο τέλος του σεμιναρίου του ακαδημαϊκού έτους 1999-2000 είχε προγραμματίσει και επεξεργασθεί το θέμα του επομένου σεμιναρίου. Κρίμα που δεν έζησε για να το παρουσιάσει.

Ο Νίκος Οικονομίδης δεν ήταν όμως μόνο ο θεωρητικός δάσκαλος. Διέθετε την ικανότητα να εξάγει από τον κάθε μαθητή του ό,τι καλύτερο μπορούσε αυτός να δώσει. Μορφοποιούσε ένα γενικό και, συχνά, απροσδιόριστο ενδιαφέρον για τη βυζαντινή ιστορία και βοηθούσε να συγκεκριμενοποιηθούν οι στόχοι του. Άνοιγε τον επιστημονικό ορίζοντα των φοιτητών εκεί που αυτός φαινόταν κλειστός. Δίδασκε την κριτική διάθεση ως διέναντι στις πηγές και τη βιβλιογραφία, με λίγα λόγια εισήγε

στο πνεύμα της επιστημονικής έρευνας. Ήταν ακάματος στην παρακολούθηση των εργασιών των μαθητών του, είτε αυτές ήταν απλά πρωτόλεια, είτε διδακτορικές διατριβές. Ενεθάρρυνε, χωρίς ποτέ να χαρίζεται. Οι προδιαγραφές που έθετε ήταν υψηλές. Αυστηρός στην κρίση του, αλλά πάντοτε δίκαιος, απαιτητικός, έλεγχε κάθε επιστημονική αδυναμία, δεν άφηνε τίποτα να περάσει απαρατήρητο. Αρχή του ήταν ότι η επιστημονική εργασία δεν μας επιβάλλεται από κανέναν, αλλά την επιλέγουμε, συνεπώς πρέπει να προσπαθούμε το αποτέλεσμα της εργασίας αυτής να είναι άψογο. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, διέθετε στους μαθητές του αφειδώς το χρόνο του, την κατάρτισή του και την εμπειρία του. Έδινε και αυτός αγώνα μαζί με αυτούς για να τους βοηθήσει να διαμορφωθούν ως επιστήμονες. Γνώριζε εκ πείρας ότι η επαφή και η μαθητεία κοντά σε άλλους ειδικούς συντελεί στην επιστημονική ολοκλήρωση. Γι' αυτό και ευνοούσε τη μετάβαση των μαθητών του σε άλλα πανεπιστήμια, για μικρότερα ή μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα, όταν το έκρινε απαραίτητο για την εξέλιξή τους. Διατηρούσε όμως πάντοτε στενή επαφή μαζί τους και παρακολουθούσε ανελλιπώς την πρόοδό τους. Ο Νίκος Οικονομίδης ήταν ο δάσκαλος με το αδιάπτωτο ενδιαφέρον, ακόμα και όταν οι μαθητές του άνοιγαν τα δικά τους φτερά στην επιστήμη. Άνοιγε νέα πεδία έρευνας, έκανε προτάσεις για άλλες μελέτες, για καινούργια σχέδια. Μέσα σε όλα αυτά ήταν βαθιά ανθρώπινος: συμμεριζόταν τις δυσκολίες τους, σε όποιο επίπεδο της ζωής τους και αν τις αντιμετώπιζαν, και χαιρόταν με τις χαρές τους. Είναι μεγάλη τύχη να έχεις μαθητεύσει κοντά του.

Μαρία Γερολυμάτου

Ερευνήτρια
Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Το καλοκαίρι μπήκε για τα καλά και η ατζέντα των συναυλιών έχει οριστικοποιηθεί. Αρκετές προτάσεις, ενδιαφέρουσες επιλογές, ποικιλία αναλόγως των διαθέσεων. Το καθιερωμένο Rockwave Festival, ο Niccola Piovanni, οι Morcheeba, οι Deep Forest είναι μερικοί απ' όσους έχουν προγραμματίσει να κάνουν εμφανίσεις εμπρός στο αθηναϊκό κοινό.

Μουσικό χωνευτήρι

του Βασίλη Ρούβαλη

ΝΙΚΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

Αλφάδι

Ο Νίκος Γρηγοριάδης έκανε την πρώτη του δισκογραφική εμφάνιση με τη *Μοναξιά του Φάρου* κερδίζοντας τις εντυπώσεις. Και η

παρουσία του στη συνέχεια αυτό υπέδειξε: ένας νέος δημιουργός με δροσάτη και χαριτωμένη διάθεση που αποτυπωνόταν σε μπαλάντες ποπ χροιάς και καθαρότητας. Οι συνθέσεις του δεν έχουν τίποτε από την «ελληνολαϊκή» μανιέρα των ημερών, αλλά αποτελούν μια μοντέρνα εκδοχή μελωδικών σχημάτων τα οποία διαθέτουν ψήγματα από παραδοσιακούς ήχους αλλά και αναφορές στα σύγχρονα ποπ στοιχεία, και σαφώς γι' αυτό τον λόγο έχει ελκύσει το ενδιαφέρον του ευρωπαϊκού κοινού (με την ορχηστρική εκδοχή του πρώτου δίσκου που τιτλοφορήθηκε *Faros*). Η συνεργασία του με μία από τις πιο μελίστακτες και καθαρίες φωνές της σύγχρονης ελληνικής δημιουργίας, την όμορφη Κατερίνα Κυρμιζή, έχει προσδώσει στη μουσική του ταυτότητα μια ξεχωριστή χροιά, αναγνωρίσιμη και θελκτική. Η συνεργασία των δύο μουσικών εξακολουθεί και στο *Αλφάδι* με τα γυναικεία φωνητικά να υπερθεματίζουν και να χρωματίζουν τις συνθέσεις του Νίκου Γρηγοριάδη όπως ακριβώς αναμενόταν για το κοινό που τους

παρακολουθεί τα τελευταία πέντε χρόνια. Στίχοι θέρους, θα λέγαμε, που παραπέμπουν σε ανέμελες και ονειρικές στιγμές, που δεν διαφοροποιείται από τις προηγούμενες δουλειές τους (*Μοναξιά του Φάρου* αλλά και *Κοντσέρτο για σοκολάτα και τριαντάφυλλα*), στις οποίες κυριαρχούν οι πολλαπλές ερωτικές εκφάνσεις αλλά και η αγάπη προς τη φύση και τα στοιχεία της. Η παραγωγή είναι σαφώς εξελιγμένη με περισσότερες ηλεκτρονικές επεμβάσεις που σε καμία περίπτωση δεν «παγώνει» το ευχάριστο κλίμα που διαμορφώνεται από την αρχή έως το τέλος του δίσκου. Με δυο λόγια, μια αξιοπρόσεκτη και ευέλπιδα συντροφιά που στοχεύει (και πετυχαίνει) στην απόλαυση ελληνικής μουσικής χωρίς ταυτότητες ή «σήματα κατατεθέντα» (λίγο λαϊκό, λίγο ροκ, ας πούμε...) των πλείστων ντόπιων δισκογραφούντων.

B.B. KING

Maki' love is good for you

ρουσία του στις νέες κυκλοφορίες που συναγωνίζεται ακόμη και νεαρούς ποπ σταρ, ενώ όλες οι δουλειές του είναι καθ' όλα άψογες – κάτι τόσο ασύνηθες όσο και μη προσδοκώμενο στον δισκογραφικό χώρο. Ο B.B. King επιστρέφει

Ο γερόλυκος των μπλουζ έχει βάλει σκοπό να μας ξαφνιάξει. Κατ' αρχάς, είναι τόσο συχνή η πα-

λοιπόν με κεφάτες συνθέσεις κάνοντας αισθητή την πρόθεσή του από τα πρώτα ακούσματα του δίσκου. Παίζοντας με τον ερωτισμό και την αείχρονη γοητεία της προσέγγισης με το θηλυκό σκαρώνει έξυπνες στιχουργικές ιστοριούλες που σε συνδυασμό με την πενήντάχρονη δημιουργική πείρα του εξάγεται ένα έξοχο αποτέλεσμα. Μπλουζ για χορό και ανέμελη καλοκαιρινή διάθεση από έναν... Μαθουσία της παγκόσμιας δισκογραφίας. Συστήνεται ανεπιφύλακτα. Μια γρήγορη ακρόαση σε κομμάτια σαν το ομώνυμο ή τα "Ain't nobody like my baby", "I get to leave this woman", "Actions speak louder than words" πείθουν για του λόγου το αληθές. Οι καλοί γνώστες της μουσικής του θα αναγνωρίσουν έναν ξεχωριστό καλλιτέχνη του οποίου η έμπνευση και η ενεργητικότητα μοιάζει αστείρευτη.

ERA 2

Όχι, δεν πρόκειται για κάποιο δίσκο που κυκλοφόρησε το Δεύτερο Πρόγραμμα της Ελληνικής Ραδιοφωνίας... Οι ERA

είναι ένα γαλλικό συγκρότημα που ευελπιστεί να κατακτήσει το ευρωπαϊκό κοινό. Η μουσική τους είναι ένας συνδυασμός στοιχείων άμπιεντ με νιού έιτζ και κλασικότητες μελωδικές πιναλίες. Οι φωνές που χρωματίζουν τις συνθέσεις τους είναι μαγευτικές θυμίζοντας Carmina Burana και Carl Orff. Η ιδιαιτερότητα της ηχητικής τους ταυτότητας είναι ότι ακούγονται ανάλαφροι αλλά παραπέμπουν σε κάθε άλλο παρά εύπεπτους ήχους. Ο Ερίκ Λεβί είναι ο κύριος υπεύθυνος για το μουσικό ταξίδι που προσφέρεται και σε αυτόν τον δεύτερο δίσκο τους – η σύνθεση, οι ενορχηστρώσεις, η εκτέλεση των κιθαριστικών μερών είναι δικά του. Ακούγοντας και τον πρώτο δίσκο των ERA, ο ακροατής διαπιστώνει εμπλουτισμένες και πρωτότυπες συνθέσεις πιστοποιώντας ότι οι μουσικές αναζητήσεις του συγκροτήματος είναι ευρείες. Το "2" είναι απολαυστικό δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για αναμονή κι επόμενου αντίστοιχου καλλιτεχνήματος.

Παραλειπόμενα του κ. Στράτη Θαλασσινού

του Γιώργη Γιατρομανωλάκη

Εισαγωγικά:

1. Όπως γνωρίζουμε τά πρώτα χρόνια της δημιουργίας του, ο Γιώργος Σεφέρης ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τήν πρόζα, όπως αποκαλεί τόν πεζό λόγο, καί ειδικά για τό μυθιστόρημα. Αὐτή ἡ ἰδέα τῆς συγγραφῆς μυθιστορηματος ποτέ δέν τόν ἐγκατέλειψε. Τό πεζογράφημα *Ἑξι νύκτες στήν Ἀκρόπολη*, πού κυκλοφορεῖ μεταθανατίως, ἀρχίζει νά γράφεται τό 1926 καί ὁ σχεδιασμός του φτάνει ὡς τό 1931. Ξαναδουλεύεται γιά νά τυπωθεῖ τό 1954 (ὑπάρχουν ἀκόμη καί ὁδηγίες γιά τό τύπωμα). Τήν ἴδια χρονιά, τό 1954, ἀρχίζει νά σχεδιάζει ἕνα μυθιστορηματικό χρονικό γιά τήν Κύπρο: τό μυθιστόρημα *Βαρνάβας Καλοστέφανος*, πού δέν τελειώνει ποτέ. Καί φυσικά προκρίνει ὡς τίτλο τῆς σημαδιακῆς ποιητικῆς σύνθεσης τοῦ 1935 τόν ὄρο *Μυθιστόρημα*... Ἐπιπλέον, ὅπως ἔχουμε δείξει σέ ἕνα πρόσφατο κείμενό μας, ὁ Σεφέρης φαίνεται νά σχεδιάζει –τήν ἴδια ἐποχή πού γράφει τίς *Ἑξι Νύκτες*– ὄχι ἕνα ἀλλά τουλάχιστον τέσσερα(!) μυθιστορήματα. Τό γνωστότερο εἶναι ἐκεῖνο πού ἐμφανίζεται σέ ἕνα «Ἐπίμετρο» στίς *Μέρες Α* (σέ 10 σελίδες, 27-37), Τίτλος: *Στό ἀπέραντο σκάκι τῆς «Κονκόρντας»*. Πρόσωπα: Ὁ Σκακιστής, ἡ Γριά, ὁ Στράτης, ἡ Νόρα κ.ἄ. Ὁ Στράτης Θαλασσινός, ἕνα ἀπό τά πῶ εὐδιάκριτα προσωπεῖα τοῦ ποιητῆ, παρουσιάζεται ἐδῶ γιά πρώτη φορά.

2. Σκοπός μου ἐδῶ δέν εἶναι νά συζητήσω τή μυθιστορηματική κλίση τοῦ ποιητῆ. Ἐχω ὥστόσο τήν ἐντύπωση (πού ὅσο περνοῦν τά χρόνια γίνεται πῶς ἡ πρόζα τοῦ Σεφέρη, τόσο στά καθαρά μυθιστορηματικά του κείμενα (τελειωμένα ἢ ἀτελῆ καί ἀπουσασματικά) ὅσο καί στίς *Μέρες* καί φυσικά στίς *Δοκιμές* εἶναι πολύ

ύψηλῆς στάθμης καί ἀξίζει ἐπομένως νά ἐρευνηθεῖ καί νά ἀξιολογηθεῖ. Φυσικά ὁ Σεφέρης εἶναι ποιητής. Δέν εἶναι πεζογράφος. Τουλάχιστον δέν θέλησε νά κριθεῖ καί ὡς πεζογράφος. Αὐτό ὅμως δέν σημαίνει πῶς ἡ μυθιστορηματική του φαντασία (γιά νά μείνω σέ τοῦτο τό ζήτημα) ὑπολείπεται πολύ ἀπό τήν ποιητική του φαντασία. Θά μπορούσα μάλιστα νά ἰσχυρισθῶ πῶς ἡ ποιητική του δέν ἀφορᾷ μόνο τήν ποίηση, δέν ἐξαντλεῖται μόνο στά ποιήματά του. Στόν Σεφέρη μπορούμε νά ἀνιχνεύσουμε καί μιά ποιητική τῆς πρόζας, δηλ. ἕνα τρόπο ἢ ἕνα σύστημα κανόνων γιά τή γραφή, ἢ τήν ἀποτίμηση τῆς πρόζας. Δοκιμακοῦ ἢ μυθιστορηματικοῦ τύπου. Ἕνα παράδειγμα. Ὁ Σεφέρης δέν ἔχει γράψει γιά κανένα ζῶντα Ἕλληνα ποιητή (ὁ Κορνάρος, ὁ Κάλ-

βος καί ὁ Καβάφης δέν πιάνονται φυσικά) ἕνα δοκίμιο τῆς τάξεως τοῦ δοκίμιου πού ἔγραψε γιά τό *Μυθιστόρημα τῆς Κυρίας Ἑρσης* τοῦ Ν.Γ. Πεντζίκη.

3. Ὁ σκοπός αὐτοῦ τοῦ σημειώματος εἶναι ἄλλος. Νά παρουσιάσω τέσσερα μικρά, ἄγνωστα καί ἀνέκδοτα πεζά τοῦ Σεφέρη πού ἐπιγράφονται *Παραλειπόμενα τοῦ κ. Σ.Θ.** Πρόκειται γιά κείμενα πού συντάσσονται προφανῶς στό Λονδίνο ἀμέσως μετά τήν ἐγκατάστασή του ἐκεῖ τό 1931. Τήν ἐποχή δηλ. πού ψάχνεται γιά τή νέα του Στροφή, τό *Μυθιστόρημα*. Αὐτές οἱ ἀνέκδοτες πρόζες δείχνουν, πιστεύω, πολύ καθαρά τόν μυθιστορηματικό καί πεζογραφικό τόνο τοῦ Σεφέρη καί ὑποδηλώνουν σέ ποιές πεζογραφικές κατευθύνσεις θά μᾶς ὁδηγοῦσε πιθανῶς ὁ ποιητής, ἂν τελικά στρεφόταν πρὸς τά ἐκεῖ. Τό Α κείμενο ἀποτελεῖ –κατά τήν ἀποψή μας– μιά εὐφυέστατη (μεταμοντέρνα;) περιγραφή τῆς διαδικασίας γραφῆς. Καί ὄχι μόνο. Τό Β διηγεῖται μιά μικρή ἐρωτική ἱστορία. Τό Γ περιγράφει τόν Τάμεση, ψηλά πάνω ἀπό τή Γέφυρα (Πρβ. «Σημειώσεις γιά μιά ἑβδομάδα») καί τό Δ, ἕνα ἀποκαλυπτικότατο ἐρωτικό κείμενο, μᾶς ἐκπλήσσει μέ τόν αὐθορμητισμό του καί φωτίζει πολλαπλά τό πρόσωπο τοῦ ποιητῆ. Ἕτοι πού δέν τό ἔχουμε ξαναδεῖ.

* Τά κείμενα (μαζί μέ κάποια ἄλλα) περιέχονται στόν *Φάκελο 1542* (.....) τοῦ Ἀρχείου Σεφέρη. Εὐχαριστῶ τήν κυρία Ἄννα Λόντου γιά τήν ἀδειά της νά τά δημοσιεύσω. Εὐχαριστῶ ἐπίσης τή Βιβλιοθήκη τῆς Γενναδείου γιά τή βοήθεια.

A

Τό τραπεζάκι τοῦ τό 'δωσε ἡ τυφλή μοῖρα του ἀνεύθυνα, ὅπως τόσα ἄλλα πράματα, γι' αὐτό καί διασκεδάξει. Τοῦ πληγώνει τά γόνατα· εἶναι χαμηλό. Εἶναι στενό: δέν μπορεῖ ν' ἀπλώσει τή σελίδα πού ἔγραψε πλάι στή σελίδα πού γράφει. Ἄμα χρειαστεῖ ν' ἀνοίξει ἓνα ἀγγλικό λεξικό (ξέρει τόσα λίγα ἀγγλικά) πρέπει νά τό φυλλομετρήσει κρατώντας το μέ τό ἀριστερό του χέρι στόν ἀέρα. Ὅμως τό τραπεζάκι αὐτό τείνει νά τό ἀγαπήσει, γιά νά βάλει τή δική του εὐθύνη μέσα στό ἀνεύθυνο τῆς μοῖρας. Γράφει. Ὁ τόπος ἐδῶ (βρίσκεται ἀπό δύο μῆνες στό Λονδίνο) δικαιώνει τό θάνατο μέ κάποιον τρόπο. Ὁ γέρος, ὁ ἄρρωστος, ἀλλάζει σιγά σιγά χρῶμα, κιτρινίζει, ἀσπρίζει, χάνεται μέσα στήν ὁμίχλη. Στήν Ἀττική ὁ θάνατος μοιάζει μ' ἓνα φονικό.

Ἐδῶ ἀφήνει τήν πένα καί συλλογίζεται κάτι στρατιωτικές κηδεῖες πού ἔτυχε νά ἀντικρίσει στούς δρόμους τῆς Ἀθήνας: χακί καί Ἰούλιος. Τά πένθιμα ἐμβατήρια, τοῦ Μπετόβεν στά ζυγά χρόνια, τοῦ Σοπέν στά μονά παιγμένα μέ αὐτόχθονες κλαπαδόρους τοῦ ἔσφιγγαν τό λαρύγγι σάν μανιάτικα μοιρολόγια.

Ἡ σκέψη του κόβεται. Κοιτάζει τό ἀντικρυνό μαυροπράσινο δέντρο. Λέει μηχανικά τό στίχο τοῦ Ἐρωτόκριτου:

οἱ λογισμοί ν' αἰσιτιές, καρδιά μου ν' τό σημάδι
καί μάχονται καί ποιός μπορεῖ νά τά σβᾶσει ὁμάδι.

Τόν ψιθυρίζει δέκα-δεκαπέντε φορές κοιτάζοντας ἐκστατικά τό δέντρο. Ἐνα κοράκι πέφτει ἀπό τόν οὐρανό σάν μαῦρο μῆλο καί κάθεται ἀπαλά σ' ἓνα κλωνί. Τοῦτο τόν συνεφέρει. Σκύβει τό κεφάλι, σπρώχνει τό μισογραμμένο φύλλο, βγάζει ἓνα δεφτεράκι κι ἀφιερώνεται σέ λογαριασμούς. Ὡρες ὁλόκληρες λογαριάζει πόσα ξοδεύει καί πόσα τοῦ χρειάζονται ἀκόμη σέ λίρες γερές, σέ λίρες χάρτινες, σέ χρυσές δραχμές, σέ χάρτινες δραχμές. Ἡ νύχτα ἐν τῷ μεταξύ ἔχει ἀπλωθεῖ παντοῦ. Νιώθει κρύο στά πόδια, στά χέρια καί πονοκέφαλο. Ἡ ὑπηρέτρια πέρασε τελετουργικά, καθώς ἦταν ἔτσι ἀπορροφημένος, νά κατεβάσει τά κουρτινάκια καί ν' ἀνάψει τό φῶς. Τό φῶς, ἓνας ἠλεκτρικός γλόμπος μέσα σέ χάρτινο ἀμπαζούρ κρεμασμένος πάνω ἀπό τό κεφάλι του, εἶναι σκληρό.

Ἀφήνει τούς λογαριασμούς καί τραβάει ἓνα βιβλίο νευρικά. Αὐτοῦ. Διαβάζει: «ὅ,τι σοῦ συμβαίνει, ἀπό αἰῶνες ἐτοιμαζότανε καί τό πλέξιμο τῶν αἰτίων ὕφανε ἀπό τά βάθη τοῦ χρόνου τήν ὑπόστασή σου μαζί μέ τοῦτο πού ἔπαθες» (I, 5). Γυρίζει τό φύλλο, «Φαντάσου πῶς ὅποιος λυπᾶται γιά ὅ,τι παθαίνει καί γκρινιάζει, μοιάζει μέ τό γουρουνάκι πού ὅταν τό θυσιάζουν, κλωτσάει καί σκληρίζει...» (I, 28). Τό βιβλίο βρίσκεται στήν ἄλλη γωνιά τῆς κάμαρας. Σκληρά καί ἀπάνθρωπα πράγματα. Τί τά θέλει καί τά κουβαλάει μαζί του; Ἀρχίζει νά μὴν καταλαβαίνει πιά τίποτε. Ἡ ζωὴ του εἶναι ἓνα μπερδεμένο κουβάρι καί τοῦ κάθεται στήν καρδιά. Ὁ κ. Σ.Θ. προτιμᾷ νά γράφει κοινωνιολογικές παρατηρήσεις γιά τόν τόπο ὅπου βρίσκεται. Ἀρχίζει:

1. Ὁ ἀγγλικός πληθυσμός ἀποτελεῖται ἀπό λόρδους. 1/2 τά ἑκατό σωστοί λόρδοι. 99 1/2 τά ἑκατό ξεπεσμένοι.

2. Τά ἀγγλικά παράθυρα δέν ἔχουν παρά μόνο τζάμια. Δέν ἔχουν παντζούρια. Δηλαδή, κανένας ἄγγλος πού κατοικεῖ σέ ἰσόγειο δέν ἔχει ἐπιτρέψει στόν ἑαυτό του νά σκεφτεῖ μιά γυμνή γυναῖκα μαζί του. Ὁ ἔρωτας πρέπει νά γί-

νεται κάτω ἀπό τά τραπέζια.

3. Ἐνας ἄγγλος σοφός εἶπε: «Τούς νέγρους τούς βρῖσκεις μόλις περάσεις τή Μάγχη».

Ὁ κ. Σ.Θ. ψάχνει τά χαρτιά του γιά νά βρεῖ τί συμπεράσματα εἶχε ἀποκομίσει ἀπό τή βαθειά παρατήρηση τοῦ ἄγγλου σοφοῦ. Τά χαρτιά του, (χάνεται ἐκεῖ μέσα) προγράμματα θεάτρου, ἀποκόμματα ἀπό ἐφημερίδες, μισομουτζουρωμένες σελίδες. Τά «πασπατεύει» ὥρες, στό τέλος σταματᾷ στίς ἀκόλουθες γραμμές ἀραδιασμένες βιαστικά:

«Ἀπό τότες πόσες φορές πέρασε μπροστά στά μάτια μου μιά γυναῖκα πού τῆς ἀπόμειναν μονάχα τά μαλλιά, τά μάτια, τό στήθος καί τίποτε ἄλλο, (γοργόνα ταξιδεύοντας στή θάλασσα) κι ἀνάμεσά τους κυκλοφοροῦσε τό φρέσκο ἀεράκι σάν γαλάζιο αἷμα». Ἡ ὁπτασία αὐτή τοῦ ἀπαλύνει τήν ψυχή. Ὀνειροπολεῖ. Θυμᾶται τή θάλασσα καί τά πεῦκα τό καλοκαίρι στόν τόπο του καί πόσες φορές χεϊμωνιάτικα βράδια στήν ἀκροθαλασσιά τοῦ Φαλήρου, ὅταν ξεγλιστροῦσαν στήν ἄκρη τοῦ ὁρίζοντα τά καράβια φορτωμένα πυγολαμπίδες. Τά πόδια του θυμούνται τήν ὑγρασία ἐκεῖνη καί τοῦ ἔρχονται σιγά σιγά οἱ φωνές τῶν φωνογράφων: «θέλω ὁ δικός μου ἀντρούλης...» κι ἔπειτα ὁ ψαλμός «καί ἐπολέμησάν με δωρεάν...» Εἶναι κουρασμένος, πιάνει σαστισμένα τήν πένα καί γράφει σάν ὑπνωτισμένος

Μέ τόν πόνο, μέ τόν κόσμο
γνώρισα τή μοῖρα μου.

Σάν περάσει αὐτό τό χάσμα

θᾶρθαι ἄλλο, σάν τό κύμα.

Σάν περάσουν τόσα χρόνια

τί θά μείνει;

Σάν περάσει τόση γνώση,

Σάν περάσει τόσοσ κόπος...

(17.10.31)

B

Ὁ κόσμος, ἂν τούς γνώριζε, θά λεγε πῶς ἄλλοτε εἶχαν ἀγαπηθεῖ. Ἐκεῖνοι δέν ἤξεραν. Πρίν χωριστοῦν, εἶχαν ζήσει μαζί στιγμές βαρειᾶς σιωπῆς, ὁ ἓνας πολύ κοντά στόν ἄλλον, μέ ὑπερβολική προσπάθεια ὥς ἓνα σημεῖο πού τούς ἔφερνε μιά περίεργη γεύση στή γλώσσα, ὅπως ὅταν ἀγγίζει κανεῖς ἓνα σύρμα ζωντανό ἀπό ἠλεκτρισμό. Ἐπειτα, χωρίς λέξη, οὔτε κίνηση, ἡ σιωπή ἔπεφτε σάν τά πανιά καραβιοῦ πού ἔχει συναπαντήσει μιά ξαφνική ἀπανεμιά στό ἀνοιχτό πέλαγος. Ὅταν τσακισμένοι ἀπό τό μούδιασμα, πηδοῦσαν κάτω, φοροῦσαν τά ροῦχα τους κι ἔφευγαν λέγοντας στό δρόμο ἀστεῖα, διασκεδάζοντας μέ τίς πιπεριές, τούς φάρους τῶν αὐτοκινήτων, τούς σκοτεινοὺς ἀνθρώπους πού ἔμοιαζαν μέ τούς ἴσκιους τοῦ καραγκιόζη. Χώριζαν χωρίς νά δώσουν τό χέρι.

Θά ἔπρεπε νά προσπαθῶ νά παραστήσω καλύτερα τό βάρος αὐτῆς τῆς σιωπῆς. Δέν τούς πολυσυναναστράφηκα αὐτούς τούς ἀνθρώπους. Ὁ ἄντρας ἦταν κάπως μακρυνός μου συγγενής, ὅπως ἔλεγε τήν ἐποχή, πού ἀπό ἓνα ἀρκετά ποταπό κίνητρο, ἢ ἀπό πλήξη τοῦ ἀθηναϊκοῦ καλοκαιριοῦ, ξενυχτοῦσα μαζί του. Τή γυναῖκα τήν εἶδα δύο φορές ὅλες ὅλες. Τήν πρώτη φορά στόν «Κόσμο». Θυμᾶμαι δύο μεγάλα καστανά μάτια, πού ἔπεφταν χαμηλωμένα ὥς τίς ψεύτικες πέτρες ἐνός πράσινου κολιέ στί

λαμό της, τή βραχνή της φωνή από τό τσιγάρο πού δέν άφηνε, καί δυό τρία άνόητα λόγια. Τή δεύτερη σ' ένα έπαρχιακό ξενοδοχείο στή Λάρισα, μιάν άτέλειωτη καί πνιγερή νύχτα, πού είχα σύρει τό σιδερένιο κρεβάτι μέ κατασπαραγμένα κρόσια (;) έξω στό μπαλκόνι, κάτω από τά σκληρά άστέρια. Είχα άφήσει άνοιχτή τήν πόρτα. Ήρθε χωρίς δειλία, κρατώντας ένα κερύ καί τό ίδιο άτέλειωτο τσιγάρο. Φοροῦσε ένα κιμονό όπου ήταν τυπωμένες οι εικόνες δυό μεγαλόπρεπων κινέζων βασιλιάδων. Κάθισε στήν άκρη του κρεβατιού. Είπαμε κάμποσα μονοσύλλαβα ως τήν αύγή κι έπειτα χωριστήκαμε -εκείνη κατά τήν Υπάτη, πού, καθώς λέει τό ιστορικό του Χρυσού Γαιδάρου, ήταν άλλοτε γεμάτη μάγισσες καί στοιχειά κι εγώ κατά τήν Αθήνα.

Έγινε φανερό νομίζω πώς δέν είναι τά πρόσωπα πού μ' ενδιαφέρουν σ' αύτή τήν υπόθεση, αλλά δέν μπορώ νά βγάλω από τό νοῦ μου τήν περιέργειά μου γιά τή σιωπή τους. Εκείνη τήν υποψιάστηκα πρώτη φορά.

Γ

Όταν δέν άντεχα πιά μου ήρθε στό νοῦ ή Έλένη τής Σπάρτης. Βγήκα καί κατέβηκα πρὸς τό ποτάμι. Τό άπόγευμα ήταν πολύ βαρύ. Ό οὐρανός χαμήλωνε, χαμήλωνε χωρίς νά αποφασίζει νά χαμηλώσει (...) ως τά κεφάλια μας νά μās αποτελειώσει. Στίς άκρες του όρίζοντα άνατρίχιαζαν σπάνιες άστραπές. Μά γιατί τά χαλασμένα δόντια φαίνονται περισσότερο μέσα σέ τούτη τήν πηχτή άτμόσφαιρα; Από τό παραπέτο του γιοφυριού όπου έμεινα ώρα άκουμπισμένος κοίταζα κάτι γκριζα γλαρόνια νά στέκονται άκίνητα πάνω στίς πέτρες τής όχθης, ν' άνοιγουν ξαφνικά ένα ένα τά φτερά τους, νά βουτουν κι έπειτα νά φεύγουν μακριά. Από αύτό τό ίδιο γιοφύρι είχα δει τήν Έλένη τής Σπάρτης. Ήταν ένα ρυμουλκό. Τό όνομά του γραμμένο μέ βρώμικα κεφαλαία γράμματα. Είχε περάσει άργά άργά κάτω άπ' τά πόδια μου, καθώς οι άγγελοι μαρμάρωναν ψηλά πάνω σ' ένα μεγάλο, καινούργιο ριχοδόμημα. Πιό κοντά μου ένας κίτρινος δίσκος στήν κορυφή του πύργου έδειχνε τήν ώρα. Τό ποτάμι έμοιαζε καί τότε άκίνητο καί μέ παρακινούσε άνεξήγητα νά συλλογίζομαι τούς τυφλούς. Όμως τούτη τή φορά δέν πέρασε ή Έλένη τής Σπάρτης. Κουράστηκα νά συλλαβίζω όνόματα πιά πλεύόμενα πού κατέβαιναν τό ποτάμι. Μαῦνες καί ιαῦνες φορτωμένες ζωοτροφίες γιά εκείνους πού από χρόνια έχουν χορτάσει καί μιά μυρουδιά κάρβουνου, όπως σέ κλειστή κάμαρα τό χειμῶνα. Τέλος φάνηκε μιά μέ ιλλόκοτο σχήμα, είχε πλώρη καί πρυμη δυό κολοσσιαία κουπιά. Δυό μισόγυμνοι άνθρώπινοι όγκοι κρεμασμένοι στήν άκρη τους πάλευαν νά τά εξημερώσουν. Τό όνομα τής μαούνας "Tortment", μεταφρασμένο στή γλώσσα μας νά σήμαινε «βάσανο» ή «άγωνία». Άνασηκώθηκα νά φύγω. Ένα κόκκινο λεωφορείο πέρασε τραντάζοντας τό πλατύ γιοφύρι. Τό κοίταξα καθώς έρχονταν νά μέ περάσει ήταν γιομάτο καί στά δυό πατώματα. Στό πλευρό του μιά διαφήμιση έλεγε μέ παχειά γράμματα "Men who are afraid to live". Παρακάτω δέν μπόρεσα νά διαβάσω. Τροχώρησα πρὸς τόν μικρό παρόχθιο κήπο πού τόν σηλάδευε τό μπρούτζινο σύμπλεγμα του περιώνυμου Γάλλου γλύπτη του περασμένου αιώνα, εκεί πού κατεβαίνουν τά φτωχόπαιδα καί παίζουν.

Δ

Πόσον καιρό ζω άστόχαστα; Χωρίς νά σκεφτώ. Σά φυτό. Φαντάζομαι είναι τά νεῦρα πού δέν βάσταξαν. Τσακισμένα από μιά διαμάχη πού έγινε χαμηλά κάτω από τή συνείδηση, χωρίς νά μπορώ νά σημειώσω κανένα έξαιρετικό, αξιοσημείωτο γεγονός. Ό «Βράχος καί τό Κύμα».

Θυμάμαι, πρίν ένα χρόνο, ίσως 16 μήνες. Μιά άσκημη Κυριακή πρωί του φθινοπώρου. Σηκώθηκα μέ διάθεση, κάθισα στό τραπέζι μου καί έγγραψα. Έπειτα ψιθύρισα, άφίνοντας τήν πένα: "Que la solitude est comfortable". Πήγα σέ κάποιο έστιατόριο. Έπειτα πλανήθηκα μέσα στους δρόμους, σέ κέντρα άπρόσωπα. Χάζευα σ' έναν κινηματογράφο. Τό βράδυ γυρίζοντας σπίτι μου βρήκα τήν πόρτα βιασμένη. Τά δωμάτια ξεσηκωμένα. Συρτάρια άδειασμένα στό πάτωμα. Θά ήταν ίσως όχτώ τό βράδυ. Είχαν μπει κάτι άνόητοι λωποδύτες, άν κρίνω από τόν τρόπο πού έκαναν τή δουλειά τους. Όμως από τότε τό σπίτι μου έγινε άνυπόφορο, σάν ένα όν πού μέ είχε προδώσει. Είδωλολατρία. Άνθρωπομορφισμός. Μου έφταιγε κάθε κάμαρα, κάθε κατατόπι. Ένας γάμος άποτυχημένος, όπου ή προσπάθεια τής γυναίκας νά συμμορφωθεί στήν κατάσταση καί νά «δώσει τόπο στήν όργή» γυρίζει εναντίον της καί τήν κάνει περισσότερο άνυπόφορη. Μέλη ψυχρά, άγνώριστα (;) όσο καί νά τό θέλουμε άλλιως, ψυχές χωρισμένες. Έξησα δυστυχημένος από αύτή τή συμβίωση (μέ τό σπίτι μου) ένα μακρύ διάστημα, πού μέ κατέστρεψε.

Μιά έξαίρεση (;) γύρισε εναντίο μου καί χάλασε τά πράγματα άκόμη χειρότερα. Μιά γυναίκα. Τή βρήκα βγαίνοντας από ένα κινηματογράφο, μέσα σέ τόσα πρόσωπα σφηνωμένα καί συμπαγή. Πέρασα 2μιση πνιγερές ώρες άνασαινοντας τόν καπνό τους, κυματίζοντας μαζί τους, σέ κάθε «δραματική» στιγμή μέσα στό σκοτάδι σάν τό φύκι στό βάθος τής θάλασσας. Η γυναίκα έμοιαζε μέ τήν περασμένη μου ζωή, γνώριμο σῶμα, τά άλλα τά ξερεί ό θεός μονάχα. Μπήκαμε σ' ένα ταξί καί κοιμηθήκαμε μαζί εκείνο τό βράδυ. Είχε έξαιρετική νοημοσύνη όταν μέ πλησίαζε. Πολύ κοντά στό κορμί καί στίς αισθήσεις, σέρνοντας πίσω της εκείνο τό άπροσδιόριστο πού συνηθίσαμε νά λέμε ψυχή. Άφηνε πάντα νά κυκλοφορεί λίγη δροσιά άνάμεσά μας, πού μās πλησίαζε περισσότερο. Άγνή όσο μπορούσε. Θέλω νά πῶ πώς είχε τήν άπλότητα εκείνη πού εξιλεώνει τόν έρωτα, όσο θερμός κι άν είναι, πού δέν άφήνει στάχτη.

Πέρασαν ίσως δυό μήνες χωρίς νά σκεφτώ τίποτα, ούτε τό σύντροφό μου. Σά νά ήταν εκείνο πού έλειπε από τόν έαυτό μου γιά νά είμαι ήσυχος. Έπειτα ένα πρωί έπρεπε νά φύγει καί έφυγε. Τό σπίτι μου, πού στό διάστημα αύτό είχε γίνει πάλι σπίτι, ξανάγινε δαίμονας. Άρχισε πάλι νά μέ βασανίζει μέ όλα του τά δυνατά. Τριξίματα, ρεύματα, ποντίκια, κρύο ζέστη (...) καί τί δέν χρησιμοποίησε. Δάγκωνα τίς νύχτες τίς γροθιές μου πηγαίνοντας πάνω κάτω μέσα στίς κάμερες, ψελλίζοντας στίχους πού έμαθα στό γυμνάσιο ή φωνάζοντας άσυνάρτητες συλλαβές. Άρχισα νά πίνω. Δέν μπορούσα νά μεθύσω καί τό πρωί ξυπνούσα άρρωστος σάν άναποδογυρισμένο γάντι. Γυρίζοντας τό βράδυ δεχόμουν κάθε πρόσκληση στό δρόμο. Επί τρεις εβδομάδες έβαλα μέσα στο δωμάτιό μου τίς πιό παράξενες (γιά μένα) σάρκες. Στήθια πού άν τά άγγιζες προκαλούσαν μπάτσους (;), γάμπες φλεβητικές, ὤμους πού είχαν τή γεύση του τοίχου...

«Ο στόχος είναι ένας: να πάει

Με δικαιολογημένο ενθουσιασμό μιλάει ο πρόεδρος του Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου Μάνος Ευστρατιάδης στη συνέντευξη που έδωσε στο συνεργάτη του Αντί, κριτικό κινηματογράφου Δημήτρη Χαρίτο, για τη θετική στροφή που όλα δείχνουν ότι επιτέλους παίρνει ο εγχώριος κινηματογράφος. Εντούτοις ο ενθουσιασμός του είναι ρεαλιστικός. Στηρίζεται στη γνώση και στα δεδομένα, δίχως να παρασύρεται σε υπερβολές και υπερεκτιμήσεις. Ακόμα και ανησυχίες διατυπώνει και οριοθετεί με σαφήνεια τις αναγκαίες προϋποθέσεις που θα απαιτηθούν για να σταθεροποιηθεί αυτή η ανάκαμψη. Πραγματοστής, ισορροπιστής με λόγο αισιόδοξο, και το γνωστό χιούμορ του, εξηγεί το εφικτό του οράματός του για τον ελληνικό κινηματογράφο.

• Μάνο Ευστρατιάδη, το 2000 φαίνεται τελικά ότι θα είναι μια χρονιά-σταθμός για τον ελληνικό κινηματογράφο από πολλές απόψεις. Το επιβεβαιώνεις;

— Δεν το επιβεβαιώνω εγώ. Το επιβεβαιώνουν οι αριθμοί, το επιβεβαιώνει, νομίζω, και το γενικότερο κλίμα. Επίσης, αρχίζει να το επιβεβαιώνει και ο τύπος που εδώ και πολλά χρόνια ήταν επιφυλακτικός για την πορεία του ελληνικού κινηματογράφου. Παρ' ότι κατά καιρούς τον βοήθησε, διατηρούσε ταυτόχρονα μια διάχυτη επιφύλαξη η οποία εδώ και τέσσερα, πέντε χρόνια άρχισε σιγά-σιγά να αίρεται. Με δυο λόγια: Το σημερινό φαινόμενο δεν είναι κάτι που δεν το περιμέναμε. Δεν περιμέναμε, ίσως, τέτοια εντυπωσιακή αύξηση στους ποσοτικούς δείκτες που το ορίζουν.

• Στα πρόσφατα χρόνια βρεθήκαμε μπροστά σε μια παρατεταμένη «κυνοφορία» μιας άνοιξης του ελληνικού κινηματογράφου, άρχισε

λοιπόν η ανθηφορία;

— Νομίζω ότι βρισκόμαστε μπροστά σε μια εξαιρετική ευκαιρία. Αλλά το ζήτημα είναι ότι τα φαινόμενα πρέπει να επιβεβαιώνονται. Μια ευθεία για να υπάρξει χρειάζεται δύο σημεία. Αν μιλάμε για ένα μέλλον του ελληνικού σινεμά που θα μοιάζει με το σημερινό παρόν του —δηλαδή θα συνδυάζει με πολλούς τρόπους ποιότητα και απήχηση στο κοινό— τότε έχουμε ήδη το ένα σημείο, τη φετινή χρονιά. Χρειαζόμαστε ένα δεύτερο που ελπίζω να είναι η χειμερινή σεζόν 2000/2001. Εάν επαναληφθεί το φαινόμεν, θα είμαστε πιο σίγουροι για την πορεία των πραγμάτων.

• Ανησυχία για τις ταινίες του προσεχούς χειμώνα;

— Η δική μου ανησυχία δεν έχει να κάνει με τις ταινίες καθ'αυτές. Πιστεύω ότι θα έχουμε πολλές και αξιόλογες ταινίες φέτος, και φυσικά την ανάλογη ανταπόκριση. Αν ανησυχώ για κάτι, αυτό είναι η έλλειψη σταθερής υποδο-

μής της ελληνικής κινηματογραφίας, η οποία βέβαια δεν μπορεί να δημιουργηθεί από τη μια μέρα στην άλλη. Γι' αυτό πιστεύω ότι πρέπει να εκμεταλλευτούμε αυτήν την ευνοϊκή συγκυρία για να βελτιωθεί και η υποδομή, κάτι που σημαίνει καλύτερες συνθήκες παραγωγής και διανομής, δηλαδή βάση για μια πιο επιτυχημένη πορεία.

• Από πότε χρονολογούνται αυτά τα προβλήματα της υποδομής;

— Όπως όλοι γνωρίζουμε ξεκίνησαν από την κρίση των αρχών της δεκαετίας του '70, με την έλευση της τηλεόρασης στην Ελλάδα. Η κρίση αυτή δεν έπληξε μόνο καίρια τους μηχανισμούς της παραγωγής. Έπληξε και το κύκλωμα της διανομής. Έκλεισαν πλήθος αίθουσες, αχρηστεύτηκαν για χρόνια κάποιες επιχειρήσεις διανομής. Ήταν μια κρίση οικονομική που σάρωσε τα πάντα, που αλλοίωσε όλη τη φυσιογνωμία της ελληνικής κινηματογραφίας. Το φαινόμενο δεν είναι όμως μόνο ελληνικό. Εκδηλώθηκε σε διαφορετικούς χρόνους και με διαφορετικές αναλογίες, σ' όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Φυσικά το τραύμα που δημιουργήθηκε δεν μπορούσε να κλείσει από τη μια μέρα στην άλλη. Χρειάστηκαν προσπάθειες ετών για να φτάσουμε στην ανάκαμψη. Η ανάκαμψη αυτή μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία μιας νέας υποδομής. Γιατί για να υπάρχει κινηματογράφος δεν αρκούν μόνο οι ιδέες και το ανθρώπινο δυναμικό. Αυτά υπήρχαν δόξα τω Θεώ και θα υπάρχουν. Χρειάζεται ακόμα υπαρκτή και σταθερή υποδομή. Χρειάζονται εταιρείες, τεχνολογία, μηχανήματα, εργαστήρια. Χρειάζονται ιδιωτικές επενδύσεις. Χρειάζεται όλοι οι άλλοι εμπλεκόμενοι φορείς, όπως οι τηλεοπτικοί σταθμοί για παράδειγμα, να χρηματοδοτούν τον κινηματογράφο, όχι μόνο γιατί έτσι επιτάσσει ένα προεδρικό διάταγμα,

αλλά το ελληνικό σινεμά»

Μάνος Ευστρατιάδης,
πρόεδρος του Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου.

λλά επειδή αυτό επιβάλλει το πραγματικό τους συμφέρον. Αυτό έχει αρ-
ρίσει να γίνεται κατανοητό. Ήδη
χουμε κάποιους μεγάλους τηλεοπτι-
ούς σταθμούς, οι οποίοι ενώ δεν
φαρμόζουν ακόμα τυπικά τη νομοθε-
μένη διαδικασία, εν τούτοις χρημα-
οδοτούν ελληνικές ταινίες.

Την τελευταία σεζόν είχαμε σχεδόν
ενταπλασιασμό(!) των εισιτηρίων.
εν είναι λόγος ανησυχίας το αν η
όμενη χρονιά πλησιάσει αυτόν τον
ριθμό – γιατί ασφαλώς είναι δύσκολο
τον ξεπεράσει, δεδομένου ότι
ωρίζουμε τη σύνθεση αυτού του
κόρ. Τα θαύματα δεν
αναλαμβάνονται.

Πράγματι, είχαμε φέτος πενταπλα-

σημαντικό, το καλό μήνυμα είναι ότι
είχαν ισόρροπη απήχηση οι περισσό-
τερες από τις υπόλοιπες ταινίες της
χρονιάς, οι οποίες γνώρισαν αύξηση
των εισιτηρίων τους αθροιστικά γύρω
στο 120%.

• Χωρίς το Safe sex θα είχαμε αυτό το
120%; Δεν αφύπνισε την περιέργεια
του κοινού να δει και τις άλλες
ελληνικές ταινίες;

– Σε περιορισμένο βαθμό ίσως.
Όμως ένα φαινόμενο είναι πάντα μια
εξαίρεση. Ας υποθέσουμε λοιπόν ότι
το Safe sex ήταν αυτή η εξαίρεση. Τότε
ποιον κανόνα επιβεβαίωσε; Μα τη
σταθερή και συνεχή τάση ανόδου στην
προσέλευση του κοινού που είχαμε
διαπιστώσει από τα προηγούμενα χρό-

σιασμό των θεα-
τών, αλλά ένα με-
γάλο κομμάτι του
συνόλου των εισι-
τηρίων, γύρω στο
1.200.000, ήταν ει-
σιτήρια του Safe
sex, μιας ταινίας
που αποδείχτηκε
φαινόμενο ως
προς την εισπρα-
κτική της επιτυ-
χία, αφού σάρωσε
όλα τα ρεκόρ,
ακόμη και του Τι-
τανικού. Ένα
φαινόμενο με πα-
ραμέτρους πολύ
μεγάλου κοινωνι-
κού ενδιαφέρο-
ντος που αξίζει
κανείς να τις με-
λετήσει. Για μένα
το σημαντικό δεν
είναι τόσο ότι
υπήρξε μια ται-
νία-φαινόμενο.
Αυτή καλά έκανε
και υπήρξε. Το

νια. Πράγματι τα 500.000 εισιτήρια του
1998 έγιναν φέτος –χωρίς το Safe sex–
1.100.000). Τα αποτελέσματα της επό-
μενης σεζόν πιστεύω ότι θα πρέπει να
μετρηθούν με αυτή τη συλλογιστική, με
το μέτρο, δηλαδή, του κανόνα.

• Αυτά που περιέγραψες μέχρι τώρα
είναι και μια θέση για τις επόμενες
πρωτοβουλίες του ΕΚΚ;

– Το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογρά-
φου είναι υποχρεωμένο να συμμετέχει
στο κινηματογραφικό γίγνεσθαι ως,
ας πούμε, γενικός συντονιστής των
προσπαθειών που γίνονται απ' όλες
τις πλευρές. Επιτέλους, οι προσπάθει-
ες αυτές που πυκνώνουν, είναι αλή-
θεια, τα τελευταία χρόνια έφεραν ένα
από καιρό ποθητό αποτέλεσμα που εί-
ναι ο τερματισμός του ανεπιθύμητου
μονοπωλιακού ρόλου του Κέντρου.
Μέχρι πριν από μερικά χρόνια την
ιστορία του ελληνικού κινηματογρά-
φου την έγραφε –ήθελε δεν ήθελε– το
ΕΚΚ. Δεν υπήρχαν άλλα κέντρα να
διαμορφώνουν πολιτική και να χρημα-
τοδοτούν το ελληνικό σινεμά.

• Ενώ σήμερα ποιοι είναι οι άλλοι «συ-
νέταιροι»;

– Το ΕΚΚ δήλωσε δημόσια από το '96
ότι δεν επιθυμεί άλλο αυτόν τον ρόλο.
Σήμερα, ύστερα από χρόνια, λειτουρ-
γεί πια η ιδιωτική πρωτοβουλία στο
χώρο και γίνονται επενδύσεις. Υπάρ-
χουν πλέον παραγωγοί οι οποίοι συμ-
μετέχουν οικονομικά στο σχεδιασμό
και την ολοκλήρωση μιας ταινίας. Το
ίδιο συμβαίνει και με τους διανομείς.
Θα έλεγα, μάλιστα, ότι σήμερα πια εί-
ναι τόσο σύνθετη η διαδικασία της πα-
ραγωγής και η σχέση της με τη διανο-
μή, ώστε το Κέντρο πρέπει να δείξει
προσοχή για να αποσείσει και πιθανές
παρενέργειες που μπορούν να υπάρ-
ξουν από αυτό το ελπιδοφόρο, κατά τα
άλλα, γεγονός.

• Πιο συγκεκριμένα, τι γίνεται με την
τηλεόραση;

— Πρώτα η δημόσια τηλεόραση, από το 1996, άρχισε να συμμετέχει στη χρηματοδότηση παραγωγής ταινιών. Σήμερα, έχει ήδη μπει στο «παιχνίδι» και η ιδιωτική τηλεόραση. Πέρυσι, δύο μεγάλοι ιδιωτικοί σταθμοί χρηματοδότησαν ταινίες, ενώ φαίνεται φέτος ότι ακολουθεί και τρίτος. Επίσης η καλωδιακή τηλεόραση έχει χρηματοδοτήσει ταινίες, έστω και με περιορισμένα ποσά. Όλα αυτά δημιουργούν ένα πολυκεντρικό σύστημα αποφάσεων, πράγμα που οδηγεί σε μια πολυμορφία του ελληνικού σινεμά. Το γεγονός αυτό ελπίζω ότι σε ένα-δύο χρόνια θα λύσει τα χέρια του ΕΚΚ ώστε να διαδραματίσει πιο πειστικά το ρόλο του, να δώσει δηλαδή μεγαλύτερη έμφαση στην ενίσχυση ταινιών με ιδιαίτερη αισθητική αξία που καθεμιά θα έχει το δικό της ζωντανό κοινό.

• *Δηλαδή το Κέντρο θα πρέπει σιγά-σιγά να αρχίσει να αποχωρεί από τον προηγούμενο ρόλο του αποκλειστικού παραγωγού.*

— Αυτό το έχει κάνει ήδη από το 1998, όταν το ΕΚΚ δήλωσε θαρρετά, συναντώντας μάλιστα ισχυρές αντιδράσεις, ότι επιθυμεί μια νέα ισορροπία ανάμεσα στη δημιουργική και στην αναπτυξιακή διάσταση του ελληνικού κινηματογράφου. Νομίζω ότι από τις εξελίξεις που σημειώθηκαν από τότε, το Κέντρο δικαιώθηκε. Σήμερα ο ρόλος του γίνεται πολύ πιο σύνθετος, γι' αυτό και πιο σημαντικός. Υλοποιεί στην πράξη τις προθέσεις που διατύπωνε πριν από δύο χρόνια. Προετοίμασε με μια διορατική πολιτική το απαραίτητο ψυχολογικό κλίμα για να γίνουν κατορθωτά κάποια σημαντικά πράγματα. Η δική μας άποψη είναι ότι η σημερινή εικόνα μοιάζει με ένα ευτυχισμένο ραντεβού. Θυμίζει μια «χημική αντίδραση», της οποίας λίγο ή πολύ ξέρουμε τα αποτελέσματα όταν την επιχειρούμε, αλλά όταν υπάρξουν μερικοί δραστηριοί καταλύτες η «αντίδραση» εν τέλει επιταχύνεται. Φυσικά το ΕΚΚ δεν έχει την ίδια θέση που μπορεί να έχει ένας ιδιώτης παραγωγός ή ένας ιδιωτικός τηλεοπτικός σταθμός για τον κινηματογράφο. Άλλες είναι οι δικές τους επι-

χειρηματικές βλέψεις και άλλη η δική μας πολιτιστική επιδίωξη. Κατά την άποψή μου το ΕΚΚ σ' αυτήν την πολύ κρίσιμη περίοδο των δυο-τριών ετών που θα μεσολαβήσουν, μέχρι να πετύχουμε μια σταθεροποίηση, πρέπει να λειτουργεί σαν μοχλός τρίτου είδους. Ας το παρομοιάσω με κείνη την ιδιότυπη ζυγαριά, το καντάρι, όπου το βαρίδι μετακινείται μπρος πίσω μέχρι το ζύγι να βρει το σημείο της ισορροπίας του. Ένα τέτοιο βαρίδι πρέπει να είναι οι αποφάσεις του ΕΚΚ, που θα πρέπει να οδηγούν ισορροπημένα στην ενίσχυση κάποιων προσπαθειών ανάλογα με τις προσδοκίες που δημιουργούν, πριν απ' όλα σε σχέση με το καλλιτεχνικό τους αποτέλεσμα και κατόπιν για τη συμβολή τους στη συνολική προσπάθεια ανάπτυξης του ελληνικού σινεμά.

• *Το 2000 θα πρέπει να είναι ένας χρόνος ισόρροπης ανησυχίας και αισιοδοξίας, σωστά;*

— Το 2000 θα είναι χωρίς αμφιβολία μια κρίσιμη χρονιά, γιατί περιμένουμε την επιβεβαίωση των φετινών θετικών φαινομένων. Εγώ, δεν φοβάμαι για το μέλλον του ελληνικού κινηματογράφου, το λέω αυτό με έμφαση. Το ζητούμενο όμως είναι να συντηρηθεί —ειδικά φέτος— το πολύ καλό κλίμα και η αναγκαία ψυχική διάθεση, τόσο στους κινηματογραφιστές όσο και στο κοινό. Χρειάζεται πριν απ' όλα ενθουσιασμός που θα είναι ανάλογος με τα αποτελέσματα της νέας περιόδου που ξεκινά το φθινόπωρο. Προσωπικά πιστεύω ότι τα αποτελέσματα θα είναι θετικά, γιατί ξέρω λίγο πολύ τις ταινίες που θα προβληθούν. Δεν επιχειρώ βέβαια να διατυπώσω ανεύθυνες προφητείες για το ποια μεγέθη θ' αγγίξουμε φέτος. Μπορώ όμως να πω με βεβαιότητα «ότι το ποτάμι δεν γυρίζει πίσω». Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει η πιθανότητα, η σταθερή του πορεία να συνοδεύεται τα επόμενα δυο-τρία χρόνια από κάποιες, ευδιάκριτες αλλά όχι δραματικές, αυξομειώσεις των δεικτών.

• *«Διορθωτικές κινήσεις», σύμφωνα με την επικαιρότητα της οδού Σοφοκλέους;*

— Το ελληνικό σινεμά θα πάει μπροστά, θα αναπτυχθεί και θα δημιουργήσει κι άλλες ευχάριστες εκπλήξεις. Πρέπει να σας πω ότι δεν έχω ιδέα από χρηματιστήριο. Παπαγαλίζω όμως κι εγώ την τρέχουσα ορολογία. Γι' αυτό, καμιά φορά όταν αναφέρομαι στο φετινό θετικό ξάφνιασμα, αστειεύομαι λέγοντας ότι το ελληνικό σινεμά βρίσκεται στο limit up. Χωρίς αστεία όμως, ξέρω πως χρειάζεται μεγάλη προσοχή για να το κρατήσουμε ψηλά.

• *Αποδεχόμενοι, φυσικά, και την πιθανότητα «διορθωτικών κινήσεων»*

— Συνεχών διορθωτικών κινήσεων. Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι για να κρατηθούν οι δείκτες εκεί που επιθυμείς πρέπει να κάνεις συνεχώς κινήσεις αναπροσαρμογής της πολιτικής σου. Πρέπει όμως να έχεις κάποιους συγκεκριμένους στόχους πολύ ξεκάθαρους. Μπορείς να τροποποιείς τη στρατηγική σου συνεχώς, αλλά δεν επιτρέπεται να τροποποιείς κάθε χρόνο τους στόχους σου. Αυτό θα ήταν ολέθριο. Έχουμε μια πολιτική τεσσάρων χρόνων, όσο ο ορίζοντας της θητείας του Δ.Σ. του ΕΚΚ. Το '98, που ξεκινήσαμε, είπαμε «αυτή είναι η πολιτική μας» και την αναλύσαμε. Την αποδέχτηκε σε γενικές γραμμές ο χώρος, έστω και αν κάποιοι διαφώνησαν στα σημεία. Έχει συγκεκριμένους στόχους και πρέπει να μείνουν αμετακίνητοι για να τους πετύχουμε, όμως δοκιμάζουμε διαφορετικές θεμιτές μεθόδους. Οι επί μέρους στόχοι συγκλίνουν τελικά σε μια μεγάλη επιδίωξη: να πάει καλά το ελληνικό σινεμά. Να γίνονται περισσότερες ταινίες και να έχουν περισσότερο κοινό. Αυτό προσπαθούμε να κάνουμε.

• *Σύμφωνα, λοιπόν, με όσα, είπες έχουμε «γήπεδο» με θαυμάσιο χορτοτάπητα και με προβολείς, για να γίνεται παιχνίδι μέρα-νύχτα.*

— Γήπεδο έχουμε. Ομάδες που παίζουν καλά και βάζουν γκολ, έχουμε. Και το πιο σημαντικό, έχουμε γεμάτες κερκίδες. Τελευταία έχουμε και διαφημίσεις. Μάλλον πάμε καλά. (Στο επόμενο τεύχος το δεύτερο μέρος της συνέντευξης)

Βίοι παράλληλοι

Συμπληρώνονται δύο χρόνια από το 1998 που έφυγαν δυο ταλαντούχοι αρχιτέκτονες και ζωγράφοι. Ο Κυριάκος Κρόκος και ο Ηλίας Παπαγιαννόπουλος.

Ελάχιστη τιμή οι σελίδες που ακολουθούν. Ο Δημ. Φιλίππιδης και ο Μάνος Στεφανίδης σκιαγραφούν το αρχιτεκτονικό και εικαστικό τους έργο.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΚΡΟΚΟΣ (1941-98)

Γεννήθηκε στη Σάμο και πήρε το δίπλωμα αρχιτέκτονα από το ΕΜΠ το 1967. Στην περίοδο 1964-96 εργάζεται στο αρχιτεκτονικό γραφείο του Γιάννη Λιάπη. Το 1970-71 βρίσκεται στο Παρίσι, μαθητεύοντας πλάι στον Γιάννη Τσαρούχη στη ζωγραφική. Επιστρέφοντας στην Ελλά-

δα, συνεχίζει να ζωγραφίζει κάνοντας σκίτσα, ενώ οργανώνει το αρχιτεκτονικό του γραφείο από το 1976.

Κυριότερα έργα του είναι το Βυζαντινό Μουσείο Θεσσαλονίκης (1977-83)*, το εργαστήριο του ζωγράφου Φασιανού (Παπάγου 1977-79), το θέατρο οδού Κυκλάδων (1982-83), η προσωπική του κατοικία στο Σφετούρι (Αίγινα 1983-89), η κατοικία Γρυλλάκη (Εκάλη 1984-), η πολυκατοικία στην Αγία Παρασκευή (1986-88), η κατοικία Βέττα (Φιλοθέη 1989-91), το κατάστημα επίπλων στη Νέα Κηφισιά (1990), η τριπλοκατοικία στο Ψυχικό (1990-95), το ιδιωτικό μουσείο Φασιανού (1990-95), η κατοικία Βεργέτη (Εκάλη 1991-96), οι δύο κατοικίες στην Πεντέλη (1992-96), η κατοικία στην Κασσάνδρα (Χαλκιδική 1993-96), και το νημείο Εθνικής Αντίστασης στον Πλάτανο (Σάμος 1994).

Μακρίθηκε επίσης σε διαγωνισμούς, όπως το Βυζαντινό Μουσείο Θεσσαλονίκης (α' βραβείο 1977), η Τελλόγλειος Πινακοθήκη (γ' βραβείο, Θεσσαλονίκη 1981), το νέο Μουσείο Ακρόπολης (έπαινος 1990). Συμμετείχε επίσης στην έκθεση «Ιδέα για το Ελληνικό Περίπτερο» στην Μπιενάλε Βενετίας (1991), στην Τριενάλε Μιλάνου (1996) και παρουσίασε το έργο του στο κέντρο Eurotek-Διαγώνιος (Θεσσαλονίκη 1998). Τιμήθηκε τέλος με την εκπροσώπηση της αρχιτεκτονικής της Ελλάδας στην Μπιενάλε Βενετίας (1996).

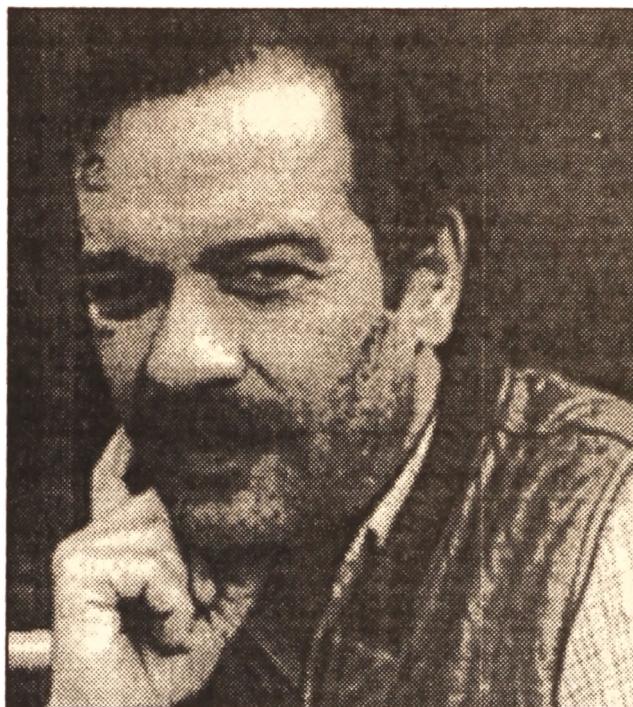
Χαρακτηριστική ήταν η σταθερή ενασχόληση με τη ζωγραφική. Συνήθιζε να συνοδεύει τις δημοσιεύσεις έργων του με αντίστοιχα σκίτσα. Ξέδωσε βιβλίο με σκίτσα μαζί με τον Α. Φασιανό (Αρχιτεκτονικά Τοπία, Μίμνερμος, Αθήνα 1987) και συμμετείχε σε τέσσερις ομαδικές εκθέσεις ζωγραφικής.

Δ.Φ.

Σε συνεργασία στη μελέτη εφαρμογής με τον Γιώργο Μακρή.

Οι πληροφορίες προέρχονται από τη μονογραφία του Κρόκου από τον Α. Γιακουμακάτο (Θέματα Χώρου + Τεχνών, 27/1996)

ΗΛΙΑΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ (1939-98)

Γεννήθηκε στην Αθήνα και από νωρίς εκδηλώνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη ζωγραφική. Έτσι το 1956-57 παρακολουθεί το προκαταρτικό έτος της Σχολής Καλών Τεχνών και ασκείται στη ζωγραφική με τους Τάκη Μάρθα και Αλέκο Κοντόπουλο. Το 1959-65 σπουδάζει στην Αρχιτεκτονική Σχο-

λή ΕΜΠ και διδάσκει παράλληλα ελεύθερο σχέδιο σε υποψήφιους της Αρχιτεκτονικής στο εργαστήριο-φροντιστήριο του Χρ. Παπουτσάκη, ενώ ενδιάμεσα (1960-61) σπουδάζει Ιστορία της Τέχνης στη Σιέννα με υποτροφία της Casa d'Italia Αθήνας.

Μετά τις σπουδές του (1965-67), εργάζεται ως επιμελητής του καθηγητή Γιάννη Δεσποτόπουλου στην έδρα Ειδικής Κτιριολογίας και Αρχιτεκτονικών Συνθέσεων ΕΜΠ. Η επαγγελματική του σταδιοδρομία στην αρχιτεκτονική αρχίζει το 1966 και, παράλληλα με ιδιωτικά έργα, συμμετέχει σε πολλούς αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς, συχνά σε συνεργασία με άλλους. Το αρχιτεκτονικό του έργο θα διακριθεί με την επιλογή του από το ΤΕΕ για να συμμετάσχει σε έκθεση ελληνικής αρχιτεκτονικής (Ευρωπαϊκά, Βρυξέλλες 1982).

Κυριότερα χτισμένα έργα του είναι με χρονολογική σειρά τα Δημαρχεία Βουλιαγμένης (1968-69) και Μοσχάτου (1967-71), η κατοικία Βλάχου (Κηφισιά 1970-73) το ξενοδοχειακό συγκρότημα Minoa Palace (Ηράκλειο 1971-75), η αποκατάσταση οικίας Μπενάκη (Ρέθυμνο 1973), οι κατοικίες στην οδό Περικλέους - Ηπείρου (Χαλάνδρι 1970-73), Παπαβενετίου (Ερέτρια 1972-74) και Ζαϊροπούλου (Χαλκιδική 1974-79), η αποκατάσταση-αναδιαμόρφωση κατοικίας Κουτσογιούτου (Αγ. Ιωάννης Πηλίου 1977-81), οι κατοικίες Γρυλλάκη (Ερέτρια 1980), Δοκιανάκη (Πολιτεία 1978-81) και Μιχάλη (Ανάφη 1987-91), η κατοικία-ατελιέ Α. Απέργη (Κάτω Πατήσια 1990-95), και η κατοικία Σερέζη (Κυψέλη Αίγινας 1991-95). Από τις επαγγελματικές συνεργασίες του, οι κυριότερες ήταν το Δικαστικό Μέγαρο Λειβαδιάς με τον Τ. Μπίρη (σύμβουλος Ι. Δεσποτόπουλος, 1966-78), ο διαγωνισμός για το νέο Μουσείο Ακρόπολης με τους Δ. Κατζουράκη και Κ. Κρόκο (δ' βραβείο 1977), και ο πύργος ελέγχου Εναέριας Κυκλοφορίας στο Ανατολικό Αεροδρόμιο Ελληνικού με τους Δ. Κατζουράκη, Γ. Τσαμπέρη, Ε. Τσαούση. Βραβεύτηκε τέλος σε 11 πανελλήνιους διαγωνισμούς, μόνος του και σε συνεργασία με άλλους.

Δεν έπαψε ποτέ να ζωγραφίζει και να εκθέτει τα έργα του, σε 10 ατομικές και άλλες ομαδικές εκθέσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Εικονογράφησε επίσης δύο βιβλία: Ι. Βερν, Ο Αιώνιος Αδάμ (Όχημα, 1979) και J. London, Ιστορίες του Βοx (Άγρα, 1988).

Δ.Φ.

Οι πληροφορίες έχουν προσφερθεί από την Ελένη Τσαούση-Παπαγιαννοπούλου την οποία και ευχαριστώ.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΚΡΟΚΟΣ – ΗΛΙΑΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

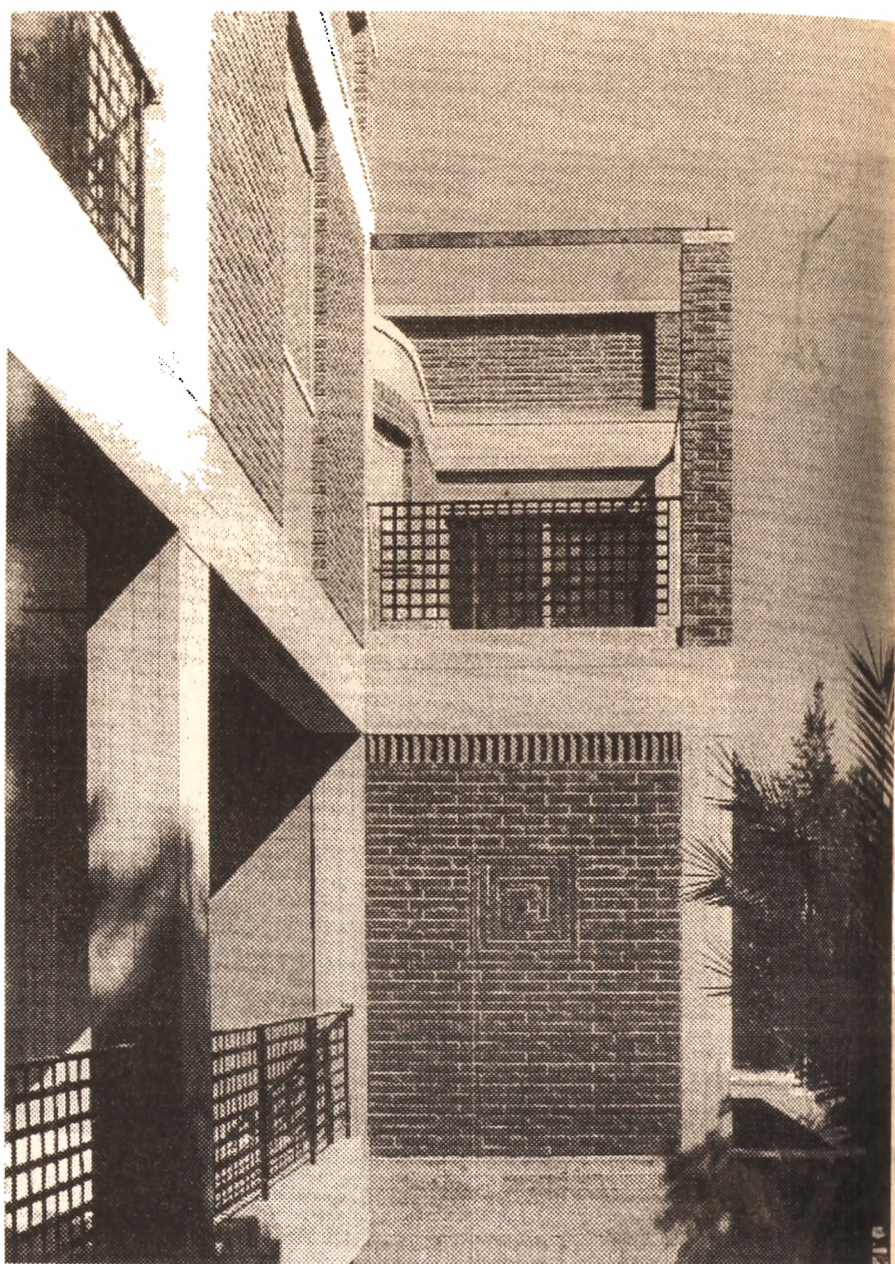
ΔΥΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ

του Δημήτρη Φιλιππίδη

Αντίθετα με τους χαρακτήρες του Πλούταρχου, και οι δύο ήταν Έλληνες και σύγχρονοι.¹ Σύμφωνα πάλι με τη συνδυαστική λογική εκείνου, είχαν πολλές συγγένειες ώστε να είναι ωφέλιμη η παράλληλή τους εξέταση. Αυτό ίσχυε για έναν λόγο παραπάνω: ήταν δημόσιοι άνδρες, αν και με διαφορετικό τρόπο ο καθένας τους. Το δημόσιο πρόσωπο του Παπαγιαννόπουλου δεν χρειάζεται αποδείξεις: και μόνη η θητεία του ως αντιπροέδρου στο Σύλλογο Αρχιτεκτόνων στην Επταετία (1972-73) –όταν απολύθηκαν οι αιρετές διοικήσεις για να αντικατασταθούν με διορισμένες– αρκεί σαν μαρτυρία. Ο Κρόκος δεν υπηρέτησε τα κοινά με τον ίδιο τρόπο. Η δημόσια αναγνώρισή του ήρθε ίσως πιο έμμεσα. Όταν έφτασε να εκπροσωπεί την Ελλάδα στην Μπιενάλε Αρχιτεκτονικής της Βενετίας το 1996 είχε κατακτήσει ακριβώς εκείνη τη δημόσια υπόσταση. Και οι δυο νικήθηκαν από μια μοίρα που ξεπερνούσε τις δυνάμεις τους. Έζησαν συντροφικά, μέλη μιας ευρύτερης ομάδας από αρχιτέκτονες και καλλιτέχνες με χαλαρούς μεταξύ τους δεσμούς αλλά κάποτε και με ισχυρές φιλίες διαρκείας. Πιο συμβατικά, οι δυο τους θα συνεργάζονταν σε ορισμένες δουλειές – κάτι φυσικό αφού είχαν τόσο συγγενικά ενδιαφέροντα.

Αίφνης η ζωγραφική. Για μερικούς οι Παπαγιαννόπουλος και Κρόκος ήταν από τους τελευταίους, αν όχι οι τελευταίοι, των Μοϊκανών – δηλαδή εκείνων που συνδύαζαν αρχιτεκτονική και ζωγραφική, με παραλληλίες που διέρχονταν και διασταυρώνονταν μυστικά ή μία μέσα στην άλλη. Ο Κρόκος συνήθιζε να συνοδεύει δημοσιεύσεις των έργων του με μικρά σκίτσα, σαν αιθέριες «επεξηγήσεις», είχε εκδώσει και βιβλίο με μικρές ακουαρέλες συντροφικά με τον Αλέκο Φασιανό, φίλο και πελάτη του.² Αντικείμενό του επιγραμματικά ήταν η φύση της «ελληνικότητας», με ρίζες στον Κόντογλου και στον Πικιώνη, όπου τα ταπεινά και το ελάχιστο μόλις διακρινόταν έξω από το χρόνο. Ο Παπαγιαννόπουλος πάλι ζωγράφιζε λάδια: είχε κάνει δέκα ατομικές εκθέσεις μετά το 1980.³ Ο ίδιος παρέχει μια χρήσιμη διευκρίνιση για τα έργα αυτά: «Το γνωστό καλλιτεχνικό γλωσσάριο μοιάζει ωχρό και συχνά κωμικό. Το εμπλουτίζουν με εκφράσεις που αναζητούν την «πολιτικότητα στην τέχνη». Χάθηκαν μερικά χρόνια μέχρι να εννοήσουμε πως το αληθινό ανήκει έτσι κι αλλιώς στον πολιτισμό...».⁴

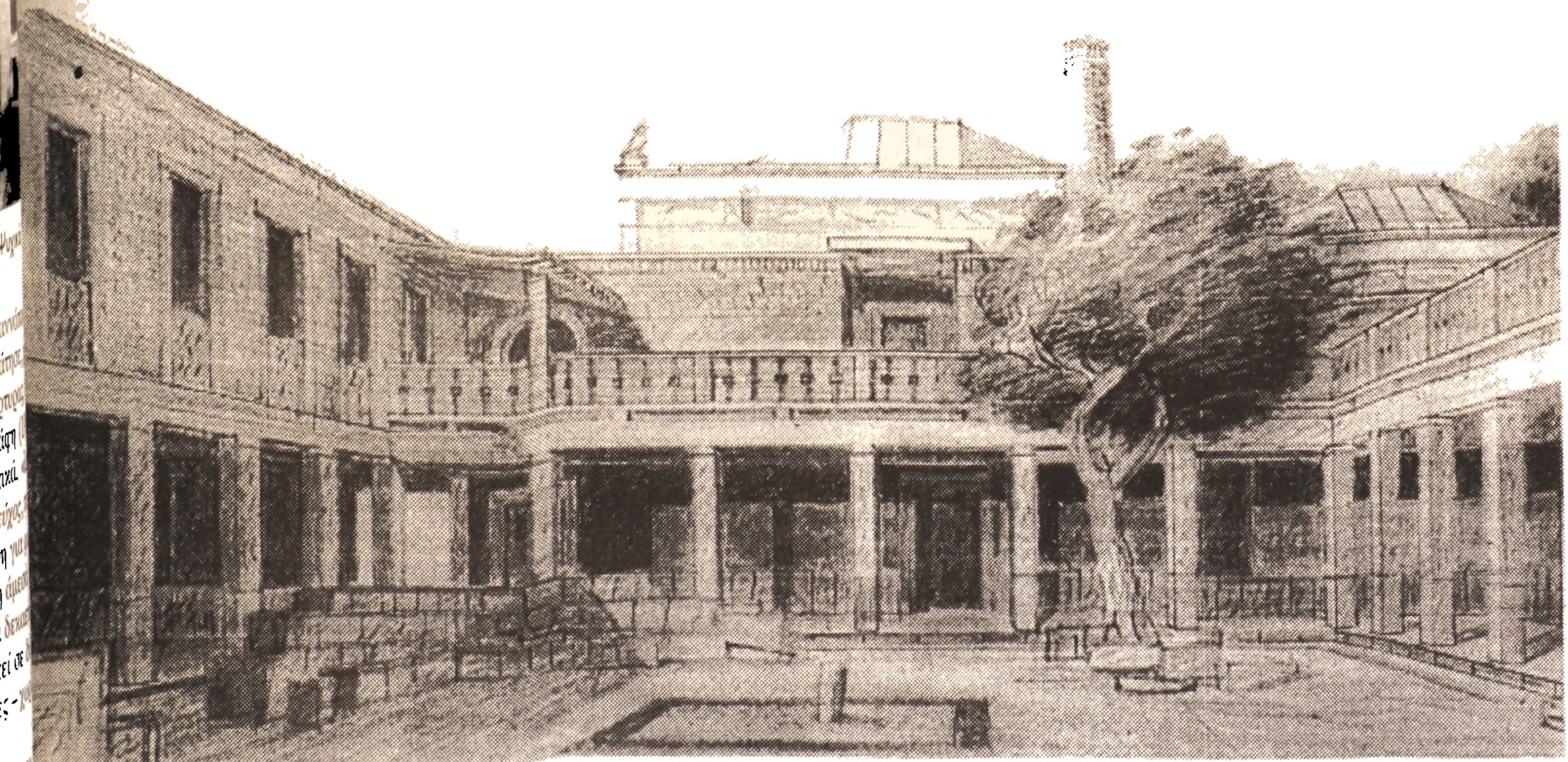
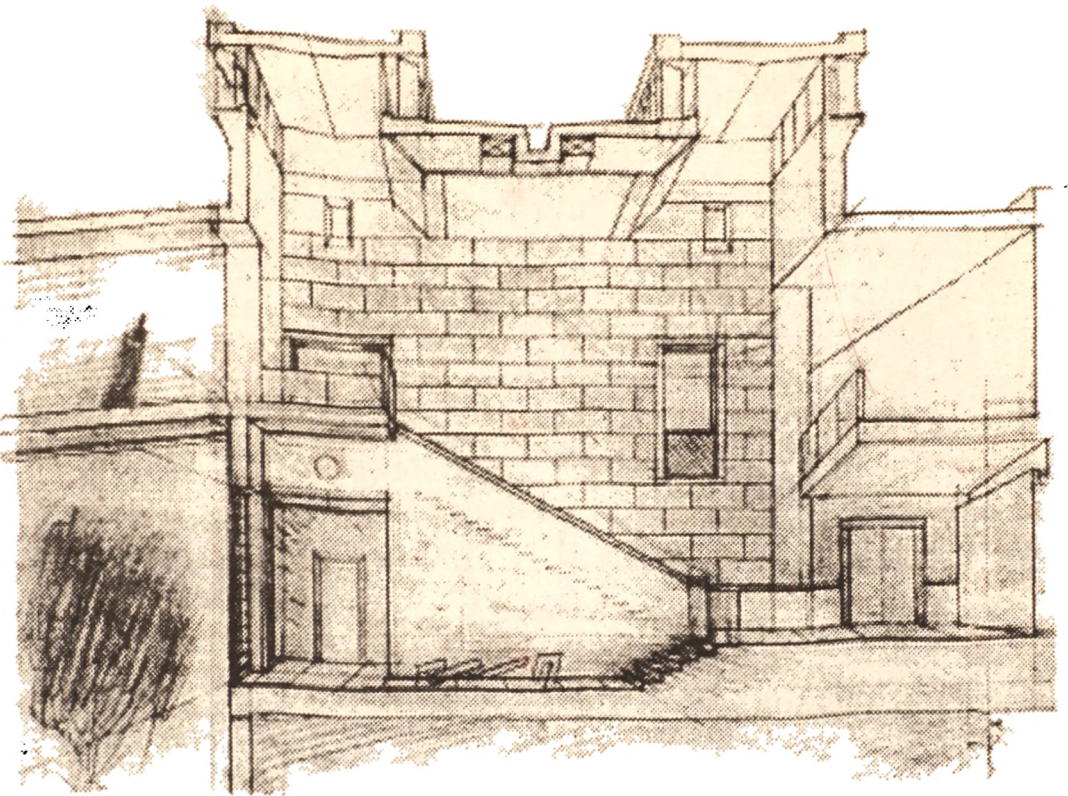
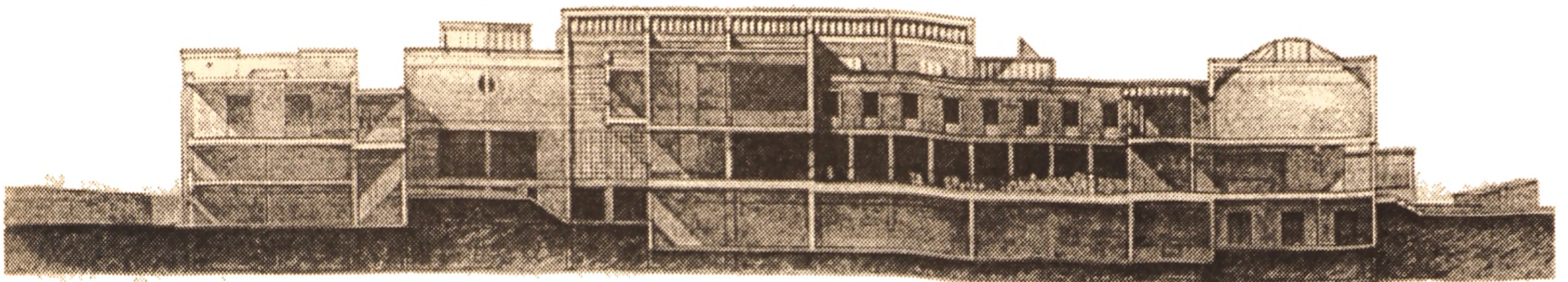
Η «αντιμετώπιση» της τέχνης στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό διαφέρει μεταξύ τους. Ο Παπαγιαννόπουλος συνήθιζε να εκμεταλλεύεται την καλλιτεχνική του διάθεση άμεσα, ενσωματώνοντας στοιχεία γλυπτικά σε έργα του,⁵ αλλά και κάποτε –τουλάχιστον μία φορά, στο σπίτι στην Κασσάνδρα– εφαρμόζοντας έναν ολιστικό σχεδιασμό: έπιπλα και διακοσμητικά αντικείμενα για το σπίτι, ζωγραφική στο παρεκκλήσι.⁶

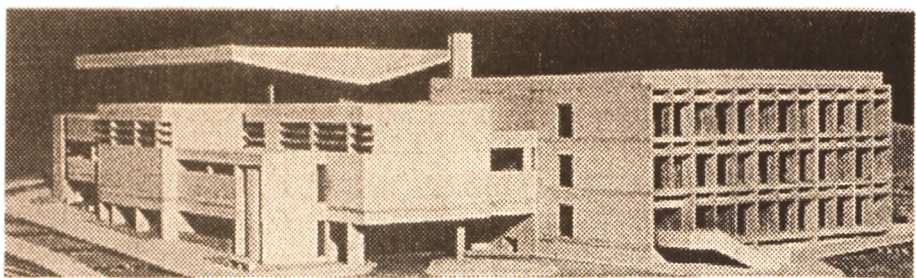
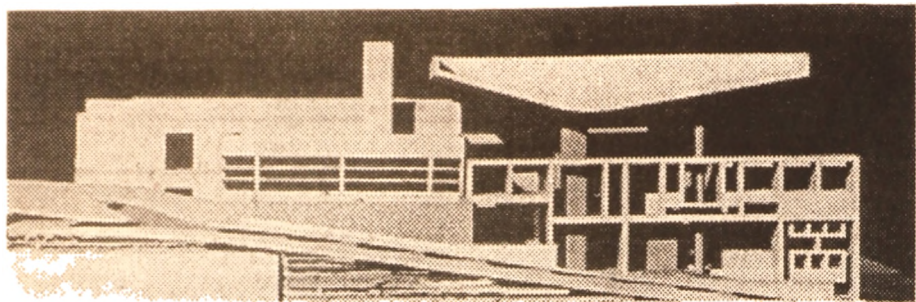
Κ. Κρόκος, τρεις κατοικίες στο Ψυχικό (1990-95).

Οι δημοσιεύσεις των έργων του Παπαγιαννόπουλου εκτείνονται στην περίοδο 1970-88.⁷ Τότε σταμάτησε, χωρίς όμως να πάψει να εργάζεται δραστήρια. Μάρτυρας, το μεγάλο σπίτι διακοπών του Α. Μιχάλη στην Ανάφη (1987-91) που έμεινε τότε αδημοσίευτο.⁸ Χαρακτηριστικά, «λείπει» από την τόσο σημαντική περιοδική έκδοση *Τεύχος*, που εξαρχής (1989) προωθεί μια συγκροτημένη άποψη για μια ελληνική αρχιτεκτονική πρωτοπορία, συνδεδεμένη άμεσα με σύγχρονα διεθνή ρεύματα.⁹ Έτσι, την τελευταία δεκαετία της ζωής του θα χτίσει έξι κατοικίες, θα βραβευτεί σε δύο διαγωνισμούς και θα συνεργαστεί σε δύο μελέτες – χωρίς να δημοσιοποιήσει το έργο του.

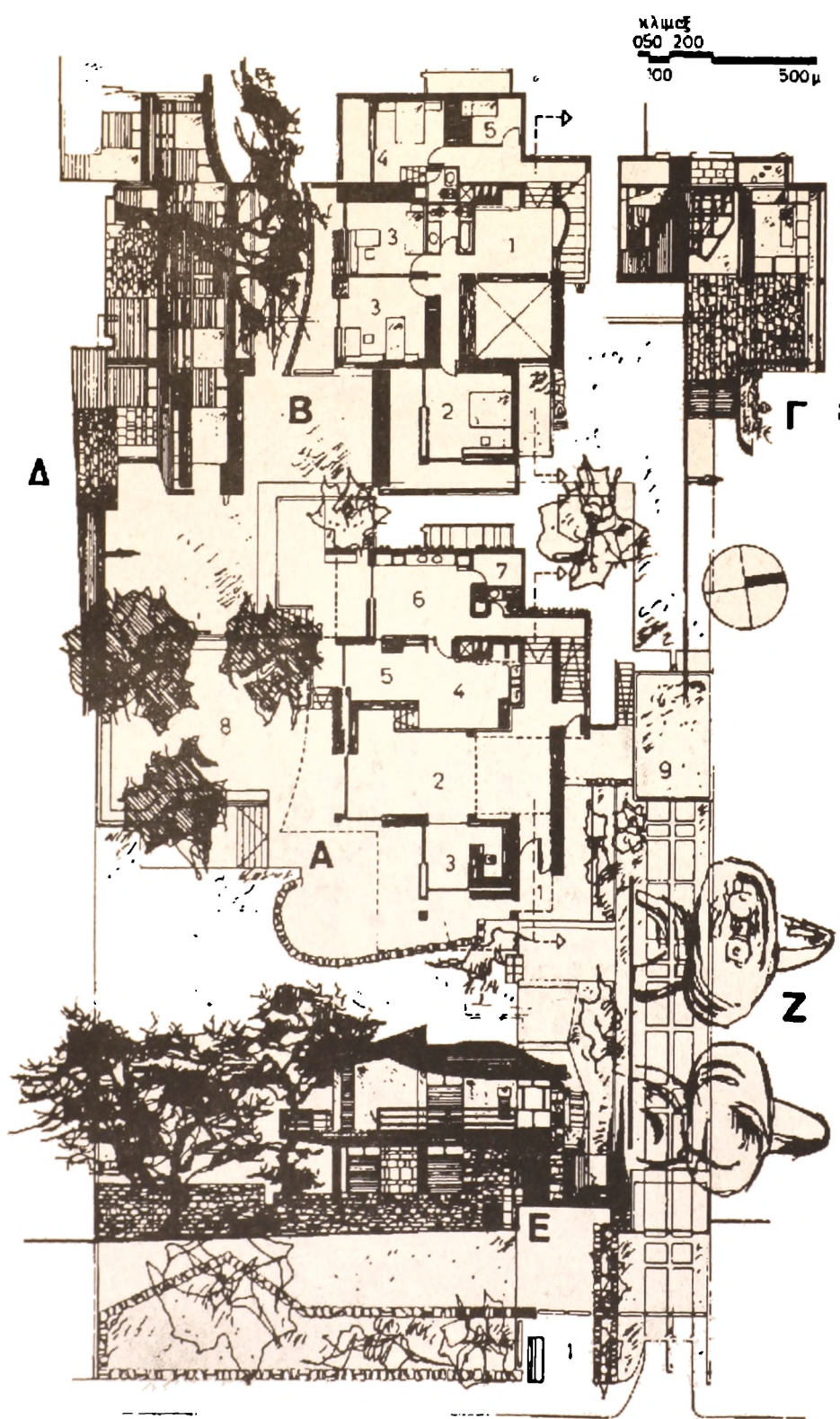
Ο μικρός σε έκταση καταγεγραμμένος λόγος του Παπαγιαννόπουλου, συνοδευτικός δημοσιεύσεών του, χαρακτηρίζεται από οξύτητα και τόλμη. Αδιαφορώντας για συνέπειες, δεν διστάζει να καταγγείλει τη συμβατικότητα, σαρκάζοντας

Κ. Κρόκος, Βυζαντινό Μουσείο Θεσσαλονίκης (1977-93).

Δικαστικό Μέγαρο Λιβαδειάς, Γ. Δεσποτόπουλος, συν. γραφεία Τ. και Δ. Μπίρης και Ηλίας Παπαγιαννόπουλος (1966-78).

Ηλίας Παπαγιαννόπουλος, κατοικία στην Κηφισιά (1970-73).

ενάντια στις υποκρισίες που κρύβει η τρέχουσα αρχιτεκτονική πρακτική. Έτσι μπορεί άφοβα να δίνει «μαθήματα» όπως εκείνο για την ξενοδοχειακή αρχιτεκτονική:

«Οι κανόνες που διέπουν τα ελληνικά τουριστικά ξενοδοχεία είναι περίπου οι παρακάτω. (...) Όχι “μια μηχανή για να κατοικείς”, αλλά μια μηχανή για να κερδίζεις. Κατασκευή ευτελής, λύσεις εύκολες, έτοιμες “για να τελειώνουμε” Μορφολογία “ελληνική”, άσπρο χρώμα, καμάρες κ.τ.λ.

»Ο έλεγχος των μελετών βρίσκεται σε απόλυτη αρμονία με τις αντιλήψεις αυτές... Το βραβείο του ΕΟΤ, σε ένα κτίσμα ολωσδιόλου πλαστό, κακόγουστο και σκηνογραφικό, τα τελευταία χρόνια της δικτατορίας, σκιαγραφεί το πνεύμα που επικρατεί. Η παρεξήγηση της έννοιας “προσαρμογή στο περιβάλλον”, βρίσκει τον έλεγχο υπερασπιστή μιας επταώρφης, συχνά, ελληνικότητας».¹⁰

Με την ίδια ευθύτητα μπορεί να ξεσκεπάσει τις ανυπόστατες αιτιάσεις που συχνά προβάλλονται για την αρχιτεκτονική:

«Η δημοσίευση αυτή ίσως βοηθήσει την αναίρεση μιας απόψεως που επικρατεί: ότι οι επιθυμίες του ιδιοκτήτη, η στενότητα του ΓΟΚ, τα συνεργεία, τα υλικά, το περιβάλλον γενικά, αποτελούν αιτία και δικαιολογία για την κατάργηση κάθε αρχιτεκτονικής.

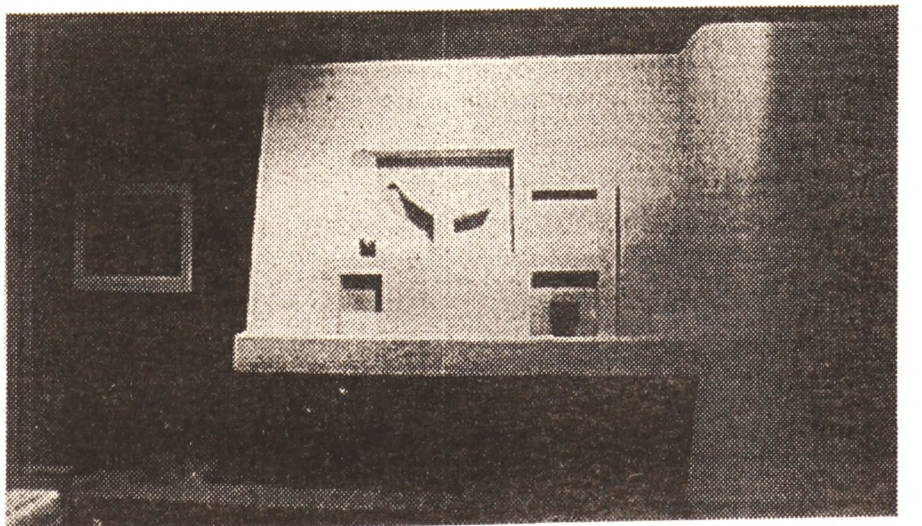
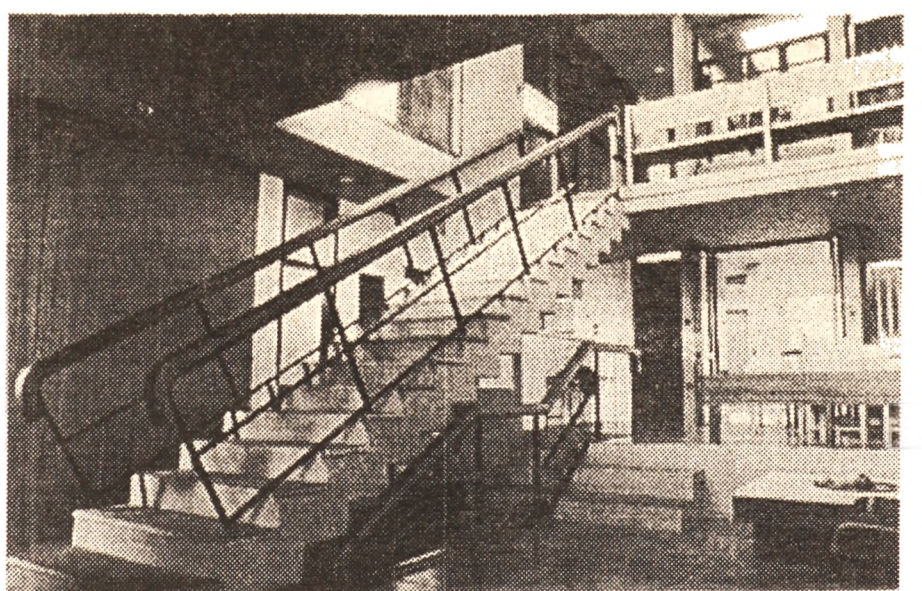
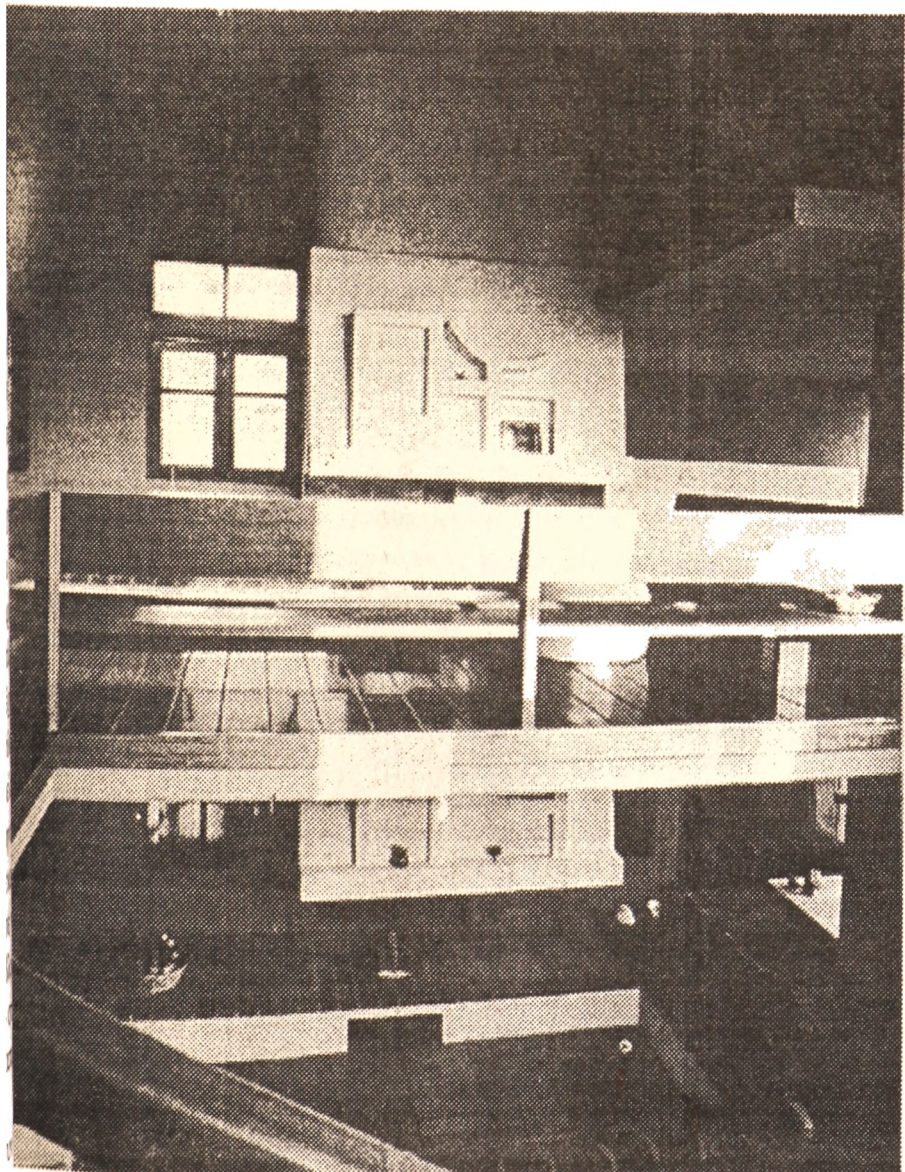
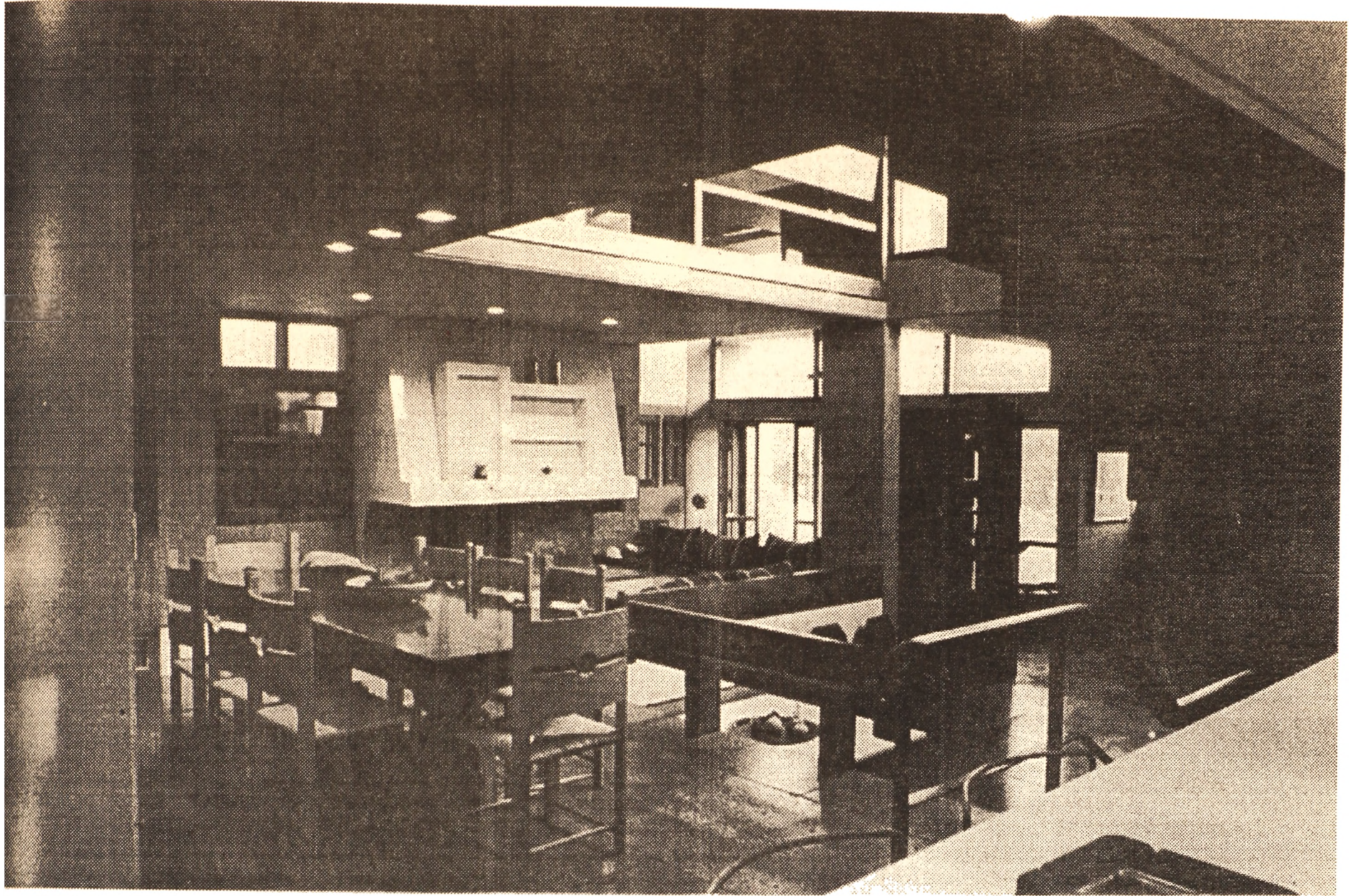
»...Η ποικιλία στη μορφή καλύψεως προέκυψε σαν ελιγμός στην αρχική απαίτηση του ιδιοκτήτη για ένα σπίτι στον «τύπο» του ελληνικού ορεινού.

»Μορφολογικός οδηγός: η απομάκρυνση από το συνταγολόγιο από το οποίο οι Έλληνες Neutra και πολλά έδιδαν και αφόρητα καταπίεσαν.

»Παρ' όλα αυτά, ακόμα μια κατοικία με υπνοδωμάτια, “living”, δωμάτιο υπηρεσίας κ.α. σε προάστιο των Αθηνών.»¹¹

Συγκριτικά με τον Παπαγιαννόπουλο, ο Κρόκος άργησε να αποκτήσει ανάλογη αναγνώριση. Αυτή ήρθε το 1977, με την ευκαιρία διάκρισής του σε δύο σημαντικούς πανελλήνιους διαγωνισμούς, για το Βυζαντινό Μουσείο Θεσσαλονίκης (α' βραβείο) και το Μουσείο Ακρόπολης (πρώτος διαγωνισμός, δ' βραβείο¹²). Η σταδιοδρομία του είχε αρχίσει περίπου τότε (1976) μέσα από διαγωνισμούς, σχεδόν πάντα σε συνεργασία με μικρό αριθμό συναδέλφων του, ανάμεσα στους οποίους ήταν και ο Παπαγιαννόπουλος.¹³ Όταν το 1991 θα συμπεριληφθεί στα 20 αντιπροσωπευτικά γραφεία αρχιτεκτόνων, που κλήθηκαν από επιτροπή του ΤΕΕ να παρουσιάσουν το έργο τους δημόσια,¹⁴ ήδη έχαιρε μεγάλης εκτίμησης στην αρχιτεκτονική κοινότητα, με πλήθος ιδιωτικών έργων, με νέες διακρίσεις σε διαγωνισμούς,¹⁵ και δημοσιεύσεις¹⁶. Επιπλέον, το 1989 είχε συμπεριληφθεί στα 14 γραφεία που απάντησαν στην έρευνα «Τάσεις στη σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική» των *Αρχιτεκτονικών Θεμάτων*.¹⁷ Με εκείνη την ευκαιρία της δημόσιας διάλεξης το 1991, ξεκίνησε την παρουσίαση του έργου του, με πρώτη προβολή το εμβληματικό δημοτικό σχολείο, όπου είχε φοιτήσει στη Σάμο – στο οποίο θα επιστρέψει νοερά σε συνέντευξή του ύστερα από λίγα χρόνια.¹⁸

Οι «περιγραφές» έργων του από τον ίδιο έχουν εξαιρετική σημασία: εκεί εκφράζεται κατασταλαγμένα και ανεπηρέαστα, ακόμα και από την τροπή μιας συνέντευξης. Αίφνης για το εργαστήριο του Φασιανού σε ταράτσα (1978), βρίσκει

Ηλίας Παπαγιαννόπουλος, κατοικία στη Βάθεια Ευβοίας (1980).

τρόπο να παρεμβάλλει τις πιθανές καθημερινές δράσεις του χρήστη: φαντάζεται το ζωγράφο «με τις πιτζάμες του» να ποτίζει τα λουλούδια, να ταΐζει τη γάτα, «ακόμα και να» ζωγραφίζει ή «αν θελήσει ακόμα πιο φρέσκο αέρα ή να ρίξει μια πιο μακρινή ματιά», να ανεβαίνει σε ψηλότερες στάθμες.¹⁹ Παρουσιάζοντας για πρώτη φορά το σπίτι του στο Σφεντούρι Αίγινας (1983), κυριεύεται από τυπικά πικιώνικη αμφιβολία. «Πολλές φορές στα στάδια της κατασκευής του σπιτιού με κυρίευε η αμφιβολία. Τι δουλειά έχω εδώ και σε τι μετασηματισμό προχωρώ; Η εικόνα του παλαιού σπιτιού, συγκλονιστική στην αλήθεια της, με έβαζε απέναντι σε σοβαρά αρχιτεκτονικά θέματα... Δεν προχώρησα στο δρόμο του απόλυτου σχεδίου, αλλά ούτε το δρόμο του αυτοσχεδιασμού. ...Ξέρω τις παγίδες που κρύβει η αισθητική που επικαλέστηκα αρκετές φορές, αλλά δεν μπόρεσα να κάνω τίποτα περισσότερο».²⁰ Ανάλογα, στην παρουσίαση της ιδέας για το ελληνικό περίπτερο στην Biennale Βενετίας (1991), σημειώνει: «Φως και αέρας, όλα κινούνται αέναα μέρα και νύχτα... Το νερό του καναλιού τρώει αργά τη ρίζα του τοίχου, ενώ ο αέρας ταράζει τα πανιά. Η φυσική φθορά μέσα στο φως και το σκωτάδι.»²¹

Λίγο νωρίτερα είχε εξομολογηθεί: «Η φύση χωρίς ανθρώπινα σημάδια πάντα μου προξενούσε δέος. Μ' έθελγε το τοπίο όταν κάποιο σημάδι υποδήλωνε την ανθρώπινη παρουσία, κάποιο κτίσμα εναρμονισμένο μέσα στη φύση μού δημιουργούσε με το σχήμα του, αλλά και με την ύλη, ένα αίσθημα ομορφιάς και πληρότητας... Αυτές τις εικόνες κουβαλούσα μέσα μου μπαίνοντας στο Πολυτεχνείο – ο Πικιώνης δεν ήταν πια εκεί. Σχεδόν κανείς δεν μου είπε ότι αυτό που άρχιζα να κάνω έπρεπε να είναι συνέχεια αυτού που ήμουν χθες. Ότι τα σχέδιά μου –αρχιτεκτονικά ή όχι– όφειλαν να έχουν

τις ρίζες τους σ' αυτά που είδα από μικρός...»²²

Η επιλογή του Κρόκου για την Μπιενάλε της Βενετίας το 1996 δεν ήταν λοιπόν συμπτωματική. Στις αρχές της ίδιας χρονιάς είχε κυκλοφορήσει στην Ελλάδα το αφιέρωμα στο έργο που επιμελήθηκε ο ίδιος ο επίτροπος της Βενετίας, ο Ανδρέας Γιακουμακάτος, στα *Θέματα Χώρου + Τεχνών*. Στο πολύ πιο εκτενές από τον κατάλογο της έκθεσης αφιέρωμα περιλαμβάνονταν εισαγωγικό κείμενο του επιμελητή, συνέντευξη του επιμελητή με τον αρχιτέκτονα (Αύγουστος '95), βιβλιογραφία και εργογραφία – πέρα από 23 παρουσιάσεις έργων (με συμπληρωματικές αναλύσεις του επιμελητή σε δύο από αυτά). Την ίδια την έκθεση ακολούθησε δημοσίευση των «πεπραγμένων» της στον Τύπο πάλι από τον επιμελητή,²³ άρα δικαιολογημένα θα μπορούσε κανείς να πει ότι, ήδη από τότε, ο Κρόκος αποτελούσε «κοινό κτήμα», ως ένας από τους ελάχιστους σύγχρονους Έλληνες αρχιτέκτονες που γνώριζε τόσο μεγάλη προβολή στον τόπο του και στο εξωτερικό.

Τότε ήταν ακριβώς, πάνω στην ακμή αυτής της σπουδαίας αναγνώρισης, που τον χτύπησε η αρρώστια και δεν τον άφησε ώσπου να αναπαυθεί δύο χρόνια αργότερα. Έτσι, έστω υποκύπτοντας σε ένα τεχνητό τέρμα στην πορεία του, το έργο του Κρόκου καλύπτει ένα τέταρτο του αιώνα (1971-96), διεξοδικά παρουσιασμένο και σχολιασμένο από τον ίδιο²⁴ και άλλους.

Τον Κρόκο λοιπόν κατά τεκμήριο τον «ξέρουμε», μας έχει εξομολογηθεί τις θέσεις του, τι χρειάστηκε να κατακτήσει και με ποιους αγώνες. Τον έχουμε ήδη χρησιμοποιήσει ως «επίσημο πρεσβευτή» της Ελλάδας, έστω κι αν η σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική έχει ακολουθήσει εντελώς διαφορετικές κατευθύνσεις. Έχει επίσης ενταχθεί σε ένα πυκνό γενεαλογικό πλέγμα συγγενειών ξένων και ελληνικών.²⁵

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ο Η. Παπαγιαννόπουλος γεννήθηκε το 1939, πήρε το δίπλωμά του το 1965 και άνοιξε δικό του γραφείο το 1996, ενώ ο Κ. Κρόκος γεννήθηκε το 1941, πήρε το δίπλωμά του το 1967 και άνοιξε δικό του γραφείο το 1976.
2. Α. Φασιανός, Κ. Κρόκος, *Αρχιτεκτονικά Τοπία*, Μίμνερμος, Αθήνα 1987. Για τον Φασιανό ο Κρόκος θα σχεδιάσει το εργαστήριο (Παπάγου, 1977) και το ιδιωτικό μουσείο (Αθήνα, 1990).
3. Πρβλ. «Ηλίας Παπαγιαννόπουλος», τμήμα αφιερώματος «Τρεις αρχιτέκτονες/Τρεις ζωγράφοι», *Θέματα Χώρου + Τεχνών*, 10/1979, σ.166-168.
4. «Τρεις αρχιτέκτονες/Τρεις ζωγράφοι», *Θέματα Χώρου + Τεχνών*, 10/1979, σ.166.
5. Παραδείγματα: στο κοινοτικό κατάστημα Βουλιαγμένης ενσωμάτωσε τοιχογραφία στην αίθουσα συναλλαγών (*Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 4/1970) στο ξενοδοχείο στην Αμνισσό (Ηράκλειο Κρήτης) σχεδίασε γλυπτικές φόρμες για την είσοδο, έπιπλα στα σαλόνια και

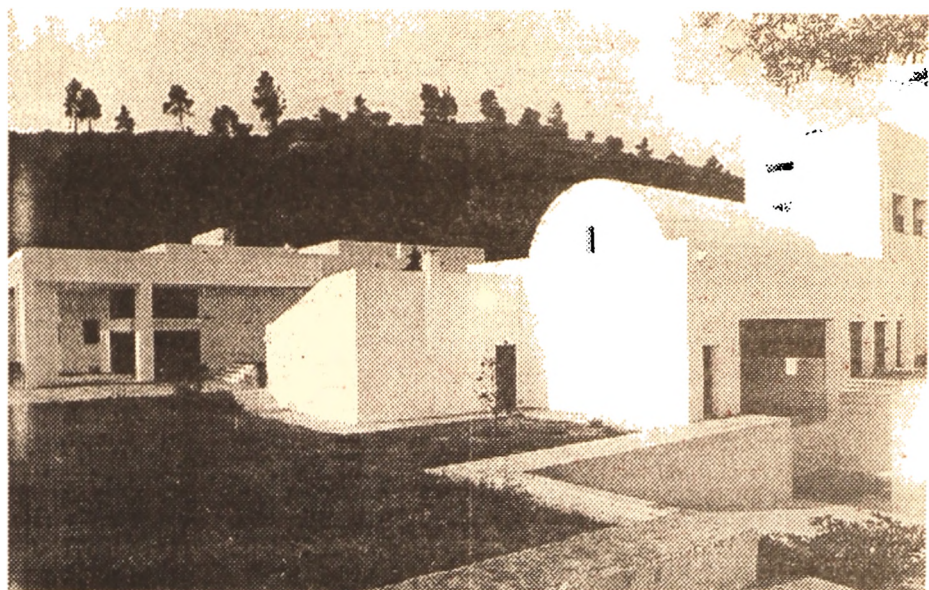
- ανάγλυφο τοίχο στο εστιατόριο (*Αρχιτεκτονικά θέματα*, 13/1979, σ. 249 εικ. 4 σ. 250 εικ.17,19) στο σπίτι στην Κηφισιά έπλασε ένα «αγαλματάκι της εισόδου» (*Θέματα Χώρου + Τεχνών*, 5/1974, φωτ. και σχέδιο κάτοψης).
6. Κατοικία στην Κασσάνδρα Χαλκιδικής (*Θέματα Χώρου + Τεχνών*, 18/1987, σ.85)
7. Κοινοτικό κατάστημα Βουλιαγμένης (*Αρχιτεκτονικά θέματα*, 4/1970), Μέγαρο ΟΛΠ β' βραβείο (*Αρχιτεκτονικά θέματα*, 5/1971, σε συνεργασία με Ε.Τσαούση-Παπαγιαννοπούλου, Ι. Κανετάκη, Δ. Κατζουράκη, Γ. Τσαμπέρη), το ίδιο ξανά (*Αρχιτεκτονικά θέματα*, 12/1978), κατοικία στην Κηφισιά (*Θέματα Χώρου + Τεχνών*, 5/1974), ξενοδοχείο στην Αμνισσό (*Αρχιτεκτονικά θέματα*, 13/1979), Δικαστικό Μέγαρο Λιβαδειάς (*Αρχιτεκτονικά θέματα*, 15/1981, Γ. Δεσποτόπουλος, συνεργαζόμενα γραφεία Τ. και Δ. Μπίρης και Η. Παπαγιαννόπουλος), κατοικία στην Πολιτεία, Κηφισιά (*Θέματα Χώρου + Τεχνών*, 17/1986), κατοικία στην Κασσάνδρα Χαλκιδικής (*Θέματα Χώρου + Τεχνών*, 18/1988), θερινή

κατοικία στη Βάθεια Ευβοίας (*Θέματα Χώρου + Τεχνών*, 19/1988).

8. Πρόκειται να δημοσιευτεί στο άμεσο μέλλον στα *Αρχιτεκτονικά θέματα*.
9. Αντίθετα, ο Κρόκος αναφέρεται ή παρουσιάζεται 6 φορές στο *Τεύχος* σε μια τετραετία (1989-93).
10. Η.Σ Παπαγιαννόπουλος, «Ξενοδοχείο στην Αμνισσό, Ηράκλειο Κρήτης», *Αρχιτεκτονικά θέματα*, 13/1979, σ. 248.
11. Η.Σ. Παπαγιαννόπουλος, «Κατοικία στην Κηφισιά», *Θέματα Χώρου + Τεχνών* 5/1974, σ.28.
12. Δεν δόθηκαν α'-β' βραβεία, σε συνεργασία με Δ. Κατζουράκη και Η. Παπαγιαννόπουλο.
13. Στον κατάλογο έργων που συνοδεύει το αφιέρωμα στο έργο του Κρόκου (επιμέλεια Α. Γιακουμακάτος, *Θέματα Χώρου + Τεχνών*, 27/1996, σ.90) αναφέρονται για την περίοδο 1976-77 επτά αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί όπου έλαβε μέρος ο Κρόκος. Εκτός από ένα που εκπόνησε μόνος του (Βυζαντινό Μουσείο Θεσσαλονίκης), στους υπόλοιπους συνεργάστηκε με τους Δ. Κατζουράκη, Η. Παπαγιαννόπουλο, Ε. Δημητριάδου, Γ. Δρίνη, Α. Συριόπουλο.

Δεν ξεκαθαρίστηκε όμως ακόμα αν και με ποιους όρους μπορούμε να τον ακολουθήσουμε στην περισσότερο εσωστρεφή σκέψη του, «στην κόχη που κούρνιαζα μικρός» όπως γράφει ο ίδιος, θρηνώντας για το χαμένο «μεταφυσικό βάθος» που έφερε η «νέα μόδα, προϊόν του σύγχρονου κινήματος».²⁶ Πιθανότατα, επίσης, θα μπορούσαν να εξευρεθούν πρόσθετες, μάλλον αμεσότερες συγγενειές του, μέσα στην ευρύτερη ζώνη της μεσογειακής Ευρώπης, με το έργο άλλων (λιγότερο διασήμων) αρχιτεκτόνων, όπου το φως και το υλικό παίζουν πρωτεύοντα ρόλο. Ίσως έτσι αποκτούσε ο Κρόκος τη διεθνή θέση που δικαιωματικά του ανήκει. Ένα τέτοιο «παιχνίδι» δεν εξαντλείται εύκολα (όπως ήδη γνωρίζουμε από την περίπτωση του Πικιώνη), αλλά ούτε θα είχε τόση σημασία. Εκείνο που μετράει είναι ότι –άσχετα με ό,τι ο ίδιος μπορεί να υποστηρίξει– έχει επίσημα αναγορευθεί ως η επόμενη «φάση» στη μία και μοναδική εθνική γενεαλογία της αρχιτεκτονικής.

Ο Παπαγιαννόπουλος, συγκριτικά, παραμένει «άγνωστος». Κατά ειρωνική σύμπτωση, αυτός που δεν πρόσφερε λαβές για μεταφυσικές και απόκρυφες προσεγγίσεις, που κράτησε ευδιάκριτες αποστάσεις από τη «σχολή» της οποίας ελληνικότητας, που κάγχαζε ενάντια σε όσους δέχονται συμβιβασμούς στο όνομα του τοπικισμού ή οποιας άλλης ευκολίας – αυτός είναι που θα μείνει και ο πιο απρόσιτος. Δεν θα περιληφθεί σε «οδηγούς»,²⁷ «αφιερώματα» ή «ομάδες». Δεν θα θεωρηθεί αρκετά «αντιπροσωπευτικός» για τη ζωντανή ελληνική αρχιτεκτονική ή μάλλον –όσο παράδοξο κι αν ακούγεται– θα υποτιμηθεί επειδή δεν ξεχωρίζει αρκετά (όσο άραγε θα έπρεπε;) από την «ανώνυμη» μάζα των αρχιτεκτόνων. Η εμμονή του σε έναν χυμώδη μοντερνισμό, εμπλουτισμένο από την προσωπική του καλλιτεχνική φλέ-

Η. Παπαγιαννόπουλος, κατοικία στη Χαλκιδική (1974-79).

βα, θα θεωρηθεί μειονέκτημα. Και ας ταυτίζεται με τη στάση του Κρόκου στην αμφισβήτηση μιας «κατασκευαστικής τεχνικής, απρόσωπης, ξερής και μορφοκρατούμενης, στηριγμένης σε μια εξαιρετικά προχωρημένη, αν και αμφίβολη, τεχνολογία».²⁸ Αλλά αυτό ήταν και η προσωπική του επιλογή.

Έτσι, ο στοχαστικός Κρόκος και ο ιερόσυλος Παπαγιαννόπουλος, σύντροφοι στη ζωή και συνεργάτες, ακολουθούν φυγόκεντρους δρόμους, ενώ σκύβουν πάνω στα ίδια προβλήματα της σύγχρονης ελληνικής αρχιτεκτονικής. Το «μήνυμα» που μας χαρίζουν –για να θυμηθούμε πάλι το ανάλογο του Πλουτάρχου– είναι κάπως σκοτεινό. Μιλάει για παράξενες συστροφές της μοίρας, για αναγνώριση ή απαξίωση που είναι αμφίβολο αν προέρχεται από τους θεούς αλλά και για τη δικαίωση του αγώνα ως αξία καθαυτή.

- Αντίστοιχα, από τους 11 διαγωνισμούς όπου έλαβε μέρος ο Η. Παπαγιαννόπουλος, οι επτά πρώτοι (ώς το 1981) έγιναν σε συνεργασία με τον Δ. Κατζουράκη και τον Κ. Κρόκο, εκτός από έναν (με τον Τ. Μπίρη).
4. Οι παρουσιάσεις οργανώθηκαν από την ειδική Επιστημονική Επιτροπή Ειδικότητας Αρχιτεκτόνων του ΤΕΕ και περιέλαβαν σε πρώτο κύκλο το έργο των Ν. Βαλαμακάκη, Κ. Δεκαβάλλα, Δ. Φατούρου, Α. Τομπάζη, Α. Χριστοφέλλη, Δ. και Σ. Αντωνάκη, Π. Κουλέρμου, και σε δεύτερο κύκλο των Τ. και Δ. Μπίρη, Σ. Καρακώστα, Δ. Παπανικολάου, Γ. Κούκη, Κ. Κρόκου, Μ. Περράκη, Δ. Μανίκα, Ε. Τσιγάντε και Η. Ζέγγελη (1991).
5. Διαγωνισμός Τελλόγλειου Πινakoθήκης (1981, γ' βραβείο), διαγωνισμός Μουσείου Λάρισας (1984, έπαινος), διεθνής διαγωνισμός Νέου Μουσείου Ακρόπολης (1990, έπαινος).
6. Οι δύο πρώτες του δημοσιεύσεις μετά το 1980 αφορούσαν σε δύο έργα του 1977 («Εργαστήριο ζωγράφου σε ταράτσα», *Θέματα Χώρου + Τεχνών*, 14/1983) και του 1982 («Θέατρο στην

- οδό Κυκλάδων», *Θέματα Χώρου + Τεχνών*, 15/1984). Ός και το 1990, οι δημοσιεύσεις του θα πολλαπλασιαστούν (συνολικά 16 σε βιβλία και περιοδικά, σύμφωνα με την βιβλιογραφία του σχετικού του αφιερώματος, βλ. παραπάνω).
17. *Αρχιτεκτονικά θέματα*, 23/1989 όπου και εξώφυλλο (μακέτα Βυζαντινού Μουσείου).
18. Συνέντευξη στον Α. Γιακουμακάτο («Η ύλη και το φως. Μια συζήτηση με τον Κυριάκο Κρόκο», *Θέματα Χώρου + Τεχνών*, 17/1996, σ.18).
19. Κ. Κρόκος, «Εργαστήριο ζωγράφου σε ταράτσα», *Θέματα Χώρου + Τεχνών*, 14/1983, σ.110, 112.
20. «Σπίτι στο Σφεντούρι της Αίγινας», *Αρχιτεκτονικά θέματα*, 23/1989, σ.124.
21. *Θέματα Χώρου + Τεχνών*, 27/1996, σ.80.
22. Κ. Κρόκος, εισαγωγικό κείμενο, *Αρχιτεκτονικά Τοπία*, 1987.
23. Α. Γιακουμακάτος, «Το πανόραμα της 6ης Μπιενάλε», *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*, 1930/18.11.1996.
24. Οι προσωπικές του σημειώσεις, που συνοδεύουν τη δημοσίευση έργων του, κατά πολύ ξεφεύγουν από τις τυπικές

περιγραφές – σχεδόν ο κανόνας σε τέτοιες περιπτώσεις. Το ίδιο βέβαια χαρακτηριστικό επισημάνθηκε στην περίπτωση Παπαγιαννόπουλου.

25. Όπως στη μετάβαση από «μια προσωπική ερμηνεία της κληρονομιάς του Δημήτρη Πικιώνη» σε μια «μεγαλόστομη αρχιτεκτονική του υστερομοντέρνου εκλεκτισμού και νεο-εξπρεσιονισμού». (Ε. Φέσσα-Εμμανοήλ, *Κτίρια για Δημόσια Χρήση στη Νεότερη Ελλάδα 1827-1992*, 1993, σ.29). Όπως επιδράσεις των Barragan, Gaudi, Kahn, Scarpa και Μητσάκη, Πικιώνη, Κωνσταντινίδη (εισαγωγικό κείμενο Α. Γιακουμακάτου, επιμελητή της έκθεσης στην Biennale Βενετίας, 1996).
26. Κείμενο του Κ. Κρόκου, αφιέρωμα «Τάσεις στη σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική», (επιμ. Ο. Δουμάνης). *Αρχιτεκτονικά θέματα*, 23/1989, σ.120).
27. Για παράδειγμα λείπει από τον οδηγό *Μεταπολεμική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα 1945-1983* του Ο. Δουμάνη (1984).
28. Η. Παπαγιαννόπουλος, «Τρεις αρχιτέκτονες/Τρεις ζωγράφοι», ό.π.

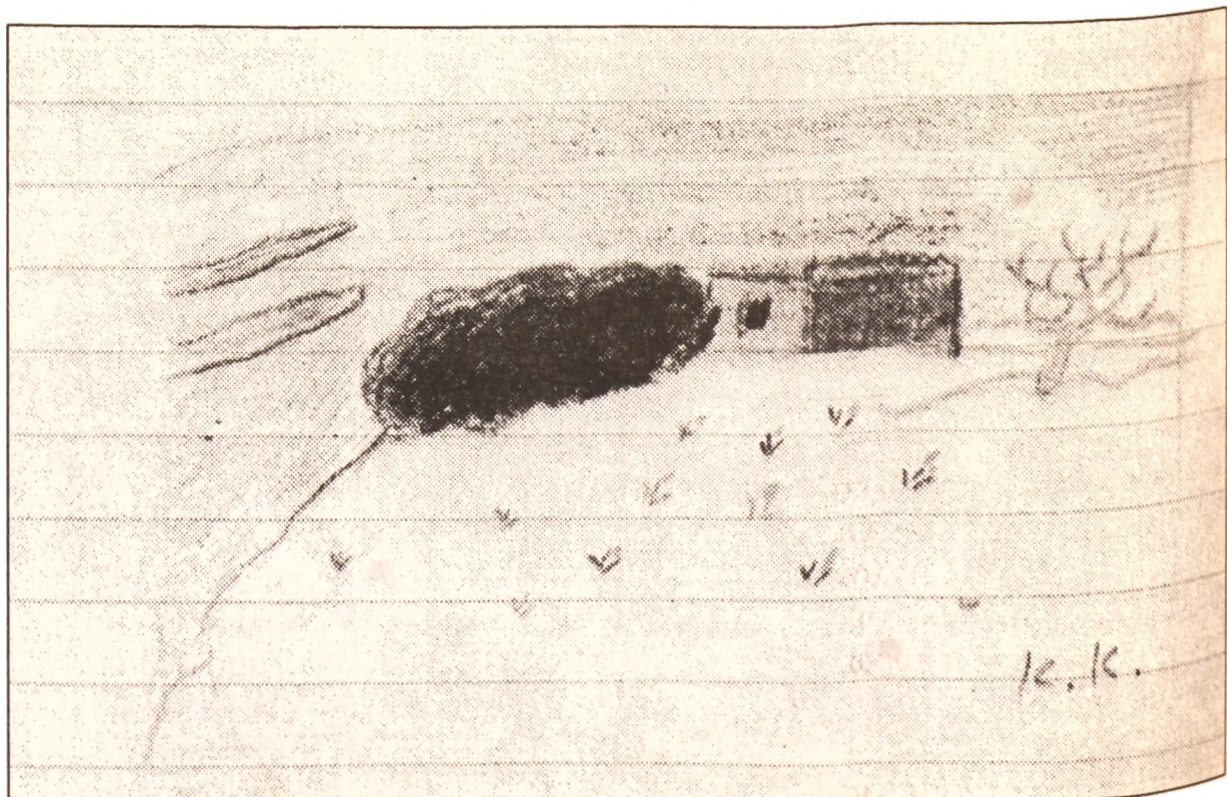
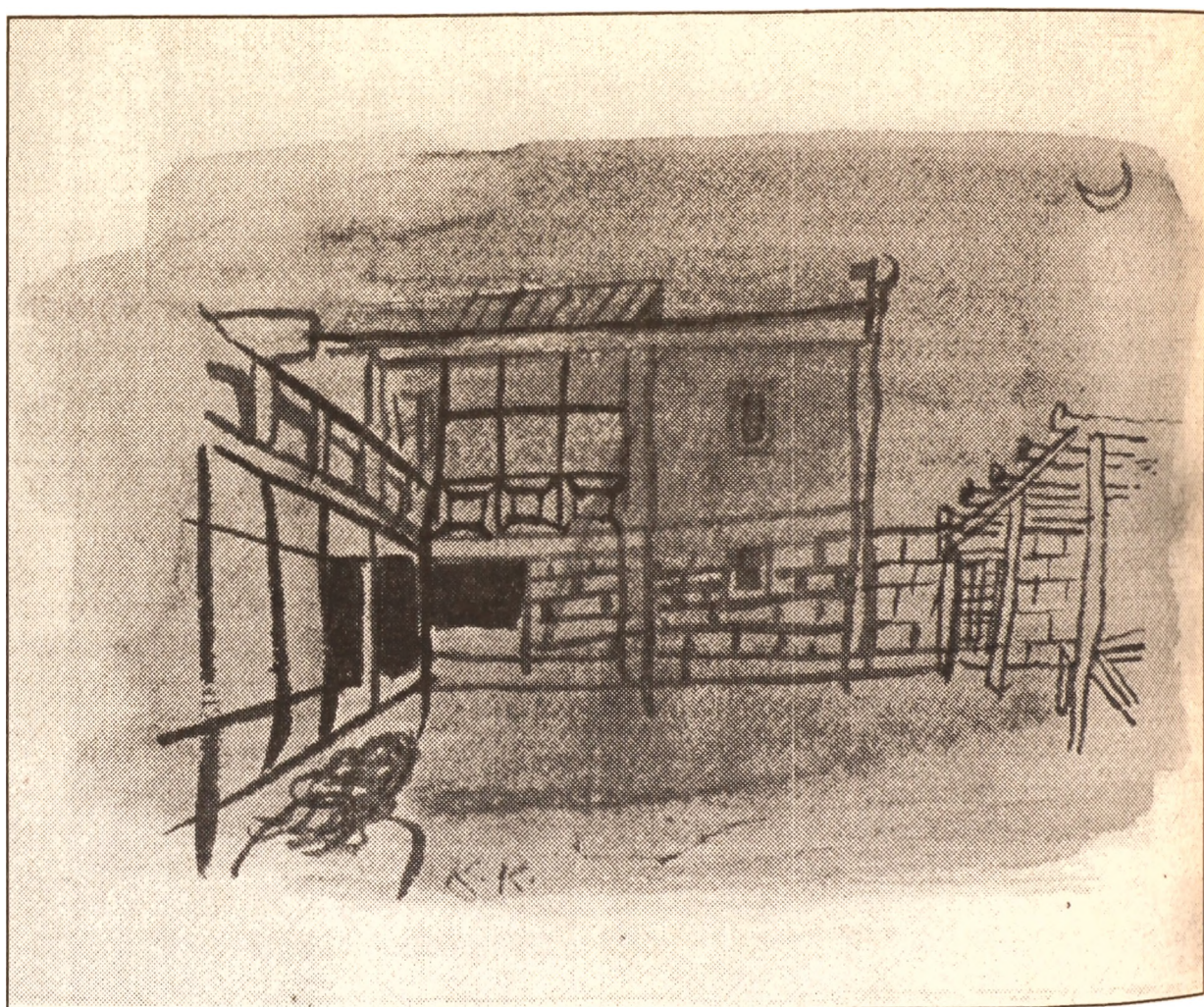
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΚΡΟΚΟΣ

Τοπία - σώματα της μυρωδιάς και της αφής

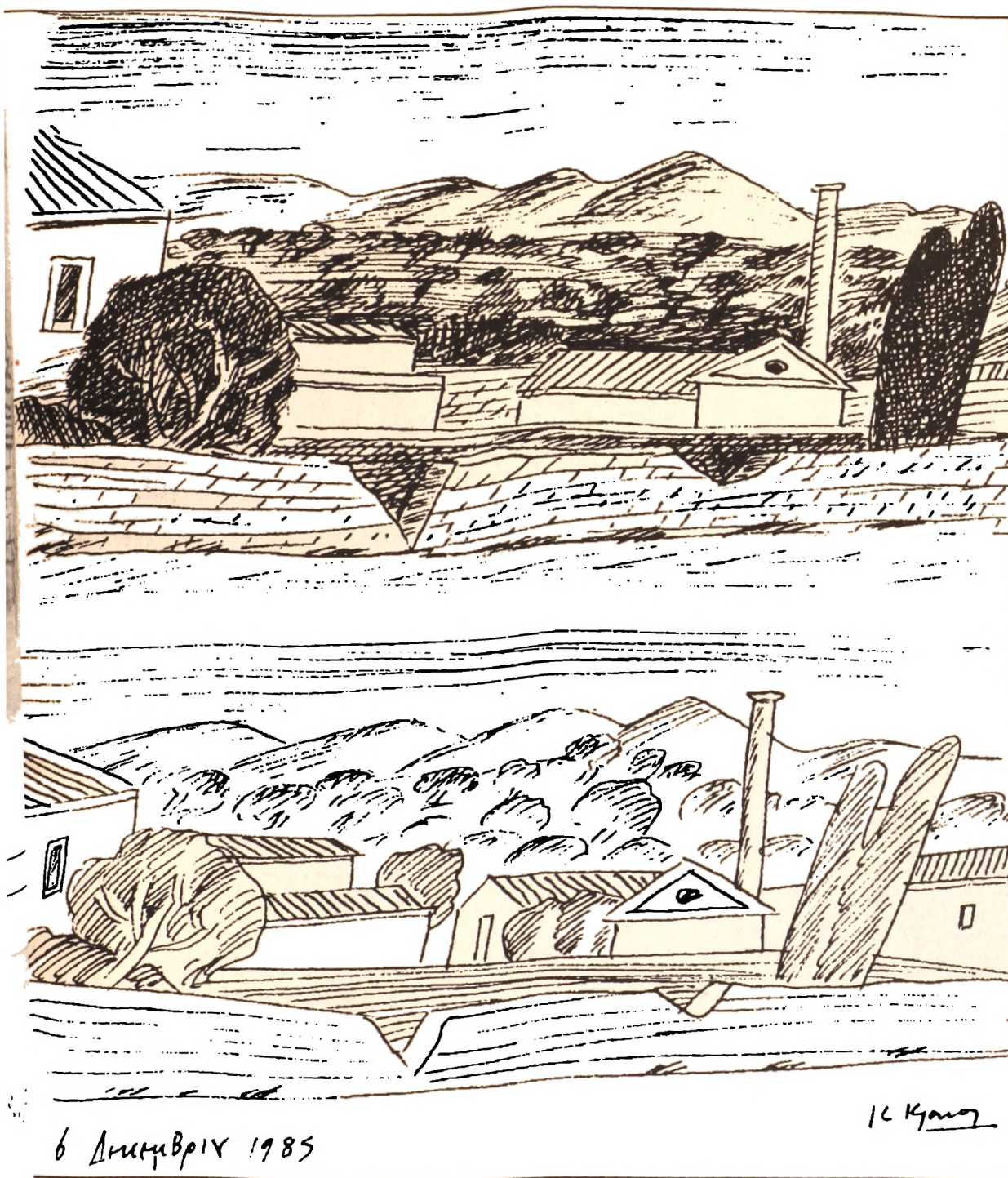
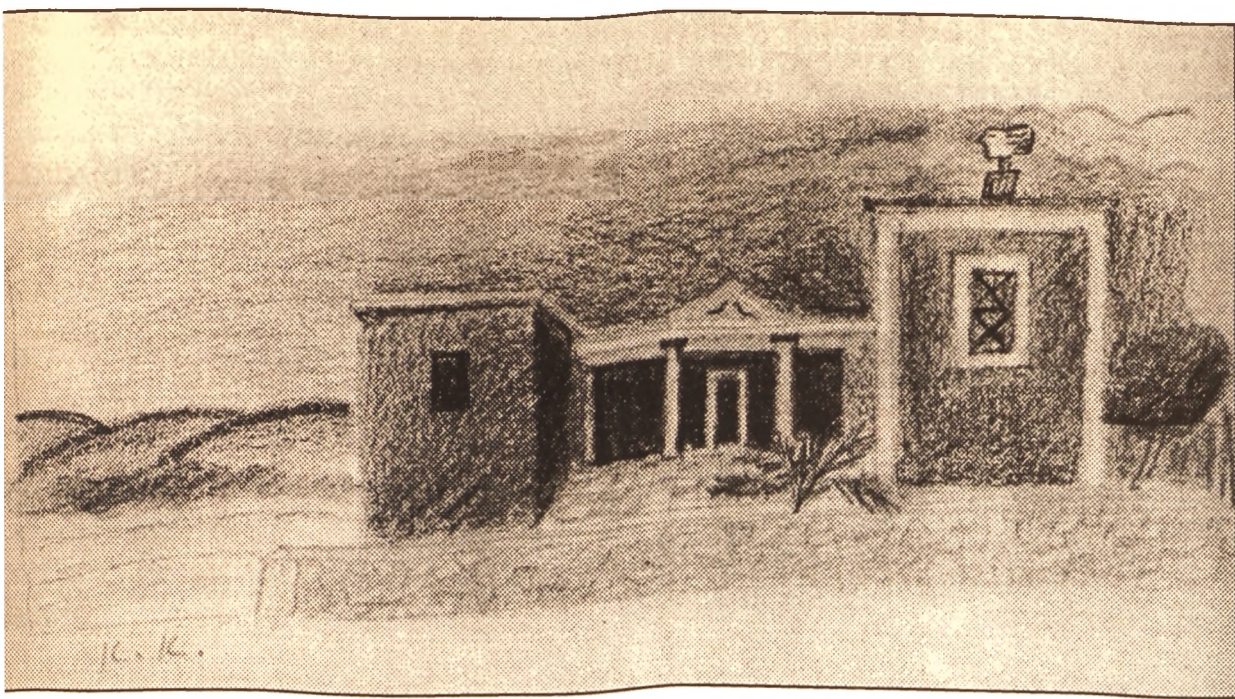
του Μάνου Στεφανίδη

«**Μ**ουσικήν ποίει και εργάζου» είναι η γνωστή αρχαία προτροπή που επιδιώκει να συνδυάσει τη μουσική, τη μέγιστη τέχνη κατά τους ρομαντικούς, με κάθε έκφραση και έκφανση ζωής. Στη περίπτωση του αρχιτέκτονα Κυριάκου Κρόκου, τη μουσική την αντικαθιστά η σχεδιαστική διαδικασία. Μόνο που το σχέδιό του δεν είναι απόλυτο αλλά ρευστό, δεν περιγράφει αλλά υπαινίσσεται, δεν δεσμεύει αλλά υποβάλλει. Και όταν ακόμη καταπιάνεται με τη ζωγραφική και με την λαγνεία του χρώματος, το σχέδιο είναι πάλι η ασφάλειά του· είναι η σχεδιά του. Δάσκαλοί του, ο Πικιώνης, κι ο Τσαρούχης, κι ο Εγγονόπουλος και ο Εμπειρίκος και ο Διαμαντόπουλος και η Χατζημιχάλη και ο Κωνσταντίδης και ο Δεσποτόπουλος. Κυρίως όμως δάσκαλός του στάθηκε η επίμονη –όσο και εξομολογητική– μελέτη του ελληνικού τοπίου και της ιδιαιτερότητας που κρύβει η λεπτόγεως Αττική, η Αίγινα ή το πέραςμα από τον Γαλατά στον Πόρο.

Ο Κρόκος σ' όλη του τη ζωή τήρησε με θρησκευτική ευλάβεια το μέτρο και την ισορροπία που διδάχτηκε κοιτώντας την κορυφογραμμή του Υμηττού ή τον μυθικό βράχο της Ακρόπολης. Από την μπαλκονόπορτά του παρατηρούσε την πόλη ν' αλλάζει, τις ευαίσθητες σχέσεις να χάνονται, το τοπίο να υποχωρεί εμπρός στην εισβολή της αντιπαροχής και του

* Τα σχέδια του Κυριάκου Κρόκου που δημοσιεύονται εδώ είναι από βιβλίο Α. Φασιανός-Κ. Κρόκος: Αρχιτεκτονικά Τοπία.

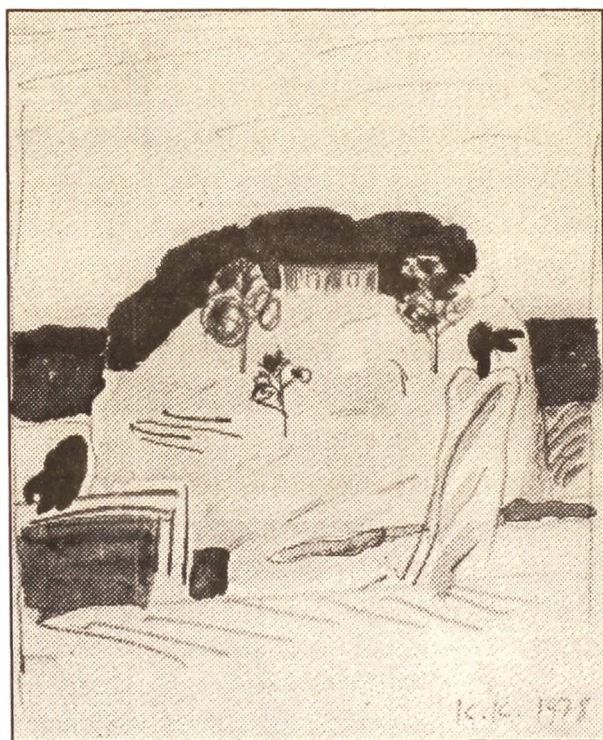
6 Δεκεμβρίου 1985

αποψηκόματος.
ο μπετόν να μεταμορφώνεται από
ελευθερωτή σε δυνάστη. Οι
γραφικές του συνθέσεις τον
αξιομύωναν σχετικά από τη
αβρότητα της πόλης γύρω,
ό συχνά μοιάζουν
σχολιάζουν ιδιότυπα τις
αρχιτεκτονικές του προτάσεις.

Ο Κρόκος εκπροσωπεί έναν νηφάλιο,
κλασικίζοντα ιθαγενή μοντερνισμό,
μια «ηρέμα» πρωτοπορία, που εκκινεί
από την μονάδα και δι' αυτής
οργανώνει το χάος. Οι ώχρες, τα
χοντροκόκκινα, τα νεοκλασικά μοτίβα
όπως τα διέπλασσε ο ανώνυμος
τεχνίτης η αυλή με τα πλακάκια, ένα
σύννεφο που ανεμίζει, μια κουταλιά

γλυκού, μια κουταλιά γλυκού στον
ορίζοντα... Ιδού πώς σκηνογραφείται ο
ποιητικός προσωπικός του χώρος.

Ξεφυλλίζω τα Αρχιτεκτονικά τοπία,
ένα λεύκωμα σχεδίων που εξέδωσε το
1987: «... Ήταν νωρίς να καταλάβω ότι
απ' τη μια ο νεοκλασικισμός (όχι τόσο
τα επίσημα κτίριά του όσο τ' ανώνυμα)
έσωζε την παράδοση καλλιεργώντας το
ήθος της τεχνικής μέσα απ' το μεράκι
του τεχνίτη, ενώ από την άλλη το
Σύγχρονο Κίνημα, μπορεί μεν να είχε
πρόθεση πνευματική, αλλά στην
Ελλάδα τουλάχιστον, το αφαιρετικό
σχήμα που πρότεινε για να εκφράσει
τον καινούργιο κόσμο, καταντούσε
εύκολο καταφύγιο στις ταπεινές
ανθρώπινες επιδιώξεις. Έτσι, άθελά
μου, ένιωσα να συντελείται το
ξεστράτισμα, μιας και το παιδικό
σχήμα των πραγμάτων δεν χωρούσε
στο σχήμα του κόσμου των μεγάλων...».

Ο Κρόκος στις ακουαρέλες του
αναθυμάται τον ασβέστη των
ξεφτισμένων τοίχων, το λουλακί των
νησιώτικων σπιτιών και το χρώμα των
αρχαίων ναών. Στις συνθέσεις του η
νοσταλγία και η παράδοση γίνονται
μορφές ζωές. Η αρχιτεκτονική γνώση
υποχωρεί εμπρός σε μια σοφή
αφέλεια και στη συνειδητή επιστροφή
προς μια ταχύτατα ενηλικιωμένη
αθωότητα. Συχνά ζωγραφίζει σαν τον
Πικιώτη με τα χρώματα του
Μπουζιάνη.

Ο Φασιανός μοιάζει ασφαλής μέσα
στην παιδικότητά του, ο Κρόκος, πιο
υποψιασμένος, όχι...

Ο αγώνας έχει πάντοτε το κόστος του
και η μνήμη ανακαλεί ακριβοδίκαια
την ηδονή και την οδύνη.

ΗΛΙΑΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ρωγμές στην απελπισία

του Μάνου Στεφανίδη

Από πού έρχεται αυτή η παράξενη, γεμάτη ένταση ζωγραφική; Ο αρχιτέκτονας Ηλίας Παπαγιαννόπουλος με κάθε ευκαιρία πρότασσε τη ζωγραφική του ιδιότητα, την οποία δεν σταμάτησε ποτέ ν' ασκεί έως ότου της αφιερώθηκε ολοκληρωτικά. Θυμάμαι τους πίνακές του στην γκαλερί F στη Φωκυλίδου και μετά τις συζητήσεις μας στα σκαλάκια της Δεξαμενής σχετικά με το τι είναι ζωγραφική και πώς προχωράει. Σχετικά με το πώς η παραμόρφωση ή η βιαιότητα της γραφής συντελούν στο βαθύτερο κάλλος της μορφής. Στην αποκάλυψη μιας άλλης ομορφιάς.

Ξεκίνησε να ζωγραφίζει τη δεκαετία του '60 πίνακες -τέμπερες σε ξύλο- που ακροβολούν ανάμεσα σε μian αγιογραφία χωρίς αγίους και σε πικρές καρικατούρες με μνήμες Μποστ ή Αργυράκη. Το 1961 ζωγράφισε έναν σκοτεινό «Αντάρτη» και λίγο αργότερα μian μελαγχολική «Αντίσταση» (1963). Το 1971 ζωγραφίζει τον πίνακα «Φάληρο» στον οποίο ο Καραϊσκάκης πίνει μπύρα σ' ένα καφενείο της παραλίας ενώ στο βάθος δύο κυρίες λούονται. Το 1975 φιλοτεχνεί μια σειρά αστικών τοπίων, στα οποία συμπλέκονται η αρχιτεκτονική οργάνωση και η εικαστική ανάπτυξη: ο χώρος καταυγάζεται από ενιαίο κίτρινο φως, ενώ οι εργατικές αποθήκες δίνουν τον τόνο μιας εφιαλτικά υπαρκτής μεν, ωστόσο μη αρχιτεκτονικής. Ποιος χτίζει αλήθεια σ' αυτόν τον τόπο, πώς και γιατί; Κι έπειτα πώς να ζωγραφίσει κανείς, πώς να δώσει στο άμορφο μορφή αφού παντού το άσχημο -όπως θα 'λεγε ο Αθηναίος αλλά και ο

«Φάληρο», 1971. Τέμπερα σε ξύλο μικρών διαστάσεων.

Schiller- παραμονεύει; Από το τέλος της δεκαετίας του '70 καταπιάνεται με το αγαπημένο θέμα μέσω του οποίου θα ωριμάσει και την προσωπική γραφή του, τους «Παλαιστές». Παστέλ, λάδια, γραφισμοί, σκοτεινά φόντα, φιγούρες του συμπλέκονται σε συμβολικές αλληλοεξοντώσεις, μάχες για τη ζωή, για κάτι λίγο λιγότερο. Πρόκειται για εικόνες που προεκτείνουν κάποιες μυθικές αφηγήσεις του Jack London κάποιες εξίσου μυθοπλαστικές ζωγραφιές του George Bellows. Το 1982 φιλοτεχνεί την σύνθεση Corps a corps ζωγραφίζοντάς την με λάδι, ούισκι -πολύ ούισκι- και το πάθος του. Αντυπωσιακή είναι επίσης η εικόνα της Pieta (1981) στην οποία μια σκοτεινή φιγούρα κρατάει τον τυπημένο μποξέρ. Ο Παπαγιαννόπουλος σκισάρει συνεχώς σπουδές θανάτου, επιμένει πως σε σαφώς πολεμικές εκδοχές του αινομένου και όχι ελεγείες. Το 1985 φιλοτεχνεί έναν «Μοναχό» σε ύφος που θυμίζει τον Μπουζιάνη, ενώ ο «Ιοδηλάτης» του με το επιμηκυμένο όμα και τους γραφισμούς τραπέμει στον De Cooning. Ο Ηλίας υπήρξε βαθύς γνώστης της ζωγραφικής του XX αιώνα, αλλά επίσης και ένας ενστικτώδης φιλοπλοητής του «οικείου» χώρου και της ιθαγενούς ιστορίας. Σ' ένα ονολόγιο γεμάτο πτώσεις και ήττες ο Ηλίας αντέτεινε τους απελπισμένους χαρακτήρες του, τους παλαιστές ενός κοινωνικοπολιτικού βίου. Το 1990 ζωγραφίζει την ιστορική συγκρούση των πρωτοπυγμάχων Armstrong - Tio για να αποδείξει ότι η ελληνική τέχνη οικοδομείται πάντα πάνω σ' ένα μείζον παράδοξο. Ο Ηλίας πορρετικά δεν θα είχε λόγο ζωής. Στην Pieta Rondanini του χαήλ Αγγέλου ένας θνητός, από Αριμαθείας, προσπαθεί να σώσει με τα χέρια του έναν θεό που πια είναι νεκρός. Όλο το σύμπλεγμα βασιστά μια εξίσωση λογικά ανήρρωμένη που όμως καταλήγει σε έξοδο, σε absurdum. Κι είναι αυτό το κάτι τέτοιο, εφόσον εμπλέκεται στην ως άγνωστος η έννοια-αποκλήση του θανάτου. Στην περίοδο 1987-91, ο Παπαγιαννόπουλος φιλοτεχνεί το νεοί άσμα του, ένα Padiglione

«Δείπνο», 1989. Μεικτή τεχνική σε χαρτόνι μεγάλων διαστάσεων.

Hellenico που επεκτείνεται, φουσκώνει, ανατρέπει συμβάσεις με μια φουτουριστική ελευθερία και με μια χρωματολογία φωτεινή και αισιόδοξη. Επιτέλους, ο Ηλίας συμβιβάζεται με την αισθησιακότητα του χρώματος.

Πολλές φορές η παραμόρφωση της εικόνας μπορεί να αποτελεί το πιο ακριβό εγκώμιο της μορφής. Οι μεταμορφώσεις του ζωγράφου και του -υποθετικού- μοντέλου του συνιστούν αισθητικά επεισόδια προς ενεργοποίηση του θεατή. Επίσης αποκαλύπτουν τις ρωγμές της μέσα ομορφιάς. Μιας ομορφιάς που δεν χαρίζεται αλλά κερδίζεται. Ο Παπαγιαννόπουλος, διαστρέφοντας και αλλοιώνοντας τα χαρακτηριστικά των ηρώων του, επιδιώκει να φτάσει στα όρια της

μορφής.

Υπάρχει σ' αυτό αρκετή απελπισία κι ακόμη περισσότερο μια γεύση ματαιότητας. Κατά βάθος ο ζωγράφος είναι το ον της μελαγχολίας και το θέμα του η ζωή αποθρηνωμένη. — Γιατί τι άλλο είναι η τέχνη παρά το βραβείο της απελπισίας μας;

«Λαβή», 1982. Παστέλ μεγάλων διαστάσεων.

Σύναξη μύθων και ψυχών

του Ἡλία Χ. Παπαδημητρακόπουλου

Νατάσα Κεσμέτη
Μαγεμένο Χῶμα
Ἐκδ. Κέδρος, Ἀθήνα 1999

Ἡ Νατάσα Κεσμέτη συμπληρώνει ἤδη εἰκοσιοκτὼ χρόνια στὸν λογοτεχνικὸ στίβο: ἀπὸ τὸ 1972 ἕως σήμερα ἔχει δημοσιεύσει ἕξι συλλογές διηγημάτων καὶ ἐνδιαμέσως (τὸ 1974) μιά συλλογὴ μὲ ποιήματα.

Ἀναδιφώντας τὸ πλούσιο ἔργο τῆς Κεσμέτη, δὲν μπόρεσα νὰ μὴν ἐπισημάνω τὴν συχνότατη χρῆση *ποιημάτων*, τὰ ὁποῖα καὶ προτάσσονται τῶν πεζῶν, ἐν εἶδει μόττο. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἐπιλογή τῶν ποιητῶν –κυρίως γυναικῶν. Πρόκειται γιὰ τὴν Ζέφη Δαράκη, τὴν Ζωὴ Καρέλλη, τὴν Βικτωρία Θεοδώρου, τὴν Ὀλγα Βότση, τὴν Μαρία Σερβάκη, τὴν Ἀγγελικὴ Ἀδάμ, –ἀλλὰ καὶ τὸν Τάσσο Παππᾶ, τὸν Κώστα Τσιρόπουλο, τὸν Κάλβο κ.ἄ., ἐνῶ δὲν λείπουν παρθέματα ἀπὸ τοὺς Ψαλμούς.

Νομίζω ὅτι τὸ κλίμα, μέσα στὸ ὁποῖο κινήθηκε ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ἡ Νατάσα Κεσμέτη, καθὼς καὶ τὸν χῶρο, πού σφραγίζει τὴν προσφορὰ της, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἀνιχνεύσει (καὶ νὰ τὰ ἀπολαύσει) στὸ σημαδιακὸ βιβλίο της τοῦ 1996 *Ἡ Βίργκω τῆς Ἐρημιᾶς καὶ τὰ Κρυφὰ Κελαϊδόνια*.

Θὰ προσπαθῆσω νὰ μεταφέρω ἀπὸ ἐκεῖ τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ τὸ πνεῦμα 2-3 ἐξαίρετων (καὶ ἄκρως καθοριστικῶν) διηγημάτων: μὲ ἐντυπωσιάζει, π.χ., στὸ «Τὸ Συγγενικὸ Στοιχεῖο» ἡ περιγραφὴ ἑνὸς ὁλόκληρου σογιοῦ ἀπὸ τὴν Ἀνατολία –τὴν Καππαδοκίαν, τὴν Σινασσό. Ἀνασταίνεται, κυριολεκτικά, ἕνας χαμένος κόσμος, ἀρχέγονος, πατριαρχικός, ἀλλὰ ἐν ταυτῷ διαλυόμενος, προσαρμοζόμενος προοδευτικά στὰ νέα ἥθη. Τὸ μεταφυσικὸ στοιχεῖο (πού παρακολουθεῖ κατὰ πόδας τὴν Κεσμέτη, σχεδὸν τὴν καταδιώκει), βρίσκει σὲ αὐτὸ τὸ διήγημα κορυφαῖες στιγμές, ὅπως ὅταν, π.χ., παιδί, σὲ ἕναν ἔρημο κῆπο, βλέπει ἕνα ἄγνωστο λουλούδι, πού ἔκτοτε οὐδέποτε θὰ ξανασυναντήσῃ. Οὐδέποτε; Ναὶ –δηλαδή ὄχι, γιατί τὸ ξαναβλέπει ξαφνικά, μετὰ ἀπὸ χρόνια καὶ χρόνια, σὲ ἕνα χαλί, πού θὰ κεντήσῃ στοὺς νέους τόπους ἕνας δικὸς τους ἄνθρωπος, ἕνας ἀπὸ τὸ σοῖ.

Ἐνα ἀκόμη διήγημα ἀπὸ τὴν *Βίργκω*, τὸ δυνάμει ἀριστοῦργημα «Φῶς-Χνοῦς», ὁριοθετεῖ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ τὴν γενικότερη ἀφηγηματικὴ ὀπτική τῆς Κεσμέτη: μιά συγκλονιστικὴ διήγηση τῆς τρομαχτικῆς ὥρας, ὅπου ἐγκαταλείπονται τὰ πάτρια ἐδάφη. Ἡ οἰκογένεια ἄρον ἄρον ξεσπιτώνεται, φορτῶνται τὰ ὑπάρχοντά της στὶς ἀρχαῖες βοϊδάμαξες καὶ φθάνει στὴν παραλία τῆς Μερσίνας. Ἐκεῖ ὅλοι φορτώνονται στὰ πλοῖα –καὶ τότε συνειδητοποιοῦν ξαφνικά ὅτι ἀφήνουν πίσω τους στὴν παραλία, γιὰ πάντα, τὰ βόδια τοῦ σπιτιοῦ. Ἐκεῖνα γυρίζουν τὸ κεφάλι ὅλα μαζὶ, καὶ τοὺς προσβλέπουν ἔκπληκτα, ἀπορημένα μᾶλλον, νὰ τὰ ἐγκαταλείπουν...

Καθὼς ἔχω ἤδη σημειώσει, σταθερὸ σημεῖο ἀναφορᾶς στὸ ἔργο τῆς Κεσμέτη ἀποτελοῦν τὰ ποιήματα. Ἀκόμη καὶ ὁ

τίτλος τοῦ τελευταίου της βιβλίου *Μαγεμένο Χῶμα* εἶναι εἰλημμένος ἀπὸ ἕνα ποίημα τῆς Ἑμίλυ Ντίκινσον, τοῦ 1868, τὸ ὁποῖο καὶ παρατίθεται στὴν θαυμάσια μετάφραση τῆς Ἀγγελικῆς Σιδηρᾶ.

Τὰ γνώριμα μοτίβα τῆς Κεσμέτη ἐπανερχοῦν καὶ πυνκνώνουν στὸ *Μαγεμένο Χῶμα*: τὰ σύμβολα περιίπτανται στὶς ἀφηγήσεις. Ἡ Ψυχὴ, οἱ Μῦθοι, ἡ Μνήμη, ὁ Χνοῦς... Πρόκειται γιὰ ἕνα εἶδος ἐπίμονου Μυστικοῦ Δείπνου, ὅπου μὲ παραμύθια καὶ μεταφορές, μὲ σύμβολα καὶ παραβολές (καὶ μὲ ἔντονη καὶ συνεχῆ ἀνάπτυξη ἑνὸς πνεύματος χριστιανικοῦ), ἐπιχειρεῖται ἡ Μεγάλῃ Σύναξη –ἡ σύναξη τῶν ψυχῶν πού χάθηκαν.

Φθαρμένα ὄνειρα, φθαρμένα σώματα, Φθαρτές Μαρίκες –καὶ τὸ μόνιμο ἄλγος τῆς μεγάλης πατρίδας, τῆς χαμένης Ἀνατολῆς.

Καίτοι ἡ (ἐμφανὴς) διάθεση γιὰ μιά φιλοσοφικὴ θεώρηση τῶν ἐγκοσμίων (καὶ μάλιστα ἀπὸ μιά δεδομένη σκοπιά) κατακλύζει τὸ βιβλίο, ὁ ἀναγνώστης, ὅταν ἐπιμείνει, ἔχει νὰ ἀνακαλύψῃ πολλοὺς κρυμένους θησαυροὺς. Σκληρές σκηνές σφαγμένων καὶ κατακρεουργημένων συντρόφων, ἐναλλάσσονται ἁρμονικά μὲ τρυφερότατες περιγραφές ἑνὸς αὐτοσχέδιου μοδιστράδικου τῆς προπολεμικῆς ἐπαρχίας. «Ἀκριβὲς λέξεις (γράφει ἡ Κεσμέτη), χρώματα ὅπως τὸ ρουᾶ, τὸ γκρι ἄρζάν, τὸ γκρι σουρί, τὸ ράφ, τὸ βεραμάν, τὸ ἰβουάρ, τὸ σικλαμέν, τὸ τυρκουάζ...» –χρώματα χαμένα πιά, λέξεις ἀποξεχασμένες κι αὐτές.

Σὲ ἕνα διήγημα τῆς συλλογῆς, «Στὴ Νερατζιώτισσα», ὅπου γίνεται λόγος γιὰ ἕνα μικρὸ ξωκκλήσι, σημείωσα στὸ κείμενο τὸ ρῆμα *θυμᾶμαι* νὰ ἐπαναλαμβάνεται δεκατρεῖς φορές –κι ἔτσι ἡ Κεσμέτη μᾶς ταξιδεύει καὶ πάλι στὴν ἄλλη Πατρίδα, «τὴν ἐγγύτατη, τὴν προσφιλέστατη Ἀνατολὴ τῆς καρδιάς μας:

Σήμερον ἐμοῦ. Αὔριον ἐτέρου. Οὐδέποτε οὐδενός.

Πλήρης προσδοκιῶν. Ἐμπλεος ἀναμνήσεων.

Ἡ Κεσμέτη στέκεται μόνη σὲ αὐτὸ, τὸ προσωπικὸ της Πορθμεῖο. Κυττάζει ἀπέναντι, πέρα ἀπὸ τὴ Σινασσό, τὴ Νέβσεχιρ, τὴν Καππαδοκίαν: εἶναι ἀπόγευμα Κυριακῆς, περιδιαβαίνουν ὥραιες γυναῖκες, τυλιγμένες σὲ ὀργαντίνες μιλώντας τὴν Ἑλληνικὴ, πατᾶνε πάνω σὲ χαλιά, ἀπολαμβάνουν τὰ καλούδια τοῦ τόπου...

Ἄς θυμηθῶ τώρα καὶ ἐγὼ τοὺς στίχους τοῦ Γιώργου Χρονᾶ (τοὺς ὁποίους καὶ παραθέτω ἀπὸ μνήμης), καὶ μὲ τοὺς ὁποίους κλείνω τὴν σύντομη αὐτὴ περιδιάβαση:

Εὐτυχισμένοι ὅσοι πενθοῦν σὲ αὐλὲς

μὲ σπασμένα πλακάκια,

περιμένοντας νὰ φανεῖ

ὁ φωτογράφος τῆς Κυριακῆς...

Ανεξίτηλα ίχνη

Γκούσταβ Λαντάουερ
Το Μήνυμα του Τιτανικού
Μετάφραση-Επιμέλεια:
Γιάννης Καραπαπιάς
Εκδόσεις Τροπή, σελ. 234
Αθήνα 2000

Κατ' αρχάς ας ξεκαθαρίσουμε μερικά απλά και πολύ ουσιώδη πράγματα. Στοχάζομαι σημαίνει δεν δεσμεύομαι από τον ανθρώπινο χρόνο μου. Η σκέψη μου δεν έπεται αλλά προηγείται ενός γεγονότος και κάθε γεγονότος και άρα δεν τρέφεται αποκλειστικά απ' αυτό. Η αρχική μου διαίσθηση υπερβαίνει σε σπουδαιότητα του ύφους, της τεχνικής και της διάθεσης μέσω των οποίων την μορφώνω σε λόγο. Το εκ των υστέρων καταγεγραμμένο γεγονός αποτελεί μόνο μια υπενθύμιση της άχρονης και γι' αυτό ατέρμονης σχέσης του πραγματικού στοχασμού με την χαρτογραφημένη πραγματικότητα και ως εκ τούτου δεν μπορεί να αποτελέσει το βασικό υλικό μιας τέτοιας ολοκληρωμένης δραστηριότητας. Διαβάζοντας για πρώτη φορά κείμενο του Λαντάουερ από το βιβλίο *Το Μήνυμα του Τιτανικού* δύσκολα θα μπορούσες να του στερήσεις την ιδιότητα του πραγματικού στοχαστή. Δεν είναι φιλόσοφος, δεν είναι ένας ακόμη πολιτικός αγωνιστής στρατευμένος στην ιδεολογική πλατφόρμα του κινήματος που ανήκει, δεν είναι ακριβώς λογοτέχνης ούτε κριτικός ή θεωρητικός λογοτεχνίας. Δεν είναι καν οπαδός ή εμπνευστής μιας ακόμη ανέξοδης μελλοντικής ουτοπίας. Είναι φανερό όμως πως η προσωπικότητά του αποτελεί ένα αξιοπρόσεκτο και σπάνιο κράμα σπάνιας πνευματικότητας και ιδιαίτερης ζωτικότητας, ενώ ο υποκειμενικός εξοπλισμός του του εξασφαλίζει τη δυνατότητα να συνομιλεί άμεσα, ειλικρινά και, το κυριότερο, σε βάθος με οτιδήποτε θεωρεί εκείνος απαραίτητο υλικό ενός καλύτερου κόσμου. Δυστυχώς γι' αυτόν όμως, όπως και για κάθε άλλον που αποτελεί ένα τόσο «μεικτό» υποκείμενο, ο λόγος και το όνομά του δεν έγι-

ναν ποτέ πραγματικά δεκτά ακόμη και όταν ο χρόνος δεν βάρυνε ακόμη πάνω τους. Ας δούμε όμως ποιος πραγματικά είναι αυτός ο σπουδαίος στοχαστής.

Ο Gustav Landauer γεννήθηκε στις 7 Απριλίου 1870 στο Καρλσρούε της Γερμανίας από εβραϊκή οικογένεια. Σπούδασε φιλολογία, φιλοσοφία, θεωρία της λογοτεχνίας και ιστορία τέχνης στη Χαϊδελβέργη και το Βερολίνο. Ήδη από το 1891, χρονιά που προσχωρεί στην πολιτική, αρχίζει να αρθρογραφεί στην εφημερίδα *Ο Σοσιαλιστής*, ενώ λίγο αργότερα εμφανίζεται ως λογοτέχνης, μεταφραστής του Κροπότκιν, παραμένοντας πάντα πολιτικά ενεργός. Ακολουθεί μια ζωή αγώνων, δημιουργικού γραψίματος αλλά και διωγμών και προσωπικών συντριβών, το τέλος της οποίας υπήρξε δραματικό. Την 1η Μαΐου του 1919 τουφεκίσθηκε ενώ ήταν φυλακισμένος από την εκτός νόμου ακροδεξιά οργάνωση Freikorps έπειτα από την καταστολή της «δημοκρατίας των συγγραφέων», της οποίας υπήρξε επιτετραμμένος πάνω σε θέματα πολιτισμού.

Επιστροφή στο βιβλίο του τώρα. Δεκαοχτώ δοκίμια περιλαμβάνει το *Μήνυμα του Τιτανικού*. Ισάριθμα τα καλογραμμένα, πλούσια σε θεματολογία, πυκνά σε νοήματα και άκρως ενδιαφέροντα κείμενα που μπορεί να διαβάσει κανείς. Με γλώσσα που υπενθυμίζει την ιδιαίτερη ενασχόλησή του με τη λογοτεχνία καταπιάνεται με ζητήματα όπως ο αναρχισμός στη Γερμανία και η ιστορία της λέξης «αναρχία» και φτάνει μέχρι την κριτική της απόλυτης πίστης στη τεχνολογία (με αφορμή το ναυάγιο του Τιτανικού) έως το ανεξάντλητο θέμα της ηθικής. Αλλά δεν αρκείται μόνο σ' αυτό. Με ασυνήθιστη τόλμη διεισδύει σε μια σειρά κειμένων και στον κόσμο της λογοτεχνίας, ανασύροντας με οικονομία ασχολίαστα πεδία του έργου μεγάλων συγγραφέων όπως ο Τολστόι, ο Ντοστογιέφσκι, ο αμερικανός ποιητής Ουίτμαν, ο Στρίντμπεργκ. Εξάλλου παραθέτει ενδιαφέρουσες σκέψεις πάνω σε κείμενα όπως το «De Profundis» του Ουάιλντ. Συνολικά το βιβλίο του διατρέχεται από την φανερή

Η Τατιάνα Μιλλιέξ με τη συγγραφική της πράξη μιας πεντηκονταετίας καταξιώθηκε στη συνείδηση όλων με την δυναμικότητα της προσωπικότητάς της, τον δημιουργικό της οίστρο αλλά και την ανανεωτική –από άποψη της τεχνικής– γραφή της. Στη σειρά «γραφές της αθωότητας» που επιμελείται η Έλενα Χουζούρησις εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα (Αθήνα 2000) κυκλοφόρησε το βιβλίο της *αναγνωρίσεις* με προλογικό σημείωμα της Ρούλας Κακλαμανάκη. Παρουσιάζονται συνολικά επτά αφηγήματα – και δύο ποιήματά της γραμμένα και δημοσιευμένα (πλην ενός) σε περιοδικά από το 1945 έως το 1961. Μια συναγωγή γεμάτη μνήμη που φανερώνει τις πρώτες «αναγνωρίσεις» της συγγραφικής της ολκής.

Θέματα Λογοτεχνίας (τχ. 12, Ιουλ-Οκτ. '99, εκδ. Γκοβόστη). Κυκλοφορεί ένα ενδιαφέρον αφιέρωμα στον κύριο ποιητή Κυριάκο Χαραλαμπίδη με τη συνεργασία του διευθυντή του περιοδικού Χρίστου Αλεξίου, της Έρης Σταυροπούλου και του ίδιου του ποιητή. Ωστόσο, η ύλη του περιοδικού εκτείνεται ως συνήθως και σε άλλα θέματα

λογοτεχνίας και κριτικής, που αξίζουν την προσοχή μας, όπως λ.χ. η μελέτη της **Ελένης Πολίτου-Μαρμαρινού** «Η ποιητική λειτουργία χαρακτηριστικών “περί τα μέτρα τολμημάτων και περί την γλώσσαν ολισθημάτων” του Ανδρέα Κάλβου» και η εργασία της **Όλγας Αλεξανδροπούλου** «Η άλωση της Πόλης στα μεσαιωνικά ρωσικά γράμματα - Σύμβολα και ιδέες».

Ιδιαίτερη μνεία αξίζει, νομίζω, η δίγλωσση έκδοση στα ελληνικά και στα ισπανοεβραϊκά του **Μαρσέλ Κοέν**, *Γράμμα στον Αντόνιο Σάουρα* (μετάφραση **Σάμης Ταμπούχ**, εικονογράφηση, **Αντόνιο Σάουρα**, εκδ. Νησίδες, Σκόπελος 2000). Ένα γράμμα-ποταμός που περιγράφει την ιστορία, τα δεινά και τους διωγμούς των εβραίων στην Ισπανία και τη ζωή τους στην Κωνσταντινούπολη και την Θεσσαλονίκη. Μνήμη ευτυχίας και δυστυχίας, ατομικής και συλλογικής. Η γλώσσα του συγγραφέα, τα ισπανοεβραϊκά, μια γλώσσα που χάνεται και που δεν πρέπει να αφεθεί στην μοίρα της είναι ένα από τα πολλά αξιοπρόσεχτα σημεία του συγγραφικού εγχειρήματος. Ο αποδέκτης του γράμματος και εικονογράφος του βιβλίου, ο ζωγράφος

αγωνία του συγγραφέα αφενός να υπηρετήσει με τον αρτιότερο δυνατό τρόπο την αλήθεια όπως την αντιλαμβάνεται ο ίδιος και αφετέρου να διατηρήσει την αισθητική του λόγου σε ένα επίπεδο ανάλογο της θεματικής του.

Επικαλούμενος το περιορισμένο μέγεθος του χώρου που διαθέτω αντί οποιασδήποτε άλλης δικής μου παρατήρησης τελειώνω με κάτι από τον ίδιο τον Λαντάουερ.

Δανείζομαι λοιπόν και παραθέτω από το δο-

κίμιο «Ο αναρχισμός στη Γερμανία» μια φράση τρομερά επίκαιρη: «...ο καθένας, ύστερα από μια έντιμη και γενναία εξέταση, μπορεί να βρει την δικιά του αλήθεια. Όποιος όμως πιστεύει ότι θα ήταν σωστό να προάγει την “δικιά του αλήθεια” με τέτοιο τρόπο ώστε οι διαφορετικές απόψεις να καταπνίγονται με τη βία, αυτός ακριβώς μπορεί να βαδίζει τον δικό του δρόμο...».

Κωνσταντίνος Νούλας

Χωρίς όνειρα

Σπύρος Βερύκιος

*Δεν θέλω να ξυπνήσω,
δεν θέλω να ονειρεύομαι
εκδόσεις Βαβέλ, 1999*

Ένα παραμύθι-εφιάλτης από μια περίεργη γιαγιά, μια γιαγιά-θάνατο, που φέρει τα τυπικά χαρακτηριστικά του Χάρου. Μια ιστορία φρικιαστική και αποτρόπαιη για μια κατάσταση καταραμένης αυθυπέμβασης, που οδηγεί το ανθρώπινο πλάσμα στην πλήρη διάλυση.

Η γιαγιά-θάνατος διηγείται γλαφυρά, όπως άλλωστε κάθε γιαγιά που σέβεται στοιχειωδώς τον εαυτό της, τη μεταφυσική περιπέτεια μιας ανήσυχης παρέας νέων που επιχειρούν να αυτοδιαλυθούν μέσα στο άπειρο. Το παράταιρο αυτό ταξίδι πραγματοποιείται μέσω της κατάποσης μιας θαυματουργής κάψουλας που διευκολύνει το αίσθημα απώλειας μέσα στο χώρο και το χρόνο. Η περίεργη γιαγιά-θάνατος είναι λεπτομερής στις περιγραφές της και τα ανήλικα εγγονάκια-ακροατές της συμμετέχουν στα εντός της διήγησης τεκταινόμενα, χάρις σ' έναν μυστηριώδη μηχανισμό ενσυναίσθησης.

Πίσω από την εφιαλτική αυτή μυθοπλασία και την υποβλητική εικονογράφηση που απογειώνει το κόμικ στη σφαίρα της εξπρεσιονιστικής ζωγραφικής κρύβεται ο Σπύρος Βερύκιος. Ένας ανατρεπτικός, κατά τα φαινόμενα, δημιουργός που αποδομεί ανελέητα τις συμβάσεις του κλασικού κόμικ και πλάθει ένα πολυδιάστατο εικαστικό γεγονός.

Ο Σπύρος Βερύκιος καταργεί την κλασικότροπη αφήγηση με την ευκρινή αρχή, μέση και τέλος καθώς και τη συνήθη σαφήνεια της χωροχρονικής τοποθέτησης του δρώμενου. Το υπό εξέταση κόμικ ξεκινά μέσ' από το πουθενά, κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες, κάπου μέσα σ' έναν ομιχλώδη χωροχρόνο, που κατά την εξέλιξη παραλλάσσει και μετακινείται μπρος-πίσω, στην προοπτική ενός νεφελώδους μέλλοντος.

Οι μικροί ακροατές της ιστορίας, που έντρο-

μοι παρακολουθούν τη γιαγιά-θάνατο να ξετυλίγει τα ματωμένα νήματα της μακάβριας αφήγησής της, φέρουν τα (συνθηματικά) ονόματα «Ένα» και «Δύο», που είναι ίσως το ίδιο παιδί σε διπλότυπο.

Η αυτοδιάλυση ή ίσως ο διακτινισμός της εφηβικής παρέας στο συμπαντικό χάος, που είναι και το κατεξοχήν αντικείμενο της αφήγησης, δίνεται με ειδική έμφαση στο εικαστικό μέρος, όπου πρωτοστατούν τα ραγμένα εξπρεσιονιστικά οράματα.

Σε φόντο ζοφερό και με σκούρα χρώματα δίδεται συμβολικά η ψυχική ένταση και ο φρενήρης παλμός της φαντασιακής αυτής αποσύνθεσης που είναι θάνατος και μαζί αναγέννηση σε άλλη διάσταση. Συγχρόνως, παρελαύνουν φρικτές εικόνες πόνου και οδύνης από το παγκόσμιο θέατρο της ανθρώπινης ιστορίας, που μετατρέπουν την αφήγηση σ' ένα σύμβολο της ίδιας της ανθρώπινης μοίρας.

Στα ζωγραφικά μορφώματα του Σπύρου Βερύκιου, που ακολουθούν ένα εμφανώς εξπρεσιονιστικό πρόγραμμα, θα μπορούσε κανείς να διαγνώσει μέχρι και απηχήσεις από την παλέττα του Edward Munch (π.χ. ο επίμονος διάλογος του σκούρου πράσινου με το μαύρο), ενώ δεν λείπουν και οι παραπομπές σε Pollock και De Kooning.

Όσο για τον τίτλο του έργου (*Δεν θέλω να ξυπνήσω, δεν θέλω να ονειρεύομαι*), είναι εξίσου κρυπτικός όσο και αποκαλυπτικός. Ούτως ή άλλως, υφίσταται η διάξευση «ξυπνάω-κοιμάμαι». Κατηγορηματικά δηλώνεται ότι «δεν θέλω να ξυπνήσω». Η διπλή όμως άρνηση του τίτλου αναπόφευκτα οδηγεί σε αδιέξοδο. Θέλω να συνεχίσω τον ύπνο αλλά χωρίς όνειρα (γιατί τα όνειρα καταλήγουν πάντα σε εφιάλτη). Δεν θέλω να ξυπνήσω, γιατί η ζωή είναι από μόνη της εφιαλτική. Δεν θέλω να ονειρεύομαι, γιατί τα όνειρα γίνονται εφιάλτες. Συνεπώς, ύπνος ανονείρευτος; (άρα, θάνατος; δεδομένου μάλιστα ότι ύπνος δίχως όνειρα είναι επιστημονικώς αδύνατος, και, αν ποτέ συμβεί, οδηγεί σε διαταραχές...)

Νίκη Κώτσιου

Το Ισλάμ και η Δύση

Κωνσταντίνος Λυμπερόπουλος
*Η Σύγκρουση. Η Ισλαμική Πρόκληση
και οι Στρατηγικές της Δύσης*
Εκδόσεις Ι. Σιδέρης 2000, σελ. 158

Ο πρέσβης επί τιμή Κωνσταντίνος Λυμπερόπουλος προσεγγίζει με εύστοχο τρόπο τη σχέση της Ισλαμικής Ανατολής με την Ευρωπαϊκή και Υπερατλαντική Δύση μετά την κατάρρευση της διπολικής ισορροπίας. Είναι πολλά τα ερωτήματα που θέτει ο συγγραφέας, για το χαρακτήρα και το μέγεθος, την ιδεολογική υφή και τις προεκτάσεις του ισλαμικού ριζοσπαστισμού, που βρίσκεται σε πρωτοφανή έξαρση ύστερα από αιώνες ύφεσης. Πολλές και οι απαντήσεις και ερμηνείες που δίδονται για το φαινόμενο αυτό από διαφορετικό πρίσμα η καθεμία, άλλοτε πειστικές και άλλοτε πρόχειρες ή αντιφατικές, γράφει ο Κ. Λυμπερόπουλος. Στα τρία μέρη αυτής της μελέτης, ο συγγραφέας επιχειρεί μια «πρώτη ανάγνωση» των γεγονότων της δεκαετίας του '90 με στόχο να σχηματισθεί μια συνθετική εικόνα του μεταψυχροπολεμικού τοπίου στον ευρύτερο μεσογειακό χώρο. Όπως σημειώνει και ο ίδιος, με το βιβλίο αυτό δεν προτίθεται να γράψει την «ιστορία» των μεσογειακών πραγμάτων της τελευταίας δεκαετίας, αλλά ν' ανα-

ζητήσει απαντήσεις σε μερικά καίρια ερωτήματα γύρω από τις ρίζες, το χαρακτήρα και τη χρονική διάρκεια του ριζοσπαστικού ισλαμισμού από τη μια μεριά και των στρατηγικών της Δύσης απέναντι στο φαινόμενο από την άλλη. Στην ανάλυσή του, ο Κ. Λυμπερόπουλος, καλύπτει τρεις μεγάλους άξονες: το ισλαμικό φαινόμενο, την αμερικανική προσέγγιση των προβλημάτων του χώρου και την ευρωπαϊκή απάντηση στην πρόκληση. Στις 160 σελίδες αυτού του βιβλίου όπου κυριαρχεί ο εύληπτος λόγος ενός έμπειρου διπλωματικού, ο αναγνώστης έχει την ευκαιρία να προσεγγίσει τη σχέση της Ισλαμικής Ανατολής με την Ευρωπαϊκή Δύση. Μια σχέση ιστορική και επίκαιρη, πολυσύνθετη και πολυεπίπεδη, ζωτική και πολυτάραχη συγχρόνως. Οι οικονομικές ανισότητες, οι κοινωνικοπολιτικές δομές, η σχέση Ισλάμ και κράτους, οι ιστορικές εμπειρίες του «αραβικού έθνους» είναι ένα μείγμα παραγόντων, που συνθέτουν ένα πολύπλοκο φαινόμενο το οποίο προσεγγίζει ο συγγραφέας. Ο Κ. Λυμπερόπουλος στην ανάλυσή του λαμβάνει σοβαρά υπόψη τις αποσχιστικές δυνάμεις στη Βαλκανική και τις ηγεμονιστικές πολιτικές στο χώρο της ανατολικής Μεσογείου.

Σωτήρης Ντάλης

Η Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα

Σωτήρης Τριβιζάς
Το Πνεύμα του Λόγου
εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα 2000

Ο συγγραφέας της προκείμενης έκδοσης δεν είναι άγνωστος στο κοινό της σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας. Ο Σωτήρης Τριβιζάς συγκαταλέγεται μεταξύ των σημαντικότερων εκπροσώπων της ελληνικής ποιητικής δημιουργίας με χρονική αφετηρία τη δεκαετία του '80. Εκτός των ποιητικών συλλογών του (με πιο πρόσφατη το *Βίος ασωμάτων και άλλα ποιήματα*) έχει μεταφράσει ιταλούς λογοτέχνες (Ουγκαρέτι, Παβέζε) και έχει εκδώσει μελέτες και ανθολογίες σχετικές με την ελληνική ποίηση (*Ποιητές του Μεσοπολέμου*). Η παρουσία του κερκυραίου ποιητή στα λογοτεχνικά μας πράγματα είναι συνεχής και προ-

φανώς συνεπής του στίγματός του, αφού οι επιλογές του διακρίνονται από τη σταθερή αποτύπωση των αισθητικών αφορμήσεων και προτιμήσεών του. Ως εκ τούτου, στο *Πνεύμα του λόγου* συγκεντρώνονται κείμενά του, διαφόρων χρονικών περιόδων, σχετικά με μερικούς από τους πιο ιδιαίτερους φορείς της ελληνικής ποίησης, που κατά τον συγγραφέα αξίζουν συνεχούς υπόμνησης και εμβριθούς αποδελτίωσης. Το ενδιαφέρον έγκειται στο ότι τα κείμενα διαφέρουν μεταξύ τους τόσο ως προς το ύφος όσο και στην πρόθεσή τους: ο Σεφέρης, ο Ρίτσος, ο Λαπαθιώτης, ο Κάλβος απασχολούν τον Σ. Τριβιζά με την επιδίωξη να φωτιστούν απόψεις του έργου τους που δεν έχουν αναγνωστεί επαρκώς.

Ο μύθος των Ατρείδων που εμφιλοχωρεί στη σεφερική ποίηση δίνει αφορμή να εξεταστεί το πλέγμα των βαθύτερων σχέσεων μετα-

Αντόνιο Σάουρα, πέθανε πέρσι: "no saves, Antonio, lo ke es morisse en su lingua" - «Δεν ξέρεις Αντόνιο, τι πάει να πει να πεθαίνεις μαζί με τη γλώσσα σου».

Κατάθεση μνήμης και αγάπης στη γενέτειρα πόλη, τους ανθρώπους της και τα χρόνια της νεότητας. Εν Θεσσαλονίκη... Από τον πόλεμο, την κατοχή και την αντίσταση (εκδ. Εντός, 2000). Αφήγημα γραμμένο με απλότητα, ειλικρίνεια από την γνωστή κεραμίστρια **Ελευθερία Δροσάκη, μαρτυρεί την προσωπική της εμπειρία μέσα στα «δύσκολα χρόνια» που τα καθόρισε ο πόλεμος και η συλλογική και ατομική περιπέτεια.**

Λευτέρης Ιερόπαις. Μια παρουσίαση από τον Γιώργο **Μαρκόπουλο** (εκδ. Γαβριηλίδης, 1999) της μοναδικής ποιητικής συλλογής που εξέδωσε μετά το θάνατό του ο αδελφός του. Ο Λευτέρης Ιερόπαις, ένας ένθερμος νέος, που πέθανε στα είκοσι τέσσερά του χρόνια, το 1945 πρόλαβε και διέγραψε μια σύντομη τροχιά γεμάτη αγωνιστικότητα, ενθουσιασμό και ποίηση. Φοιτητής το 1938 συλλαμβάνεται και κρατείται στην ασφάλεια για παράνομη δράση κατά της δικτατορίας.

Κατατάσσεται
εθελοντής το '40 και
πολεμά στο αλβανικό
μέτωπο. Στη διάρκεια
της Κατοχής
αντιστάθηκε κατά του
κατακτητή. Κι η ποίησή
του, ποίηση πρόωρα
ώριμη, λυρική φωνή
που αγγίζει συνάμα και
τόνους υψηλούς.
«Σαν άσπρη γάζα η
καταχνιά μας σκέπαζε
τη νύχτα/ κι ήταν
παράξενη η σιωπή μετά
απ' την καταιγίδα/μ'
ανήσυχoi
οσφραινόμαστε κάτι
που όλο κρύβονταν/και
που ξεδιάλυνε άξαφνα
με μια χειροβομβίδα
(...) Μια λάμψη ακόμα,
μια βροντή, κι ύστερα
πια, σιγή/λαχανιασμένο
τρέξιμο κι ανώφελη
βιασύνη/ψηλά στα
ουράνια ξάνοιγε...Και
μια αχτίδα υγρή/ στων
σκοτωμένων τις
μορφές παιχνίδιζε η
σελήνη».

Μυθιστόρημα γοτθικό
Οι μαγεμένοι του
Βίτολντ Γκομπρόβιτς
(μετάφραση: **Τασία**
Χατζή, εκδ. Νεφέλη,
2000) προσφέρουν μια
μοναδική αναγνωστική
εμπειρία, καθώς σειρά
ιδιότυπων χαρακτήρων
συνωθούνται μέσα σ'
έναν μεσαιωνικό
πύργο, στα νυχτερινά
κέντρα και τα μοντέρνα
ξενοδοχεία της
Βαρσοβίας για να
διαπλέξουν, τελικά, ένα
μυθιστόρημα τρόμου.

«**Ν**α μην αναμειχθείς
ποτέ στην πολιτική»
η παρακαταθήκη του
Νίκου Ζαχαριάδη προς
τον γιο του φανερώνει

ξύ λειτουργικότητας του συγκεκριμένου μύ-
θου και της αισθητικής μεθόδου στον νομπε-
λίστα ποιητή μας, η οποία βρίσκει έξοχη δια-
τύπωση στο ποίημα «Μυθιστόρημα». Στη συ-
νέχεια, ο συγγραφέας πραγματεύεται το θέ-
μα της συνεκδοχής λόγου και σιωπής στη λο-
γοτεχνική δημιουργία υποστηρίζοντας την
έννοια της «δραστικής σιωπής» ως στάδιο
κύησης ή δυναμική συνιστώσα συνειδησια-
κής έκφρασης για τον λογοτέχνη. Μιλώντας
για τη «σιωπή» του Κάλβου, σύμφωνα με την
σταϊνερική άποψη, ο μεγάλος ποιητής έφθα-
σε στο οριακό σημείο της τέχνης του που
«...παύει να αποτελεί μια ακόμα αναγκαιότη-
τα της ανθρώπινης επικοινωνίας και γίνεται
μια πνευματική, υπαρξιακή αναζήτηση [...] από την άποψη αυτή είναι ο πρώτος πνευμα-
τικός αυτόχειρας της νεοελληνικής λογοτε-
χνίας». Ένας άγνωστος που... παραμένει
άγνωστος είναι ο Ιωάννης Σαρακηνός. Ποιη-
τής που γεννήθηκε στην Κέρκυρα κι εξέδωσε
τέσσερις ποιητικές συλλογές και τρεις ποιητι-
κές μελέτες προτού πεθάνει (1984) με το ψευ-
δώνυμο Ι.Σ. Περιθερειώτης. Ο Σ. Τριβιζάς
σκύβει πάνω στο έργο του με συμπάθεια και
αναρωτιέται για το ζήτημα της λήθης και του
θανάτου πνευματικών έργων και δημιουργών
τους. Συμμετέχοντας στην πρόσφατη αναζω-
πύρωση του ενδιαφέροντος για την ποιητική
φυσιογνωμία του Ναπολέοντος Λαπαθιώτη,
ο συγγραφέας συγκεντρώνει και παρουσιάζει
έντεκα στιχουργικά γυμνάσματα του λυρι-
κού ποιητή στα οποία κάνει μια εξαιρετικού
ενδιαφέροντος επίδειξη ικανοτήτων στιχο-
πλοκίας, μιμούμενος το ύφος και τον χαρα-
κτήρα ποιημάτων γνωστών και καταξιωμέ-

νων δημιουργών σαν τον Καβάφη, τον Σικε-
λιανό, τον Καρυωτάκη κι άλλους. Ακολουθε
ένα άρθρο για τον Γιάννη Ρίτσο που εκτό-
των άλλων συνέγραψε το θεατρικό έργο «Ε-
λόφος με το συντριβάνι», ένα σκηνικό ποίημα
όπως το χαρακτηρίζει ο αρθρογράφος, τι-
οποίο δημοσιεύτηκε στο πρόγραμμα της πα-
ράστασης από το ΚΘΒΕ. «Υπέρ ποιήσεως
γνήσια φωνή» τιτλοφορείται το επόμενο κεί-
μενο, στο οποίο παρατίθεται μια συναισθη-
ματική υπεράσπιση της ποίησης, αφού ο πε-
ζός λόγος, και δη ο μυθιστορηματικός, τείνει
να εξαλείψει τον «επίδοξο ποιητή» που ανέ-
καθεν έκρυβαν μέσα τους οι νεοέλληνες. Το
φαινόμενο εξετάζεται από την άποψη της
εμπορικότητας και των επιδραστικών παρα-
γόντων στην επιλήψιμα ανώδυνη ανάγνωση
από το κοινό. Κι όπως πολύ σωστά παρατηρεί
ο Σ. Τριβιζάς, ανάλογο φαινόμενο διαφαινό-
ταν στη δεκαετία του '30, με την άνθηση αμφι-
λεγόμενων πεζογραφικών έργων αλλά ταυτό-
χρονα, σε δεύτερο πλάνο, την αξιολογότερη
περίοδο της ελληνικής ποίησης του προηγού-
μενου αιώνα. Το πιο χαριτωμένο άρθρο είναι
αναμφισβήτητο το αναφερόμενο στην τέχνη
της ανάγνωσης, στα φετίχ που περιλαμβάνει
αυτή, στον μνημένο και μονίμως αδημονού-
ντα αναγνώστη. Είναι, τελικά, μέλος μια φυ-
λής που απειλείται με εξαφάνιση;... Τέλος, ο
συγγραφέας παραθέτει ένα σύντομο αλλά
περιεκτικότατο κείμενο «ταξιδιωτικών εντυ-
πώσεων» από την αιώνια αγαπημένη πόλη
της Βενετίας αφήνοντας τον αναγνώστη να
ρεμβάσει και να ταξιδέψει νοερά μαζί του.

Βασίλης Ρούβαλης

Ιριδισμοί πολυμήχανου λόγου

Θωμάς Σκάσσης
Ελληνικό Σταυρόλεξο
εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2000

Η σημασιολογική σκευή της λέξης «λόγος»
περιλαμβάνει ως βασικές ερμηνείες την «εκ-
φορά της ομιλίας» καθώς και τη «διανοητική
ικανότητα». Ελκυστική κατάθεση της αμφίση-
μης δυναμικής του λόγου συγκροτεί το μυθι-
στόρημα του Θωμά Σκάσσης *Ελληνικό Σταυρό-
λεξο*.

Η ψηλάφηση του πυρήνα της πεζογραφικής
πλοκής φανερώνει έναν νεαρό δημοσιογρά-
φο, που παρακάμπτει τον ιστό των επαγγελμα-
τικών και διαπροσωπικών τετριμμένων και
επιχειρεί την ανασύνθεση του ατομικού αλλά
και του συλλογικού παρελθόντος, ώστε να λύ-

σει το σταυρόλεξο της ζωής των προγόνων του,
λύνοντας ταυτόχρονα και το σταυρόλεξο ορι-
σμένων πτυχών της ελληνικής ιστορίας. Μετα-
ξική δικτατορία-πόλεμος-κατοχή-αντίσταση-
εμφύλιος (προπάντων εμφύλιος)-μετεμφυλια-
κή περίοδος-χούντα τίθενται, συντίθενται, συ-
μπλέκονται και βιώνονται λογοτεχνικά.

Η παραδοσιακή αφήγηση, εκφρασμένη ως
πλοκή που βαθμιαία εξελίσσεται, συνυπάρχει
με νεοτερικούς αφηγηματικούς άξονες: Η δια-
πλοκή των αφηγηματικών υποκειμένων, η
προφορική εξιστόρηση, το δημοσιογραφικ-
ο ιδίωμα διάφορων ιστορικών φάσεων και επο-
χών, η επιστημονική-δοκιμιακή γλώσσα (κα-
κανόνα δανεισμένη ή ενδεχομένως και σπα-
νιότερα επινοημένη, αλλά προσφυώς σχολια-
σμένη από το συγγραφέα) συμβιώνουν δημι-
ουργικά και θεμελιώνουν τη γόνιμη πολλα-

πλότητα του λογοτεχνικού ύφους. Οι επιρροές, που έχουν ασκηθεί στη μυθιστορηματική γραφή του Θωμά Σκάσση, είναι λειτουργικά αφομοιωμένες και σε καμιά περίπτωση δεν δίνουν την αίσθηση της ατελέσφορης μίμησης. Εμφανέστερες θα θεωρούσαμε αυτήν που ο συγγραφέας δέχτηκε από το έργο του Θανάση Βαλτινού και αυτήν που εκπορεύτηκε από την αξιοποίηση μιας πτυχής του λογοτεχνικού τεχνάσματος της *mise en abyme*: στο κυρίως έργο εγκιβωτίζεται ένα ομόλογο του κυρίου αλλά επιμέρους έργο (βασικό σημείο της πλοκής του μυθιστορήματος είναι ότι ο κεντρικός λογοτεχνικός ήρωας προσπαθεί να συνθέσει ένα μυθιστόρημα).

Τα ευρήματα του συγγραφέα είναι αξιοπρόσεκτα: Η «οριζόντια» διάταξη των στοιχείων συμβάλλει στη σπειροειδή εκτύλιξη της πλοκής, ενώ η «κάθετη» ενδυναμώνει πραγματολογικά την προσπάθεια για κάλυψη των κενών του κεντρικού ήρωα Σωτήρη Σωτηρίου, αλλά και του αναγνώστη. Η συγκινητικά επίπονη προσπάθεια του Μάικλ Βέντρις για αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β παραλληλίζεται με τον αγώνα του Σωτήρη Σωτηρίου να λύσει το «ελληνικό σταυρόλεξο» και ο παραλληλισμός ενδυναμώνεται από το ότι με τον ίδιο μοιραίο τρόπο έκλεισε ο βιολογικός κύκλος και των δύο (αυτοκινητιστικό δυστύχημα). Μυθοπλαστική πορεία και πραγματολογική ακρίβεια συνυπάρχουν και συστοιχούνται, δίχως η

μία να συσκοτίζει ή να παρεμποδίζει την άλλη. Η αποκαλύπτουσα μεγάλο ερανοστικό και μυθογραφικό μόχθο πολυσύνθετη υφή του μυθιστορήματος καθρεφτίζει την πολυπλοκότητα της ζωής: το κοινωνικό - πολιτικό υπόστρωμα της πλοκής φωτίζεται από τις υπαρξιακές ακτίνες του έρωτα και του θανάτου, των δύο οριακών υπαρξιακών καταστάσεων, των οποίων η έντονη παρουσία καθιστά ελλιπή το χαρακτηρισμό του μυθιστορήματος απλώς ως κοινωνικοπολιτικού.

Οι επίδοξοι λύτες-αναγνώστες του *Ελληνικού σταυρόλεξου* χρειάζεται –κατά την ιδέα μας– να είναι πολλαπλά ενεργοποιημένοι. Ο Θωμάς Σκάσσης κατόρθωσε, αξιοποιώντας ποικίλες πτυχές του λόγου, να δώσει ένα ιδιαίτερος ελκυστικό κείμενο, που ενέχει τη δυναμική να ελιχθεί, να οπλίσει τη μνήμη, να συγκινήσει. Αν, ωστόσο, αποζητάτε ένα βιβλίο που απλώς θα συνοδεύσει την ηλιοθεραπεία σας, μη διαθέσετε το χρόνο σας σε αυτό το μυθιστόρημα. Αν τα «σινιέ» ρούχα και οι «πριβέ» δεξιώσεις κεντρίζουν το ενδιαφέρον σας και ταυτόχρονα ο όρος «μετεμφυλική Ελλάδα» σας είναι αδιάφορος, μην καταπιαστείτε να λύσετε το *Ελληνικό σταυρόλεξο*. Αν οι «μαγκιές» των γιάπηδων ή οι ερωτικές περιπέτειες της απατημένης σαραντάρας σας ελκύουν λογοτεχνικά, μην κάνετε τον κόπο.

Δημήτρης Κόκορης

Το ζήτημα της θρησκευτικής ελευθερίας

John Locke

Επιστολή για την Ανεξιθρησκεία

Μετάφραση: Γ. Πλάγγεσης

Κδόσεις Ζήτρος, Θεσσαλονίκη, σελ. 256

«Για να μην μπορούν μερικοί να συγκαλύπτουν τις καταδιωκτικές τους τάσεις και την ντιχριστιανική τους σκληρότητα με την πρόφαση της φροντίδας για το κράτος και της τήρησης των νόμων, και επίσης για να μην μπορούν άλλοι, στο όνομα της θρησκείας, αν επιζητούν ελευθερία για την ανηθικότητα τους και ατιμωρησία για τα εγκλήματά τους: με μια λέξη, για να μην είναι κανείς σε θέση να εξαπατά τον εαυτό του ή τους άλλους –είτε ως πιστός υπήκοος του ηγεμόνα, είτε ως ειλικρινής λάτρης του Θεού– θεωρώ αναγκαίο πάνω απ' όλα να διακρίνουμε το πρόβλημα της πολιτείας απ' αυτό της θρησκείας και να καθορίσουμε με σαφήνεια τα όρια

ανάμεσα στην εκκλησία και το κράτος», γράφει ο John Locke.

Η *Epistola de Tolerantia* του Locke είναι ένα σημαντικό κείμενο του δέκατου έβδομου αιώνα. Ο Locke στο κείμενο αυτό θέτει ως κυρίαρχα ζητήματα τόσο το πρόβλημα της ελευθερίας στα ζητήματα της θρησκευτικής πίστης και γενικότερα της ελευθερίας της συνείδησης, της ελευθερίας της σκέψης και της έκφρασης όσο και το ζήτημα του χωρισμού του Κράτους από την Εκκλησία. Όπως σημειώνει εύστοχα στον πρόλογό του ο μεταφραστής του έργου Γ. Πλάγγεσης, το ζήτημα της θρησκευτικής ελευθερίας και της ελευθερίας της σκέψης είναι ένα ζήτημα που συνδέεται στενά με τις πολιτικές πρακτικές. Ιστορικά έχει διατυπωθεί ως ένα ζήτημα που αφορά τη σχέση Εκκλησίας και Κράτους και ως ένα ζήτημα ανεκτικότητας.

Σωτήρης Ντάλης

την πικρή κατάληξη μιας μεγάλης ηγετικής φυσιογνωμίας της Αριστεράς. Στο βιβλίο του Γιώργου Λεονταρίτη, οδός Παυλώς 22 (εκδ. Προσκήνιο, 2000) παρακολουθούμε την προσωπική και πολιτική περιπέτεια του Ζαχαριάδη. Ένα μυθιστόρημα για μια μυθιστορηματική ζωή.

Ξεθωριάζει ο χρόνος στις μνήμες και επουλώνει τις πληγές: μια διαπίστωση που δεν παρηγορεί καθώς η μνήμη (και οι μνήμες) είναι τα σημάδια του περάσματος μας απ' αυτή τη ζωή. Η διαπίστωση, όμως, είναι ακριβής και το μυθιστόρημα του Τηλέμαχου Κώτσια, *Βροχή στο μνήμα* (εκδ. Κέδρος, 2000) μας μεταφέρει στο χώρο της αδιαφορίας και της αυθεντικότητας που εξαφανίζει την ιστορική μας μνήμη. Ένας άνθρωπος από κάποιο απομονωμένο χωριό στα ελληνοαλβανικά σύνορα εμφανίζεται στην αστυνομία Ιωαννίνων και αποκαλύπτει το σημαντικότερο μυστικό της ζωής του, ότι ένας έλληνας στρατιώτης είναι θαμμένος μέσα στο δάσος. Ένα μυστικό που δεν έχει πια καμιά σημασία. Η ζωή αυτού του ανθρώπου ακολουθεί την απαξίωση του μυστικού του.

ο χαρτοκόπτης

και τα παιδιά...

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΕΥΑΓΓΕΛΟ
ΑΡΕΤΑΙΟ

Τα παιδιά της Λεωφόρου των Κυπαρισσιών

στη θεία Φένια

ΣΤΗ ΛΕΩΦΟΡΟ ΣΙΡΑΣΕΛΒΙΛΕΡ (των Κυπαρισσιών), στο κέντρο της Κωνσταντινούπολης, τα πεζοδρόμια τις νύχτες είναι βρώμικα και οι εσοχές των παλιών κακογερασμένων κτιρίων είναι σκοτεινές και σάπιες. Ένα παράξενο οσφρικό μείγμα από λιπαρό κεμπάμπ για τους μεθυσμένους νυχτόβιους και από αιθέρα κεντρίζει τη μύτη των περαστικών. Και από την λεωφόρο αυτή όλοι είναι περαστικοί εκτός από τους νεαρούς αποβλακωμένους θαμώνες των σκοτεινών εσοχών. Χαμένος στα αναθυμιάτά του αιθέρα και στα πόδια που δεν σταματάνε ποτέ να χορεύουν στα πεζοδρόμια της Σιρασελβιλέρ, ο Αλί ήταν δεν ήταν έντεκα χρονώ. Τα πρωινά του τα πέρναγε στο πάρκο του Τακσίμ, απέναντι από το ξενοδοχείο ΜΑΡΜΑΡΑ, παίζοντας με τα χαλίκια και τα ξύλα του πάρκου, καπνίζοντας τσιγάρα με τους συνομήλικους φίλους του και ζητιανεύοντας πού και πού σε κάποιον καλοντυμένο περαστικό.

ΜΕΧΡΙ ΤΑ ΕΦΤΑ ΤΟΥ αλήτευε στο Κασίμ Πασά, το μαχαλά που γεννήθηκε, τα παλιά ναυπηγεία της Πόλης. Ήταν το ενδέκατο από τα δώδεκα αδέρφια του, που γεννήθηκαν σε ένα μεγάλο δωμάτιο ενός παλιού κτιρίου του μαχαλά όπου έμεναν άλλες δέκα περίπου οικογένειες. Ο πατέρας του και η μάνα του πλάγιαζαν μαζί με τα έξι αδέρφια του, τα άλλα τα είχαν ρουφήξει οι δρόμοι της μεγαλούπολης. Σχολείο δεν πήγαινε, ούτε τα αδέρφια του ούτε τα άλλα παιδιά της γειτονιάς. Ο πατέρας του είχε έρθει πριν από είκοσι χρόνια στην Πόλη για να βρει κάτι καλύτερο, για να δουλέψει, για να γίνει ίσως πλούσιος. Είχε φύγει από το χωριό του, κάπου στην Ανατολία και στην Κωνσταντινούπολη δούλεψε παντού. Χαμάλης στην αγορά, παιδί για όλες τις δουλειές στα συνεργεία αλλά κυρίως στους μπουραχανέδες και στα παράνομα πορνεία του Κασίμ Πασά. Τα βράδια, σαν γύριζε αποχαυνωμένος από τις μπύρες και τα λάγνα πειράγματα, χτύπαγε άγρια γυναίκα και παιδιά και μετά έσβηνε τον ολημερίς ερεθισμένο ανδρισμό του στην γυναίκα του και τα τελευταία χρόνια στις δύο του κόρες.

Στα εφτά ο Αλί έφυγε από τον μαχαλά του και αγκιστρώθηκε στο Τακσίμι, στην Σιρασελβιλέρ και κυρίως στον αιθέρα που ρούφαγαν με απληστία τα μικρά πνευμόνια του μέσα από χάρτινες σακούλες.

ΤΑ ΠΡΩΙΝΑ ΤΟΝ ΕΒΡΙΣΚΑΝ ΠΕΤΑΜΕΝΟ στα πεζοδρόμια της λεωφόρου ή, όταν δεν είχε ρουφήξει πολύ, κάτω από τα παγκάκια του πάρκου. Στην αρχή πεινούσε πού και πού και έτρωγε τα βρώμικα κεμπάμπ που έβρισκε στα υγρά δρομάκια της Ιστικλάλ. Με τον καιρό όμως δεν έτρωγε τίποτα, μόνο ρούφαγε τον αιθέρα που του πουλούσαν οι μαγαζάτορες οικοδομικών υλικών στα παρασόκακα των λεωφόρων. Δεν τον ενοχλούσε κανένας, οι παρέες του δεν ήταν σταθερές, πήγαινε πάντα με το μπουλούκι που είχε τις περισσότερες ελπίδες να βρει λεφτά και να ρουφήξει τον αποχαυνωτικό αέρα.

Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ, άγρια ξυπνημένη από τα βογγητά της μάνας του και τον οργανικό ρόγχο του πατέρα του στο δωμάτιο του Κασίμ Πασά, αγκαλιασμένη με τις λάγνες επιθυμίες των φίλων του στη Σιρασελβιλέρ, τον βασάνιζε συχνά. Και αυτός πείραζε τα κορίτσια και τις γυναίκες που περνούσαν.

Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΠΑΡΕΑ ΤΟΥ ήταν ένας σκύλος, ζωηρός και βρώμικος, που έτρεχε πάντα από πίσω του. Τους χειμώνες τούς πέρναγαν αγκαλιά τις νύχτες κάτω από τα παγκάκια.

Κάθε μέρα τον έβλεπα από το παράθυρο του γραφείου μου στο Τακσίμι, πολλές φορές τον έβλεπα και τα βράδια να ζητιανεύει στη Σιρασελβιλέρ ή να ρουφάει το δηλητήριο στα παρασόκακα. Τον έβλεπα να παίζει με τον σκύλο, να τσακώνεται με τα άλλα παιδιά για το ποιος θα πρωτορουφήξει.

Μια μέρα δεν τον ξαναείδα, πήγα ρώτησα τους φίλους του, δεν ήξεραν, ούτε το σκυλί το ξαναείδα.

ΤΑ ΒΡΑΔΙΑ ΚΑΜΙΑ ΦΟΡΑ ακούω τους γλάρους να φωνάζουν και ένα βράδυ που είχα πει νόμισα ότι άκουσα τα γλαροπούλια να κράζουν με ανθρώπινες φωνές. Δεν καταλάβαινα τι λένε, αλλά μου φάνηκε να είναι οι ψυχές των παιδιών που πετάνε στον θάνατο, των παιδιών της Λεωφόρου των Κυπαρισσιών.

Κωνσταντινούπολη, 6.6.2000

Φίλε Αναγνώστη,

1933 - 2000

67 χρόνια ενεργού παρουσίας στο χώρο της έκδοσης και διάθεσης του νομικού βιβλίου που απευθύνεται στο δικηγόρο, στο δικαστή, στον ερευνητή, στο φοιτητή.

- ♦ Δεν είναι τυχαίο ότι όλα αυτά τα χρόνια εκδώσαμε 4.218 τίτλους, 56 επιστημονικές σειρές, 16 περιοδικά, 37 τιμητικούς τόμους, και εκατοντάδες μονογραφίες.
- ♦ Δεν είναι τυχαίο ότι βοηθήσαμε την επιστημονική έρευνα με χορηγίες σε συνέδρια, υποτροφίες σε φοιτητές.
- ♦ Δεν είναι τυχαίο ότι μετέχουμε στη μεγαλύτερη οικογένεια των νομικών εκδοτών των ευρωπαϊκών χωρών (Law Books in Europe).
- ♦ Δεν είναι τυχαίο ότι εκδώσαμε 145 ξενόγλωσσους τίτλους σε αγγλική, γαλλική και γερμανική γλώσσα (μερικούς από αυτούς σε συνέκδοση με τους μεγαλύτερους οίκους της Ευρώπης).
- ♦ Δεν είναι τυχαίο ότι αποτελούμε τον επίσημο εκδότη Επιστημονικών Φορέων όπως η Εταιρία Δικαστικών Μελετών, η Ένωση Ελλήνων Συνταγματολόγων, το Ελληνικό Ινστιτούτο Διεθνούς και Αλλοδαπού Δικαίου, το Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, η Ένωση Ελλήνων Δικονομολόγων, η Ένωση Αστικολόγων κ.λπ.

Όλα αυτά δείχνουν ότι δικαίως κατέχουμε την πρώτη θέση στην Ελληνική Αγορά Επιστημονικού Βιβλίου.

Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
Αθήνα-Κομοτηνή

1933-2000
67 ΧΡΟΝΙΑ

ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ
ΚΟΣΜΟΥ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΟ: Σόλωνος 69 - 106 79 ΑΘΗΝΑ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: Ν. Ζωΐδου 88 - 691 00 ΚΟΜΟΤΗΝΗ

Τηλέφωνα Αθηνών: 01/36 15 440 - 36 18 198 - 36 34 376 - FAX: 36 10 425

Τηλέφωνα Κομοτηνής: 0531/26 323 - 33 245

e-mail: info@ant.sakkoulas.gr • www.ant-sakkoulas.gr

Member of LB
Law Books in Europe

